Gala Galaction

Roxana

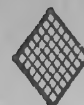

Doctorul Taifun

Editura Eminescu

Coperta colecției : Val Munteanu
Ilustrația copertei : Tia Peltz

1976
București, Piața Scînteii 1

Gala
Galaction

Roxana
•
Doctorul Taifun

Editura Eminescu

Ediţia de faţă reproduce textele după: Galaction, *Opere alese*, vol. III (romane), colecţia „Scriitori români", E.P.L., 1965; ediţie îngrijită de Teodor Vârgolici.

ROXANA

I

UNDE EȘTI, SCUMPUL MEU PĂRINTE duhovnicesc, să îngenunchez sub epitrahilul tău și să las inima să plîngă în susurul sfintelor cetanii ? Unde sînt ceasurile noastre de duhovnicie și unde sînt cuvintele tale preaînțelepte ? Am fost școlarul tău, am primit din mîna ta ucenicia cea pentru Cristos și am pornit în lume, ostaș unor convingeri uriașe, pe care numai focul sufletului tău poate să le propage !

„Nu este durere mai mare decît să-ți aduci aminte de vremea fericită, atunci cînd ești în zile de ticăloșie"... Cît de înalte, cît de dragi, cît de neajunse mi se par astăzi petrecerea și învățătura mea în sfînta casă de creștere creștină pe care o conduci !... Am trecut eu cu adevărat prin acești ani de pregătire și de înflorită primăvară ? Fusei eu cu adevărat elevul predilect și speranța rectorului meu ? O, preacucernice părinte, pentru ce m-ai făcut să trăiesc în aceste grădini ale spiritualității și ale clarității evanghelice fără să-mi spui categoric că dincolo de ele mă așteaptă noaptea, zbuciumul și dezastrul ?

Stau azi cu capul învelit în tristul meu suman călugăresc și plîng frumusețile de unde am pogorît, și plîng ruinele subite ale visurilor mele de eroism creștin. De ce nu ești lîngă mine, să mă vezi cît sînt de abătut și de sfărîmat ! De ce nu am acum în mîinile mele mîinile tale sfinte, să răcoresc cu ele obrajii mei cei rușinați și arși ! Mi-ai spus adeseori : „Copilul meu, un învățător

adevărat, cînd își formează ucenicii, prin creșterea și prin învățătura ce le-o dă, trebuie să se încarneze nepieritor în sufletul lor. Învățătorul, ca sărmană persoană fizică, se veștejește, se depărtează sau trece în lumea mai fericită pe care o așteptăm. Învățătura lui însă îl hipostaziază în inima ucenicului"...

N-am uitat cuvintele tale și le-am simțit, reale și puternice, în mine de multe ori. Ne despărțisem ; pornisem în lume ca să mă lupt și să biruiesc în numele flamurei în care mă înveliseși. Dar te simțeam de față în inima mea. Credința ta de apostol, devotamentul tău pentru Mîntuitorul, zilnica și prelunga mea impregnare de miresmele idealului tău te prelungeau în conștiința mea și te păstrau viu și subtil în cămările mele sufletești. Dar astăzi te caut și nu te mai găsesc ! Sfaturile tale sînt ca o poveste citită de demult. Viața pe care o revărsaseși în mine somnolează. Disciplina și militantismul meu creștinesc și preoțesc sînt în dezordine.

Nu-mi mai rămîn decît lacrămile și sfînta spovedanie. Și lacrămile mele curg zadarnic, iar duhovnicul meu iubit și sfînt e departe de mine ! Am alergat la chilia ta, fără întîrziere, după ce mi-am dat seama că toată construcția pastorală ridicată de mine în cîțiva ani s-a prăbușit în capul meu. Nenorocul s-a ținut de mine pînă la pragul tău, pînă la ușa ta, pe care am găsit-o închisă. Ai plecat la Ierusalim și te vei înapoia de-abia la primăvară !

O, părinte duhovnice, cît mi-ai fi trebuit în aceste ceasuri grele ale sufletului meu ! Cum ți-aș fi deschis această inimă, ticăloasă azi, nevinovată și entuziastă altădată ! Preasfîntă și mîngîietoare spovedanie, întinde mie, celui rănit și doborît, brațele tale părintești !

M-aș duce la alt doftor sufletesc — în biserica noastră sînt atîtea forțe și atîtea nume venerate ! — dar care dintre toți ar putea să înlocuiască pe cel ce m-a născut lui Isus Cristos și m-a crescut lui cu laptele mîntuitoarei învățături !... Numai sub ochii părintelui meu sufletesc pot să descarc poverile rușinii și ale deznădejdii mele din aceste zile. Numai el trebuie să știe silințele, iluziile, smăcinările, biruința pare că deplină și apoi crîncena bancrută pe care le-am agonisit cu talantul încredințat mie la ieșirea mea din academia teologică !

„Milostivește-te de mine, Doamne, căci la strîmtoare sînt ; căci s-au veștejit de jale ochiul meu, sufletul și trupul meu, și viața mea se irosește în durere, și anii mei în suspine ; din pricina ticăloșiei mele, puterea mea se dărapănă și oasele mele se macină“ (Psalmul 31.)

În această situație extremă în care mă găsesc, nu-mi rămîn decît două căi deschise : sau să ajung cît mai curînd la țărmul mării și să mă urc în prima corabie menită să atingă coastele Țării Sfinte, sau — calea a doua plină de mărăcini și de macerațiile răbdării — să-mi deschid toate rănile și să le storc pe aceste cearceafuri de hîrtie albă... Să plec, să fug, să zbor !... acesta ar fi sfatul mîntuitor pe care știu că mi-l vei da acum ori mai tîrziu. Să viu să te găsesc la picioarele Golgotei, unde te afli astăzi, și acolo să mă zvîrcolesc ca un vierme în țărîna stropită cu sudoarea și cu sîngele Izbăvitorului ! Așa ar trebui ; acesta ar fi primul ajutor pe care aș putea să mi-l dau eu însumi.

Dar unde este sănătatea sufletească, proprie să mă așeze pe această cale înțeleaptă ? Sînt incapabil să mă hotărăsc ! Dușmanul meu cel nevăzut m-a dezagregat atît de infricoșat, încît nu mă mai recunosc. Din fapta acestui dușman, *„am ajuns de ocară, povară pentru vecini, pentru prieteni sperietoare ; cei ce mă văd pe uliță fug dinaintea mea. Uitat am fost, ca unul care a murit și s-a desprins din inimi ; am ajuns ca un vas dogit“...*

O rază de înțeles și de preciziune începe să răzbată în întunericul acestei înfricoșate cisterne în care zac astăzi, fără nevinovăția lui Iosif și fără măreția lui Ioan Botezătorul. M-am întîlnit cu prietenul nostru comun, cu arhimandritul Chesarie, care mi-a împărtășit planul lui de apropiată călătorie la locurile sfinte. Potrivit înțelegerii ce aveți, vă veți întîlni cu sfînta cetate și veți sălășlui, poate, împreună. Îl fac pe părintele Chesarie solul jalnicelor mele noutăți ! Pleacă peste cîteva săptămîni. Îi dau această lungă scrisoare pe care am început să ți-o scriu și-l fac — spre usturătoarea mea rușine — un vestitor invers decît cei de altădată, care brăzdară mările și țările cu mesagiile lor de lumină și de dezrobire sufletească.

II

SCUMPUL MEU TATĂ DUHOVNICESC, am pornit acum trei ani de lîngă tine plin de încredințarea că ai izbutit să arunci în lume un exemplar desăvîrșit, după chipul și asemănarea ta. Nu voi uita și nu le uit nici azi, în ceasurile umilinței mele, ultimele tale lecțiuni și supremele tale exhortări. Ieșeam, la lupta pentru *Evanghelie,* topit de focul tău apostolic și turnat în tiparele sf. Apostol Pavel ! Să slujim aproapelui, pentru Isus Cristos ! Iată marele cuvînt în care rezumam lunga mea inițiere și toată strădania ta de pedagog creștin. Să facem din casele noastre, din parohiile noastre, din bisericile noastre, iar și iar, acele focare sfinte ale dragostei de oameni, biruitoarea lumii greco-romane ! Să fim încă o dată marii animatori și marii păstori ai mulțimilor muncitoare și suferinde ! Să transvazăm în canalele inimii populare apa cea vie și minunată care curge de la catedrele noastre și din inima marilor noștri catiheți !

„Veniți, binecuvîntații Tatălui meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii, căci flămînd am fost, și mi-ați dat să mănînc ; însetat am fost, și mi-ați dat să beau ; străin am fost, și m-ați adus la voi ; gol am fost, și m-ați îmbrăcat ; bolnav am fost, și m-ați căutat ; în temniță am fost, și ați venit la mine...“ (Matei, 25, 34—35). Cu ce leac putea-vom încă o dată să vindecăm înfricoșata nevroză socială a vremurilor noastre dacă nu cu această atotbiruitoare iubire de oameni, strălucit exemplificată odinioară de eroii martiri ? În universala confuziune de azi, în putreziciunea inimii contemporane și în spectacolul deznădăjduitor al egoismului dezmățat, ce măsură, ce antiseptic, ce corectiv vom putea să mai găsim dacă divina vistierie a iubirii creștine s-ar dovedi sleită și compromisă ?

Te-am urmat, te-am iubit și te-am crezut din toată puterea sufletului meu, însetat de Isus Cristos și dornic să slujească — slujind pe cei umili și mici — pe dumnezeescul Împărat : *„Adevăr grăiesc vouă, întrucît ați făcut unuia dintr-acești frați ai mei prea mici, mie mi-ați făcut...“*

Cu aceste încredinţări şi cu aceste nestrămutate hotărîri, am intrat în miliţiile Domnului, am renunţat la mîngîierile căminului şi ale familiei şi m-am dus, cu binecuvîntarea şi cu porunca ta, să încep războiul sfînt, pentru aproapele sărac şi dosădit. Ocrotit de recomandările şi de intervenţiile tale, n-am întîrziat prea mult în anticamera formalităţilor şi am ajuns păstorul unei comunităţi lipsite şi uvriere, la marginea oraşului pe care îmi propuneam să-l cuceresc.

Începuturile au fost pline de dureroase dibuiri. Am găsit în foburgul meu cel înecat cînd în noroaie, cînd în colb o căsuţă cu faţa spre miazăzi şi m-am sălăşluit în ea, cugetînd la intrarea sf. Pavel în Corint şi la cocioaba sfinţilor soţi Acvila şi Priscila. În această lume, necăjită, bîntuită de epidemii sufleteşti şi trupeşti, însetată şi flămîndă, trebuia să ridic eu spitalul lui Isus Cristos şi ospătăria *Sfintei Evanghelii !*

Parohia mea era creată de curînd, mai mult din faptul unor certuri şi unor rivalităţi limitrofe decît din convingerea superioară şi dezbătută că în acest centru muncitoresc trebuie înfiptă făclia directivelor creştine. Consecinţa firească a fost că sosirea mea în localitate a pricinuit deocamdată o surpriză neplăcută. Dar eram ucenicul rectorului meu, bine pregătit ca să rabd şi să mă resignez, mai ales în faţa vulgarităţii şi a obtuzităţii colegilor mei preoţi.

Nu numai parohia mea era nouă, dar nou era şi acest întreg cartier muncitoresc, tăiat în două de reţeaua drumului de fier şi încadrat între coşuri de fabrică. Nu aveam nici biserică, nici casă de rugăciune, şi nici măcar pilda sau amintirea, rămasă în popor, a vreunei activităţi pastorale anterioare... Era o strînsură de oameni de pretutindeni, vag botezaţi, vag cununaţi, neobişnuiţi cu prietenia şi cu solicitudinile preotului creştin. Între ei se aflau şi cîţiva protivnici teoretici. Durerea cea mare pe care o cunosc azi apostolii Domnului am cunoscut-o şi eu, nevrednicul tău ucenic. Doctrinele sociale revoluţionare ne-au înstrăinat inimile celor mulţi, şi cu jale trebuie să mărturisim că, întru aceasta, partea noastră de vină este considerabilă.

Ce era să mă fac ? De unde trebuia să încep ? Mi-aduceam aminte de sfinţii anahoreţi de odinioară, de pustnicii de pe ţărmul Nilului, şi-i găseam — între orizontul nisipurilor arzătoare şi păpuriştea marelui fluviu — mai fericiţi şi mai ajutoraţi decît cum eram eu în înfricoşatul meu pustiu moral. Nu întîlneam decît priviri bănuitoare, răspunsuri indiferente sau ironice şi o completă nesimţire religioasă.

Au venit pe lume cîţiva copii... Alţii, mai fericiţi, s-au înapoiat la ceruri, evadînd din această vale a plîngerii, şi în special din foburgul părintesc, bîntuit de ftizie şi de alcoolism. Cele dintîi fiinţe omeneşti care mi-au trecut pragul au fost moaşele şi scăldătoarele. Am dat slavă lui Dumnezeu şi m-am dus pretutindeni unde am fost chemat, căutînd să răspîndesc, cu vorba şi cu fapta, mireasma dragostei de oameni, în numele lui Isus Cristos.

Dar atît era prea puţin. Am căutat să mă împrietenesc cu conducătorii şcoalei din cartier şi să-i conving să-mi dea pe seamă o sală în ceasurile de după apusul soarelui. În loc de biserică, în loc de capelă, voiam să am măcar o clasă şi o oră catihetică. Directorul şcoalei nu mi-a respins rugămintea, dar s-a arătat mirat şi neîncrezător. Ce voieşte acest biet teolog, de-abia ieşit din tiparniţa academiei lui ? Ce are el de spus unor muncitori nemulţumiţi, frînţi de munca zilei şi năluciţi de visuri primejdioase ?

Omul şcoalei nu avea aproape nici o idee de creştinismul viu şi închinat durerilor populare. Nu văzuse niciodată pe omul bisericii coborînd în mijlocul mulţimilor agitate şi creînd, din haosul inimilor, divina armonie a celor nouă fericiri. M-a lăsat să intru în şcoala lui, după apusul soarelui, înălţînd din umeri şi spunîndu-mi fără înconjur : „Umbli după potcoave de cai morţi !"

Am început cu cîţiva copii, cu acele cîteva femei bătrîne — primele mele cunoştinţe — şi cu cîţiva moşnegi, foşti altădată cîntăreţi bisericeşti prin satele lor. Luni întregi am catehizat acest auditor şi am privit cu bucurie crescîndă, din seară în seară, cum băncile se populează şi coridorul începe să fie prea strîmt. Lumea pornea spre mine. Tainicul zefir al Sfîntului Duh trecea, negrăit şi primăvăratic, peste gheţurile sufleteşti din parohia mea.

Minunea cea veşnică începea să se dovedească de-a pururi consecinte cu ea însăşi şi intactă la predica neputinciosului tău învăţăcel !

Directorul şcoalei şi colegii lui au evoluat. Li se părea acum şi lor că vreau ceva şi că stăruiesc în atitudinea mea. Dar pentru ce ? Pentru flori de măr ! Pentru un evanghelism nebulos, străin la vorbă şi la port, neobişnuit în lumea noastră bisericească. Oamenii şcoalei auziseră că există pe undeva, prin Austria de azi şi poate şi pe aiurea, un fel de socialism zis creştin. Ca să se dumirească în privinţa mea şi să mă aşeze într-o rubrică liniştitoare, mi-au spus într-un tîrziu : „Acum pare că te înţelegem ; eşti un socialist creştin."

Prima datorie a unui păstor sufletesc, atunci cînd e trimis într-o comunitate nouă, este să caute fără întîrziere să-şi cunoască personal, faţă către faţă, pe toţi fiii săi duhovniceşti. Aceasta a fost zilnica mea preocupare şi statornica mea străduinţă. Dar cum să intri nechemat în casele unor oameni rău dispuşi şi bănuitori ? Dumnezeu mi-a venit într-ajutor ! Am primit poruncă de la autorităţile mele bisericeşti să iau parte şi să dau tot sprijinul unei comisiuni de recensămînt, care era gata să înceapă o nouă numărătoare a populaţiunii. Nu puteam să găsesc un prilej mai bun pentru scopul meu şi pentru cercetarea gospodăriilor din parohia mea.

M-am prins tovarăş cu membrii acestei comisiuni şi am făcut lucrurile atît de bine, încît am ajuns secretarul lor. Nu prea tîrziu, aceşti domni s-au cam obosit, s-au dus după afaceri şi nevoi, şi eu am rămas singur, să-mi vizitez pe enoriaşi şi să fac catagrafia necesară.

Astfel am ajuns să intru în fiecare casă, să stau de vorbă cu cei dinăuntru şi să cunosc de aproape oile mele cele cuvîntătoare. Cercetarea aceasta mi-a dezvăluit o vastă şi variată ticăloşie ! Am văzut sărăcia, viţiul, lipsa de creştere, izina materială şi morală, ignoranţa sordidă, beţia şi destrăbălarea, setea de găteală absurdă şi foamea copiilor... bîntuind, ca rîia şi ca gălbeaza, în sărmana mea turmă duhovnicească !

Mai toate casele cercetate erau nişte maghernițe cu tălpile mîncate de igrasie. Ferestrele erau mici şi oarbe.

În jurul caselor lipsea orice gospodărie. Copăcei roditori puşi în ordine, răzoare de flori, bolţi de viţă sau măcar de zorele... se iveau, ca lucruri curioase, numai la doi-trei negustoraşi. În schimb, pretutindeni, copiii erau nespălaţi, rahitici, desculţi şi cu părul vîlvoi. Cîinii şi pisicile se încovrigau de foame. Femeile şi fetele apăreau sulemenite, cu rochii scurte şi în ciorapi transparenţi.

În această sărmană lume, oropsită şi degradată, eu veneam să ridic o imensă catedrală Mîntuitorului, şi de jur împrejurul ei să zidesc o mînăstire nouă, o casă pentru săraci, ca pe timpul marelui Vasilie, mitropolitul Chesariei Capadochiei !

III

ÎN ACEST OSTROV DE MIZERIE trupească şi sufletească de la marginea marelui oraş, creşteau, imense şi sfidătoare, clădirile oficiale, uzinele, atelierele, şoproanele locomotivelor şi fabricile de la orizont. Zecimi de trenuri veneau şi plecau, sporind pare că tristeţea şi mizeria acestui cartier de oropsiţi. Afară de cocioabele verzi de igrasie şi în afară de coloşii afumaţi şi gîfîitori, exista în parohia mea o singură apariţie arhitectonică de un gen aparte — o singură casă de om bogat.

O văzusem din primele zile ale sosirii mele, dar nu stabilisem decît mai tîrziu că poporul ei face parte din poporul meu parohial. Era un mic domeniu, împrejmuit cu zid şi cu grilaje, şi divizat în grădină, palat, terase, hangare şi magazine cu faţadă pe trei străzi. Aceasta era proprietatea marelui îmbogăţit de război, multimilionarul Atanasie Ceaur.

Ascensiunea acestui om ar fi o poveste de necrezut dacă n-am fi văzut cu ochii noştri alte sute de poveşti analoage, înfiripîndu-se, după război, din realitatea milioanelor vînturate cu lopata. Atanasie Ceaur, la izbucnirea războiului, era un simplu funcţionar comercial, contabil în prăvălia unui angrosist din piaţă, diplomat al şcoalei de comerţ şi cu doi ani de practică într-o casă din Germania. În zilele ocupaţiei, Atanasie Ceaur — scutit de

obligațiile militare — a rămas pe loc, ocrotind casa și prăvălia stăpînului mobilizat. Vorbind limba ocupanților și intrînd în multiple legături cu intendența lor, neînsemnatul contabil a ajuns dintr-o dată o personalitate financiară. Peste toate, a avut norocul să regăsească printre ofițerii din Militär-Verwaltung [1] pe fiul patronului în magazinele căruia slujise doi ani.

Aceasta a fost prima parte din calea scurtă și uimitoare făcută de Atanasie Ceaur spre peștera comorilor. A venit un intermezzo dificil. Armistițiul universal a pus capăt măcelului ; armatele inimice s-au scurs de pe pămîntul nostru și restaurarea națională a început. A fost un an splendid și ditirambic ! În entuziasmul victoriei, ca sub dogoarea unui soare tropical, au crescut miraculos averi de milioane, personalități politice, profeți inediți și o psihologie obștească nouă. Trăim și azi sub aceleași condiții, și clarificările întîrziază să se ivească. Din punctul de vedere al simțirii și al concepției creștine, este greu de stabilit balanța cîștigului și a pierderilor aduse popoarelor creștine de războiul din decada a doua a secolului al XX-lea.

Atanasie Ceaur, deși prieten cu ocupanții și ridicat de vijelia războiului în vîrful piramidei de aur, fusese om înțelept și nu scosese ochii nimănui cu averea lui făcută în doi ani. Tăcut, gînditor, cu ambiții glaciale și ascunse, acest îmbogățit de război știuse să rămînă la o parte de centrul atențiunii publice și de piața răfuielilor patriotice. Avea, însă, cîțiva cunoscuți geloși și acri, care nu puteau răbda norocul fostului contabil și legăturile lui cu inamicul. Atanasie Ceaur avusese însă prevederea să potrivească lucrurile în chip superior. Afară de oarecare tainice servicii pe care le făcuse cîtorva dintre ostatecii luați de germani, contabilul firmei „Trandafirescu & Chercea" condusese cu abilitate interesele casei lăsate în seamă-i și-i păstrase prosperitatea.

Patronul Trandafirescu (*Chercea* era un pergament al trecutului), revenind din Moldova și găsindu-și avutul neatins, nu și-a mai simțit prea mari puteri de indignare

[1] Administrația militară (germ.).

împotriva funcționarului îndemînatic, care știuse să scape averea stăpînului și să-și facă și lui una, alăturea

De felul său de om de treabă și optimist, Ilie Trandafirescu a descoperit ideea ingenioasă . că este preferabil ca Atanasie Ceaur să nu mai treacă pe la Curtea Marțială și prin dezbaterile ei oțioase, ci să intre ca ginere și ca tovarăș în firma „Trandafirescu & Chercea".

Angrosistul din piață era un nume și un stîlp nu numai în lumea negustorească, dar și în clubul unui partid politic. Dușmanii lui Atanasie Ceaur au stricat cîteva coli de hîrtie pe la Curtea Marțială, au asmuțit, în coloanele ziarelor patriotice, cîțiva zăvozi profesioniști, dar toate silințele lor au rămas neroditoare. Atanasie Ceaur, ajuns ginerele lui Trandafirescu și neofit politic, a impus tăcere tuturor, dovedind, acum, în zilele restaurării naționale, aptitudini într-adevăr uimitoare. Care este secretul acestor mari izbînzi materiale, acestor averi uriașe, agonisite în cîțiva ani ? Și care este complexiunea intimă sufletească a unor atari conchistadori financiari, sărmani numărători de gologani pînă mai ieri și deodată personagii tolănite în automobile proprii și inși petrecători în palate princiare ? Slava unui poet — amară și negativă — nu vine niciodată într-o noapte. Celebritatea unui chimist sau naturalist crește trudnic, în vreme de decenii, pînă în ceasul încununării lui în academii sau în amfiteatrul opiniunii științifice. Faima și puterea unui milionar — născut mai ales în mocirlele sîngeroase ale războiului — se ridică deasupra noastră, deodată, ca pălălaia incendiului și ca iazmele văzute în friguri.

Așa îmi apărea Atanasie Ceaur din cîte auzisem despre el, nu atît în suburbia pe care o strivea proprietatea lui apărată de ziduri și de porți de fier, cît în răspîntiile și ulițele zvonului public. E adevărat că uneori mă jignea această avere copleșitoare, cuibărită pe un pogon întreg, în mijlocul cîtorva mii de locuințe mizerabile și al unui popor dezmoștenit. Vedeam în fiecare zi, cînd alergam prin parohie, galantarele, hangarele, terasele palatului acestui bogătaș și firma gigantică, scrisă pe trei străzi : „Ilie Trandafirescu & Atanasie Ceaur". Și atunci, mă întrebam amărît : Nu se simte, oare, datoare

cu nimic atîta avere insolentă față cu mulțimea aceasta de muncitori și de răbdători ?

Iubitul meu părinte sufletesc, în preajma acestui palat trebuia să scot din sîn talantul pe care Domnul mi-l încredințase — prin mîna ta — și să încep negoțul evanghelic și simbolic, poruncit nouă de sus. Trebuia să zidesc — aici, în inima noroaielor sociale și morale — o catedrală lui Isus Cristos și o mînăstire laică de jur împrejurul ei. De unde era să încep și cu cine era să încep munca pentru izbîndirea planurilor mele ? Care era să fie pîrghia principală la dislocarea acestui munte sacru și milostiv pe care îl priveam eu, seara și dimineața, în lumina rugăciunilor mele ? Cine era să mă ajute în opera visată ? Poporul meu cel nevoiaș, autoritățile politice sau bisericești, totdeauna ocupate și blazate, sau... cei ce locuiau în măreața casă cu coamă de terase ?...

IV

AM ÎNCEPUT, CUM ERA ȘI FIRESC, de la apropiat spre depărtat, de la cunoscut spre necunoscut. M-am destăinuit mai întîi sufletelor simple și iubitoare pe care le catehizam în școala mea de seară. Le-am vorbit ca un frate unor frați :

— Ce bine ar fi să avem și noi o biserică mare și frumoasă, și lîngă ea un șir de chilii în care să adăpostim, cu o chirie foarte mică, pe văduvele parohiei, pe bătrîni și pe neputincioși !...

Mi-au răspuns toți :

— Dacă e nevoie, vom face cărămidă, dacă nu este, vom căra cu spinarea varul și cărămida.

Știam că în parohia mea există, printre muncitorii atelierelor, o tovărășie politică, un nucleu socialist. M-am dus într-o seară în mijlocul lor și le-am expus, cu deplină transparență sufletească, planul meu. Erau printre ei și cîțiva inși inteligenți. M-au ascultat cu liniște și m-au poftit să viu într-o altă seară, ca să-mi dea răspunsul cuvenit. Cînd am apărut a doua oară între ei, mi-au spus :

— S-ar părea că iubești poporul și vrei să-i fii de folos. Dar ești prost și ești încadrat militărește. Nu putem să-ți dăm nici un ajutor, fiindcă ne temem de surprize neplăcute. D-ta ne pari sincer, și am vrea să ne prindem tovarăși. Dar cine știe ce poate să iasă din capul șefilor d-tale !... Te pomenești că după ce zidim chiliile pentru săraci — acelea ne interesează — vlădicii d-tale ni le confiscă, sau le schimbă destinația, sau te permută pe d-ta și noi rămînem păcăliți...

M-am prezentat cîtorva directori din protipendada administrativă care conducea, reglementa, supraveghea viața și munca poporului meu uvrier. Am găsit obraze reci și trufașe. Am găsit în fața mea o barieră de sîrmă ghimpată... „Încă o idee extravagantă, menită să amestece limbile și să ne facă netrai cu muncitorii !... Dacă te bizuiești să le faci o biserică — slobod ! Te vom ajuta, la timp, cu ce vom putea. Dar ce înseamnează aceste chilii *pentru văduve, orfani, bătrîni și neputincioși ?* Ajutorarea socială pentru muncitori este azi în mîini oficiale. De ce te amesteci în treburi prea grele și dincolo de competința d-tale ? Și, mai întîi de toate, arată-ne documentul chiriarhiei cum că ești autorizat să agiți lumea și să plictisești autoritățile cu această idee romantică !“

Cererea acestor domni bănuitori și importanți era, în fond, dreaptă. Trebuia să acopăr efervescența mea umanitară și creștină cu o permisiune oficială. Nu aveam nevoie să învăț lucrul acesta din gura unor străini. Pravila mea de preot mi-l arăta pe prima filă, dar așa s-au potrivit împrejurările, că n-am văzut pe șeful meu bisericesc decît după tribulațiile istorisite.

De prisos să mai spun că am luat-o pe calea ierarhică pînă să ajung la ușa marelui vlădică. Nu-l mai văzusem de la intrarea mea în eparhie, adică de la acele zile în care m-ai purtat de mînă, ca un părinte, pe la toate icoanele și mi-ai asigurat actuala mea situație de preot paroh și de duhovnic.

Nu vorbisem încă între patru ochi cu șeful bisericii. M-a primit fără multă grabă, dar și fără carantină prea

umilitoare. Pe cînd stăteam şi aşteptam în sala de recepţiune ivirea vlădicăi, mi-am adus aminte de audienţele duhovniciei-tale în acest palat metropolitan, de preocupările, de melancoliile şi de întrebările pe care le purtai în inimă pe sub aceste portrete ale ierarhilor din trecut. Vlădica m-a întrebat întîi despre duhovnicia-ta. Apoi, cîteva întrebări asupra aclimatizării mele în capitală, şi, degrabă :

— Ce te aduce la mine ?

I-am destăinuit cu stîngace însufleţire tot proiectul meu. I-am spus cu naivitate :

— Stăpîne, trebuie să facem încă o dată faptele lui Ambrozie, ale lui Vasilie, ale lui Sinezie. Trebuie să ne îmbrăcăm cu suferinţele şi cu năzuinţele poporului. Odinioară, pridvorul bisericii era ministerul săracilor, al văduvelor şi al orfanilor. Trebuie să reînfiinţăm acest minister !... Aşa cum sîntem azi, sfînta noastră biserică seamănă cu un castel, altădată înconjurat cu mari moşii care îi aparţineau, dar azi — prin repetată expropriere — redus numai la şanţuri şi la ziduri şi strîns de jur împrejur de proprietari străini. Cum ieşi din biserică, dai de proprietate străină : strada străină, lumea de pe ea străină, birjarul, şoferul, gardistul, anunţurile de pe ziduri, ilustraţiile şi toate ziarele de la chioşcuri ! Păgînătate peste tot ! Am ieşit din viaţă ! Am lăsat pe săraci, pe bolnavi, pe vameşi, pe păcătoşi, pe părinţi şi pe copii ca să ni-i ia alţii ! Trebuie să revenim între ai noştri ! Ajutaţi-mă să fac o mînăstire laică în cartierul oropsit unde păstoresc în numele î.p.s.-voastre ! Vreau o casă cu o sută de chilii, pentru cerşetori, pentru bătrîni, pentru orfani şi pentru văduve. Biserica uriaşă pe care vreau s-o ridic trebuie să se prezinte încadrată, ca pe timpul marelui Vasilie, în aceste cohorte ale suferinţei omeneşti.

Vlădica mă privea cu nişte ochi care preţuiau diamante de aceeaşi mărime. Ştiam din gura duhovniciei-tale cît este de inteligent, de precaut, de subtil şi de doftor universal. Te întrebai odată dacă este un bine sau este o pagubă pentru noi că şeful bisericii e atît de maestru în arta textilă sufletească şi atît de bine apărat de incursiunile nevinovăţiei şi ale eroismului. M-a învăluit

într-un gest care era şi binecuvîntare, şi plictiseală, şi compătimire, şi nobilă zdrobire de ierarh martir şi m-a oprit.

— Părinte Abele (a început marele vlădică), rîvna d-tale e frumoasă şi mă încălzeşte. Vrei mult, vrei lucruri neobişnuite şi le vrei cu pasiune. Nu te mulţumeşti numai cu o biserică, dar vrei şi un popor vasal, cu bucuriile şi cu suferinţele lui, împrejurul acestei biserici. Minunată idee ! Ideea şi instituţia marelui Vasilie, readuse şi reîntrupate în vremurile noastre... N-am vorbit pînă acum împreună ; te-am văzut numai în trecere. Ce poate să-ţi răspunză un sărman şef bisericesc, smuls de dimineaţa pînă seara de fel şi fel de griji, de interese, de propuneri, de deliberări şi de comploturi ? Cum pot să reacţionez eu faţă cu toţi interesaţii, vizionarii, uneori profeţii, de multe ori escrocii care vin să mă lege de gardul, de căruţa ori de steaua lor ? Nu te cunosc decît de azi. Poţi să fii sau un escroc, sau un poet, sau unul din urmaşii mei pe acest scaun metropolitan... Prima ipoteză o înlătur deocamdată, fiindcă eşti ucenicul părintelui Veniamin. Fi-vei oare un simplu visător ?... Te las timpului şi hidroterapiei împrejurărilor, ca să te deştepte şi să te cuminţească. Fi-vei oare un nebănuit om de voinţă şi un viitor energic vlădică ? Te las în seama puterilor ascunse din d-ta, care, vorba *Psaltirii,* te vor purta ca pe braţe ca să nu izbeşti de piatră piciorul tău !

Ce ajutor pot să-ţi dau la îndeplinirea unui plan atît de cutezător ? Bani, recomandaţii, pantahuză ? Poate că îţi voi da ceva din toate acestea mai tîrziu. Dovedeşte-mi întîi, prin mijloacele d-tale proprii, că nu eşti nici escroc, nici poet, dar că eşti o chibzuită forţă creatoare. Dacă îţi trec prin cap asemenea idei, trebuie să ai şi puterea să începi să le aplici. Mulţumeşte-te că îţi acord acest credit. Altfel, ar trebui să te descalific imediat, să te declar suspect şi să te opresc de la cele preoţeşti. Eşti în categoria eroului din basmele orientale : dacă te-ai lăudat că poţi să săruţi pe fata sultanului, trebuie neapărat să dovedeşti, ca început de probă, că poţi să furi ciubucul marelui vizir. Du-te ! Nu vei mai călca pe aici decît precedat de crainicii veştilor excepţionale !

Am plecat, scumpe duhovnice, din fața șefului bisericii, greu zguduit și întristat. Obișnuit cum eram cu terapeutica ta sufletească, această purtare, precaută și molcomă în formă, dar brutală în fond și în concluzie, mă uluia și mă umplea de amărăciune. Mai tîrziu mi-am dat seama că acest consumat diplomat bisericesc avea dreptate. Dar unde era mansuetudinea chiriarhului ? Unde era dragostea sf. Pavel ? Unde era ultima convorbire de la Cina cea de taină ?...

M-am înapoiat în parohia mea în seara aceea — o seară ploioasă de început de toamnă — am răscolit noroiul de pe ulițele desfundate și am căzut, trist de moarte, înaintea icoanei Maicii Domnului. A doua zi am fost cel dintîi solicitator la ușa d-lui primar.

Împotriva așteptărilor mele, am găsit un chip simpatic și cu apucături de elegantă democrație. Mi-a spus, de la început, că numele meu și munca mea de la marginea capitalei i-au fost pomenite în chip avantajos. Se bucură că poate să mă socotească printre preoții cei tineri, frămîntați de noile probleme bisericești. Primirea acestui înalt funcționar mi-a dat curaj. I-am expus pe scurt de ce am venit la el și ce vedenii mi se arată mie în nopțile mele fără somn. Părintele comunei m-a urmărit cu o crescîndă lumină în ochi și în obraz.

— Te înțeleg și te aprob fără rezervă. Dacă aș fi în locul d-tale, aș concepe la fel obligațiile mele și situația mea de preot. Biserica, în primul loc, însemnează — precum zici — acești frați mai mici ai lui Isus Cristos : cei flămînzi, cei goi, cei bolnavi, cei ce sînt în temniță. Aici nu mai încape între noi nici un distinguo, nici o discuție. Îmi ceri ajutorul meu pentru realizarea proiectului d-tale, vrednic de veacurile creștine primare. Ți-l voi da cu entuziasm. Dar sînt om politic, și ca atare nu pot să fac nimic decît în deplină solidaritate cu partidul meu. În enoria d-tale este o importantă sucursală a prietenilor mei politici, Trandafirescu și Atanasie Ceaur, cum și locuința acestuia din urmă. Cunoști pe d-l Atanasie Ceaur ? I-ai vorbit vreodată de planurile d-tale ?

Am mărturisit d-lui primar că nu cunosc personal pe marele comerciant din enoria mea fiindcă ori de cîte ori am trecut prin magazinele sale și am întrebat de stăpîn, am primit mereu răspunsul : „Nu e acasă", sau „Astăzi nu primește"...

— Atunci, dă-mi voie să ridic eu bariera de care te-ai lovit pînă acum. Te rog mai întîrziază un minut, să-ți scriu cîteva rînduri de bună recomandație.

V

AM PLECAT ȘI DE LA D-L PRIMAR destul de amărît. Toată arvuna de bună primire și de simpatie cu care mă momise era sau o chestiune de educație, sau o atitudine calculată. Mă trimetea cu un răvaș la marele său amic politic, la bogătașul Atanasie Ceaur, desigur cu anumite intențiuni. Acest rajah al trențăroșilor era să evalueze mai bine decît primarul cam ce beneficii politice putea să scoată partidul lor din propunerea și din pielea mea.

Am bătut la poarta lui Atanasie Ceaur. Era, față cu insuccesele mele de pînă aci, o supremă încercare. Am fracționat demersul meu și am pășit cu precauțiune. Am trecut seara pe la birourile marei sucursale, am înștiințat pe casier că am pentru patron o scrisoare din partea primarului și că doresc o oră de audiență pe a doua zi. A doua zi de dimineață am venit să aflu la ce oră pot să fiu primit. Mi s-a spus :

— Intrați în camera de așteptare, căci d-l Ceaur va coborî peste un sfert de ceas la birou.

Am intrat în odaia arătată și am urmărit pe ceasornicul-pendulă mersul lent al minutelor. Era o încăpere rece și neprimitoare, ca toate încăperile prin care se scurg prea multe nevoi, dureri și deznădejdi. Enoriașii mei erau toți înglodați în datorii — datorii pe de mîncare și pe trențe — și, deci, toți robi cu partidă în registrele acestui patrician al vremurilor noastre.

N-am așteptat prea mult. Atanasie Ceaur m-a chemat să-i predau scrisoarea. Am scos-o din buzunar și i-am predat-o cu o precipitare pentru care mi-am mușcat buzele.

A desfăcut-o galeș, și-a potrivit binoclul și a citit-o ca pe ceva cunoscut de mai-nainte.

— Așadar, ești părintele Abel Pavel, parohul parohiei noastre, părinte tînăr și venit de curînd, dar inimos și interesant. Mă bucur de cunoștință. Te rog ia loc și permite-mi să examinez și să expediez cîteva hîrtii mai grabnice... Apoi vom sta de vorbă.

M-am așezat într-un colț și am privit pe îndelete pe acest om puțin comun care izbutise să adune o sută de milioane în cîțiva ani. Din obscurul contabil în magazinul „Trandafirescu & Chercea", azi marele financiar și economist Atanasie Ceaur, om politic de mîna întîi și viitor ministru de finanțe ! Oricare ar fi sistemul convingerilor noastre, fie el cel mai fericit și mai salutar — acela al bisericii și al sfinților părinți — un om ridicat prin naștere, sau prin noroc, sau prin abilitatea-i personală, pînă la cununa regală sau pînă la comorile lui Aladin este un om pe care îl privim cu oarecare sfială superstițioasă. Un rege, un prim-ministru, un multimilionar sînt beneficiarii unei tainice rezerve de teamă și de idolatrie pe care ne-au lăsat-o moștenire părinții din părinți.

Atanasie Ceaur arăta a fi de vreo 40—45 de ani, dar era cărunt ca un bursuc. Nu radia și nu încălzea. Avea o căpățînă rotundă și voluntară, obraji grei ca de pămînt, partea de jos a figurii pătrată și arhiegoistă. Purta, sub nasul său cu nări porcine, această urîciune, jumătate rasă, jumătate tunsă și absurdă, care este mustața modernă. Faptul că purta ochelari adăuga figurii sale închise și respingătoare intermitențele unei străluciri diabolice. Persoana lui întreagă, prin tot ce arăta — o cărare la mijlocul capului, niște bosumflări dezgustătoare pe sub bărbie, o gură strînsă și neagră ca o chisea de cămătar, zvîrlitura ochilor, împungătoare și ironică, în moalele privirii tale — persoana lui întreagă, îmbrăcată negru și pretențios, te înțepa și te răzvrătea. Un om sanchiu, fără stimă pentru aproapele, fără dragoste și fără pic de milă. Citeam ca pe carte în obrazul lui întunecos, hrănit cu icre negre ; „Toți oamenii sînt niște bestii care se dau pe față — cînd știi să le smulgi masca — așa cum sînt : lupi, cîini, porci, vulpi, hiene și măgari... Toți mint, toți înșeală, toți vînează banul, desfătarea gurii și a sexului. Toți sînt trufași, bandiți și vînzători ! Dă-i în tarbacă fără scrupule ! Fii mai

șiret, mai cinic și mai brutal decît ei, și vei pune talpa cizmei tale pe grumajii lor gulerați și negulerați ! Adună saci de aur și baricadează-te în dosul lor ! Apoi ascultă cum îți urlă aproapele insulte, blesteme sau osanale. Ascultă imperturbabil, așezat la masa ta, ca Vlad Țepeș la ospățul lui în mijlocul celor proaspăt trași în țeapă."

Antipaticul personaj care îmi inspira aceste gînduri isprăvi de examinat și de iscălit vraful de hîrtii de pe birou și mă pofti să viu mai aproape.

— Părinte Pavele, amicul și coreligionarul meu politic, d-l primar, te trimite la mine cu o recomandare foarte caldă, dar și cu un mare semn de întrebare. Să vorbim negustorește și să nu pierdem vremea. Sînt negustor și îmi plac tratativele clare. Dacă vrei să intrăm în plug, d-ta cu mine și eu cu d-ta, trebuie să ne cunoaștem. Vrei să ridici o biserică aici în cartierul meu și vrei să faci lîngă biserică o casă de adăpost pentru nevoiași. Ideea nu-mi displace. D-l primar nu te cunoaște, eu nu te cunosc. Să începem să ne cunoaștem. Părinte Pavele, nu sînt diplomat decît de-abia atîta cît trebuie în afaceri. Știi că sînt înregimentat în partidul care conduce astăzi țara, prin urmare, țiu la faima și la prosperitatea lui. Nu mă ascund deloc. Ideea cu care vii mă interesează numai prin latura ei practică. D-ta ești preot ; eu sînt negustor. Dacă este vorba să ne întovărășim ca să facem opera visată de d-ta, te rog cugetă și spune-mi, care poate să fie partea mea de cîștig ? Ca să mă convingi pe mine despre folosul tainic al lucrului în sine este prea tîrziu. Religia și biserica sînt pentru mine numai fenomene sociale. Rămîne să te conving eu pe d-ta sau să te fac să primești, și fără convingere, o atitudine politică pe placul meu.

L-am oprit pe interlocutorul meu și i-am spus răspicat :

— D-le Ceaur, franchețea dv. vă dă în ochii mei drepturi și privilegii prețioase. Dacă dv. — om de afaceri și om politic — știți să vorbiți pe șleau, eu și mai mult. Sînt ucenicul Mîntuitorului și, după dumnezeiasca-i pildă, *„pentru aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul"*. Îmi cereți ca să îmbrac o atitudine politică ? Ce înțelegeți cu aceasta ?

— Partidul meu și cu mine te ajutăm să-ți îndeplinești ideea d-tale, dar îți cerem să spui lumii întregi : Iată cine vă face biserica ! Iar cînd va veni ceasul luptelor electorale, vei fi lîngă noi și vei lupta cu noi în fruntea enoriașilor d-tale.

— Domnule Ceaur, vă exprimați destul de clar. Dar îmi cereți ceva analog cu ceea ce i se cere Mîntuitorului pe muntele Carantania.

— Părinte Abele, am uitat cu totul ce am învățat odinioară la orele de religie, și nu mai știu ce s-a petrecut pe muntele Carantania, dar știu o vorbă foarte uzuală și banală — măcar că latinească — pe care trebuie s-o știi mai bine decît mine : *do, ut des*[1].

— Mă declar complet luminat. Am onoarea să salut profund francheța dv.

— Vrei să pleci ? Se vede că ești tînăr și fără experiență, deși știi *Evanghelia* pe dinafară. Părinte dragă, a pleca din biroul meu cu acest aer de politicoasă indignare, înseamnează pentru mine o jignire, iar pentru d-ta o primejdie. Hm ! E ceva în d-ta care începe să mă intereseze. Stăi pe loc și să mai vorbim cîteva minute. De unde ești de fel ?

— Din Ardeal.

— Ce sînt părinții d-tale ?

— Tata e mort de mult. Mama are cîteva grădini și cîteva oi și trăiește la țară.

— Cum ai ajuns dincoace de Carpați ?

— M-a adus un frate al tatii, fost secretar la un liceu. M-a dat la liceu și m-a ținut aici pînă cînd am terminat.

— Dar unde ai învățat teologia ?

— În mai multe locuri. Sînt ucenicul părintelui Veniamin, despre care poate că ați auzit.

— Da... Acel părinte care făcea într-o vreme multă vîlvă cu predicile lui. Soția mea l-a auzit de cîteva ori și vorbește despre el cu admirație.

Aici convorbitorul meu voi să constate dacă știu limba germană și întoarse convorbirea pe nemțește.

— Îmi pare bine că vorbești nemțește. Cine știe ! Limba germană poate să-ți aducă noroc, cum mi-a adus

[1] Îți dau, ca să dai (lat.).

și mie... Ia ascultă încoace, părinte Abele : să lăsăm deocamdată proiectul d-tale și neînțelegerea momentană dintre noi. Eu sînt om practic. Să nu rămînem păgubași de această jumătate de oră petrecută împreună. Am doi copii, o fată și un băiat. Fata a împlinit opt ani și este în clasa a doua primară ; băiatul împlinește și el șapte și trebuie să facă clasa întîi. Dar nevastă-mea nu-i lasă să urmeze la școală cu alți copii, ci îi învață acasă. Am avut anul trecut un pregătitor, am avut și anul acesta unul, dar ne-am lipsit de el, căci nu prea era sănătos. Îmi trebuie un pregătitor și pentru fată, și pentru băiat. Două ore pe zi. Plătesc îndoit leafa unui institutor. Gîndește-te și răspunde-mi : Vrei să vii să-mi meditezi copiii ? Iată primul cîștig pe care îl întrevăd din această întîlnire a noastră, cîștig și pentru mine, și pentru d-ta. De ce șovăiești ? Eu capăt un meditator pentru copiii mei — după toate aparențele un bun meditator — d-ta obții, pe negîndite, o leafă de profesor secundar și încă ceva, contactul zilnic cu mine. Te pomenești că ne împrietenim și ajungem să ne înțelegem !...

Ce zici ? Dar ce poți să zici ? Onoarea tagmei d-tale și datina bisericii nu-ți dau pas să te codești : un preot este un învățător și prin chemarea lui, și prin tradiția glorioasă a atîtor și atîtor mari pedagogi creștini. Mai află un lucru : doamna Roxana Ceaur va fi mulțumită să aibă în casă, meditator la copii, o persoană ecleziastică. Este nepoată de arhiereu și iubește biserica. Concluzia : te așteptăm poimîine, joi, la ora cinci seara, sus, în apartamentele noastre...

VI

PE CE CALE SĂ APUC ? CU CINE să mă chibzuiesc ? Cum să ies din acest laț în care mi se părea că încep să mă încurc ? Atanasie Ceaur îmi inspira o adevărată aversiune. Urîcios, umflat, mercantil, josnic prin toată concepția lui despre viață, mai presus de toate plin de orgoliul unui noroc stupid, acest parvenit mă răzvrătea cu toate gesturile lui, cu toate cuvintele lui ! Ce-mi rămînea de făcut ? Ce cîrdășie puteam să leg cu

atare personaj ? Primul sfat pe care mi-l dădeam eu însumi era să opresc totul la această primă și ultimă vizită. Nu trebuia să mai calc pragul acestui om. S-ar fi simţit destul de ofensat și ar fi căutat cu siguranţă să mă prigonească și să se răzbune. Dar mai bine vrăjmășia lui decît dezgustătoarea lui ocrotire ! Totuși, nu mă simţeam, cu hotărîrea aceasta, nici împăcat, nici odihnit.

Încercasem cîteva căi, bătusem la cîteva uși. Singura pe care n-o găsisem definitiv închisă era ușa acestui îmbogăţit de război. Dar ce obraz ! Ce tîrg rușinos ! Îmi propunea să fiu vechilul lui politic ! Mă ajută să-mi realizez ideea, dar cu condiţia să intru în partidul lui politic, sau cel puţin să fac pe oameni să creadă că biserica și așezămîntul de lîngă ea au venit din grija pentru popor, din îndurările democratice ale consorţiului de la putere ! Îmi era mie iertat să primesc asemenea tranzacţie ? Puteam eu să admit atari mijloace, ca să realizez un scop, oricît de sfînt ?

Era o grea problemă, pe care o purtam și o perindam în sufletul meu cu truda dureroasă și cu lipsa de spor a lui Sisif. Nu puteam să ies la nici o certitudine, la nici o claritate. Îngăduit este slujitorilor Domnului să măgulească pe principii acestei lumi și să se îmbrace (fie și în aparenţă) în livreaua lor politică atunci cînd ei nădăjduiesc sincer că, prin acest mijloc, vor ajunge să înmulţească lucrul evanghelic, să ridice o catedrală, sau să cucerească pentru biserică un mare avantaj ? Am ajuns la chilia mea frămîntîndu-mă cu aceste întrebări și gîndindu-mă să-ţi trimit o grabnică scrisoare, prin care să te fac judecătorul situaţiei mele. Acasă, însă, mă aștepta un spectacol care era să curme brutal șovăielile mele și să mă împingă în calea hotărîrilor.

O biată văduvă, una din ascultătoarele mele cele mai sîrguincioase, fusese evacuată de proprietar, acum, în umezeala și în noroiul lui octombrie, cu trei copii de gît și cu o tărăboanţă de boarfe. Mă aștepta, sărmana, în tindă, plînsă și deznădăjduită. Un copil îi stătea în braţe, adormit, altul plîngea de foame și al treilea (cel mai mare) se uita la mine cu ochi sfioși și triști.

— M-a aruncat în uliţă, cinstite părinte... Nu pot să-i plătesc mai mult... Cîine fără inimă ! Om cu pămînt, cu bani la bancă și fără nici un copil ! Toată nădejdea mi-este la sf.-ta !

La mine, nenorocitul ! La mine, care nu aveam în ziua aceea nici măcar douăzeci de lei în buzunar ! La mine, care mă chinuiam cu problema morală : scopul sfînt scuză el mijloacele profane ? O răzvrătire seacă împotriva mea însumi mă strîngea de gît. M-am stăpînit în faţa acestor suflete simple și am început să vîntur aceastălaltă problemă : Ce pot să fac pentru această nenorocită ? De la cine să-i scot dreptatea ? Ce puteri, ce trecere am eu în această mahala, în care cînt ca un greier, de un an încoace, acestor sărmani greieri, mai golani și mai flămînzi decît mine ? Să mă duc la neomenosul de proprietar care a dat-o afară ? O să-mi vîre în nas cine știe ce sentinţă de evacuare ! Să-l înduplec s-o mai păsuiască ? Probabil că n-a călcat niciodată în sala mea de predici. Să-l constrîng s-o reprimească ? Cu ajutorul cui ? Al poliţiei, al sindicatului, al direcţiei, al lui Atanasie Ceaur ? N-am decît o singură putere : aceea de a mă ruga și de a plînge la Mîntuitorul. Dar azi sînt slab, sînt dezarticulat, sînt laș, sînt gol și rece ca o cădelniţă din care ai răsturnat și tămîia, și cărbunii...

Și aceste două femei se uită la mine atît de naive și de nerăbdătoare ! Firește ! Nu le-am spus eu de atîtea ori : *„În lume aveţi turburare, ci îndrăzniţi. Eu am biruit lumea“* (Ioan, 16, 33). *„Nu te teme, turmă mică, pentru că Tatăl vostru bine a voit să vă dea vouă împărăţia“* (Luca, 12, 32). *„Adevăr grăiesc vouă : dacă veţi avea credinţă și nu vă veţi îndoi, și acestui munte de-i veţi zice : ridică-te și aruncă-te în mare, așa va fi“* (Matei, 21, 21). *„Du-te la mare, aruncă undiţa, și peștele care va ieși întîi ia-l, deschide-i gura și vei găsi un ban de argint“* (Matei, 17, 27).

Ticălosul de mine ! Aruncă undiţa, și vei scoate un hipopotam ca Atanasie Ceaur... Totuși, sus ! sus inimile ! M-am îndreptat către bătrîna mea proprietăreasă și i-am spus :

— Bunico, oprim acum pe Paraschiva aici la noi. Fă-i loc în odăiţa d-tale și îngăduiţi-vă cum veţi putea azi și mîine. Ai grijă și dă copiilor ceva de mîncare din ce-ai pregătit pentru mine. După-amiază vom vorbi și ne vom

chibzui cum putem să biruim pe diavolul care a intrat în inima proprietarului Paraschivei.

Am cercetat cine este acest proprietar, ce lucrează, la ce domn slujește și am aflat — fără nici o mirare — că face parte din armata acoliților și a funcționarilor casei Atanasie Ceaur. A doua zi dimineața i-am scris acestui magnat următoarea scrisoare :

„Multstimate domnule Ceaur,

Viu mai curînd decît credeam să vă aduc dovada că experiența și dreptățile ei sînt de partea dv. Mi-ați făcut aleasa onoare să căutați a mă opri în preajma dv. Mă înclin. Să pornim de la un prilej care mi s-a oferit chiar ieri după ce am ieșit din biroul dv. Femeia Paraschiva Meca, văduvă cu trei copii, este chiriașa lui Dragomir Elefterescu, unul dintre magazinerii dv. la depozitul de automobile și benzină. Proprietarul — mi s-a spus, proprietar din grația și dărnicia dv. — a cerut Paraschivei să-i plătească o chirie mai mare. Nenorocita este lucrătoare la Regie, are trei copii, dintre care cel mai mic de doi ani, și cu cît cîștigă ea de-abia astîmpără foamea copiilor. Zisul Dragomir Elefterescu a găsit-o tocmai pe ea să-i ceară spor de chirie ! Neputînd să plătească acest spor, Paraschiva Meca a fost aruncată afară din casă.

Vin să vă reclam pe nemilosul Dragomir ca pe unul care e nevrednic de ajutoarele și de indulgența dv. Sîntem cu el exact în cazul parabolei din Sfînta Evanghelie : *un stăpîn milostiv iartă unui datornic insolvabil o mare sumă de bani. Dar cînd acest datornic iertat pleacă din fața stăpînului, dă peste un tovarăș care-i datora o sumă neînsemnată, se repede la el, îl strînge de gît și-i răcnește : Plătește-mi datoria ! Și-l bagă în temniță pînă la achitare ! Vă reclam pe Dragomir Elefterescu și vă rog călduros să-i aduceți aminte ce-ați făcut pentru el. Să se mulțumească cu chiria de pînă aci și să reprimească, măcar pînă la primăvară pe văduva Paraschiva. Voi căuta și eu să chem în sala mea de predici și să evanghelizez pe acest om fără inimă.*

Mîine la ora cinci seara voi suna la poarta dv.“

În aceeași zi am primit cîteva cuvinte, scrise cu mașina și semnate A.C. :

„Cucernice părinte Pavele, enoriașa sf.-tale va fi reprimită de proprietarul care a revenit la sentimente mai bune. Convino, te rog, că uneori nu strică să ai bune legături în această tristă societate omenească. Te așteptăm cu plăcere.“

VII

PROPRIETATEA LUI ATANASIE Ceaur stătea sus, deasupra bojdeucelor și șandramalelor dimprejur, ca o frunte de deal deasupra unor bostănării devastate. După cum aflasem, înainte de război fusese aici un mare depozit de cherestea și niște magazii de cereale. Cu schimbarea firmei „Trandafirescu & Chercea“ în firma „Trandafirescu & Atanasie Ceaur“ se schimbase și fața acestei proprietăți. Din magaziile de cereale ieșiseră aceste prăvălii cu etaj, trainice și largi, ale căror vitrine aruncau lumină seara pe trei străzi. Stăpînii prăvăliilor făceau aci, la porțile capitalei, o întreită și împătrită negustorie : băuturi spirtoase, băcănie, ospătărie, mașini agricole — acum înlocuite cu automobile — benzină, uleiuri și, în sfîrșit, lipscănie, fierărie, sticlărie. Pe o stradă se înșirau băuturile spirtoase, grătarele și mesele ospătăriei ; pe a doua erau benzina, uleiurile, cauciucurile și holul cu automobile ; pe a treia stradă era un lung magazin cu pînzărie, sforărie, fierărie, sticlărie și toate articolele unui „universel“ de mahala.

Sub tălpile acestor prăvălii erau pivnițe adînci cu felurite depozite solide și lichide, iar în spatele prăvăliilor erau alte depozite, alte magazii, alte ferestre cu obloane de fier și ganguri cu porți zăbrelite. În etaj erau instalate birourile care administrau această imensă avere, plus un serviciu de bancă la dispoziția golanilor din cartier. Cîteva sute de funcționari se zbăteau și munceau toată ziua jos în prăvălii, sus în birouri, în dosul aripilor uriașe ale triplei firme, albe și negre : „Ilie Trandafirescu & Atanasie Ceaur“.

Pe strada a patra erau grădinile, terasele și foișorul în care locuia familia lui Atanasie Ceaur. Această latură a domeniului în patru laturi era formată dintr-un zid înalt, spintecat de porți de fier, înalte ca și zidul și căptușite cu tablă groasă. Am sunat la poarta centrală. Cînd am fost înăuntru mi-am dat seama că această poartă intransparentă acoperea, ca o cortină, un adevărat fundal de scenă. Atît cît puteam să văd lucrurile la această oră de seară grabnică, pare că mă găseam în centrul unei scene proprii unui spectacol de operă. Mai tîrziu am verificat această viziune crepusculară și am găsit-o exactă. Poarta prin care intrasem era pentru pietoni. De la țîțînele ei, pornea în sus un șir de trepte de marmură. Apoi se arăta curtea înaltă, îmbrăcată în caldarîm și strînsă de ambele laturi de o dublă colonadă de stîlpi de fontă. Acești stîlpi susțineau niște terase arcuite ca niște viori și legate cu punți între ele. Pe aceste terase stăteau loji ca de teatru, închipuite de ondulația unui grilaj de ferigi împletite.

Atît jos, printre columnele de fontă, cît și sus, în sînul lojilor, stăteau, după anotimpuri, sute de glastre, de vase și de ghiveciuri cu arbuști și cu flori din toate colțurile pămîntului. În seara aceea, printre stîlpii năpădiți de întuneric, stăteau în caturi lanuri întregi de crizanteme, și toată scena aceasta din fața casei mirosea ca un naos de biserică. În fund, deasupra unei scări străjuite de statui, era etajul locuit de familia bogătașului. Dedesubt erau odăile pentru oaspeți, vestmîntăria, încăperile servitorilor, bucătăriile și celarele.

Mi s-a deschis un salon mic, cu scoarțe și cu icoane, și am așteptat pe stăpînul casei. Atanasie Ceaur s-a ivit de sub o perdea, și cu toată sărăcăcioasa amabilitate pe care putea să și-o adune m-a poftit, după două-trei întrebări indiferente, într-o încăpere de alături, unde era o masă de omăt și un serviciu de ceai pe ea.

— Părinte Pavele, trebuie să faci cunoștință cu familia mea. Îmi vei spune ultimul d-tale cuvînt după ce vei vedea copiii, sper, de azi încolo, elevii d-tale.

Ne așezarăm în scaune și începui să-i mulțumesc pentru fapta lui cea bună față de văduva Paraschiva. Atunci intrară în odaie o fetiță, un băiat și o femeie foarte blondă, care vorbea cu copiii în limba germană. Înțelesei că era guvernanta teutonă de care Atanasie Ceaur — om cu convingeri definitive — nu putea să se lipsească. Intrai și eu în convorbirea familiei și sorbind ceaiul observam și puneam întrebări. Fetița era atentă și prietenoasă ; băiatul părea spulberat și egoist. Amîndoi erau drăgălași și nu aminteau deloc pe autorul lor. Copila părea că anunță o remarcabilă frumusețe viitoare, sau că e moștenitoarea unei distinse frumuseți materne.

Deodată, în mijlocul convorbirii și în zăngănitul lingurițelor de argint, se arătă doamna Roxana Ceaur. Nu mă așteptasem deloc la ceea ce îmi vedeau ochii. Credeam că voi vedea o femeie de om bogat, o doamnă studiată și pretențioasă, o parvenită plutitoare în atmosferă nobilă și făgăduitoare de protecție, o păpușă săltăreață și neurastenică, sau mai știu eu ce comediană, cu mai mult sau mai puțin talent de salon... Nimic din toate acestea ! Doamna Roxana Ceaur părea în fața mea o fată mare de la țară, rumenă și mlădie ca un bujor, puțin sfioasă, îngîndurată și cumpănită de treburile casnice, care nu-i permit să se dezechilibreze, franc surizătoare, firească și bună, fără nici un artificiu de sulimeneală, îmbrăcată în port de musceleancă și fără altă podoabă decît diadema grea a părului ei de aramă.

M-am înclinat în fața ei mai mult decît aș fi făcut-o în fața alteia și am îngînat banalitățile introductive. Mi-a spus :

— Vă rog continuați și iertați-mă că n-am putut să fiu aci din capul locului. Sînt bucuroasă că ați primit invitarea soțului meu. Sînt informată că știți suficient despre ce este vorba. Vă rog observați pe copiii mei și spuneți-mi dacă vi se par vrednici să ajungă elevii preacucerniciei-voastre. Cum vi se pare Lia ? Cum vi se pare Bujorel ?

Îmi vorbea cu nu știu ce rezervă, cu nu știu ce precauțiune, și mîndră, și drăgălașă, cu nu știu ce lumină interioară robitoare.

— Doamnă... *„lăsați pe copii să vină la mine“* !

Atanasie Ceaur, cu totul analfabet în cele evanghelice, rămase nedomirit, cu ceașca dinaintea nasului.

— Cu alte cuvinte ?... Adică ?...

Doamna Roxana Ceaur plimbă un zîmbet puțin jenat de la bărbatu-său către mine, și apoi, calculată :

— Tase dragă, cred că părintele Pavel primește sarcina ce-i oferim.

— Adevărat ? Bun de tot ! Iată o primă afacere pe care o încheiem între noi ! Nu protesta ! Orice pricină serioasă este o afacere, și instrucția copiilor este una din cele mai importante.

— D-le Ceaur, dacă țineți la acest cuvînt, putem să-l păstrăm. Sînt și eu de părerea dv., că educația și instrucția copiilor reprezintă cea mai importantă problemă a tuturor timpurilor și mai cu seamă a zilelor noastre.

— Părinte Pavele, fiindcă n-am prea multe minute la dispoziție, permite-mi să te întreb dacă cunoști actualul program școlar și tendințele lui pedagogice.

— D-le Ceaur, sînt zilnic în școala noastră primară din apropiere și sînt suplinitor universal ori de cîte ori lipsește vreun dascăl sau vreo dăscăliță cu concediu în regulă sau din întîmplare.

— Atunci stăm bine. (Aici interlocutorul meu trecu într-o cameră vecină și reveni cu niște cărți în mînă.) Oricum, iată, am la dispoziția d-tale programul ministerului și cărțile cele mai bune aprobate pentru curentul an școlar.

Doamna Roxana Ceaur interveni :

— Altceva trebuie să stabilim cu părintele Pavel. Întîi, care este timpul cel mai convenabil pentru cele două ore de clasă cu copiii ? Și al doilea, acest timp teoretic poate să fie chiar timpul de care dispuneți p.c.-voastră ?

— Doamnă, timpul școlar cel mai bun este timpul dimineții. Aici trebuie să primim pilda și experiența tuturor. De altă parte, nimic nu mă stingherește să viu și să fac clasă cu copiii de la ora $9^1/_2$ dimineața pînă la ora 12.

— Accept ! aprobă, cu un pumn izbit în masă, fostul contabil. De mîine dimineață, intri în noua d-tale dregătorie. Acum poftim de vezi clasa unde vei preda cursurile d-tale.

Ne ridicarăm de la masa acoperită cu ustensile de argint și de cristal și trecurăm, printr-un mic coridor, într-o cameră nudă și cu mobilier școlar. Erau în ea două bănci, o masă și un jilț pentru profesor, o tablă neagră, hărți geografice și tablouri intuitive pe pereți, o bibliotecă minusculă într-un colț și o frumoasă pictură în fața băncilor — Mîntuitorul binecuvîntînd pe copii.

— Sînt mulțumit de clasa mea. Și vă sînt recunoscător pentru acest frumos tablou, așezat aici, deasupra dascălului și a școlarilor.

Atanasie Ceaur zîmbi cu diplomație.

— Părinte Pavele, poate că voi ajunge, cu timpul, să strîng și mai multe acțiuni emise și iscălite de recunoștința d-tale.

— Voi fi prea bucuros, d-le Ceaur, zisei eu, fără să bag de seamă decît în minutul al doilea că omul meu la asemenea răspuns avea dreptul să cugete : „Popa începe să se dea pe brazdă".

D-na Roxana Ceaur mă întrebă în momentul cînd soțul ei și eu eram gata să ieșim din clasă :

— Cum veți face cu cei doi elevi ? Veți face lecții separate, sau comune ?

La această chestiune nu cugetasem, totuși, nu-mi pierdui cumpătul și răspunsei cu oarecare istețime :

— La prima lecție asistă obligator toată lumea, în frunte cu tata și cu mama. Mai tîrziu, la lecțiile lui Bujorel poate să stea și d-ra Lisa, dar nu și invers, căci ar fi nefiresc.

— Și asta e bine, conchise Atanasie Ceaur.

M-am înclinat în fața doamnei, am binecuvîntat pe copii și am strîns mîinile șefului familiei, care pe nesimțite începea să-mi fie mai puțin antipatic.

VIII

ACASĂ AM STAT ȘI M-AM GÎNDIT la întîmplările din aceste ultime cîteva zile și mi s-a părut că au crescut în jurul meu ca niște ape asupra cărora n-am avut nici o stăpînire. Pe neașteptate, am intrat în casa acestor bogătași, și încă, de aci înainte, dascălul copiilor lor.

Am cugetat apoi la ziua următoare, ziua primelor lecții, și mi-am întocmit cu deosebită grijă planul lor.

Nu era pentru mine nici o noutate și nici o povară, dar mi-am dat toată osteneala să nu cad în „maniera“ pedantă și încărcată. O lecție pentru un copil de 7—8 ani este uneori mai grea decît o conferință academică. În sfîrșit, n-am uitat nici în seara aceea, nici a doua zi de dimineață să prelungesc rugăciunea mea și să cer, pentru noua cărare pe care apucam, custodia sfinților îngeri și raza milostivă a binecuvîntărilor și a ochilor Sfintei Fecioare.

Așa am intrat în casa lui Atanasie Ceaur și așa am ajuns pedagogul copiilor și prietenul părinților. Iubite duhovnice, trebuie să prescurtez povestea acestor începuturi pentru că este lungă și destul de comună. Îți voi istorisi mai departe numai capitolele principale, care să te facă să înțelegi aceea ce eu însumi n-am înțeles multă vreme și ceea ce formează astăzi fondul tragic al inextricabilei mele situații.

Cu copiii m-am împrietenit curînd, cu *Frau* Helen Hempel am rămas la politicoasă depărtare. La lecțiile mele asista de multe ori d-na Roxana Ceaur și rareori (și numai cîteva minute) și foarte ocupatul ei tovarăș. Îți închipuiești că duhul acestor lecții și preocuparea mea capitală — manifestată și nemanifestată — era creștinarea fragedului meu auditor. Cîteodată, o idee, o învățătură creștină rămînea suspendată între mine și mama micilor școlari, și după lecție ori a doua zi o reluam și discutam asupra ei.

Nu mă înșelam în privința acestei femei. Avea un fond sufletesc sănătos și cucernic. Primise de la maică-sa o elementară dar gospodărească educație, crescuse cîtva timp în preajma arhiereului Varlaam (făuritorul blazonului acestei familii de toptangii) și dădea pe față, prin tot felul ei de a fi, o statornicie și o seriozitate cam rare la femei. Așa mic-burgheză cum era, îmi părea prea puțin ispitită de orgoliul și de minciuna socială cu care o îmbia bogăția ei de azi. Mă miram că a putut să rămînă atît de firească și de dreaptă sub cascada milioanelor, a luxului și a corupțiunii spumegînde din casele pe care le frecventa, de la recepțiile unde se arăta, de la seratele și de la spectacolele adesea obligatorii în viața ei cea nouă.

Credința creștină a Roxanei Ceaur trebuia să mă ocupe din capul locului. Aveam destule indicii care îmi

spuneau că ar putea să fie o bună fiică a bisericii. Pe de altă parte, aveam impresiunea că tot creștinismul ei însemnează un tradiționalism rezistent, dar incult. În situația mea cea proaspătă de prieten și de preceptor àl unor odrasle de milionar, nu puteam să uit — mai puțin decît oricînd! — înfriguratele mele proiecte și silueta instituției marelui Vasilie. Nu era oare un semn de sus și o întorsătură providențială împrietenirea mea cu nababul acestui cartier de paria? Trebuia să lucrez! Dacă Dumnezeu m-a făcut să pătrund sub aceste mărețe plafoane, de care suspendă candelabre, draperii persane, plante tropicale, pînze de maeștri și gîturile a cîtorva mii de robi — spînzurați invizibili — desigur că el are planuri înfricoșate! Din fundul acestui ostrov al multimilionarului Atanasie Ceaur, catedrala mea trebuie să irumpă, despicînd ostrovul, trebuie să iasă deasupra ca o arzîndă rocă de porfir! Nu știu încă de unde voi începe și ce materiale îmi va pune Dumnezeu în mînă pentru realizarea visului meu suprem. Dar e clar că pînă acum aliatul meu firesc trebuie să fie Roxana Ceaur. Ea va fi unealta pe care Dumnezeu și-o alege ca să răscumpere infamia bogățiilor soțului și să ridice sfînta-i dijmă din milioanele blestemate.

Era deci pentru mine o grijă statornică să ajung să consolidez convingerile și devotamentul creștin al acestei femei și să mă rog Mîntuitorului s-o trimită, harnică secerătoare, la secerișul de care mă pregăteam. În ajunul sărbătorii Sfinților Arhangheli i-am făcut această invitație:

— După cum știți, enoria noastră este pînă acum fără biserică și parohul ei nu are altar. Înalta chiriarhie a dispus să oficiez sfînta liturghie și cele de nevoie la biserica din parohia vecină. Mîine liturghisesc împreună cu colegii mei, preoții vecini, și rostesc o predică în cinstea sfinților arhangheli. Vă rog mult, obligați pe *Frau* Helen să vie cu copiii la biserică; va găsi scaune și va sta comod ca și în biserica ei luterană. Și — dacă se poate — vă rog veniți și dv.

A doua zi am fost prea mulțumit să văd că asistau la sfînta liturghie și mama, și copiii. M-am simțit, slujind

cele sfinte, mai devotat, mai fierbinte și mai recunoscător decît totdeauna. Mișcările rituale, frazele sacramentale, cîntarea bisericească, clipirea făcliilor și norii fumului de tămîie, rotitori în razele soarelui de toamnă, găseau în mine o rezonanță, o dispoziție, o receptivitate emoționată și fericită, care îmi aduceau lacrămi în ochi. La momentul culminant și înfricoșat al transubstanțierii, am căzut în genunchi și, deasupra crizantemelor risipite pe epitrahil, am pomenit Mîntuitorului, vibrînd și plîngînd, dorul meu să-i ridic catedrala visată, rugăciunile mele de noapte și de zi și numele cele noi din care făceam de cîtva timp stîlpii mei de nădejde și de ctitorie : Atanasie, Roxana, Natalia și Bujor. M-am rugat îndeosebi pentru Roxana, pe care o vedeam ca o mesageră a lui Isus Cristos, și am chemat asupra ființei ei — plecate în rugăciune atît de simplu și de atingător — cununa binecuvîntărilor Dumnezeului iubitor de oameni.

M-am suit în amvon și am început o predică populară și colorată asupra existenței puterilor îngerești, necesar intermediare între Dumnezeul cel preaînalt și lumea noastră dublă, sufletească și materială. Am despărțit apoi, din complexul ideilor introductive, ideea că Dumnezeu lucrează prin trimișii săi, prin solii săi, prin binevestitorii săi cunoscuți și necunoscuți. Însuși Isus Cristos, care este strălucirea slavei și icoana ființei lui Dumnezeu *(Evrei,* 1, 3), este diadema celor trimiși și cel mai mare dintre ei : fiul lui Dumnezeu, trimis pe pămînt. După aceea am scos în evidență neobișnuitul și extraordinarul unor solii pornite din porunci fulgerătoare : Saul din Tars, Ioana d'Arc, ctitorii așezămintelor Notre Dame de Sion. La sfîrșit, m-am adresat enoriașilor mei, veniți la această biserică limitrofă ca să asculte sfînta liturghie și predica mea.

— Frații mei iubiți, v-am chemat la această sfîntă biserică, dincolo de hotarul parohiei noastre, fiindcă noi pînă acum nu avem cetate stătătoare, ci pe cea care va să vie o așteptăm. Aveți bună încredere în milostivul Dumnezeu și luptați-vă alături cu mine în rugăciuni necurmate. Sîntem o enorie mărginașă, săracă, năpăstuită. Bucurați-vă, fraților ! Sf. Apostol Pavel scrie iubiților săi credincioși din Corint ca și cum ne-ar scrie nouă :

„Uitați-vă la voi... că nu mulți sînteți înțelepți omenește, nu mulți sînteți puternici, nu mulți sînteți de neam... (1 *Corinteni,* 1, 27).

Sîntem sădiți în gunoaiele de la margine, trăim cu chiu cu vai, muncim greu de dimineața pînă seara, cîștigăm puțin și ne ștergem ochii de lacrămi adeseori. Bucurați-vă, fraților ! Mîntuitorul a zis de-a dreptul pentru noi : *„Fericiți cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia“* (Ma*tei,* 5, 4).

Sîntem mai mici decît cei mai mici. N-avem nume, n-avem cinste, n-avem biserică ! Sîntem coada cozilor ! Bucurați-vă, fraților, căci sf. Pavel ne mîngîie și ne prorocește astfel : *„Dumnezeu și-a ales pe cele nebune ale lumii ca să rușineze pe înțelepți ; Dumnezeu și-a ales pe cele slabe ale lumii ca să dea de rușine pe cele tari ; Dumnezeu și-a ales pe cele de neam prost ale lumii, pe cele nebăgate în seamă, pe cele ce nu sînt ca să dea jos pe cele ce sînt“* (1 *Corinteni,* 1, 27—28).

Aveți încredere în milostivul Dumnezeu și rugați-vă neîncetat lîngă preotul vostru să vă pogoare din ceruri minunea pe care o așteptăm : biserica mîngîierilor noastre ! Auziți : vom da o pildă mare, noi, aceștia, săracii și mărginașii. Vom rușina pe cei din centru, pe cei bogați, pe cei puternici, pe cei răsfățați, care n-au voit să auză de stăruințele și de suspinele noastre. Dumnezeu se va îndura de rugăciunile noastre, se va milostivi de ticăloșia noastră și va ridica din noroaiele noastre, frămîntate cu lacrămi și cu sînge, sfînta lui biserică cu cruci de aur !

O, dragii mei, nu vă uitați la mine ! Nu eu sînt îngerul trimis ! Eu sînt bietul vostru părinte sufletesc, sînt sărmanul preot nevoiaș care păstorează, în parohia voastră, candela rugăciunilor nestinse, așteptînd altarul viitor la care s-o anine. Dar îngerul Domnului nu lipsește ! El trebuie să fie în preajma noastră ! Nu-l cunoaștem pînă acum fiindcă ora hotărîrii Domnului încă n-a sosit. Să stăruim neîncetat înaintea sfintelor icoane, ca să ajungem să auzim solia lui și să privim fața lui preafrumoasă ! Să cădem înaintea Maicii Domnului. Să cădem înaintea sfinților arhangheli pe care îi cinstim astăzi. Să cădem mai vîrtos înaintea Dumnezeului și Mîntuitorului nostru Isus Cristos, cel ce trimite, în tot ceasul și în tot

locul, pe solii și pe binevoitorii săi netrupești și trupești.
Ascultătorii mei plîngeau. Roxana, cu capul plecat deasupra lui Bujor, plîngea și ea.

Mai multe zile m-am întîlnit regulat cu Roxana și lecțiile copiilor, dar fără să pomenim nimic despre predica din ziua Sfinților Arhangheli. Mi-aduc aminte de vremea aceea cu o duioșie și cu un farmec pe care n-am puterea să le definesc. Erau zile care începeau să înmugurească pentru mine certitudinea că mă apropii de hotarele visului. Roxana fusese zguduită, ca toți cei din biserică și mai mult decît ei, fiindcă înțelesese toată iconomia și toată intențiunea predicii mele. În sufletul ei se înfiripau acum marile hotărîri pe care le așteptam cu înfrigurare. Simțeam că în această făptură — plăsmuită de Creatorul cu prisos de preocupare și de iubire — el voiește să samene prin mine, păcătosul, răzoarele sale înfloritoare de minune.

IX

ÎN VREMEA ACEASTA, EU ȚINEAM regulat, de două ori pe săptămînă, cu enoriașii mei adunările mele religioase. Venea postul Crăciunului și îmi propusesem să rostesc un șir de predici și de exhortațiuni asupra sfintelor taine — a mărturisirii și a cuminecării. Voiam să pregătesc pentru aceste înalte taine pe cei mai mulți dintre ascultătorii mei și — cu ajutorul Domnului — voiam să fac și o demonstrație creștină publică în ziua de Crăciun. Este adevărat că Mîntuitorul ne-a poruncit și ne-a dat reguli infailibile în ce privește manifestarea pietății noastre: *„Tu, însă, cînd te rogi, intră în cămara ta și, închizînd ușa ta, roagă-te Tatălui tău celui într-ascuns, și Tatăl tău, care vede într-ascuns, îți va răsplăti ție“* (*Matei*, 6, 6). Dar aici socoteam că este un interes deosebit al bisericii, ca sacră tovărășie (nu a individului), ca să dăm pe față cu oarecare ostentație credința noastră și îndeplinirea datoriilor noastre creștinești.

M-am întrebat adeseori și am întrebat și pe alții (cînd se ivea ocazia) pentru ce corporațiile politice sau religioase (altele decît noi) sînt oricînd îndreptățite, nestingherite și meritoase, să-și vădească, în fața lumii, prin adunări, prin procesiuni, prin largi demonstrații de stradă și de presă, existența lor și evenimentele familiei lor, pe cînd biserica noastră, singură, este osîndită la o tăcere mormîntală, la o discrețiune și la o lipsă completă de exteriorizare și de gesturi. Îmi propuneam, deci, să pregătesc o însuflețită mișcare de Crăciun, punînd la cale, în biserica din vecinătate, împărtășirea cîtorva sute de credincioși. Cu acest scop, am început seria mea de predici, toate îndreptate spre preamărirea sacramentelor mărturisirii și cuminecării și spre înduplecarea inimilor celor ce mă ascultau.

Într-o dimineață, venind să fac lecția cu Bujor, aflu că băiețașul este puțin răcit și că d-na Ceaur — cedînd stăruințelor micului bolnav — mă cheamă un moment lîngă patul lui. Izbutisem să cîștig inima acestor copii, devotîndu-mă instrucțiunii lor și iubindu-i ca pe niște frați ai mei. Bujorel voia cu orice preț să-și vadă dascălul.

Ca să nu jignesc cu nimic doctrinele profilactice medicale și să nu trezesc griji în inima mamei, am cerut cu dinadinsul să mă spăl pe mîini și să trec printr-un nour de apă de Colonia. M-am apropiat de copil, am făcut deasupră-i semnul biruitoarei cruci și am șoptit începutul *Psalmului* 91:

— *„Ca unul care locuiește sub ocrotirea Celui Preaînalt și se adăpostește la umbra Celui Atotputernic, zic către Domnul: scăparea mea și cetatea mea tare este Dumnezeul meu, în el nădăjduiesc“* ...Apoi către Bujor:
— Bujorel nu este bolnav. Bujorel pînă diseară se dă jos din pat și mîine facem lecție.

Roxana privea cu ochi mari, surprinsă și biruită de încrederea mea creștină. Mîntuitorul mi-a fost milostiv și nu m-a dat de rușine! A doua zi copilul era desăvîrșit de sănătos. Dar m-am adresat mamei și i-am pus această condiție:

— Medicul a prescris copilului ceea ce-i dictează știința lui. Dați-mi voie să prescriu și eu mamei ceea ce-mi dictează credința mea: vă rog să citiți azi înaintea icoanelor *Psalmul 91*. Voi face și eu tot așa.

Am rămas apoi tăcuți lîngă patul lui Bujor. Roxana a întrerupt tăcerea cea dintîi :

— Nu uit deloc predica p.c.-tale. M-am gîndit și mă gîndesc mereu la proiectul pe care îl ai în suflet și la rolul amețitor pe care vrei să mi-l dai mie...

— Să dea Dumnezeu, doamnă, să nu mai aveți de aci înainte nici o altă grijă, nici o altă preocupare și nici o altă durere decît aceea că în parohia din care faceți parte Mîntuitorul nu are nici un altar, mamele n-au unde să se spovedească și copilașii n-au unde să primească sfînta împărtășanie !...

— E uriaș proiectul p.c.-tale și este grea din cale-afară opera de persuasiune pe care trebuie s-o încep pe lîngă soțul meu.

— În biserica Mîntuitorului cele cu neputință ajung ușoare de îndeplinit, cele înfricoșate ajung blajine, și stîncile uscate de mii de ani se prefac în fîntîni țîșnitoare ; dar ca să poți să concepi acestea și să le vezi aievea, trebuie să faci cu adevărat parte din biserica lui preafericită.

— Spune-mi, cu o singură formulă, ce înseamnează a face parte din biserica Mîntuitorului ?

— Însemnează a primi cu inimă de copil — cu inima lui Bujor — învățătura ei, poruncile ei și cele șapte taine ale ei. Biserica este însuși trupul tainic al Mîntuitorului. Îndeosebi prin sfînta împărtășanie, primită cu frica și cu iubirea îngerilor, ne facem una cu Isus Cristos, deci una cu biserica lui.

— Preacucernice părinte, creșterea mea și dorința inimii mele mă îndeamnă puternic să primesc și să cred aceste adevăruri.

— Ieșiți din această stare teoretică — foarte frumoasă, mărturisesc — și veniți lîngă mine, în arena luptelor pentru marea realizare. Ajutați-mă să ridic biserica visată și să aprind în jurul ei o mie de candele, o mie de inimi, arzînd de recunoștință și ridicînd la ceruri mii de binecuvîntări pentru dv. și pentru copiii dv !

— Părinte Pavele, mă chemi la o muncă, la o încordare și la o răsplată care intimidează modestia și slăbiciunea mea femeiască.

— Și cu toate acestea, doamnă, biserica datorește jumătate din biruințele, din slava și din puterea ei tocmai femeii creștine, acestei creaturi sfioase și resignate al cărei prototip, în ceruri, este Sfînta Fecioară. Dar am o rugăminte către dv., ori, mai exact, o foarte respectuoasă invitare. A început postul Crăciunului și m-am hotărît să fac în decursul lui — în serile mele de adunare, adică marțea și vinerea — o serie de lecții și de predici pentru cei ce vor să se mărturisească și să se împărtășească. V-a trimis Dumnezeu în calea mea. El are de-a pururi scopuri preaînalte și mîntuitoare. O nepoată de arhiereu — deci de principe bisericesc — nu poate și nu trebuie să rămînă, în materie de învățămînt religios, la rudimentele școlare. Vă rog călduros, notați-vă zilele mele de predică : marțea și vinerea, de la opt la zece seara, și faceți-mi cinstea să apăreți, măcar o dată, între ascultătorii mei.

În acest moment *Frau* Helen veni să mă vestească, prin deschizătura ușii, că d-ra Lia a trecut în clasă. Am lăsat discret pe d-na Ceaur să mediteze răspunsul pe care-l așteptam, am cerut, încă o dată, să trec prin spălător și prin vaporii de apă de Colonia și am intrat la lecție.

X

AM ÎNCEPUT, ÎN ACELE SERI ÎNghețate de sfîrșit de noiembrie, cuvîntările și lecțiile mele pregătitoare. După neuitatele norme pe care le-am moștenit de la duhovnicia-ta, am plecat de la marele plan fundamental : Cristos întemeiază biserica și, rămînînd în ea de-a pururi dumnezeiesc și euharistic, o încredințează și o lasă ucenicilor săi, apostolilor și urmașilor apostolești. *„Precum m-a trimis pe mine Tatăl, vă trimit și eu pe voi“ (Ioan, 20, 21).* Cu mandatul lui Isus Cristos și cu călăuzirea infailibilă a Sfîntului Duh, urmașii apostolilor, adică episcopii canonici, învață noroadele creștine, le păstoresc și sfințesc. Episcopii și delegații lor prin hirotonie, adică noi, preoții, predăm fiilor noștri duhovnicești sfînta doctrină a bisericii, supraveghem viața lor, recomandîndu-le și înlesnindu-le practica virtuților creștine, și sfințim această viață de la naștere pînă la mormînt. Botezăm pe

prunci, îi întărim cu peceţiile darului Duhului Sfînt şi îi cuminecăm; spovedim, canonism şi cuminecăm pe adulţi; binecuvîntăm cu binecuvîntarea căsătoriei pe cei ce se însoţesc; slujim cu sfintele masle pe cei bolnavi; în sfîrşit, prin mîinile arhiereilor, generăm bisericii pe părinţii şi pe slujitorii ei, consacrînd diaconi, preoţi şi arhierei.

Între tainele lăsate bisericii de întemeietorul ei, aceea care are o covîrşitoare importanţă prin faptul că adînceşte conştiinţa creştinului, aprinde în el pocăinţa, rîvna evanghelică şi dorul de desăvîrşire, este taina sfintei mărturisiri. Adîncă, sufletească, regeneratoare şi menită să strîngă în jurul duhovnicului pe fiii săi duhovniceşti, această divină taină este suflul şi roua Sf. Duh peste grădinile bisericii. *„Este ca mirul de preţ de pe cap, care se pogoară pe barbă, pe barba lui Aaron, care se pogoară pe marginea veşmintelor lui! Este ca roua Hermonului, care se pogoară pe munţii Sionului“ (Psalmul 133).*

Oriunde a prosperat sfînta mărturisire, viaţa creştină a fost salubră, plină de vioiciune şi de fapte evanghelice. Cine cunoaşte de aproape şi iubeşte şi practică această taină este puternic asigurat împotriva izbiturilor, sfîşierilor şi dezastrelor inimii omeneşti. Cînd ai un duhovnic experient, este ca şi cum ai avea un protector ascuns, cu sfaturile şi cu influenţa căruia obstacolele ivite în calea ta pot fi escaladate sau înlăturate. Învăţăturile, chibzuinţele, stăruinţele, sprijinul sufletesc, dojana, poruncile... pe care le are în depozit duhovnicul sînt ca o minunată farmacie, pentru langorile, pentru ispitele, pentru bolile şi pentru căderile noastre. Fericit este cel ce cunoaşte calea mărturisirii şi fericit este cel ce, la capătul acestei căi, printre brazi dătători de ozon duhovnicesc, găseşte totdeauna pe sfîntul lui sihastru, pe integrul lui magistrat sufletesc, aşezat acolo de înţelepciunea şi de iubirea de oameni a întemeietorului bisericii creştine!

Mă plecam, mişcat şi intim, asupra sufletelor simple care mă ascultau şi le dădeam pilde din viaţa lor zilnică:

— Voi, gospodari şi gospodine, care lucraţi din greu de dimineaţa pînă seara, aveţi mare nevoie, măcar o dată pe săptămînă, dacă nu de două ori să cufundaţi trupul

vostru trudit într-o albie cu apă caldă şi în spumele de săpun. Bietul nostru om pămîntesc simte nevoia să se curețe de praful meseriei, de pîraiele de sudoare, de fumul locomotivei ori al uzinei. De altă parte, tot aşa facem şi cu albiturile de pe noi şi de lîngă noi: o cămaşă, o batistă, un prosop trebuiesc, iar şi iar, date la spălat, curăţite şi călcate. Care om, întreg la minte şi cu rost în casa lui, poate să se lipsească de baia trupului şi de spălatul rufăriei? Dar sărmanul suflet omenesc, ce gîndiţi voi, nu cere şi el, la fel, baia mărturisirii măcar de două ori pe an, la Crăciun şi la Paşte? Omul nostru dinăuntru, ascuns şi nevăzut, pe care zilnic îl purtăm prin praful, prin fumăria, prin mocirla atîtor înjurături, atîtor blesteme, atîtor viclenii, atîtor furtişaguri, atîtor pofte drăceşti, atîtor păcate şi atîtor spurcăciuni, ce credeţi voi, omul nostru dinăuntru nu este şi el vrednic, de două ori pe an, de o baie de o jumătate de ceas în apele spovedaniei creştine? O, voi care cu drept cuvînt spălaţi trupurile voastre în apele pămînteşti şi rufele voastre tot aşa, aduceţi-vă aminte că sufletele voastre mor de izină şi că în toată casa voastră nu se află otreapă mai murdară, mai soioasă, mai necinstită decît inima voastră cea nespovedită poate din copilărie!

Fără înştiinţare prealabilă, într-o seară Roxana s-a ivit în sala mea de predici. Am fost viu impresionat, şi cred că emoţiunea mea m-a făcut, în seara aceea, să fiu mai inspirat şi mai convingător ca alte dăţi. A doua zi, între lecţiile copiilor, Roxana m-a întrebat unele lucruri asupra cărora voia să fie mai de aproape instruită şi m-a anunţat că va veni regulat să mă asculte.

S-a ţinut de cuvînt. În toate serile în care am mai vorbit, pînă la Crăciun, a fost de faţă la predicile mele. Într-una din aceste predici am arătat încă o dată ce înseamnă existenţa şi puterea unui duhovnic în viaţa noastră sufletească. Fireşte că în toată expunerea mea icoana duhovniciei-tale şi vraja ceasurilor noastre sfinte m-au călăuzit şi mi-au dat puteri convingătoare.

Ce poate fi mai de preţ în această viaţă decît o prietenie sigură şi dezinteresată? Cine nu doreşte şi cine nu caută un prieten? Prietenia este una din mîngîierile vieţii, şi farmecele prieteniei au inspirat pe mulţi nobili

scriitori de azi și de altădată. David, Socrate, Cicerone și mulți alții ne-au lăsat, direct sau indirect, prețioase vibrații sufletești pe această augustă coardă a prieteniei.

Dar ce vom zice cînd această prietenie este ridicată în cerurile învățăturii creștine, sfințită și dăruită cu puteri suprafirești și legată cu toată măreția răscumpărării prin Isus Cristos ? Duhovnicul este amicul nostru cel mai bun, este urechea Mîntuitorului aplecată asupra inimii noastre, este mijlocitorul nostru între noi și jilțul milostivirilor cerești. Un duhovnic, adică preotul creștin întărit cu puterea de a lega și dezlega, este ostiarul[1] grădinilor raiului ! Sub pravila precisă și înfricoșată a spovedaniei, el ascultă, sfătuiește, judecă, pedepsește sau iartă, leagă sau dezleagă, iar după terminarea spovedaniei uită totul, ca și cum niciodată n-ar fi auzit nimic. Discrețiunea duhovnicului este sigilată cu sigilii înfricoșate. Niciodată cel ce a auzit sub epitrahil mărturisirea mea nu poate să vorbească despre ea, nici cu mine (în orele și în întîlnirile libere), nici cu vreo altă creatură pămîntească. Nu poate să vorbească decît cu Isus Cristos în rugăciunile sale, rugîndu-se pentru întărirea mea și pentru mîntuirea mea.

Avem, prin urmare, aici, pe pămînt, un trimis dumnezeiesc pe care, din nefericire, îl ignorăm mai totdeauna. Orice durere, orice necaz, orice păcat, orice sfîșiere de conștiință aduse înaintea lui sînt aduse înaintea unui medic sufletesc instruit în școala terapeuticii sublime a Mîntuitorului. Nici un amic de pe lume nu poate să aibă atîta luare aminte, atîta discrețiune și atîta dezinteresare ca un duhovnic creștin. El este dator, cu prețul mîntuirii sale sufletești, să fie cu cel ce se mărturisește răbdător, mîngîietor, curat în sfaturile sale, plin de compătimire și de iubire, energic cu păcatul, părintesc și ceresc precum a fost cu noi cu toți Domnul Isus Cristos !

Ferice de preotul desăvîrșit care, în biserica lui, în parohia lui, în cetatea lui, a știut și a izbutit să așeze statornic cortul mîntuirii prin sfînta spovedanie ! Ferice de sufletul creștin, dornic și plin de grijă, care a căutat pînă ce a găsit și vrednicul duhovnic, pe omul de înaltă și

[1] *Ostiar* — vas în care se păstrează *ostia*, pîine nedospită, destinată împărtășaniei în ritualul catolic și luteran.

evanghelică încredere înaintea căruia să poată să se înfățișeze, nesfielnic și nud, ca un copil nevinovat înaintea mamei sale ! El este la fel cu negutătorul de mărgăritare despre care ne vorbește *Sfînta Evanghelie*, care, aflînd un mărgăritar de mult preț, s-a dus, a vîndut toate cîte avea și a cumpărat acest mărgăritar.

Vei recunoaște, scumpe duhovnice, în toate aceste gînduri și imagini, adevărurile pe care le-am cules din gura sfinției-tale în anii mei de ucenicie. Căutam și mă străduiam să te copiez și să te redau cît mai exact în doctrină și în elocință... vai totdeauna cu melancolia și intima constatare că redau pe o vioară prea nouă și nemlădiată niște incomparabile concerte auzite de mine la un Stradivarius unic în orchestra bisericii noastre !

După fiecare din aceste lecții la care Roxana asista atentă și învăluită în anonimat, urmau, a doua zi, convorbiri și lămuriri, din care vedeam cu bucurie că sămînța ideilor salutare cade din ce în ce mai larg în pămîntul cel bun, dincolo de cărările bătătorite, dincolo de locurile pietroase și de hățișurile de mărăcini. Dar pe lîngă preocuparea și seriozitatea cu care Roxana mă urmărea și mă invita la discuții, mi se părea că întrevăd și o crescîndă tristețe. Ochii ei negri se învăluiau uneori în nu știu ce păinjeniș de triste amintiri... Figura ei trandafirie, sănătoasă și clasică — ai fi zis un chip de Veneră, cu o ușoară retușare modernă — se înfiora și arăta vizibil deșteptarea unei tainice dureri sufletești. Roxana suferea. Și mi se părea uneori că suferința aceasta ar sta în nu știu ce legătură cu lecțiile mele asupra sfintei mărturisiri.

Într-o zi, Roxana mă vestește că sînt invitatul ei la o mică recepțiune care va avea loc în casa lor, la ora ceaiului. Știam prea bine că Atanasie Ceaur, om cu relațiuni multe și interesate, poftește de multe ori în casă, ospătează și măgulește pe amicii lui politici și financiari, și că la rîndul lui, este poftit, ospătat și măgulit. Pînă aci, însă, nu întîlnisem pe nimeni din lumea lor bogată, trufașă și îmbrăcată în haine moi. Dintru întîi, i-am răspuns celei ce mă invita :

— Doamnă, îmi faceți multă cinste că mă chemați — dincolo de orele și de rostul meu în casa dv. — la

această recepţiune, unde voi vedea oameni din lumea mare. dar vă rog, cugetaţi ce impresie voi face eu asupra lor? Şi tot aşa, ce impresii voi culege eu din contactul cu ei? Voi fi un element paradoxal şi rău venit în salonul dv. Toţi se vor împiedica de mine şi eu mă voi împiedica de toţi.

— Deocamdată poate că aşa va fi, dar eu am socotelile mele. Vei cunoaşte mai întîi pe tata. D-l Trandafirescu, care este un brav burghez creştin în adîncul inimii lui, nu va fi deloc jignit de prezenţa p.c.-tale, ba dimpotrivă. Vei cunoaşte apoi pe cîţiva amici ai soţului meu şi pe cîteva amice ale mele. Vreau să te fac cunoscut acestor oameni. Şi te rog să crezi că nu este ambiţia vinovată a unei îmbogăţite de război care vrea să arate musafirilor ce are — ca marchizii de altădată — preceptor la copii un erudit abate. cît este o dorinţă mai înaltă şi apropiată unei porunci din *Sfînta Evanghelie*. Nimeni nu aprinde făclie ca s-o pună sub obroc, ci ca s-o pună în sfeşnic, spre a lumina celor din casă.

Am rămas fără grai. Un neaşteptat val de sînge s-a ridicat în mine ca un gheizer. Am căutat să spun ceva, dar orice aş fi spus ar fi fost o stîngăcie şi o scrinteală. În cele din urmă, m-am înclinat adînc şi am şoptit:

— Porunca dv. va fi îndeplinită...

XI

AM IEŞIT DIN ACEASTĂ CASĂ caldă, îmbietoare şi tămîiată de duhul plantelor exotice, afară, sub cerurile iernii, cu senzaţia că am fost rănit fără de veste. *„Şi nu ne duce pre noi întru ispită“*: mi-a fost, tot drumul, pînă acasă, ca o mînă precaută care dibuia şi mă încredinţa că senzaţiunea mea e falsă... Dar îmi mărturiseam cu tristeţe că vorbele Roxanei frîngeau linia cea dreaptă şi liniştită a psihologiei mele.

În odăiţa mea cu steble de busuioc uscat sub grindă m-am plimbat lung în sus şi în jos, căutînd să înţeleg ce însemna subita mea turburare şi gîndindu-mă care trebuie să fie atitudinea mea la recepţiunea de peste cîteva ore. Mai întîi, nu pot să cuget că Roxana a voit să mă ironizeze. Ideea aceasta o înlătur. A dat pe faţă — poate fără multă intenţiune — o convingere pe care şi-a format-o despre mine cu încetul. Intenţiunea poate că este aiurea. Roxana voieşte să cunosc pe aceşti prieteni ai casei cu gîndul că ar putea să-mi fie de folos la îndeplinirea uriaşelor mele proiecte pastorale. În acest caz, ea mă serveşte de minune. Cîţi auxiliari trebuiesc la aceasă operă! Cît concurs de puteri şi de bunăvoinţe pentru rezultatul dorit de mine!... Roxana mai voieşte poate să-şi recruteze asociaţi pentru acelaşi scop: comitete, propagandă, strîngere de fonduri. Iar mai la urmă, dacă nu s-a gîndit la toate aceste lucruri, poate s-a gîndit la faptul principal că visătorul marii opere apostolice trebuie să-şi înceapă apostolatul în lumea acestor bogătaşi din care Roxana face parte.

Poate că Roxana a voit şi mai puţin decît toate acestea, voind însă foarte mult: a voit ca Mîntuitorul să fie preamărit în casa ei şi în auzul acestor oameni ai veacului. Pot eu, oare, să mă dau la o parte? Nu scrie sf. Pavel: *„...mi s-a deschis o uşă mare, spre lucru mult, şi sînt mulţi protivnici“* (*1 Corinteni*, 16, 9). Nu trebuie să primesc ocazia aceasta cu bravura marelui apostol? Cine ştie care sînt intenţiile Celui Atotputernic! Voi vedea eu diseară dacă trebuie să tac sau nu, voi vedea ce trebuie să vorbesc şi ce nu. Tot aşa, voi judeca dacă nu cumva este cazul să-mi aduc aminte de porunca Domnului: *„Nu aruncaţi mărgăritarele voastre în faţa porcilor!“* (*Matei*, 7, 6).

Dar ce trebuie să-mi bat capul cu toate acestea! Mă rog Mîntuitorului să-mi dea, diseară şi de-a pururi, înţelepciunea şerpilor şi neprihănirea porumbiţei! Dezbracă-mă stăpîne, de orice mîndrie, de orice duşmănie, de orice aroganţă, de orice falşitate, de orice viclenie şi de orice intenţii, altele decît acelea care privesc buna-cuviinţă a casei tale şi slava numelui tău! Îndeplineşte cu mine făgăduinţa ta: *„Vă voi da vouă gură şi înţelepciune, căreia nu vor putea să stea împotrivă sau să răspundă toţi protivnicii voştri“* (*Luca*, 21, 15).

Aceasta mi-a fost pregătirea sufletească pentru această oră neobişnuită şi poate cu nebănuită importanţă pe care Mîntuitorul mi-o aducea înainte. Cît despre pre-

gătirea exterioară.. giubeaua mea de gală rămăsese, ca și a sf. Pavel, la Carp, în Troada... (2 *Timotei*, 4, 13). Cînd am intrat seara în palatul lui Atanasie Ceaur, curtea pentru vehicule era deschisă și două automobile poposeau înăuntru. (În dreapta și în stînga intrării principale, cu peronul ei de marmură, erau intrările pentru care, trăsuri și mașini.) Sus, în salon, m-a întîmpinat Atanasie Ceaur, care m-a înfățișat celor ce sosiseră înaintea mea cu ceva din trufia cu care ar fi înfățișat un cal de curse, cumpărat de curînd, sau o caramanie veritabilă.

— Preacucernicia-sa este preotul parohiei noastre și preceptorul micilor Ceaur.

În acel moment se găseau în salon un cunoscut ziarist, directorul primului oficios al guvernului, soția directorului, ziaristă și ea, și un celebru bancher, unul din stîlpii templului lui Moloh, măcar că evreu autentic și bun fiu al sinagogii. Bancherul, văduv, venise cu fiică-sa, d-ra Debora, o intimă prietenă a Roxanei. Curînd s-au ivit și ceilalți musafiri : un diplomat, căruia îi ziceau toți „domnule ministru" și „excelență", d-l primar al capitalei, ambii cu soțiile, și apoi tatăl Roxanei, d-l Ilie Trandafirescu, văduv de multă vreme, negustor plin de încredere în steaua și în persoana sa, popular, jovial, alb și roșu ca Moș Crăciun.

Am stat mai deoparte, tihnit și rezervat, fără nici o forțare. Rînd pe rînd, musafirii casei au luat notă de prezența mea după recomandația prealabilă a stăpînului, și fiecare în felul său deosebit și caracteristic :

Directorul de ziar și soția lui m-au salutat cu indiferență, poate chiar cu o nuanță de ostilitate, cu ceva așa cum ar fi însemnat : „Tocmai de tine ne ardea inima... Tu ne lipseai în acest salon !"...

Bancherul Simon, cu totul dimpotrivă, s-a apropiat de mine cu respectuoasă precauțiune și mi-a spus :

— Mă bucur de cunoștința dv. Un evreu este totdeauna încîntat cînd se găsește în preajma slujitorilor Domnului. Evreul era, din firea lui, un iubitor de cele sfinte.

I-am răspuns cu politețe, dar fără pic de măgulire :

— Domnule Simon, nu sînt surprins deloc. Dv. sînteți fiul unui popor al cărui leagăn a fost, odinioară, brațele

și sînul lui Dumnezeu. D-l Simon mi-a răspuns, clipind din ochii săi mici și negri, ca două litere ebraice, care ar țîșni din încrețiturile unui pergament sacru, profanat și mototolit de huligani :

— Se vede bine că sînteți teolog... Permiteți-mi să vă înfățișez pe fiică-mea, d-ra Debora Simon.

Aici d-na Roxana Ceaur, care se apropiase din depărtările întortocheate ale salonului fără să prind de veste, puse mîna pe brațul d-rei Simon :

— Permiteți-mi, preacucernice, să mă asociez d-lui Simon și să vă prezint pe buna mea prietenă Debora.

M-am înclinat și apoi am ridicat ochii să privesc în față pe cele două prietene. Era o pereche încîntătoare ! Două capete din teofaniile *Vechiului Testament !* Doi îngeri din pictura maeștrilor Renașterii ! (...dacă nu m-ar fi contrazis și stingherit stilul rochiilor scurte, această modă deplorabilă a zilelor zănatice pe care le trăim).

Domnișoara Debora mi-a spus :

— Părinte Pavele, aflați, fără supărare, că existența, ideile și proiectele dv. au ajuns, grație Roxanei, pînă la cunoștința unei fiice de bancher.

Am răspuns cu o mare naivitate, dar care a putut să treacă drept un compliment meșteșugit :

— D-ră Simon, numele dv. de Debora îmi recheamă atîta familiară poezie biblică, încît v-aș lua drept o veche cunoștință a mea dacă nu m-ar stingheri această rochie modernă...

Dar ceilalți musafiri au intrat în salon, și ivirea lor ne-a scos din cercul închis o clipă. D-l primar mi-a prezentat întîi pe tovarășa sa de viață și m-a felicitat apoi cu un aer discret și fin :

— Mă bucur foarte mult că ai răzbit pînă aici. Nu m-am înșelat. Ești un om inteligent. M-ai priceput de minune. Mergi înainte ! Te voi ajuta la *opera comună.*

N-am avut vreme să reacționez și să rectific pe d-l primar, fiindcă excelența-sa, fostul ministru plenipotențiar, mi-a întins o mînă palidă și încovrigată ca o labă de lup bătrîn. Lîngă el așteptau înclinările mele doamna ministru și Ilie Trandafirescu. Diplomatul mi-a surîs blafard și glacial dintr-o figură sură, încrețită, frumoasă poate altădată, dar acum funebru decorativă. Soția lui s-a

mulțumit să ridice binoclul pentru mine pînă la înălțimea nasului mare și uscat.

Ilie Trandafirescu mi-a pus în palmă o mînă uriașă, grasă și stacojie :

— Va să zică d-ta ești părințelu de care toată ziua îmi împuiază urechile nepoții : „așa mi-a zis părintele, așa a făcut părintele, uite ce rugăciune ne-a învățat părintele“... Bravo, bravo ! sînt vesel că te cunosc ! Ei, tot nu ne lasă Dumnezeu, tot ne mai trimite cîte un preot ca ăi de demult. Unde e cumnatu-meu vlădica Varlaam să te vază ! ... Te-ar face om ! Dar las', că nici în casa gineri-meu n-ai nimerit-o rău.

Doi servitori în mare ținută au deschis ușile salonului, și amfitrionii ne-au poftit în sufrageria cea mare. Nu văzusem pînă aci această încăpere. Era îmbrăcată toată în majolică și în oglindă. Avea două bufete vaste de lemn de abanos, și în aceste bufete, cu geamuri bizotate, un muzeu întreg de argintărie. Deasupra mesei, care părea un bloc lung, patrunghiular, tăiat dintr-un ghețar, stăteau niște grinzi negre și sculptate, care semănau cu grinzile unei clopotnițe și de care atîrnau efectiv, ca niște clopote, doi chiorchini electrici. Pe masa lilială și printre șervetele ridicate ca un omăt răscolit străluceau farfurii mari și mici, porcelanuri, sticle, coșuri de argint, carafoane și snopi de flori. Era un ceai ca într-o casă de bogătași, începînd cu o decocțiune îndulcită cu cîteva bucăți de zahăr și continuînd cu un noian de accesorii : unt, icre, pește, brînzeturi, șuncă, mezeluri, fructe și vinuri spaniole.

Roxana își așezase musafirii probabil cu oarecare chibzuială. Pe o parte a mesei veneau Atanasie Ceaur, Simon bancherul, Roxana, diplomatul, soția directorului de ziar și cu mine. Pe partea cealaltă, în fața noastră, se instalaseră directorul, soția primarului, Ilie Trandafirescu, soția diplomatului, primarul și Debora. Aveam, deci, alături pe soția directorului și în față pe primar și pe Debora.

Soția directorului nu era prea fericită de vecinătatea mea, și în decursul mesei m-a făcut s-o simt de mai multe ori. O ghiceam rău-voitoare și dispusă să mă provoace și să mă umilească. Mi-am ferit inima de amărăciune și de

dușmănie și Dumnezeu m-a răsplătit. Din provocările și din micile răutăți ale acestei femei a ieșit tema principală a convorbirii din seara aceea și un neașteptat succes pentru mărturisirea mea creștină și pentru marele meu plan ctitoricesc. Vecinătatea Deborei și a primarului mi-a fost, însă, prețioasă. Amîndoi (și mai ales Debora) m-au ajutat să desfășor cîteva idei nu tocmai potrivite la ora ceaiului, dar obligatorii pentru mine, cel provocat și aruncat atenției generale de vecina mea din coastă.

Musafirii nu simțeau nevoia subiectelor de convorbire. Toți vorbeau, răspundeau, glumeau, se interpelau, făcînd mesei onorurile superlative de care era vrednică. În colțul meu era mai puțină însuflețire. Soția directorului de ziar gusta copios și tăcea. Debora vorbea cînd cu primarul, cînd cu mine, căutînd pare că un teren definitiv pentru un dialog inteligent. Într-un minut de tăcere, vecina mea cea rău dispusă se întoarce către mine și mă întreabă, mușcînd dintr-un sandviș :

— Ești parohul mahalalei, părinte ?

Eu : Da, sînt parohul mahalalei.

Soția Directorului : Cum te simți cînd vii de prin mahala, de pe la masle, de pe la pomeni, și intri în paradisul acestor bogătași, în lumina aceasta, la masa aceasta ?

Eu : Pentru mine, doamnă, acest contrast este un simbol mîngîietor : La capătul acestei triste mahalale care este viața, se va deschide, într-o zi, pentru cei ce vor fi vrednici, raiul de lumină și de slavă.

Soția directorului : Părinte, las-o mai domol cu raiul de lumină și de slavă. Asta s-o spui babelor d-tale de la pangar, nu mie.

Eu : De ce, doamnă ? Credeți că vreau să fac cu dv. comedie ? Sînt creștin și preot creștin ; cred în viața viitoare ; cred în răsplătirea celor buni și în repudierea celor răi.

Soția directorului : Părinte, ori ești un... rafinat, ori ești un bigot și un ignorant.

Eu : Doamnă... am onoarea să mă prezint : Preotul Abel Pavel, doctor în teologie.

Soția directorului : Încîntată... Te rog fă-mă și pe mine să înțeleg, dacă ești doctor în teologie, cum poate să mai

creadă o persoană cultă, din vremea noastră, în viața viitoare ?

Debora : Îmi dați voie să mă amestec și eu în convorbirea dv. ? Bun ! Mulțumesc. Doamnă, iată o rețetă foarte simplă : începeți să citiți literatura mistică mai veche și mai nouă : Hello, Maeterlink, Paul Claudel, Jean Cocteau, Stanislas Fumet, și apoi, după suficientă atmosferizare, treceți la corifeii filozofiei actuale.

Soția directorului : Domnișoară, sfatul d-tale o fi bun, dar cere multă vreme. Eu aș vrea să-l aud pe doctorul nostru în teologie acum, la repezeală, cum poate să-mi dea măcar un argument în sprijinul continuității noastre sufletești dincolo de mormînt.

Soția diplomatului : A, ma chère... Cum ceri așa ceva la un ceai, între oameni preocupați de lucruri practice ?! Vino astă-seară cu mine la întrunirea noastră la cercul nostru. *„Les amis de l'Invisible"* [1], și îți vom da o sută de dovezi despre realitatea lumii suprasensibile.

Ilie Trandafirescu : Aoleo, doamnă ! Taci, că fug de lîngă d-ta ! Mi-e frică de toți ăia care umblă cu mese, cu pahare, cu camere întunecoase, cu fotografii pă întuneric și cu cîte diavolii toate, care îți fac părul măciucă !

Primarul : Ei, stăi, coane Ilie, că nu mai orbecăim așa la întîmplare, ca pe timpul lui Hajdeu... Azi avem oameni serioși, care se ocupă cu științele oculte. Amicul meu Ștefănescu, de pildă, m-a inițiat în lucruri extraordinare. Cunoașteți cartea lui, *Adevărul și științele secrete ?* Vă rog s-o citiți și apoi să stăm de vorbă. Mai ales de cînd cu studiile lui Charles Richet, am ieșit de-a binelea din dibuială și din șarlatanism.

Directorul de ziar : D-le primar, din dibuială om fi ieșit, dar din șarlatanism n-am ieșit deloc. Amicul nostru Ștefănescu este un om de perfectă bună-credință și vrednic de toată stima. Dar n-aveți idee cîți cavaleri de industrie, cîți *ocultiști,* cîți fachiri (fără India și fără limba sanscrită) mișună azi în lume. Eu, ca director de gazetă, îi mătur în fiecare dimineață de la pragul redacției.

Soția primarului : Șarlatanii și șarlatanismul nu distrug faptele dovedite, după cum mincinoșii și minciuna nu

[1] „Prietenii Nevăzutului" (fr.).

desființează adevărul. Între fenomenele pe care metafizica le constată și le dă drept de cetățenie științifică sînt fenomenele de ectoplasmie și de telekinesie...

Bancherul Simon : Ce cuvinte ! Ce însemnează ele ? Pare că sînt cuvinte din *Dybuk...* Ați văzut piesa *Dybuk ?*

Roxana : Am văzut-o eu. Anul trecut, pe cînd era aici trupa din Vilna, am fost cu amica mea Debora și am văzut această extraordinară reprezentație.

Atanasie Ceaur : Atunci cînd te-ai înapoiat prinsă de friguri și ai bolit trei zile. Mersi !... Mai bine revistele revuiștilor noștri și veselia lui Tănase !

Debora : Vai, d-le Ceaur, cum puteți să depreciați atît de grav arta serioasă și problemele pe care se încumetează să le ridice ?

Diplomatul : Domnișoară, cînd ești prea ocupat toată ziua, cînd ți-ai bătut capul cu cine știe ce probleme de înaltă finanță sau de întortocheată diplomație, seara nu mai ești bucuros să iei *da capo* eforturile tale intelectuale. Noi, cei prea istoviți de munca cu capul, preferăm seara să petrecem, să rîdem, să ascultăm muzică ușoară și să privim farse. E cu totul altceva cu cei ce așteaptă toată ziua, neocupați, încordările și emoțiile spectacolelor tragice sau psihologice, serale.

Soția directorului : Toate bune, dar eu nu mă las de ideea mea. Cum ar putea cineva, cinstite părinte, cum ai putea sfinția-ta să deschizi ochii unei necredincioase ca mine și să mă faci să admit, fie și trecător, că deși voi muri, totuși rămîn vie ?

Soția primarului, soția diplomatului (una după alta) : Vino, draga mea, la noi, astă-seară, și te vei lumina pentru toată viața !

Eu : Vă rog să nu-mi faceți concurență ! Astăzi doamna mi se adresează mie. Dacă am găsit har în ochii dv., urmăriți-mă două minute. Ideea cum că moartea persoanei mele fizice însemnează nimicirea mea completă este legată de o aparență pe care știința modernă a ruinat-o cu desăvîrșire. Cînd se credea că materia este materie — adică praful și cenușa care rămîn după noi, în mormînt — atunci concepția materialistă avea oarecare umbră de dreptate. Dar în zilele noastre s-a petrecut, în Olimpul înaltei științe și al seninei filozofii, o revoluție ex-

traordinară, de-abia observată de cîțiva și multă vreme de aci înainte interzisă pentru cei ce se tîrăsc în fundul văilor. Ce revoluție anume? Aceasta: materia nu este materie[1]...

Materia este numai energie! Un mare matematician din zilele noastre și un abil vulgarizator zice: „Știința, după ce mi-a arătat complexitatea materiei, m-a făcut întîi s-o concep sub formă de atomi, extrem de fini și cu masă constantă". Dar încet-încet fizicienii au fost aduși să considere masa ultimei particule materiale ca dependentă de viteza ei și la urmă de tot s-o considere nu drept un receptacul al energiei, ci ca însăși energia, ca o forță constituind singura realitate accesibilă simțurilor noastre. Tot el zice: „Materia... pare a fi esențialmente activă, fără să fie concretizată într-un suport inert". Cu alte cuvinte, substanța materială nu ni se destăinuiește decît ca forță. Toate corpurile materiale sînt constituite din îngrămădiri de electroni. Iar masa materială a electronului este nulă. Această masă e pur electrică! Așadar, toată diversitatea, numerozitatea, policromia și clădăria acestui univers, de la infuzorii și pînă la Calea-lactee și dincolo de ea, totul, totul este energie, electromagnetism și poruncă dumnezeiească în miraculoasă realizare! „A zis și s-a făcut!" Zice și se face!

Insul nostru pipăit este un tegument electromagnetic. Noi, cei dinăuntru — sufletul, duhul, misterul nostru spiritual — sîntem, evident, tot energie, o forță cu conștiință de sine. Noi, această energie nevăzută, sîntem închiși într-o capsulă de energie exteriorizată. În fond, sîntem numai energie...

[1] Eroul cărții, în calitatea sa de cleric, dezvoltă aici teoria idealistă denumită de Lenin „idealism fizic", îndreptată împotriva concepției materialiste și avînd printre altele menirea de a împăca știința cu religia. Pornind de la marile descoperiri ale fizicii înregistrate la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, unii oameni de știință burghezi au emis opinii după care acestea ar proba dispariția materiei, întrucît fuseseră răsturnate vechile reprezentări concrete despre materie. De fapt, cum arăta și Lenin, noile descoperiri ale fizicii au subminat ideile metafizice despre materie, confirmînd justețea concepției materialist-dialectice.

Iată marea revoluție științifică a zilelor noastre! S-a năruit concepția trupului greoi, alcătuit din atomi și molecule materiale, luate de materialiști drept un fel de ceară din care se aprindea flacăra spiritului. Azi trupul nostru e pură forță, electromagnetism, ca tot ce este materie și material. Și cînd ajungem să ne decorticăm, să lepădăm acest tegument, trupul nostru electromagnetic, cum o să mai credem că energia dinăuntru și cea mai nobilă este în primejdie să se stingă fiindcă am pierdut ceva periferic și inferior?

Cele două teosoafe: A, părinte dragă, vino la noi de-ți completează învățătura! Spune, unde să-ți trimitem cărțile d-nei Annie Besant și ale lui Eliphas Lévy?

Soția directorului: Vă rog să nu-mi faceți concurență! Mai lăsați-mă lîngă părintele!

Eu: Dați-mi voie să mă rezum. Azi, cînd nobilele teorii și lucrări ale lui Poincaré, Lorentz, Fitzgerald, Michelson, Einstein tind să ne dovedească cum că materia este numai energie și că universul nostru este o minune mult mai uimitoare decît credea vechea știință, azi, cînd înțelegem din ce în ce mai clar că persoana noastră materială este un simbol și o poruncă divină, este o copilărie să mai credem că, ajungînd reci și rigizi pe masa mortuară, ne-am șters din misterioasa și infinita scară a energiilor! De-abia azi începem să pricepem ce înseamnă cuvintele *Sfintei Scripturi: „A zis Dumnezeu să fie lumină, și a fost lumină!"* A zis Dumnezeu să fie uscat, plante, vietăți... și au fost rînd pe rînd. Universul întreg este un miracol și o poruncă a Celui Preaînalt! Cuvîntul lui Dumnezeu — dumnezeiescul logos — face lumile să fie ceea ce sînt, le oglindește ele înde ele și în mintea noastră și le păstrează în frîul legilor impecabile!

Ilie Trandafirescu: Bravo, părinte Pavele! Ei, tot nu ne lasă Dumnezeu! Tot ne mai trimite cîte un preot învățat! Xanio, unde este unchi-tău Varlaam să-l vază și să-l auză!...

Directorul de ziar: Cinstite părinte, e frumos că te ocupi, că citești și că știi atîtea lucruri. Fiecare trebuie să exceleze din meseria lui. Dar, la urma urmei, totul se reduce la opiniune și la credință. Așa este părerea mea, așa este credința mea.

Primarul : Nu e tocmai așa... Părintele Pavel ne-a pus nainte o idee nouă și originală. Concepția pe care o avem încă toți (carnea care se destramă și se face țărînă) este eronată. Trupul nostru este energie, și anume : energie inferioară, față de nobila energie care este sufletul. Cum va muri energia cea nobilă, fiindcă energia cea inferioară și deserventă s-a dizolvat ?

Debora : Aceste idei, toate, trebuiesc ridicate la o potență superioară ; ca să putem să ne dăm bine seama de tot acest tărîm nou și uimitor pe care ni-l dezvăluiește părintele Abel, trebuie să ne urcăm pe un vîrf de munte : trebuie să citim pe Einstein și să ne familiarizăm cu teoria relativității.

Directorul de ziar : Domnișoară, lasă-ne unde ne găsim. Nu ne mai duce pe muntele d-tale, că ne apucă toate amețelile și cădem în prăpastie.

Debora : Totul depinde de călăuza pe care ți-o alegi.

Directorul de ziar : Zece călăuze o să-ți spună : Ce splendori încununează acest vîrf de munte ! O sută altele o să-ți spună : Ce nouri, ce neguri, ce exagerație și ce legendă încununează acest vîrf de munte ! Să rămînem unde ne găsim. Cînd vrei să faci pe cineva să-și schimbe părerile sau să adopte altele cîteva, lîngă cele vechi, este ca și cum ai vrea să tragi un bulevard printr-un cartier bătrîn. Ce necaz, cîte exproprieri, cîte proteste ! Să rămînem fiecare cu ce am învățat și cu ce credem. Mergi în pace ! Credința ta te va mîntui ! Nu e așa, domnule Simon ? Nu e așa, cinstite părinte?

Eu : Domnule director, este adevărat că vorbele pe care le spuneți se apropie de textul *Evangheliei : „Mergi în pace, credința ta te-a mîntuit“.* Dați, însă, credinței un înțeles prea domestic și mărginit. Credința este ceva mai mult decît atît. Credința este *„adeverirea celor nădăjduite și dovada lucrurilor celor nevăzute“.* Este o putere sufletească mai prețioasă și mai fericită decît toate pe care le avem.

Debora : Sînteți bun, cinstite părinte, să repetați definiția ?

Eu : E clasică și sacră ; nu este a mea. Credința este confirmarea celor ce nădăjduiesc și proba celor pe care încă nu le văd.

Debora : Cu alte cuvinte, *une seconde vue* [1].

Eu : Da, domnișoară, ați interpretat bine. Vedeți, din punct de vedere al culorii, oamenii se împart în cinci rase : albă, galbenă, neagră, roșie și măslinie. Din punctul de vedere al credinței, se împart în două rase, poate și mai categoric deosebite : rasa celor ce cred în rasa celor fără de credință. Deosebirea între aceste două familii este pe cît de ascunsă în aparență, pe atît de esențială în realitate. Altă structură sufletească, altă atitudine în viață și cu totul altă viziune a existenței. Credința conferă celui ce o are o putere analoagă acelor raze tainice, descoperite de știință în zilele noastre.

Directorul de ziar : Original, dar desigur exagerat.

Eu : Fiindcă — iertați-mă că v-o spun — trăiți la antipozii acestei lumi a credinței făcătoare de minuni. Și între psihologie și psihologie punțile sînt rupte.

Soția directorului : Poate să fie și așa, dar mi se pare că această credință de care vorbești trebuie să îndeplinească o condiție : crede și nu cerceta !

Eu : Acest loc comun, doamnă, este o fabricație calomnioasă a dușmanilor creștinismului. Cuvintele *„Crede și nu cerceta“* nu se găsesc nicăieri în *Sfînta Scriptură.* E adevărat că Mîntuitorul îi spune lui Toma, după ce acesta se convinge că învățătorul său e viu : *„Pentru că m-ai văzut, Tomo, ai crezut. Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut“.* Dar această expresie are altă adîncime decît cealaltă. Cuvintele Domnului rezumă o lume întreagă de idei și de realități. Credința este, cum a precizat domnișoara Simon, o a doua vedere. Este sintetică și rapidă. Nu are nevoie de întîrzieri, de analize, de procese-verbale științifice. Știe de mai-nainte, fără să fi descins la fața locului. Știința este analitică și zăbavnică. Ea pipăie, măsoară, se tîrguiește și consolidează penibil ceea ce a dobîndit. Ea nu vede de departe și nu vede dintr-o dată. Vă rog, însă, să nu înțelegeți că avem de-a face cu doi adversari. Știința și credința nu-și sînt antagonice, precum se pare unora. Ele par protivnice prin procedeele, prin armele și prin ostașii care le slujesc, dar nu prin țelul și izbînzile lor finale. Căci și una, și alta țintesc doar ade-

[1] A doua vedere (fr.).

vărul, și una, și alta tind să străbată vălul aparențelor și să contemple lucrul în sine, marele mister, la el acasă.

Credința, însă, e mai fericită și mai clarvăzătoare. Vălul aparențelor este pentru ea, în orele ei sacre, străveziu ca o maramă de borangic. Ceea ce este problematic, ceea ce este ascuns pentru știință, ceea ce trebuie să vie de aci înainte — pentru credința vie este dezvăluit și aci de față. De aci superioritatea credinței asupra științei și aureola pe care o poartă în jurul frunții marii eroi ai credinței. *„Prin credință* — zice un scriitor sacru — *cînd s-a născut Moise, a fost ascuns de părinții lui trei luni, căci l-au văzut prunc frumos și nu s-au temut de porunca împăratului. Prin credință, Moise a părăsit Egiptul fără să se teamă de urgia împăratului, căci a rămas neclintit, ca unul care a văzut pe nevăzutul împărat. Prin credință a rînduit Paștele și stropirea cu sînge, ca îngerul nimicitor să nu se atingă de întîii lor născuți. Prin credință au trecut israeliții Marea Roșie ca pe uscat, pe cînd egiptenii, încercînd și ei s-o treacă, au fost înghițiți"* (Evrei, 11, 28—29).

Bancherul Simon : Ce frumos, părinte ! Pare că aud *Hagada* noastră de Paște. Cine spune lucrurile acestea ?

Eu : Domnule Simon, le spune un creștin mult mai mare decît mine și în același timp un evreu mult mai mare decît dv., le spune apostolul Pavel, *alias* Saul din Tarsul Ciliciei.

Directorul de ziar : Frumos, cinstite părinte. Dar toate sînt literatură, teorie, retorică.

Eu : Credința, domnule director, nu e din lumea aceasta, ea este mesagera și garanta lumii superioare pe care o așteptăm.

Soția primarului : La fel zicem și noi.

Soția directorului : Așa să fie, dar eu tot nu am obținut ce voiam : argumentul cel mare, semnul cel categoric ! Vorba din *Evanghelie : „Ce semn faci ca să credem în tine ?"...*

Eu : Doamnă, sînt cel mai mic, cel mai slab și cel mai păcătos dintre toți cîți au mărturisit vreodată pe Isus Cristos, înviat din morți, împărat al cerului și al pămîntului, dar iată ceea ce îmi poruncește duhul să vă spun.

Atanasie Ceaur și bancherul Simon se ridicară de la masă. Directorul își privi ceasornicul de la mînă. Ceilalți lăsară șervetele printre cești. M-am ridicat și eu. Ca hipnotizat și împins de o mînă nevăzută, i-am chemat pe toți cu gestul spre o fereastră. Am deschis geamul interior, care era un vitrou, și am arătat celor ce se adunaseră mirați în jurul meu blafarda perspectivă a unui teren imens și gol, aproape de palatul lui Atanasie Ceaur.

— Vedeți acest loc viran, închis cu scînduri ? Îmi cereți, doamnă, un semn al credinței mele, o probă despre nevăzutele realități pe care le predic și le servesc. Vreți să știți dacă credința mea vede dincolo de perdeaua timpului și a spațiului. Iată, doamnă, pe acest loc gol și nins, eu văd în acest moment o catedrală măreață, închisă într-un patrulater de chilii.

Această catedrală va fi o realitate vizibilă și pentru dv. de acum în doi ani. O sută de familii nevoiașe vor locui în chiliile din jurul ei, iar dv. și soțul dv. veți asista la tîrnosirea acestui sfînt locaș și la inaugurarea acestui cămin al săracilor.

Un minut, două minute, toată lumea a rămas în jurul meu înmărmurită. M-am trezit și eu ca dintr-o subită izbitură care m-ar fi aruncat alături de mine insumi, într-o lume sufletească necunoscută. Un altul, nu știu cine, trecuse ca un fulger prin sufletul meu și rostise cu gura mea lucruri care acum mă covîrșeau. Am stat locului confuz, căutînd să mă adun. Ca de departe, am prins unele reflexiuni ale musafirilor care își scuturau uimirea și-și reluau atitudinile lor obișnuite. *Il est très intéressant !* [1] Trebuie neapărat să-l aducem în cercul nostru ! Nu cumva e un comedian ?...

Bancherul Simon m-a luat la o parte :

— Îmi pare foarte bine că te-am cunoscut. În orașul meu natal era o școală de Ieșiva. Și eu (de ce să ascund ?), mic copil, nu învățam, dar aduceam apă la Ieșiva. Între bacurimii de acolo era unul care semăna cu d-ta.

Directorul de ziar, gata de plecare, a venit la mine cu mîna întinsă, dar cu o mică răutate în vîrful limbii :

[1] Foarte interesant ! (fr.).

— Părinte, ești interesant. Ai însă un mare nenoroc... Sîntem încă prea aproape de dezastrul rusesc, de evenimentele de la curtea lui Nicolae II și de extraordinarul Rasputin !

Aș fi vroit să-i răspund ceva, dar Debora, care era aproape, mi-a luat înainte :

— Trebuia să-ți dai în petic ! Un ziarist nu are nimic sfînt. Brr ! Am oroare de breasla d-tale !

Directorul răspunse cu cinism :

— Ce vrei, domnișoară !... O meserie ticăloasă care tăbăcește pe meseriași... Dealtfel, ca și alte meserii ; ia întreabă pe tatăl d-tale...

Soția directorului îmi strînse mîna englezește :

— La revedere !... încîntată... *sans rancune* [1] ...

Primarul și soția lui fură curtenitori fără să se forțeze :

— Dă-ne voie să-ți strecurăm adresa noastră în ziua din săptămînă cînd am fi fericiți să te vedem la noi. Viziunea d-tale este cuceritoare ! Primarul e cucerit de-a binelea.

Pare că și diplomatul mi-a spus ceva. Soția lui, ceva mai dezghețată, mi-a precizat :

— Ne vom revedea la cercul nostru.

Debora s-a apropiat de mine și m-a întrebat :

— Cînd vom putea să vorbim nestînjeniți ? Trebuie să vii pe la noi. Roxana va fi bună să te zorească.

Mai rămăseseră, între palmierii și lămîii din hol, Debora, bancherul Simon, Ilie Trandafirescu și gazdele. Simon m-a oprit sub un lămîi și m-a întrebat în șoaptă :

— Un credincios al *Vechiului Testament* este primit să contribuie și el cu ceva la realizarea proiectelor d-tale ?

I-am răspuns :

— Domn'ule Simon, roagă pe domnișoara Debora să-ți citească al unsprezecelea capitol din *Epistola sf. Pavel către romani*. Dar pînă atunci adu-ți aminte că Mîntuitorul, prunc, este salutat de cei trei crai de la Răsărit, de cei trei regi profeți — Gaspar, Melchior și Baltazar — care vin și-i aduc daruri : aur, tămîie și zmirnă. Acești regi-profeți sau magi porniseră din India, din Persia, din Babilonia. Tot din Babilonia pornise și Abraham, și anume,

[1] Fără dușmănie (fr.).

din orașul Ur. Poate că unul din acești magi era strănepotul lui Abraham, după cum e foarte sigur că ești d-ta. În fine, primul apostol al Domnului nu se numea Simon ?

Cele două litere ebraice de sub sprîncenele bancherului Simon tresăriră în încrețiturile pergamentului lor mototolit alerte și mulțumite.

— Să trăiești, părinte ! Vom ști în curînd unul de altul.

Tatăl Roxanei mă prinse între brațele lui de uriaș și îmi spuse fără de convenții :

— Tare mi-ai plăcut, părinte ! De !... Eu nu te prea pricep, că d-ta ești preot învățat, știi multă carte. Dacă ar fi trăit cumnatî-meu, vlădica Varlaam, și te-ar fi cunoscut, te-ar fi făcut om !... Da' las, că nici în casa lui gineri-meu n-ai nimerit rău...

Atanasie Ceaur, în momentul cînd Roxana petrecea pe bătrîn, mă luă de mînă, zîmbitor și subtil, ca după o farsă reușită pe care trebuie s-o mărturisim înde noi :

— Știai că terenul pe care ni l-ai arătat este al Băncii Simon & Co ?

Terenul viran unde văz eu ridicîndu-se catedrala și chiliile este al bancherului Simon ? !... Habar n-am avut ! Acum o aflu întîia oară !

— Nu se poate ! Desigur că te-ai dat cu Roxana în vorbă și ai aflat de la ea...

— Doamnule Ceaur, n-am avut această cunoștință. Întrebați pe doamna Ceaur ! Știu numai atîta — astă-seară am văzut clar — că acolo va fi peste doi ani biserica așteptărilor mele.

— Bine, bine... Ai fost foarte bine.

Roxana, cea din urmă, în această seară neuitată, îmi strînse mîna :

— Mă voi ruga și eu lui Dumnezeu ca să îndeplinească profeția pe care ai făcut-o !

XII

ÎN SINGURĂTATEA CHILIEI MELE, am stat pînă dincolo de miezul nopții și am examinat atitudinea, vorbele și afirmarea mea de la urmă în casa și între oamenii de unde veneam. Am făcut bine ce am

făcut? Puteam să mă port altfel decît m-am purtat? Mă îngrija faptul că fusesem prea mult pe placul acestor oameni. Avusesem succes. Dar poţi să mai fii pe placul lui Dumnezeu atunci cînd eşti pe placul oamenilor? Nu scrie sf. Pavel: *„Dacă aş fi pe placul oamenilor, atunci, de ce mai sînt prigonit?“* Nu cumva, fără să-mi dau seama, fără s-o simt prea clar, în ceasul de faţă am început să pactizez cu ispita şi cu măgulirea? Dar cum fac marii luptători pentru Cristos, marii predicatori, marii organizatori, sfinţii vlădici, care sînt obligaţi să treacă prin saloane, prin parlamente, prin fel de fel de capişti idoleşti, mereu în urmărirea scopurilor lor sfinte şi apostolice, mereu spre cea mai mare slavă a lui Dumnezeu?

Triumful unei predici, faima unei conferinţe, succesul unei convorbiri — chiar dacă ar zgîria uşor cu spinii măgulirii inima omului bisericesc — se răsfrîng în chip ferice asupra bisericii. Am avut la urmă o cutezanţă care i-a uimit pe toţi. M-am ridicat, împins de o mînă nevăzută, şi le-am făcut o proorocire de unde poate să iasă, cu voia Celui Preaînalt, desăvîrşita mea umilire sau sfîntul locaş pe care îl aştept. Aici nu mai pot să analizez ce s-a petrecut cu mine. M-am supus unui avînt străin şi irezistibil! Nu mai ştiu să spun dacă am lucrat sau nu din propriile mele resorturi. Iubite duhovnice, dacă mi-ai fi fost aproape, aş fi alergat fără întîrziere să-ţi spun totul, să te rog să cercetezi adîncurile conştiinţei mele şi să-mi dai poruncile tale duhovniceşti. Îmi ziceam: voi aştepta, rugîndu-mă neîncetat lui Dumnezeu, destăinuirile viitorului şi verificarea nesiguranţelor mele de azi.

Au urmat cîteva zile, în care au trecut pe dinaintea mea trei sute, patru sute de spoveditori. Se apropiau zilele Crăciunului şi vedeam cu bucurie că dorinţele mele sînt pe cale de îndeplinire. Mă înţelesesem cu colegii mei de la biserica vecină să spovedesc în biserica lor 3—4 ore în fiecare după-amiază, şi discutasem cum vom împărtăşi în ziua de Crăciun pe cei aleşi.

Eu susţineam că trebuie să dăm acestui fapt proporţiile unei manifestări bisericeşti. Voiam să-i strîng pe cei pregătiţi la porţile unui atelier, şi de acolo, sub conducerea mea şi cîntînd cîntece învăţate în serile noastre de predică, să-i aduc în procesiune solemnă înaintea sfîntului altar.

Colegii mei, preoţii vecini, se sfiau de atare manifestare şi propuneau alte modalităţi. Am stăruit, am căutat să-i fac să priceapă punctul meu de vedere, dar zadarnic! Nu era întîia oară cînd întîlneam în calea mea copaci trîntiţi şi gropi săpate tocmai de fraţii mei cei întru Cristos.

Mai mult decît atîta, am fost nevoit să renunţ şi la adunarea laolaltă a celor ce urmau să primească sfintele taine. I-am împărţit în trei grupe: unul pentru biserica unde spovedeam şi alte două pentru două biserici mai depărtate. Dumnezeu, însă, îmi păstra o mîngîiere pe care nu îndrăzneam s-o întrevăd. Ceva mai înainte de ziua de 23 decembrie — ziua vacanţei şcolare, a pomului de Crăciun şi a darurilor pentru copii — Roxana mă vesteşte că voi prezida în şcoala predicilor mele de seara o sărbătoare închinată elevilor săraci.

Într-adevăr, funcţionarii lui Atanasie Ceaur au adus în sala cea mare a şcolii un brad înalt pînă în tavan şi l-au împodobit cu lumînări, cu ghirlande şi cu jucării. Iar la picioarele bradului au aşezat metodic o sută de flaneluţe, o sută de cuşme de flanelă şi o sută de perechi de ghete. Osebit de toate acestea, au mai adus o mulţime de lucruri de mîncare — pesmeţi, conserve şi diferite fructe.

M-am bucurat din toată inima. Stejarul bogăţiei mîndre şi avare începea să hrănească, sus, în vîrf, vîscul săracilor şi al milosteniei!

S-au petrecut toate cu bună rînduială şi cu creştinească voioşie. Am avut grijă din timp să fac lista copiilor săraci pe care era să-i îmbrace Moş Crăciun şi am potrivit lucrurile aşa ca să nu am nemulţumiri şi inimi zadarnic jinduite. Dar lumina şi podoaba serii de Ajun a fost ivirea Roxanei, între Bujor şi Lia, escortaţi de *Frau* Helen Hempel.

A fost o seară de care şi astăzi îmi aduc aminte cu suav freamăt sufletesc. Adîncurile sălii erau pline de ascultătorii mei obişnuiţi. În mijloc stătea drept, din podea pînă la lămpile electrice ale tavanului, bradul cu braţele largi şi împodobite. Împrejurul copacului străluceau, extaziaţi, ochişorii a o sută de copii din mahala, iar în spatele lor stăteau — încovoiaţi, trenţăroşi şi înmărmuriţi — bunicii şi bunicile.

Am deschis gura în această adunare smerită și plăcută Domnului și am rostit nu o cuvîntare ocazională, ci o predică de Crăciun : *„Fericiți cei cu inima curată, că aceia vor vedea pe Dumnezeu“!*... cum l-au văzut păstorii din Betlehem, cum l-au văzut cei trei crai de la Răsărit, cum l-au văzut Simeon și Ana și cum îl vedem și noi în seara aceasta...

Aș fi vorbit mult, aș fi vorbit ceasuri întregi. O sete sfîntă de lacrimile mele, de lacrimile ascultătorilor mei, de lacrimile Roxanei ardea inima mea și-i dădea puteri de zguduitoare persuasiune. Un avînt de negrăită frenezie, dornică deopotrivă și de stăruința în slujba către frați și de definitiva eliberare, deschidea sufletul meu spre Domnul, ca pe ferestrele unei sere imensitatea mării. Era ceva asemănător cu misteriosul suspin al apostolului Pavel în *Epistola a doua către Corinteni* (5, 4) :

„Noi, cei ce sîntem în cortul acesta, suspinăm îngreuiați de vreme ce dorim nu să scoatem haina noastră, ci să ne îmbrăcăm cu cealaltă, pe deasupra, așa încît ce este muritor să fie înghițit de viață.“

După predică am cîntat cu copiii cîntecele de Crăciun și am pornit să împart darurile așteptate. Cînd copilașii au prins să treacă unul cîte unul prin fața bradului și să-și ia fiecare legăturica destinată, Roxana s-a strecurat ușor și a plecat.

A doua zi am ținut predică din amvon, am vorbit despre sfînta euharistie [1] și despre fericirea de a o primi, și am primit-o eu însumi, cu suprema comoțiune pe care m-ai făcut s-o cunosc în anii uceniciei mele. Chiar în ziua de Crăciun am primit o telegramă de acasă. Mama mă chema degrabă în satul meu natal, fără nici un fel de explicare. Cunoști, iubite duhovnice, sufletul acestei femei sfinte, întîmplările, durerile și toată viața ei, și nu este nevoie să-ți mai vorbesc de ea. M-am gîndit : să dea Dumnezeu să nu fie bolnavă, ci să fie numai și numai dornică să-și revază feciorul și să facă, împreună cu el, sfintele sărbători.

[1] *Euharistie* — cuminecătură, împărtășanie.

M-am prezentat șefilor mei bisericești, cum cere pravila, și le-am cerut cîteva zile de concediu. M-am prezentat apoi Roxanei și lui Atanasie Ceaur și le-am spus

— Plec pînă la 2—3 ianuarie, dar plec numai cu trupul. Cu sufletul sînt mereu lîngă dv., și îndeosebi sînt înaintea Mîntuitorului, pe care îl rog stăruitor să ne dăruiască, în anul care vine, prin mîna fericiților ctitori Atanasie și Roxana, marea noastră mîngîiere : biserica acestui cartier de oropsiți !

Am străbătut trecătorile Carpaților într-o după-amiază fumurie și glacială. Toți brazii aveau chiciură în plete. Toate torentele se prefăcuseră în țurțuri și în stîlpi de sare. Omăt adînc căptușea fundul văilor, învelea pajiștele dintre culisele pădurii și crea fagilor, scuturați de frunză, un fel de ipostază albă, un fel de frate geamăn, trup lîngă trup, de la trunchiul repetat în alb, pînă la ramurile cele mai fine și mai întortocheate — reproduse aidoma. Iar după această măreție a munților prăpăstioși, zbîrliți și proptiți de ceruri, iată, din ce în ce mai largă, perspectiva mănoasei cîmpii a Brașovului ! În ora aceea crepusculară dormea tihnită, sub lințoliul de iarnă, păstrînd la sînul ei comoara și nădejdile, sămînța și binecuvîntările verii ce era să vie. Pe cîmpia aceasta am deschis ochii mari de copil, am trecut cu bietul tata pe jos și în căruță, am strîns primele mănunchiuri de bujori și de aglici, ca să le așez la icoana Sfintei Fecioare din biserica noastră !

Mulțumind lui Dumnezeu, am găsit pe mama sănătoasă. Mă chema fiindcă i se făcuse dor de înstrăinatul ei de fecior și voia să-l mai vază o dată, măcar acum de Anul nou, slujind în biserica părinților, alături cu preoții din sat. I-am făcut toată voia, am liturghisit împreună cu bătrînul meu catihet din anii claselor primare și am ținut în auzul norodului, adunat din cele Șapte-Sate, un cuvînt de învățătură.

Am trăit aci, în această lume sănătoasă și țărănească, o săptămînă de viață atît de nouă, că mi se părea că este întîia oară cînd dau cu ochii de cele Șapte-Sate. Simțeam cu o intensitate surprinzătoare că sînt un dezrădăcinat ! Nu mai eram feciorul de țăran plecat din cîmpia Brașovului la vîrsta de zece ani. Eram un orășean crescut în sărăcie, în umilință și în răzvrătire, ars de dogoarea ma-

rilor și infernalelor cuptoare sociale, așa cum ard ele sub zidurile orașelor babilonice. Ascultam și observam pe mama, pe cîteva rude bătrîne (venite să mă vază), pe vechi prieteni din copilărie, și constatam cu mirare adîncă depărtările dintre suflet și suflet. Ce psihologie agrestă ! Ce ritm domol și invariabil ! Ce lume rămasă la un singur anotimp sufletesc !

Mă gîndeam la ivirea în Corint și la luptele sf. Pavel. Mă gîndeam la oceanul de patimi, de păcate și de idolatrie pe care trebui să-l înfrunte, aci, în metropola Ahaci, aprigul corăbier al Domnului. Dar cum ar fi putut să intre el, cu corăbiile mîntuirii, pe care le comanda, nu în Corintul cel cu două porturi, ci în pîrîiașele care se scurg din Carpați și spală cele Șapte-Sate ?

Am ieșit, într-o zi luminoasă și cu totul învelită în lințoliul iernii, afară din linia locuințelor. Era pîrtie bună și am putut să merg departe, spre sura clădire a codrilor. Simțeam în mine ceva analog cu senzația unui gospodar care și-a prefăcut casa și, din cît era mai înainte, a făcut-o de două ori mai largă și mai înaltă. Simțeam în mine adîncimi și rezonanțe pe care nu le dovedisem pînă aci. Peisajul de iarnă care se desfășura sub ochii mei, în soarele oblic și purpuriu, mă fermeca dincolo de normele mele obișnuite. Niciodată columnele tremurătoare ale fumului din coșuri nu mi se păruseră atît de pline de alean ca în ziua aceea. Niciodată dalba și încremenita ondulație a troienelor zăpezii nu mă găsise atît de simțitor. Și niciodată coama sură a leilor carpatini, tolăniți spre miazăzi, sub cerul de cristal albastru, nu mă înduioșase atît de adînc, atît de stăruitor ca în ora aceea !

Eram un altul. Izvoare noi și neașteptate sunau în pieptul meu în fața acestei priveliști, atît de des contemplate și totuși atît de puțin înțelese, în zilele neștiutoarei copilării și mai încoace, în zilele vacanțelor școlare. Am dormit atîția ani ! Eu n-am simțit pînă acum fiorul gliei învelindu-se în această hermină a cerului ! Eu n-am cunoscut pînă acum taina și puterea acestor muguri, care biruiesc, în așteptarea lui april, înghețul și mînia lui ianuarie. Unde am fost atîta vreme de n-am văzut niciodată cum cresc codrii de argint, cum cresc stîncile cărunte sub pologul zărilor de miazăzi !

— Un pîrîu — pîrîul în care mă scăldasem de atîtea ori în copilărie — scria în cîmpul de omăt meandrele lui negre. Am privit în unda cristalină, am văzut verzile șuvițe de la fund jucînd în ritmul fluid și mi-am adus aminte de oglinzile și de boschetele exotice din palatul Roxanei. Cuvintele Sibilei către Eneea (*Eneida*, cartea VI, 51—52) mi-au sunat în suflet ca un clopoțel liturgic :

...cessas in vota precesq
...cessas ?[1]

Cu adevărat întîrziez cu făgăduințele și cu rugăciunile mele !... Ce fac eu aici ? Pierd vremea ! Porunca Mîntuitorului mi-a hotărît o lume, un teren de luptă și o operă precisă, pe care nu pot să le pierd din vedere nici un minut. Adio, Carpați cărunți ! Adio, pîrîul copilăriei mele ! Adio, loc de tihnă părintească și țărănească ! Nu cei teferi au nevoie de doftor, dar cei bolnavi !

XIII

A TREIA ZI DE ANUL NOU M-AM înapoiat în capitala zgomotoasă, colcăitoare și impie. Acasă, pe masa mea sărăcăcioasă, am găsit, între altele, preafina carte de vizită a d-rei Debora Simon, cu cîteva cuvinte de urare și cu îndemnul : „Vino pe la noi în orice zi la ora ceaiului. Vei bucura mult și pe tată, și pe fiică."

Această potrivire, „și pe tată, și pe fiică", mi s-a părut din partea acestei inteligente și frumoase fiice a lui Israel o subtilă și măgulitoare asonanță la credința mea creștină și poate la unele locuri din *Epistola întîia* a sf. Ioan Evanghelistul. Nu uitasem deloc pe bancherul Simon. De cînd aflasem că locul viran, unde vedeam înflorind mînăstirea mea, este proprietatea acestui evreu, mă întrebam cu fiori : cînd și cum va săvîrși Domnul minunea lui cea nouă ?

M-am dus la palatul lui Atanasie Ceaur, am complimentat pe stăpîni de Anul nou și am dăruit elevilor mei Bujorel și Lia cîte o carte cu povești în icoane. După obo-

[1] *„... întîrzii cu rugăciunile și jertfele, / ...întîrzii ?"* (lat.).

sețile și durerile din Ajunul Botezului — o parohie de cocioabe, cercetată de un preot cu buzunarele goale — am vestit pe milionarul Simon că viu să-l văd.

Iubite duhovnice, stăruiesc de cîteva zile asupra unor împrejurări poate neglijabile din tabloul sufletesc pe care voiesc să ți-l înfățișez, căci, pe lîngă mărturisirea durerii mele, îmi dau seama să simt și îndemnul unui examen general. Ucenicul ar voi să dovedească învățătorului său că în viața pe care a început-o, ca preot și ca ostaș al Domnului, a căutat neîncetat să-și aducă aminte și să traducă în faptă lecțiile și pildele din școală. Cu devotament și cu intimă satisfacție, mi-am apărut mie însumi, în calea grea pe care merg de cînd ne-am despărțit, ca un credincios care se întoarce de la biserică în noaptea Învierii, ocrotind cu silințe și cu precațiuni ostenitoare făclioara de Paște, aprinsă din făclia altarului.

În întîlnirea mea cu familia Simon, și îndeobște în toate legăturile mele cu evreii, te-am avut model și pavăză, fără nici un moment de șovăială. Concepția largă, generoasă, mîngîietoare cu care îmbrățișezi destinele lui Israel și pe toți copiii acestui popor excepțional constituie articolul neclintit în catehismul sufletului meu. Ca un elev al spiritualității tale, am intrat în casa evreului Simon și am dovedit, pentru mine însumi, cîtă înțelepciune și cîtă dreptate implică adevărata iubire de oameni.

Firește că n-am călcat scările de marmură și covoarele bancherului Simon cu mai puțină tresărire și cu mai puțină răzvrătire decît parchetele lui Atanasie Ceaur. În privința aceasta, deși nu uit că m-ai dojenit uneori, mă hrănesc cu fărămiturile ce cad de la masa sf. Luca Evanghelistul, și de la masa sf. Vasile, mitropolitul Chesariei Capadochiei...

Un servitor în livrea m-a purtat printr-un șir de încăperi mărețe, pline de picturi, de păduri tropicale și de oglinzi uriașe, și m-a scos la ușile unui palat mai mic, apartamentul d-rei Debora Simon.

Am fost primit cu nețărmurită voie bună. Această vioaie și fermecătoare fecioară mi-a hărăzit cîteva ore de complicată elevație sufletească. Dîndu-i mîna de bun găsit și privind-o cum ondula în spuma rochiei, îmi ziceam cu încăpățînare : Salomeia, fiica Irodiadei ! Strîngîndu-i

mîna la despărțire, mi-am spus și fericit și trist : o amică ideală, de care viața mea va fi de-a pururi stearpă !

În tumultul acestor ceasuri de spovedanie scrisă, nu am nici timp, nici putere să rechem această întîlnire deosebit de importantă în urmările ei. Îmi dau seama că d-ra Debora voia să schițeze un plan exact al configurației mele morale și mărturisesc că am ajutat-o din toată inima. Se vedea bine că Roxana îi vorbise adeseori despre ideile mele asupra poporului biblic, despre convingerile și așteptările pe care le-ai semănat în inima mea și în genere despre participarea, rezervată nouă, creștinilor, la impunătorul ideal sionist[1]. Înaintea duhovniciei tale mă despoi de orice merit și de orice originalitate. Tot ceea ce vorbisem cu Roxana și confirmam acum în fața Deborei era floarea lecțiilor de odinioară. Ucenicul tău dădea un examen izbutit.

Aproape întreaga noastră convorbire de trei ore s-a dus și s-a întors printre columnele acestui labirint de azi și de totdeauna : uriașa problemă a soartei poporului evreu. La întrebările și la mirările Deborei am răspuns cu o masivă simplitate :

— Domnișoară, sînt un elev care-ți debitează o lecție, învățată cu convingerea că este o lecție excelentă. Îmi dau și îmi voi da toată osteneala să fiu neîncontenit la înălțimea sufletească a dascălului meu și să profesez totdeauna, fără exagerație și fără intime contraziceri, aceste idei generoase. Dacă vrei, însă, să știi mai mult și dacă este cineva către care poți să ridici ochii d-tale recunoscători, este rectorul și duhovnicul meu, părintele Veniamin.

Vădit emoționată, Debora mi-a spus de mai multe ori :

— Cucernice părinte, cînd vei cunoaște mai de aproape pe fiii poporului meu, vei înțelege mai drept emoțiunea mea. Sînt mii de ani de cînd bieții evrei așteaptă bunăvoința, prietenia și surîsul neamurilor cu care conviețuiesc. Voi fi fericită să privesc și să ascult într-o zi pe misteriosul învățător de care îmi vorbești. Dar sînt fericită și acum că pot să prind în oglinda sufletească a ucenicului lumina acestor aștri ai iubirii de oameni.

[1] Aici, ca și mai departe, eroul romanului, preotul Abel Favel, are în vedere concepția mistică sionistă și nu mișcarea politică naționalistă.

Un ceai servit in ceşti subţiri, stropite cu crizanteme, a trecut discret, ca nişte lanuri aurii, pe sub nourii plini de freamăt ai convorbirii noastre. De cîteva ori am încercat să vorbesc de alte lucruri. Bancherul Simon era atent de dimineaţa pînă seara la roata maşinii lui financiare. Regreta că n-a putut să mă aştepte şi mă ruga să nu iau în nume de rău absenţa lui. Dintr-o pornire care mă surprindea pe mine însumi, am voit s-o fac pe interlocutoarea mea să vorbească despre Roxana.

— De cînd cunoşti pe doamna Ceaur ? Aţi fost colege de şcoală ?

— Am învăţat în acelaşi institut, fără să fim colege. Roxana e ceva mai mare decît mine. Ne leagă însă o veche şi trainică prietenie. Preţuiesc şi iubesc pe Roxana pentru inima ei francă şi lipsită de prejudecăţi.

— Sînt cu totul de părerea d-tale. D-na Ceaur inspiră o caldă încredere şi face fericiţi pe cei ce trăiesc în preajma sa.

— E un suflet mare. E o eroină necunoscută. Cu cît pătrund mai adînc în intimitatea vieţii ei, cu atita o admir şi o ador mai pătimaş.

— Apropierea şi tovărăşia dv. mă interesează şi mă îmbie ca un simbol. Pe puntea mistică şi — pentru majoritatea credincioşilor — din nefericire invizibilă, care leagă cele două Testamente, vă văd, de cînd vă cunosc, întinzînd braţele una către alta şi surîzînd.

— Părinte Pavele, eşti nu numai un preot, dar şi un poet al păcii dintre fraţi... *„O, cît este de bine şi cît e de frumos cînd fraţii locuiesc împreună !"*...

— Domnişoară, sînt infimul închinător al celui ce a făcut din salutul naţional evreiesc cheia de boltă a sufletelor noastre : *Pace vouă !*

M-am ridicat, gata de plecare. Debora şi-a împreunat mîinile intr-un gest nevinovat şi atingător.

— O, părinte Pavele, cum să acopăr, cum să scuzez, să răscumpăr în ochii d-tale de apostol al *Evangheliei* şi al săracilor insolenţa acestei case de bancher ?... Şi pare că voi, răsturnînd nu ştiu ce ezitare, să mai spună ceva. Dar se opri deodată. Lăsă o clipă braţele jos şi le uni din nou : Te rog mult dă-mi voie să suprim astă-seară, dintre casele noastre, pentru d-ta, depărtarea, cerul rece şi posomorît, zăpada terfelită şi pornită să se topească... Te aşteaptă la scară maşina mea şi înăuntru un buchet de crini de Florenţa, pentru icoana cea mare din chilia d-tale.

Am plecat, aiurit şi furnicat de o fericire serafică. Icoana cea mare, pe care Debora, în lipsa mea, o văzuse la mine acasă, era icoana pururei Fecioare !

XIV

DUPĂ O SĂPTĂMÎNĂ, UN FUNCŢIONAR al Băncii Simon vine să-mi comunice, din partea stăpînului, că sînt aşteptat la bancă. Discret, ceremonios, aproape tainic, bancherul îmi spune, în biroul lui cu uşi duble şi înăbuşite :

— Preacucernice-părinte, fata mea, Debora, e încintată de vizita pe care i-ai făcut-o. Spre multa mea părere de rău, n-am putut să rămîn acasă în seara aceea. E o mare mîngîiere pentru noi, evreii, cînd întîlnim, printre neevrei, prietenia şi simpatia de care sîntem atita de lipsiţi... Şi mîngîierea este şi mai mare cînd miniştrii bisericii creştine îşi aduc aminte de începuturile noastre comune şi ne tratează cum şi merităm, ca urmaşii lui Abraham, ai lui Isac şi ai lui Iacov... Bătrînul era mişcat. O adiere caldă şi îmbujorată trecea peste faţa lui de pergament. Preacucernice-părinte, te-am auzit în casa amicilor noştri Atanasie şi Roxana Ceaur vorbind despre proiectul sfînt ce ai, să ridici, în cartierul lor, o catedrală... Să-ţi ajute Dumnezeu să-ţi vezi visul împlinit ! Dar Dumnezeu lucrează prin noi, bieţii oameni, şi oricît de nevrednici sîntem, el face din noi solii şi colaboratorii săi. Am în parohia d-tale, lîngă proprietatea Ceaur, un loc viran imens. O mînăstire întreagă ar încăpea în el... Domnişoara Debora Simon închină şi dăruieşte acest loc viitoarei d-tale opere religioase şi umanitare.

M-am ridicat din fotoliu şi am venit spre bancherul evreu.

— Adevărat, domnule Simon, adevărat ? !...

Și am rămas amîndoi fără de grai.

— E atît de frumoasă ofranda d-rei Debora și atît de mărinimos consimțămîntul d-tale !... Apoi, după altă clipă de tăcere : Domnule Simon, sînt preot și vistiernic al binecuvîntării. Dă-mi voie să te îmbrățișez ! Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeul lui Abraham, al lui Isac și al lui Iacov, să-ți ție veșnic seama de jertfa pe care i-o aduci !.

Ne-am așezat la loc în fotolii.

— Cucernice-părinte Pavele, această ideală afacere care ne încălzește are și o parte pămîntească... Banca Simon *vinde* părintelui Abel Pavel terenul în cestiune cu această suprafață, cu aceste vecinătăți și cu atîta preț... Iată aici, pe birou, tot dosarul. Actul de vînzare e făcut, toate taxele sînt plătite. Mai rămîne un singur lucru : să ne prezentăm împreună la secția de notariat și să semnăm în fața magistratului.

Pînă seara, am scris și am trimis d-rei Debora această scrisoare :

„Mi-ai hărăzit a doua zi de fericire din viața mea... Cea dintîi a fost ziua cînd am primit darul sfintei preoții. A doua e aceasta, cînd mîna d-tale providențială însemnează cu linii de flacără, pe peretele așteptărilor mele captive, hotarele sfintei opere așteptate ! Scumpă domnișoară Debora, ce-aș putea să cred și să mărturisesc decît că Dumnezeu te-a trimis în calea mea ?... Servitorul lui Abraham, la fîntîna de sub cetatea lui Nahor, privind pe Rebeca, sprintenă și frumoasă, cum îi adapă cămilele, este mai puțin fericit decît mine cînd te privesc pe d-ta cum adăpi visurile și idealul meu !

Fericirea mea mă copleșește și destoinicia mea de a-ți mulțumi e risipită și năucă. Dacă darul d-tale ar fi pentru mine, cetățeanul cu carnet de identitate și cu stat personal la unul din ministere, poate că m-aș pricepe să-ți mulțumesc. Dar, domnișoară Debora, darul d-tale trece pe deasupra capului meu uimit și ajunge acolo unde nu pot să te însoțesc decît în genunchi și cu inima tumultuoasă !...

Poți să-ți închipuiești o confuziune mai dulce și mai proprie să se topească în lacrimi decît a mea ?... O, scumpă binefăcătoare, ce să fac, cum să mă mișc, ce să substanțiez din noianul de simțiri și de gîndiri care trec în furtună printre Sion și Colina-Fericirilor ?...

Deși, omenește, sîntem la începutul cunoștinței noastre, d-ta ai răzbătut departe în plaiurile și în tainele inimii mele. Îți sînt dator ceasuri lungi de convorbire și de confruntare sufletească... Văd zile viitoare în care voi căuta să întorc măcar în parte farmecul de primăvară mistică pe care — o, Strănepoată a Sulamitei ! — l-ai revărsat astăzi sufletului meu.

Vino într-o seară la amica d-tale, vino la Roxana, ca să ne bucurăm laolaltă de sfînta-ți inspirație ! A, nu încă nu !... Să descoperim Roxanei mai tîrziu darul ce mi-ai dăruit... Trebuie să mă ajuți să potrivesc lucrurile cu oarecare abilitate și spre folosul sacrei cauze urmărite. Te rog, nu divulga nimic Roxanei din această fericită taină. Să mai așteptăm...

Voiesc ca scrisoarea aceasta să-ți sosească chiar astă-seară. Îți scriu de lîngă crinii, încă fragezi, care își mențin locul de onoare voit de d-ta. O, domnișoară Debora ! Să cutez astă-seară să interpretez solia acestor flori, în rugăciunea mea, la jilțul împărătesei cerului ?

Darnică și nobilă Debora ! Ridica-voi acești crini spre icoana Preacuratei — ca o «menora» cu înțeles cu totul nou — și-i voi lăsa, luminînd binecuvîntare și iubire, în pridvorul din care stăpîna mea va privi, în noaptea aceasta, somnul d-tale de fecioară !“

XV

IATĂ CUM, IUBITE PĂRINTE, AM ajuns, la începutul primăverii, proprietarul marelui teren pe care vedeam, în înfrigurarea așteptării, năluca mea cu cruci de aur. Locul viitoarei mînăstiri laice îl aveam ! Ieșisem din haos ! În universul proiectelor mele nebuloase și arzătoare, salutam un punct de condensare și de siguranță !

Am avut norocul să descopăr că unul din prietenii mei din copilărie a ajuns arhitect și lucrează sub conducerea unui maestru celebru, consilier tehnic al sfintei mitropolii. Am limpezit cu acest amic, în cîteva seri de consultare, viziunile mele și am stabilit viitoarea ordine de lucru.

Întîi, după multă rezistență din partea mea, am primit să croim și să ridicăm numai sfîntul locaș, lăsînd deocamdată la o parte chenarul chiliilor pentru săraci. Eu aș fi voit să crească paralel și biserica, și pătratul împrejmuitor. Amicul arhitect mi-a dovedit că trebuie să mă supun și bunului-simț, și necesităților tehnice. A doua chestiune, în care m-am arătat foarte dîrz și n-am cedat aproape nimic, a fost : ce înfățișare va avea sfînta mea biserică ? Specialistul meu mi-a arătat zeci de siluete și de planuri. Mi-a propus un tip original, visat de el, și alte tipuri, directe sau combinate, din cărțile și din experiența lui arhitectonică.

Am rămas încăpățînat și simplist ca un popă de la țară : vreau ca biserica mea să semene aidoma cu sfînta Mitropolie de lîngă Camera deputaților !

Am discutat în lung și în lat. N-am vroit să aud nimic și am biruit ezitările și obiecțiunile arhitectului. Acest sfînt locaș mi-este mai drag decît toate celelalte pe care le-am văzut pînă azi în țara noastră. Voiesc ca biserica visurilor mele să reproducă întocmai, sau cît mai apropiat cu putință, glorioasa noastră catedrală metropolitană.

Amicul meu s-a legat să-mi facă toate planurile și toate studiile necesare, ținînd seamă cu tot dinadinsul de voința mea și silindu-se să-mi copieze — poate cu oarecare reducere — catedrala iubită.

Am mers mai departe : am locul trebuincios. Voi avea pe hîrtie înfățișarea și măruntaiele viitoarei biserici. Presupun, aștept ca Atanasie Ceaur și Roxana să pună la mijloc milioanele necesare pentru marea izbîndire. În ce condiții juridico-bisericești încep eu această operă ? Atanasie Ceaur și cu mine sîntem *ctitorii* sfîntului locaș și ai viitorului întreg așezămînt. Ne găsim într-o situație specială — foarte cunoscută în vremile de aur ale bisericii — și consfințită de *novelele* împăraților bizantini și de

știința canoniștilor. „...*Dreptul ctitoricesc* s-a ivit în biserica creștină atunci cînd unii creștini cucernici au început să zidească din averile lor sfinte locașuri, să le înzestreze cu tot ce este necesar pentru serviciul divin și să ia asupră-le toată grija pentru întreținerea clerului deservent la bisericile făcute de ei"...

Dar cu cît creștea în mintea mea claritatea canonică a viitoarei noastre situații, cu atîta înțelegeam mai bine temeritatea așteptărilor și planurilor mele ! Iata-l pe Atanasie Ceaur ctitor preacreștin ! Vezi-l luînd asupra grumazilor săi bine hrăniți jugul drepturilor și al datoriilor prevăzute în Novela 123 a lui Justinian ! Închipuiește-ți pe acest industriaș, rece și ateu, iscălind în fața î.p.s.-sale mitropolitului actul ctitoricesc de a întreține, el și urmașii lui, de a asigura și de-a perpetua în biserica zidită sfînta ei podoabă, regularitatea sfintelor servicii și plata personalului clerical !...

Totuși, proiectul meu trebuia conceput și prezentat ca o fundație ctitoricească. Aveam nevoie de o completă simplificare în formă și în fond și de o urgentă traducere în faptă. Șeful meu bisericesc — clarvăzător și practic — trebuie să fie cucerit prin preciziunea și simplicitatea concepțiunii mele. Nu putea să șovăiască și să nu-mi aprobe planurile prezentate odată ce ele reproduceau întocmai catedrala metropolitană. Și iarăși — gîndeam în capul meu — n-avea cuvînt să mă supună la nici o carantină de nici un fel odată ce opera propusă era o ctitorie apărată de străvechile drepturi și libertăți cunoscute dreptului bisericesc.

Mergeam cu îndrăzneala mea și mai departe și-mi ziceam : Dumnezeu va avea grijă de jertfa sa ! Eu ard de nerăbdare de a începe ! Ce va fi a doua zi, ce surprize voi avea, ce prăpăstii sau ce munți va trebui să înfrunt : totul stă la știrea și la mîna stăpînului ceresc.

O, să văd începutul ! Să văd adunate pe teren piatra, cărămida și cîte mai trebuiesc ! Să văd șanțurile săpate și ziua pietrei fundamentale ! Dar deocamdată nu era sigur și cîștigat decît locul pe care vîlvorea imaginara mea ctitorie !

XVI

SE APROPIA POSTUL PAȘTELUI. M-am hotărît, într-o zi, să mă duc să cercetez, unul cîte unul, pe musafirii lui Atanasie Ceaur, care îmi spuseseră că am la ei ușa deschisă. Am vizitat pe primar, pe diplomatul în retragere și chiar pe soții ziariști. N-am făcut rău. Afară de oarecare informații asupra lumii și doctrinei teozofice, am recoltat prețioase știri asupra situației politice și îndeosebi asupra treburilor amicului comun Atanasie Ceaur.

Marele industriaș era răsfățatul norocului. Toată lumea credea că, la o apropiată și așteptată remaniere ministerială, el va fi ministru. Partidul din care făcea parte era încîntat de serviciile și sagacitatea lui financiară. Primarul mi-a spus ceva mai mult.

— Sînt impresionat de perseverența și de frumosul d-tale entuziasm ! Și îți mărturisesc că nu mi-ar fi deloc indiferent ca, sub primariatul meu, să apară, într-un cartier muncitoresc, așezămîntul nădejdilor d-tale. Îți făgăduiesc că îți voi da și eu ceva. Dar ideea cea fericită și mîndria partidului meu ar fi ca Atanasie Ceaur să facă gestul nemuritor. Află — pentru moment, numai ca duhovnic — cum că amicul nostru a cîștigat acum, în urmă, într-o afacere absolut onestă, o cotă personală de cîteva zecimi de milioane.

Știrea aceasta a fost pentru mine hotărîtoare. Atanasie Ceaur va trebui să dea zeciuială din uriașul lui cîștig și să înceapă zidirea bisericii. Am zorit pe arhitectul amic să-mi termine planurile și devizul lucrării, și cînd le-am avut în mîna mea am cerut acestui Goliat al banului o audiență la birou.

Din această întîlnire — în felul ei un duel misterios — era să iasă un înfrînt și un biruitor ! Nu cer pentru mine nimic. Dumnezeu din ceruri citește în inima mea ca într-o carte ! Am sugrumat freamăt, emoții, sfiiciune... și am stat dîrz în scaunul în care așteptam să-mi vie rîndul.

Am rămas singuri.

— Domnule Ceaur, vă rog să-mi dăruiți un sfert de oră de convorbire între patru ochi.

Patronul a dat poruncă să nu mai intre nimeni, apoi, cu o bunăvoință pe care persoana lui, antipatică din născare, nu putea s-o facă persuasivă, mi-a spus că e atent.

— Viu să vă aduc o veste bună și, nădăjduiesc, o adevărată bucurie. Vă rog citiți acest document.

I-am pus sub ochi actul prin care Banca Simon îmi vînduse terenul din apropiere.

Atanasie Ceaur și-a plimbat ochelarii, încet și impasibil, pe toate paginile documentului, mi l-a restituit și a zîmbit funebru :

— Simon nu are secrete față cu mine... Am știut la vreme darul pe care ți l-a făcut impulsiva și idealista d-ră Debora...

Mi-am stăpînit greu mirarea și m-am gîndit : e tare ca Goliat !

— Nu te mira, cucernice părinte Pavele. Simon este colegul și tovarășul meu.

— Domnule Ceaur, n-am voit și n-am venit să vă minunez cu această primă izbîndă a mea. Am venit să vă declar cu simplitate : iată aici terenul așezămîntului pe care îl aștept ! Dați-mi acest așezămînt ! Dați-mi, mai întîi, biserica din centru !

— Părinte Pavele, nu-ți mai iau în nume de rău această vioiciune și această frenezie de convingeri, fiindcă mi-ai dovedit că poți face minuni, dar mie dă-mi voie să fiu mai molîu și mai tembel decît d-ra Debora...

— Ziceți mai bine, domnule Ceaur : dă-mi voie să fiu om cu scaun la cap și stăpîn al realităților.

— Fie și așa, dacă vrei !...

— Cu claritate și cu răceală, vorbesc unui maestru al situațiilor clare...

— Vorbește.

— M-am mirat adineaori că îmi știați secretul. Dar dv. să nu vă mirați că și eu, la rîndul meu, știu cîteva din secretele dv. Găsesc, domnule Ceaur, că în ceasul de față interesele dv. pămîntești și politice se întîlnesc amical cu interesele mele apstolești.

— Mi-a spus și primarul același lucru. Probabil că ai vorbit cu el, sau cu socru-meu, Trandafirescu, care cugetă la fel...

— Domnule Ceaur, sînt încîntat! Asta înseamnă că prin două galerii diferite, săpate una la apus și alta la răsărit, ne apropiem, încet și sigur, unul de altul și că, mîine-poimîine, unificăm tunelul care-a răzbit trecătoarea Simplon!

— Dragă părinte, opera pe care o iei termen de comparație a fost lung și metodic pregătită de specialiști, de ingineri, de geologi.

— Opera la care vă chem colaborator pogoară din cer, ca intenție și finalitate, dar trebuie să treacă prin mîna acelorași pregătitori specialiști.

— Așadar, ne trebuiesc studii, planuri, devize, demersuri, aprobări...

Am deschis ghiozdanul pe care îl țineam pe genunchi și am scos din el dosarul pregătit:

— Domnule Ceaur, aci stă *in nuce*[1] toată opera noastră. Veți vedea aici planurile viitoarelor construcții, veți vedea, aproximativ, care este jertfa pe care v-o cere cel ce v-a dăruit viață, sănătate, avere și slavă... Veți vedea, mai departe, sub ce formă, comodă și scurtătoare de discuții, cerem chiriarhiei aprobarea întreprinderii noastre.

— Asta e ceva. Asta înseamnă că știi să aterizezi cu îndemînare! Bine, bine... Lasă-mi dosarul cîteva zile, ca să-l studiez cu toată luarea-aminte, pe care o reclamă această cestiune, de aci înainte... interesantă.

— Binecuvîntată și cerească, domnule Ceaur!

XVII

GRIJA, DEMERSURILE ȘI LUCRĂRILE preparatorii pentru concretizarea planului meu nu mă dispensau nici o zi de celelalte îndatoriri. Stabilisem cu severitate orele serviciului pastoral și continuam conștiincios, ca un bun învățător, lecțiile mele cu Lia și cu Bujorel.

O vedeam pe Roxana aproape în fiecare zi, mai ales în „clasa" copiilor, unde venea și rămînea uneori toată ora, tăcută și stăruitoare, la împletit, la brodat ori la cusut. Primeam înfățișarea ei și, aș zice, mă îmbrăcam

[1] În esență (lat.).

sufletește în această înfățișare ca într-un vestmînt regal la nu știu ce slujbă de ministru oriental într-o țară a basmelor și a soarelui...

Astăzi, cînd privesc înapoi și revăd aceste lecții cu copiii, de obicei luminate de chipul de statuă grecească al mamei lor, sînt adînc și jalnic nedumerit asupra neprevederii și opacității mele sufletești. Priveam țintă înaintea mea, îmi încordam toate puterile, ca în stadion, și alergam după sacra fantomă a închipuirii mele, dar nu mă întrebam niciodată dacă avîntul și izvorul energiilor dovedite nu au, cumva, afluenți din stratul inconștientului și autoînșelării.

Atitudinea Roxanei față de mine a fost din prima zi și pînă la cea din urmă întrevedere de o cuviință exterioară admirabilă. Totdeauna binevoitoare, totdeauna stăpînită de evidența că se găsește înaintea unui preot, totdeauna doritoare să asculte și să învețe, femeia aceasta ar fi meritat să găsească în ucenicul tău mai mult reazim și mai multă consistență duhovnicească decît a găsit.

Plîng și mă vaiet că această primă încercare pe care ai făcut-o cu mine, trimițîndu-mă la apostolia de probă, s-a isprăvit cu un tainic dezastru. Dar sînt dator să-ți dau bună seamă de toate etapele rătăcirii mele și să grămădesc la tribunalul tău toate elementele acestui proces în care mă pierd ca într-o rețea vrăjită.

Am răspuns Roxanei, zi cu zi, cu o purtare iluminată de tot devotamentul meu creștin. Mă verificam, mă cercetam în oglinda concepției iubitoare de omenie în care m-ai crescut și găseam (cu un farmec pe care de-abia acum încep să-l suspectez) cum că Dumnezeu caută la jertfa mea ca la jertfa lui Abel și că drumul datoriei are uneori neașteptate despăgubiri. Plecasem în lume ca să cîștig inima lui Isus Cristos și să pregătesc emoționata așteptare a împărăției lui. În ogorul pe care-l munceam și-l sfărîmam de trei ani încoace holda duhovnicească începea să se ridice. Îngăduit îmi era — socoteam eu — să mă bucur că stăruințele și rugăciunile mele au fost primite și ascultate.

Apropierea Roxanei chema din adîncurile sufletului meu sărbătoare și melodie. Dar mi se părea firesc ca

această ființă — vădit purtătoarea unui mesaj divin în viața mea — să aibă pentru mine privilegiul sufletesc pe care i-l acordam. Mi-aduceam aminte de Tecla, de Paula, de Eustochium, de Melania și de atîtea alte sfinte femei creștine, ale căror îndemnuri, acțiuni și virtuți au întărit și au ridicat pînă la eroism pe mulți dintre legionarii lui Isus Cristos. Convorbirea noastră era pururea închinată ideilor severe și mîntuitoare. Roxana dădea pe față o preocupare intimă, o sete de bună învățătură, o dorință religioasă care ar fi cinstit chiar pe un slujitor al altarului.

E adevărat că dincolo de toată această rîvnă didactică, dincolo de dialogii noștri teologici, mi se părea că întrevăd în sufletul Roxanei umbrele unei taine dureroase. Roxana era setoasă de slaba mea știință despre cele dumnezeiești ca de o apă cerută de nu știu ce foc ascuns al conștiinței ei. Cînd am ajuns la bănuiala aceasta, mi-am impus o discrețiune desăvîrșită și am încetat să mai insist asupra capitolului mărturisirii. Neapărat era o renunțare momentană. Care prefacere sufletească, în numele și cu puterile Mîntuitorului, poate fi îndeplinită aici, pe pămînt, dacă nu expulzăm cu totul, prin pocăință și prin spovedanie, pe omul cel vechi și putred, ca să facem loc omului pocăit și renăscut ? Dar mă observam cu sfîntă probitate și mă cenzuram cu asprimea pe care trebuie s-o păstrăm în primul loc pentru noi înșine. Dacă într-adevăr femeia aceasta se simte despărțită de biserică și de Isus Cristos prin vreun obstacol greu, pe care numai taina mărturisirii poate să-l înlăture, rugăciunile noastre unite îi vor aduce ziua eliberării. Ar fi un păcat de neiertat din partea mea să jignesc sau să bruschez timida evoluție a unui suflet pornit să înflorească florile sfintei spovedanii...

A doua zi după audiența mea la Atanasie Ceaur și la sfîrșitul lecției cu copiii, am rugat-o pe Roxana să mă asculte cîteva minute.

— Doamnă, am să vă comunic cîteva știri importante.

— Am și eu una, dar importantă pentru mine...

— M-am prezentat ieri d-lui Atanasie Ceaur și i-am făcut dovada că sînt proprietarul vastului teren viran pe care aștept să crească într-o zi mînăstirea Sf. Vasilie.

— Știrea nu mai este nouă de multe zile...

— Vă cer iertare, doamnă, că n-am fost eu primul vestitor... Mi-e greu să constat că sosesc atît de tîrziu cu informațiile mele.

— Din cîte mi-a spus d-l Ceaur, reiese, cucernice părinte, că ați lucrat cu înțelepciune. Tăcerea pe care ați păstrat-o acoperea foarte bine toate acele chibzuiri și pregătiri cuvenite lucrurilor serioase.

— Trebuia să-mi impun această discrețiune. Sînt mulțumit că m-ați înțeles.

— Dacă am cunoscut un dram de tristețe, este din altă pricină. Aș fi voit să aflu fapta Deborei nu din destăinuirea tatălui, ci din confidențele fiicei.

— Doamnă, toată vina este a mea !... Am rugat-o în scris pe d-ra Debora să fie discretă și să-mi lase mie dreptul divulgării.

— Atunci și Debora a tăcut din înțelepciune...

— Din sfatul meu și din porunca împrejurărilor. Să ne oprim însă asupra faptului în sine. Aștept ca Dumnezeu să ne dea semnul hotărîtor că jertfa pe care i-o pregătim e dezlegată.

— Mă voi bucura din toată inima să privesc izbînda cucerniciei-tale.

— Da, cu vorba *Sfintei Scripturi : „Acum mîntuirea este mai aproape de noi decît atunci cînd am primit credința“*... Dar stăruința și lupta noastră trebuiesc sporite

— Sînt, înaintea lui Dumnezeu, care știe toate, împreună luptătoare cu cucernicia-ta.

— Fiți mai mult decît atît, doamnă ! Fiți pentru mine ceea ce erau filipenii pentru apostolul neamurilor : *„bucuria și cununa mea“*...

— Poate, în viitor... Deocamdată, cucernice părinte, te așteaptă un ceas greu. Săptămîna care vine este prima săptămînă din marele post. Te rog să vii în cîteva după-amiezi și să citești, în odăița cu icoane, rugăciunile prescrise.

— Doamnă, știți prea bine că mă chemați nu la o corvoadă, ci la o sacră datorie.

— Nu e numai atîta. Vineri, după rugăciune, vreau, cu ajutorul Domnului, să mă mărturisesc... Vino pregătit să mă asculți...

M-am înclinat adînc în fața Roxanei.

— Bucurie mare va fi înaintea îngerilor lui Dumnezeu în ziua aceea !

XVIII

ÎN ACEASTĂ PRIMA ȘI SFÎNTĂ săptămînă a marelui post, ca unul care nu am încă „cetate stătătoare", am ajutat pe frații mei, preoții vecini, și am continuat, după-amiază — pe cît cu putință era — lecturile tipicale în camera cu icoane din palatul lui Atanasie Ceaur.

Era un paraclis improvizat, fiindcă ziditorii palatelor de azi — atît stăpînii, cît și arhitecții — sînt cu totul străini de ideea că alături de atîtea și atîtea încăperi una trebuie hărăzită sfintelor icoane și retragerilor cucernice. Roxana aduse într-un iatac o parte din odoarele sfinte de sub mîna răposatului vlădică Varlaam, crucile și engolpioanele lui, cum și o colecție de icoane vechi și noi.

În lumina stinsă a acestui iatac, Roxana își tăinuia clipele ei de reculegere și de rugăciune. Ziua de vineri a sosit pentru mine solemnă și apăsătoare. Nu mai sînt, de mult, la începutul experiențelor și al carierei mele duhovnicești, dar dacă te-aș fi știut cumva în apropierea mea, aș fi alergat la duhovnicia-ta și te-aș fi rugat : „Șovăiesc, sînt slab, ia-mi după grumaji acest epitrahil ! Ascultă în locul meu spovedania Roxanei !..."

Mă miram eu însumi de această subită șovăială... Mă mustram cu asprime și-mi spuneam : slugi netrebnice sîntem, dar trebuie să facem ceea ce ni s-a poruncit ! Mi-aduceam aminte de un cuvînt pe care-l spuneai odinioară : înaintea celui ce se confesează, preotul confesor este, de multe ori, în aceeași situație în care se află medicul la patul bolnavului de tifos, sau — și mai grav — soldatul, pe front...

Îmi făceam o largă socoteală și-mi ziceam : Dumnezeu privește cu îndurare spre mine, robul său nevrednic. Bogații, ca și săracii, încep să vină, după strădania mea, pocăiți și setoși la jgheaburile apei celei vii.

După-amiază, între luminările aprinse pe un sfeșnic arhaic, am terminat lecturile mele cu *Psalmul* 90 :

„O, Doamne, tu ne-ai făcut nouă scăpare în neam și în neam.

Mai-nainte ca să se fi născut munții și mai-nainte ca pămîntul și lumea să fi luat făptură, din veac și pînă în veac, tu ești, o, Dumnezeule ! Tu întorci pe om în pulbere și zici : Întoarceți-vă voi, fii ai oamenilor ! O mie de ani înaintea ochilor tăi sînt ca ziua de ieri care a trecut și ca o streajă de noapte.

Tu îi faci să curgă neîncetat ; ei sînt ca un somn de dimineață, ei sînt la fel cu iarba care trece : dimineața crește și înflorește, iar seara se veștejește și se usucă. Fiindcă mînia ta ne nimicește și iuțimea ta ne înspăimîntă ! Tu pui păcatele noastre înaintea ta și greșealele noastre cele mai ascunse înaintea feței tale ; toate zilele vieții noastre se șterg întru mînia ta, și anii noștri îi sfîrșim ca un suspin.

Zilele anilor noștri sînt șaptezeci de ani ; la cei mai în putere : optzeci de ani ; iar ceea ce este mai falnic în ei este osteneală și deșertăciune, căci se duc degrabă și noi zburăm.

O, de-am cunoaște strășnicia mîniei tale și teama de aprinderea iuțimii tale ! Învață-ne să socotim bine zilele noastre, ca să dobîndim o inimă înțeleaptă ! Întoarce-te, Doamne ! Pînă cînd sta-vei departe ? Fii îndurător cu robii tăi ! Satură-ne dimineața de mila ta, ca să putem striga cu glas de bucurie și să ne veselim în toate zilele vieții noastre. Dă-ne atîtea zile de bucurie cîte ne-ai dat de smerenie, atîția ani (de fericire) cîți am văzut de nenorocire. Vadă robii tăi împlinirea lucrurilor tale, și slava ta să strălucească peste fiii lor ! Și să fie harul Domnului-Dumnezeului nostru peste noi ! Și fă să sporească lucrul mîinilor noastre ! Lucrul mîinilor noastre fă-l ca să sporească !"

Am deschis *Evhologiul* și am început serviciul sfintei mărturisiri. Există, oare, pe pămînt o întîlnire sufletească mai mișcătoare și mai sfîntă decît aceasta dintre confesor și penitent ?

Roxana în genunchi, cu capul acoperit de revărsarea epitrahilului, mă însoțea smerită și adîncită, ca o domniță

din alte vremuri. Am stat apoi în jețul lui Isus Cristos și, ca de obicei, din îndemnul : *„Iată fiule ! Cristos stă nevăzut, primind mărturisirea ta cea cu umilință“*, am făcut o parafrază largă și pătrunzătoare.

Am păstrat, de data aceasta ca și oricînd, acea sobrietate în întrebări, acea discrețiune a îngerului terapeut, acea demnitate a sacrului tribunal despre care mi-ai vorbit de atîtea ori și mi le-ai făcut sensibile în ceasurile noastre duhovnicești. Roxana nu cerea formă și echivocuri.

Precisă, clară, categorică, mărturisirea ei pornea dintr-o eroică hotărîre de a înfrunta și a scutura robia păcatului. Aveam în fața mea spectacolul suprem al sufletului care trece din întuneric la lumină, în aurora cea mai presus de ochiul omenesc și sub zborul simbolicei Columbe.

Cînd Roxana, învăluită și intim vibrătoare ca un clavir în stingere, și-a terminat mărturisirea, am rămas tăcut, cu ochii închiși... *„Nu vă îngrijiți cum sau ce veți vorbi, căci se va da vouă în ora aceea ce să vorbiți“*...

— Fiică Roxano, stăpînul meu Isus Cristos a ascultat și a primit mărturisirea ta, căința ta, zdrobirea inimii tale, mîntuitoarele tale hotărîri și avînturi spre viața cea plăcută lui. Iată canonul pe care el ți-l poruncește, prin mine, sluga lui netrebnică : să te îngrijești, să te străduiești, să te lupți, să nu te lași odihnei nici un ceas pînă cînd nu vei vedea alături de casa ta turnurile viitoarei biserici sărutînd cerul albastru cu crucile lor de aur. Iar la cea dintîi sfîntă liturghie care se va sluji în biserica ta ctitoricească, ești dezlegată și ești slobodă să primești sfînta împărtășanie. Dacă în ziua aceea sînt în viață și de față, eu îți voi deschide porțile împăratului ; dacă sînt departe, aici, pe pămînt, sau dincolo, atunci urmașul meu va cunoaște, prin tine, acest testament și va face cele de cuviință.

După formula sacrosanctă, rostită silabă cu silabă — concluzie și punte către împărăția cea mai presus de fire — am închis gura... ca să n-o mai deschid niciodată către nimeni, afară doar către Roxana, la a doua mărturisire, sau către Isus Cristos, la a doua lui venire, cînd însuși va sta în jilțul său și interimatul nostru se va sfîrși.

XIX

VENERATE PĂRINTE, TOATE CÎTE ți-am istorisit pînă aici mi se par o înceată și trudită urcare pe coastele sfîșiate ale unui munte. Iată, acum sîntem pe vîrful lui. Ne mai rămîne să coborîm. Și coborîrea aceasta e bruscă, e nebunească și dezastruoasă ! După spovedania Roxanei m-am simțit cîteva zile ca într-o vacanță imprecisă, ca într-un fel de subtilă dezlegare față de preocupările, de obligațiile și de tot prețul vieții mele. Pare că eram în ajunul unei călătorii, pe care n-o voiam, dar pe care o știam inevitabilă și dizolvantă pentru treburile și pentru rostul meu. Nu-mi dădeam seama ce am, dar socoteam că m-a ajuns oboseala lungului meu zbucium sufletesc și că trebuie să-mi dau mie însumi un concediu de cîteva zile. Acest concediu însă nu atingea lecțiile cu Bujorel și Lia, și am urmat fără știrbire munca mea dăscălească.

Am regăsit-o pe Roxana în atmosfera pașnică, îmbietoare și caldă pe care o simțeam de obicei în jurul ei, și am vorbit unul cu altul, și ne-am purtat unul cu altul cu amicala neprevenire de mai-nainte. Dar în mine era cineva care picota de somn sau care se deznoda încet pentru nu știu ce boală lungă și neînțeleasă.

Într-o zi, m-am întîlnit în casa Roxanei cu tată-său, moșneagul Ilie Trandafirescu. Jovialul negustor mi-a spus că e fericit că mă revede.

— Dumnezeu te-a ascultat și m-a ascultat și pe mine ! Veste mare și veste bună vei avea în curînd ! Ei, dacă ne-ar trimite Dumnezeu în fiecare mahala cîte un preot ca d-ta !...

Roxana a oprit în ochii mei o privire clară, mulțumită, plină de înțelesuri. Eram mai bătrîn decît Ilie Trandafirescu și uitam ceea ce Roxana nu uita nici o clipă !...

În sfîrșit, după alte cîteva zile, Atanasie Ceaur m-a poftit în biroul lui. Pare că trecuseră la mijloc ani de zile !... Nici încordare, nici neastîmpăr, nici acea curioasă dilatare pe care o suferă lucrurile și oamenii întîlniți și priviți de noi prin lentilele emoțiunii.

Atanasie Ceaur — redus la proporțiile lui de contabil îmbogățit — a deschis dosarul pe care i-l dădusem mai înainte și mi-a pus cîteva întrebări socotite de el importante. I-am răspuns într-un chip neted și degajat care stingea orice replică.

— Bine, văd că te-ai gîndit la toate greutățile.

— Adică s-a gîndit pentru mine amicul meu arhitect, și eu mă fac ecoul lui. Vă rog să nu uitați pe acest băiat destoinic și muncitor cînd va fi vorba să alegeți pe omul de nădejde, pe directorul lucrării.

— Părinte Pavele, voi ține socoteală și de această dorință a sf.-tale. Dar recomandarea cea mai bună a autorului acestor planuri este însăși opera lui. Ne mai rămîne de făcut un singur lucru, demersul cel din urmă.

— Spuneți-mi cînd sînteți liber, și voi încerca, prin cancelaria sfintei Mitropolii, să obțin o audiență.

— Mîine, înainte de amiază.

— Înțeleși. Alerg la Mitropolie. Astă-seară aveți rezultatul.

Pe drum mă gîndeam biruit la mediocritatea acestei întrevederi hotărîtoare. Atanasie Ceaur a capitulat. Ideea mea a răzbit și s-a impus. Dar iată cît de searbăd și de meschin e ceasul marilor urziri ce vor să vie ! Concepem proiectele noastre în cîntec și în auroră, și cînd ajungem la pragul realizării lor, e seară și e chiot.

După-amiază am dat de veste lui Atanasie Ceaur că audiența dorită a fost admisă. A doua zi, la ora 11, așteptam amîndoi în salonul oficial. Atanasie Ceaur a deschis albumul cu iscălituri — foarte multe obscure, cîteva celebre... M-am gîndit : ce lucru de mirare !... Iată-l pe Atanasie Ceaur intrînd de-a-ndaratele în pronaosul bisericii și în slava ctitoricească...

— Semnați și dv., domnule Ceaur !

A des partis plus hauts Rodrigue doit prétendre [1]...

Din fericire, cameristul ne-a vestit că înaltpreasfințitul sosește, și întrebarea din ochi a lui Atanasie Ceaur a rămas fără răspuns.

Șeful meu bisericesc și cu patronul meu laic se cunoșteau din alte zile. Au prins a vorbi despre atmosfera politică. Am rămas, cum mi se și cădea, în respectuoasă așteptare. Peste cîtăva vreme, mitropolitul pune ochii pe mine.

[1] Rodrigue trebuie să aspire la partide mai înalte (fr.).

— Domnule Ceaur, cunosc de aproape mărețul și preacreștinescul plan pe care îl aveți. Arhitectul nostru, prin cel dintîi al său ucenic, a fost unul dintre colaboratorii dv. În principiu, biserica binecuvîntează și îmbrățișează atari proiecte și atari manifestări. Vă felicit din toată inima și voi lua măsuri ca din partea noastră să vi se dea tot concursul și să vi se facă toate înlesnirile.

— Înaltpreasfințite, am onoarea să vă înfățișez aici cererea mea și a cucernicului părinte Pavel, fiindcă sfinția-sa este al doilea ctitor, ca unul ce e proprietarul locului ctitoricesc.

Mitropolitul m-a învăluit în lumina ochilor săi de mare diplomat ecleziastic și, cu un zîmbet care îmi conferea drepturi aproape egale, a răspuns părintește :

— Da, sînt informat. Părintele Pavel este una din bucuriile și nădejdile bătrîneților noastre. Modest și singuratic cum îi place să fie, nu ne-a îmbulzit prea tare cu cereri de audiență, dar a lucrat ca sluga cea bună și credincioasă din parabolă... *„Peste puține ai fost credincios, peste multe te voi pune“*...

— Înaltpreasfințite, credem că toate elementele problemei, și tehnice, și juridice, au fost prevăzute și precizate. Depunem, o dată cu cererea noastră, și acest dosar, cu atîtea și atîtea schițe și pagini, de unde veți degaja viziunea operei viitoare.

— Vă mulțumesc ; lăsați totul pe mîna mea.

— Dacă veți binevoi a ne face ceva observații sau obiecții...

— Le voi face peste o săptămînă sau două... domnului ministru Atanasie Ceaur.

La plecare, pe cînd cameristul ajuta pe industriaș să se îmbrace, mitropolitul îmi spune :

— Sînt mulțumit de frăția-ta

I-am sărutat mîna, dar i-am răspuns în gîndul meu cu cuvintele eclesiastului.

Ieșind afară din verandă sub cerul dezghețat și albastru de martie, biserica mea predilectă mi-a umplut ochii și inima. Trecutul nostalgic povestit în această arhitectură

strămoșească, amintirile mele personale legate de această catedrală, visul meu să transplantez silueta ei iubită m-au smuls o clipă din intima și strania mea dezagregare.

— Mare baci de oi și meșter sădilar mai este mitropolitul d-tale! Vrea să-mi dea aprobarea cînd voi fi ministru!

— A, nu luați lucrurile așa! Mitropolitul a voit, pur și simplu, să apropie bucuria lui că-i zidiți o biserică de satisfacția dv. că veți fi ministru. Cît pentru aprobarea materială — adresa Mitropoliei — vă sfătuiesc să n-o așteptați nici un ceas. Cînd o veni, atunci o veni. Permiteți-mi, însă, să vă propun altceva. Aidem să cerem o aprobare mai înaltă decît a mitropolitului. Aidem să îngenunchem împreună la racla sfîntului Dimitrie.

Atanasie Ceaur m-a privit înmărmurit. Apoi deodată sinceritatea măștii lui s-a topit în ceva subțire și superior:

— Ascultă, părinte Pavele, m-am prins în această horă popească fiindcă de un an de zile m-au tras să-mi scoată mîinile din umăr nevastă-mea, socru-meu, primarul, alți amici politici, chiar și Simon, președintele uniunii sacre evreiești. Dar să ne înțelegem! Rămînem fiecare cu convingerile noastre și cu al nostru *in statu quo ante* [1]. Nu ne confundăm și nu ne amăgim.

— Domnule Ceaur, vă rog, iertați inadvertența mea. Vă încredințez că nu voi repeta greșeala aceasta.

Am închis după el ușa automobilului și am intrat în catedrală. Din inima mea cenușie și jignită, din umbra sfîntă, străpunsă de ochii lăcrămoși ai cîtorva făclii, a crescut un val de suspine și de proorocire: praful se alege, ori de operă, ori de făuritori!

Am căzut, în alte vremuri, de multe ori la racla sfîntului Dimitrie și am sărutat adesea mîna lui de abanos transfigurat. Această mînă fină și crispată este pentru mine, după tainice împrejurări personale, cînd mîngîioasă și placidă, cînd dură și rebelă la sărutat.

Am stat mult în genunchi lîngă sfintele relicvii și am îndrăznit să mă aplec asupra lor. Mîna sfîntului Dimitrie nu mă mai cunoștea!

[1] În situația anterioară (lat.).

XX

DE ACI ÎNAINTE TOATE S-AU ÎNTÎMPLAT, s-au întîlnit și s-au împletit cu o repeziciune amețitoare. Dar pe măsură ce visul prindea consistență și începea să facă parte din lumea realităților, sufletul meu se simțea rece și evacuat, ca o capsulă de mătase după ieșirea fluturelui. Singurul lucru care m-a mai încălzit, acum, cînd toată lumea era în fierbere, a fost directoratul tehnic al prietenului meu, colegul din clasele primare. Atanasie Ceaur, om de cugetare pozitivă și de fapte, a pornit la lucru cu metodică energie. Omul vedea toată această muncă și toată această uriașă cheltuială pe care o luase asupră-și numai sub latura ei utilitară și politică. Intrase în vîrtejul forțelor dezlănțuite și voia să se impună privirii tuturor ca mare prieten al poporului și indispensabil element politic. Remanierea ministerială întîrzia, dar șansele lui Atanasie Ceaur erau mereu aceleași. Firește, îi trebuia o zgomotoasă afirmare publică, și așternerea temeliilor unei biserici, într-un cartier de golani, era faptul care trebuia să preceadă, cu strălucit *aproposito*, intrarea lui în minister.

Pînă la Paște, pe locul viitoarei mele mînăstiri au crescut dealuri de nisip, de pietriș, de cărămidă. Varul a umplut bazine întregi. Vagoane de cherestea au fost depozitate și o armată de salahori a început să sape șanțurile temeliilor. Cînd totul a fost gata și ziarele au anunțat de repetate ori marea operă bisericească și filantropică pe cale de îndeplinire, Atanasie Ceaur a hotărît ziua de 1 mai drept ziua cea mai bine găsită pentru punerea pietrei fundamentale. Va fi o zi de universală bucurie, civilă și spirituală, uvrieră și social-creștină!

Sufletul și toate resorturile acestor mișcări de oameni și de material nu mai porneau de la mine, nu mai erau în puterea mea, și nimeni nu găsea curios că nu mă mai zbucium și nu mai asurzesc lumea ca mai înainte. Am avut deci timpul să stau ceasuri lungi în sihăstria mea și să ascult streșinile mele sufletești cum picurau de tristețe și de gînduri absurde.

Intram acum în casa Roxanei cu niște preocupări și cu niște ochi pe care nu mi-i văzuse nimeni mai înainte.

Elevii mei, Lia și Bujorel, nu mai găseau în inima dascălului simplitatea onestă și iubitoare de la început. Într-o zi, Roxana, după lecția cu copiii, a deschis ferestrele unei odăi vecine și m-a chemat să privesc vastul cîmp plin de lucrători și desenul canalurilor negre. Era primăvăratică, amicală și luminoasă de recunoscătoare mulțumire. Figura ei de copil bucălat părea un dar și un simbol al lui aprilie, stăpînitor în ceruri și pe pămînt. Vestmîntul ei de casă lăsa brațele goale și o dîră de parfum necunoscut. Departe cu mii de stadii de contaminarea mea sufletească, Roxana m-a privit ca pe un frate și ca pe un binefăcător :

— Cu adevărat, Dumnezeu te-a trimis în casa noastră !

Poate că m-am îngălbenit, poate că m-am înroșit... O zguduitură dureroasă m-a smuls din linia dreaptă și m-a frînt pe fereastra deschisă.

— Nu te simți bine, părinte Pavele ? Ți s-a făcut rău ?

— Nu e nimic, doamnă. Nu știu ce val de fierbințeală și de întunecare mi s-a urcat în cap... Trebuie să treacă.

— Poate n-ai gustat nimic azi de dimineață... Să-ți aducă o cafea cu lapte, un ceai...

— Nu, doamnă, absolut nimic. Îmi trebuie o plimbare în aerul de afară. Vă mulțumesc. N-aveți nici o grijă.

Și am fugit din fața Roxanei.

Atanasie Ceaur a făcut mari pregătiri pentru ziua de 1 mai. A invitat autoritățile bisericești și civile, a mobilizat pe reporterii ziarelor din capitală și a organizat cu regimentul său de funcționari un serviciu ingenios pentru împărțirea la săraci a cîtorva mii de pîini și a cîteva boloboace de vin. Însuși mitropolitul a prezidat oficiul divin. O duzină de clerici, printre care și eu am făcut escortă și am sporit amploarea maiestății arhierești. Aproape toți miniștrii, primarul, bancherul Simon, directorii marilor întreprinderi miniere, forestiere, metalurgice erau de față pe estrada construită deasupra valurilor populare.

A vorbit întîi mitropolitul. Fiu autentic al norodului, figură seducătoare și orator din fire, mitropolitul este omul discursurilor totdeauna glorioase, cînd aceste discursuri se adresează mulțimii grămădite. Ideile exprimate n-au fost și nu puteau să fie decît idei cu universală circulație, locuri comune, sfaturi bătrînești, dar toate debitate cu o uimitoare forță de pătrundere și cu o tonică

mată și gravă, irezistibilă. Am prins această șoaptă de pe estradă :

— S-a născut ca să robească inimile !...

Om abil, mitropolitul a patinat tot timpul pe acest lac cu copci primejdioase, care îngheață, între biserică și stat. Era vorba de o inițiativă particulară, dar inițiatorul era un viitor ministru, și puterea laică era aci copios reprezentată. Ceilalți oratori care au socotit că trebuie să vorbească după mitropolit — căci doar tocmai pentru aceea veniseră — s-au scufundat în chip jalnic.

Stăteam cu capul strîns în cuculion sub soarele sfredelitor de mai și îmbrăcat greu în odăjdiile de fir. Stăteam trist și mă gîndeam la explozia lui Cicero : „Pînă cînd abuza-vei oare de răbdarea noastră ?“ Un ministru guraliv, bîrdăhănos și trivial de simpatic, ca o precupeață din Gura-Oborului, bariton răgușit și șef de căprărie în mahala, a început să danseze pe stradă. La fiecare pas oratoric călca pe picioare sărmana sintaxă națională. Dar acest ministru de iarmaroc apărea fioros din alt punct de vedere. Era cugetător, era generos, era exeget al *Noului Testament !*

Pînă cînd vom tolera acest amestec pîngăritor în treburile bisericii, în organizația ei și în comentarea învățăturii lui Isus Cristos ? Am ajuns astăzi la un aliaj monstruos între Evanghelie și rațiunea de stat. Am ajuns la această monedă calpă și repudiată de sufletele mistice, la dinarul care poartă simultan și efigia cezarului, și scriptura lui Dumnezeu !

M-au revoltat mai puțin ceilalți vorbitori, care au luat cădelnița din mîinile mitropolitului și au tămîiat partidul de la putere, faptele nemuritoare ale partidului, pe partizanul Atanasie Ceaur și pe poporul suveran, nerăbdător să dea năvală peste grămezile de pîine și peste butoaiele cu vin. Atanasie Ceaur a avut grijă de hrisovul care trebuie pus în temelii și a pomenit în el și numele meu. Cînd a început iscălirea acestui document, m-am lăsat mai la urmă. Nimic din toate cîte vedeam și auzeam nu se potrivea cu viziunea mea de altădată, și eu însumi nu mai eram la fel cu mine ! Mitropolitul m-a chemat și mi-a spus părintește :

— Îmi pari preocupat și absent dintre noi. Poate că îți ghicesc gîndurile... Lasă-le deocamdată la o parte. Aceasta este ziua pe care ți-a dăruit-o Domnul ca să te bucuri și să te veselești într-însa! E sărbătoarea frăției-tale! Vino încoace și iscălește aici lîngă mine.

Pergamentul a fost închis în cilindru de aramă, și mitropolitul a coborît, între mine și Atanasie Ceaur, ca să-l așeze într-un bloc găurit. M-am înfiorat și m-am rugat: *„Curățește, Stăpîne, cu focul îndurărilor tale multa spurcăciune de care e mînjită jertfa aceasta și mai vîrtos curățește prihana inimilor noastre!"* Alături aștepta pe distinșii invitați ai lui Atanasie Ceaur un bufet arhibogat, clădit sub un șopron de scînduri. Toți erau flămînzi și însetați, și orice ispită oratorică era neputincioasă. Ilie Trandafirescu împodobea adunarea cu obrajii săi de Moș Crăciun. Diplomatul pensionar gusta șampania, răpit de amintiri spaniole și musulmane. Soții ziariști, acum îmblînziți definitiv, făceau proașcă în farfuriile cu gustări și recunoșteau cu gura plină:

— Ai învins, galileene! Ești un popă care ne-ai băgat în cofă! Hai să ciocnim! Noroc! Să-ți trăiască mînăstirea!

Bancherul Simon, discret și temperent în năvala generală după șampanie și după icre negre, mi-a șoptit, luîndu-mă de braț:

— Debora ținea mult să vie și ea. Dar n-a putut să lipsească, azi, 1 mai, dintr-o tovărășie a muncii dornice să reclădească Sionul. Înțelege-o și iart-o.

— Am așteptat mereu un cuvînt din partea d-sale. Voi suna la ușa dv. mîine către seară. Mă închin d-rei Debora și îi închin multe flori de recunoștință.

Primarul m-a luat la o parte, și poate filozof fără să-l știu eu, sau poate sporit și iluminat de un pahar de șampanie, mi-a arătat, dincolo de cordonul de jandarmi în mare ținută, norodul care se zbuciuma și ridica valuri de gălăgie:

— Și eu sînt socialist creștin. Și mai mare decît noi toți a fost Mîntuitorul. Dar cînd predica mulțimilor pe țărmul Tiberiadei, se urca într-o luntre, ca să nu fie îmbulzit. Iar la Cana Galileei, după ce a prefăcut apa în vin, sînt sigur că s-a dat la o parte dintre nuntași. Bagă de seamă, cinstite părinte, că treci o graniță dificilă: treci granița dintre țara gîndului și țara faptei!

XXI

A DOUA ZI AM FOST ACASĂ LA Debora. Era o datorie din partea mea să revăd pe această darnică și enigmatică ajutătoare a planurilor mele. O cunoșteam prea puțin și îi eram prea mult dator! În concepția mea, simplificată cu voință și rezemată pe providența dumnezeiască, fapta Deborei nu trebuia prea mult întrebată și discutată. Dar rămînea în fața mea persoana binefăcătoarei, și pentru raporturile noastre de aci înainte doream și căutam calea unei nobile prietenii. O revedeam pe Debora în niște zile de inextricabilă confuzie sufletească. Am găsit-o într-o grădiniță interioară, între un boschet de liliac și un lan de narciși.

— N-am venit ieri... Tata ți-a spus pentru ce... Iubesc pe toți vizionarii, pe toți cutezătorii... Cunoști prea bine ideia sionistă [1] și știi uriașele eforturi pe cari le fac devotații Sionului, în lumea întreagă... Cîțiva copii entuziaști m-au chemat ieri să ascult sfaturile și planurile lor.

— Domnișoară Debora, ai fost atît de munificentă cu mine, că îmi ridici orice drept de-a fi gelos!

— Cuvîntul îmi place și mă măgulește. Ce face amica noastră Roxana?

— Cred că este puțin cam bolnavă. Ieri n-a apărut de loc la solemnitatea pietrei fundamentale, și azi, la lecția cu copiii, am aflat că n-a părăsit camera de culcare.

— Roxana e tristă și taciturnă de cîtva timp. Ne-am văzut mereu în treacăt și am simțit că nu-i zicea inima să întîrziem una lîngă alta.

— Poate că te înșeli... Roxana e prea sufletească și prea conservatoare în prieteniile ei.

Debora făcu o pauză și mă privi cu ochii ei de frumos sfinx ebraic:

[1] Vezi nota de la p. 85.

— Știi bine ce spui. Roxana e prea conservatoare în prieteniile ei, tocmai de aceea sînt ușor încurcată.

Am simțit în inimă o împunsătură rece. Ce vrea Debora? Ce știe Debora? Și pentru ce îmi întinde acest laț în care un duhovnic nu poate să cază niciodată?

— Bănuiesc că Roxana a avut lungi discuții cu soțul ei și a cheltuit comori de energie și de strategie pînă cînd să-l hotărască să intre în arenă. Are dreptul să fie tăcută și obosită.

— Ascultă, părinte Pavele, peste cîteva zile plec din țară, plec într-o călătorie lungă și imprecisă. Cred că voi trece prin Germania, prin Franța, prin Elveția. Poate că mă voi opri, un timp, la Berlin, în casa unor prieteni intimi, care mă cheamă și mă așteaptă din anul celălalt.

— Te voi însoți cu binecuvîntările mele și îți voi răspunde ori de cîte ori îmi vei face cinstea să-mi scrii.

— Îți mulțumesc, dar eu aș vrea mai mult. Dacă mă stabilesc într-un loc — de pildă... o lună întreagă — și aș avea capriciul de fată de bancher, voluntară și răsfățată, să chem în vila mea pe părintele Abel Pavel, ai aproba și ai răspunde chemării mele?

— Domnișoară, marele meu patron, apostolul Pavel, zice într-o epistolă a lui: *„Toate pot să le fac întru cel ce mă îmbracă cu putere"*. Și în altă epistolă zice iarăși: *„Toate îmi sînt iertate, dar nu mă voi lăsa biruit de nimic"*.

Pe figura Deborei se lăsă umbra unei dureri umile și reținute.

— Nici chiar de tainica dorință a unei inimi care caută, de multă vreme, cărarea certitudinii creștine?...

— O, domnișoară Debora, atunci nu mai este vorba de capriciul unei fete voluntare și răsfățate!

— Știu eu ce să mai spun?... Vorbește-mi de credința d-tale! Vorbește-mi de dumnezeiescul învățător! Vorbește-mi de minunatul Pavel, pe care mi-l pomeniși acum! Vino să citim și să discutăm împreună o interesantă carte, de curînd apărută, *Paulus unter den Juden*[1]...

— Mă pui la grea și fericită ispită... Să-ți întorc cuvîntul: știu și eu ce să mai spun!... Ai asupra sufletului meu o ipotecă eternă. Și apoi — *„mare îmi este jalea și necurmată durerea inimii, pentru că aș dori să fiu eu însumi anatema, departe de Cristos, pentru"*... d-ta, pentru frații d-tale, pentru evrei, *„a căror este înfierea, și mărirea, și așezămintele, și rînduiala legii, și slujba dumnezeiască, și făgăduințele, și din care, după trup, este Cristos"*... Grăiește, precizează, poruncește!

[1] Pavel între evrei (germ.).

— Ce fericită e Roxana! Ea poate să-și deschidă inima în toată voia. Ea poate să-și mărturisească, sub scutul și garanția bisericii, gîndurile ei, deziluziile ei, nebuniile închipuirii și împleticirile pasului. O, cît sînt de fericite prietenele mele creștine care au avut norocul să găsească în duhovnicul lor pe magistrul vieții și al reconfortării!

Vorbea cu o vioiciune aproape dramatică. Obrajii ei erau bujori și pară. O presimțire de lacrimi muia ochii ei migdalați și verzi.

— Te ascult. Grăiește, precizează, poruncește!

— Ușor lucru să-mi ceri preciziune și poruncă atunci cînd nu mai știu unde mi-e capul... Crezi că bietul suflet feminin e o fracțiune militară pe care poți s-o faci să evolueze la comandă? De cîte ori ai vorbit cu Roxana pînă cînd să se limpezească și să se decidă? Noi ne-am văzut numai de cîteva ori. Nu te mira, prin urmare, și nu-mi lua în nume de rău gîndul fantastic ce mi-a venit să te chem departe într-o vilă singuratică și să ascult din gura d-tale cuvintele vieții...

— Domnișoară Debora, toate pot să le fac întru cel ce mă îmbracă cu putere.

— Iartă-mă, părinte Pavele, trebuie să fiu congestionată... O, dacă ți-ar fi iertat să te ocupi și de alte dureri, și de alte disperări înăbușite, dincolo de turma d-tale legitimă! Spune-mi, n-am eu dreptul să invidiez pe Roxana? Așa e că de Paște și-a făcut datoria de creștină și s-a mărturisit?

În aceeași clipă un servitor se arătă, aducînd, pe tavă de argint, o telegramă urgentă.

— E de la amicii mei din Berlin. Îmi trimit un ultimatum: vii ori nu vii? Au lîngă Berlin o vilă încîntătoare, și stăpînii sînt inteligenți, pasionați de idei și de artă, iubitori de oameni și primitori de oaspeți.

Același servitor aduse o carte de vizită. M-am sculat și am strîns mîna Deborei. Pe ochi mi s-a lăsat o ceață trandafirie.

— Domnișoară Debora, oricît de grele vor fi poverile pe care Dumnezeu mi le va pune în circă, eu îl voi binecuvînta de-a pururi... și voi binecuvînta poverile impuse.

XXII

DUPĂ ÎNTÎLNIREA ȘI CONVORBIREA cu Debora, m-am simțit parc că și mai dezorientat, și mai întunecat. Unde erau liniile mele cele drepte, trase viguros în răsărit de soare ? Ce se întîmplase cu claritatea și cu sănătatea cugetului meu ? Mă sculasem într-o zi altul decît cel ce mă culcasem în ajun. Mă întrebam : cine a furat din inima mea sacrul entuziasm al acestui proiect, iubit atîta vreme ? Nu mai sînt eu soldatul unui ideal precis, apostolul unui devotament consolidat în atîția ani de ucenicie și de formare sufletească ? N-am pornit eu în lume dînd celor ce m-au trimis supreme asigurări că voi lucra viața întreagă fără preget pentru slava lui Isus Cristos și a sfintei lui biserici ? După doi ani de stăruință, iată că Mîntuitorul dă ogorului meu o roadă îmbelșugată. Orbii văd, leproșii se curăță, surzii aud și mînăstirea săracilor prinde să se ridice, așa cum am visat-o, în inima acestui cartier bîntuit de deznădejdie, de necredință, de alcoolism și de crimă. În cuibul șarpelui, porumbița Sfîntului Duh a venit și a depus oul miraculos. De ce m-am îmbolnăvit tocmai acum, cînd trebuie să fiu mai energic și mai vigilent ca orișicînd ?

Îngenuncheam lung și obstinat înaintea sfintelor icoane și mă luptam să regăsesc cursul cel ușor și fericit al rugăciunii mele de mai-nainte. Dar avîntul meu se tăia și piedicile creșteau ca într-un vis agitat și inimic. O tainică înțepătură veninoasă orînduită de Cel Viclean cășuna în mine această învălmășeală dureroasă și amară, pe care căutam, cu luptă grea, s-o stăpînesc. Îmi mărturiseam, plin de tristețe, că sînt într-o oră de eclipsă a grației viu-făcătoare și viu-păstrătoare.

Printr-o nefericită potrivire de împrejurări, nu mai aveam de cîteva luni nici mîngîierea serilor mele de predică. Direcțiunea școlii unde predicam hărăzise două ore de seară școlarilor adulți, așa încît pentru predicile mele nu mai rămînea decît îngusta și pripita jumătate de oră de la sfîrșitul sfintei liturghii în zi de duminică și în biserică străină. Dar ascultătorii mei erau răbdători și împăcați. Știau că pentru ei se ridică, mîndră și largă, „o mitropolie nouă, la fel cu a mitropolitului“, și, cînd ne întîlneam în enorie, atitudinea lor față cu mine era atingătoare.

Cu atît mai mare era jalea mea ! Cu atît mai dureros îmi dădeam seama că trădez pe acești săraci cu duhul, pe acești curați cu inima, pe acești predilecți ai lui Isus Cristos ! Prietenul meu, arhitectul-director, își ducea lucrarea cu mînă hotărîtă și spornică. Găsise în Atanasie Ceaur pe omul care pricepe dintr-o dată și execută cu fermitate. Viziunea mea de noapte și de zi, catedrala Sfîntului Vasile, începea să crească de la pămînt, largă și opulentă, din blocuri de piatră și din cărămidă !

Ce s-a mai petrecut pînă în ceasul spintecat de fulger care isprăvește chinuita mea istorisire ? Mai mi-aduc aminte de o convorbire cu Roxana, întîmplată la cîtva timp după plecarea în străinătate a Deborei, și mai-nainte de examenele copiilor. Veneam de pe schelele care prindeau să îmbrace biserica de jur împrejur și căutam pe Atanasie Ceaur. Dar patronul era în oraș și trebuia să sosească în curînd. Roxana m-a poftit să iau loc.

Era o după-amiază fierbinte, și în casa cu miresme și cu răcoare de grădină odihna era binevenită. Un crepuscul sur și verde, în care oglinzile clipeau ca niște heleștee, stăpînea în dosul perdelelor lăsate. Roxana ieșea din odaia copiilor, unde așteptase pînă ce îi cuprinsese somnul. Părea visătoare și cam tristă.

Venisem de afară cu un val de soare în inimă. Intrasem în casa Roxanei spunîndu-mi cu asprime : „Ia-ți seama ! Biciul stăpînului e la spinarea ta !...“ Dar lumina mea solară se stingea în amurgul răcoros și parfumat dimprejurul Roxanei. Energia lozincilor mele se destrăma în timiditate. Mă dovedeam, din nou, deznodat, bîntuit de vedenii tulburătoare, incorect cu numele meu, cu chema-

rea mea duhovnicească și cu toată atitudinea mea de pînă acum.
— Ești mulțumit, cucernice părinte, de mersul lucrării ?
— Da, doamnă. Slavă lui Dumnezeu ! Toate decurg armonios și cu spor. Arhitectul e tocmai omul care ne trebuia, și domnul Ceaur îl secondează în chip superior.
— Dar de penitenta sfinției-tale ești mulțumit ?
La această întrebare neașteptată am rămas o clipă suspendat între cer și pămînt. S-o iau în glumă ? Să răspund cu o vorbă evazivă și complimentoasă ? Mai întîi că pricina în sine nu îngăduia nici o ușurință, al doilea, figura Roxanei era de o palidă seriozitate. I-am răspuns cu glas adînc :
— Sînt foarte mulțumit, doamnă.
— Prea bine. Atunci, dă-mi voie să-ți spun, fără nici o stinghereală, că penitenta nu e tocmai mulțumită de duhovnicul ei.
Am răspuns cu îndurerată umilință :
— Doamnă, fără să știu despre ce este vorba, sînt încredințat că trebuie să aveți dreptate. Sînt ceva și cineva atunci cînd Mîntuitorul meu ține mîna-i atotputernică deasupra mea și-mi dă curaj și puteri nebiruite. Dar cînd își retrage mîna de deasupră-mi și mă lasă la propria mea destoinicie, sînt lamentabil, neputincios și jucăria Celui Viclean... Întru fărădelegi m-am zămislit și întru păcate m-a născut maica mea.
— O, înțelepte părinte Pavele, iartă cutezanța mea ! iartă un necaz care mă roade la inimă din ziua cînd Debora a venit să-și ia rămas bun ! Sînt poate nedreaptă, sînt absurdă...
— Poate că nu ești nici nedreaptă, nici absurdă... Spune-mi, doamnă, despre ce este vorba ?
— Este o copilărie, ceva de care mă rușinez singură, acum, la spovedit.
— Ascult, doamnă.
— E adevărat că Debora te-a invitat să te duci, în vara aceasta, la vila ei din Elveția, sau la vila unor amici ai ei din preajma Berlinului ?
— Da, așa este.

— Și vei răspunde acestei invitații ?
— Cred că voi răspunde.
O vie neplăcere se zugrăvi pe chipul rotund și de obicei tihnit al Roxanei.
— Iartă-mă, cinstite părinte, că mă amestec în lucruri care, evident, nu mă privesc. Dar ce vrei ! Omul este egoist. Nu e niciodată bucuros să-și vadă prietenii acaparați de alții.
— O, doamnă Roxana, dar nu e deloc cazul acesta ! D-ra Debora mi-a comunicat lucruri grave sufletești și a făcut apel la cinstea mea de apostol al Mîntuitorului.
— Permite-mi să știu despre ce este vorba.
— Poate că știi, dar eu trebuie să fiu, ca totdeauna, discret pînă la moarte.
— Părinte Pavele, ar fi nebunie din partea mea să vreau să monopolizez pentru mine și pentru copiii mei zelul d-tale apostolic, știința d-tale teologică și prietenia d-tale atît de binefăcătoare.
— Doamnă, mă doare inima că te aud spunînd aceste lucruri, dar durerea mea are o savoare stranie.
— Părinte Pavele, sînt simplă și sinceră, precum știi mai bine decît orice om de pe pămînt, fiindcă ești duhovnicul meu. Nu înțeleg ce fel de savoare poate să aibă durerea sfinției-tale. A mea n-are nici o savoare, fiindcă mă doare...
— Lămurește-mă, doamnă. Spune-mi, de ce nu-ți convine invitarea pe care mi-a făcut-o d-ra Debora și de ce te amărăște acceptarea mea ?
— Părinte Pavele, m-am deprins — probabil din nerozie — să te privesc legat de copiii mei altfel decît ca un pedagog trecător. Aș vrea să fii și mai departe dascălul lor și soarele minții lor primăvăratice. Credeam că vei voi să ne însoțești sau că vei veni să ne găsești la Sinaia, unde este vorba să petrecem luna lui iulie.
— Dar mi se pare că d-ra Debora stă în Apus toată vara. Aș putea să răspund invitării d-sale nu în iulie, ci în august.
— Nu e numai atît, cinstite părinte. Nu numai copiii au nevoie de sfinția-ta, ci și mama copiilor. M-ai făcut să întrevăd și să doresc cu încordare o viață cu totul nouă.

Idealul d-tale, convingerile d-tale, aspirațiile d-tale după incomparabila lume a spiritului au trecut și în inima mea. Am ieșit ca din copilărie și din somn, și mă simt azi cuprinsă de vraja mistică de care însuți ești cuprins. Nu mai prețuiesc lumea aceasta, am înțeles deșertăciunea ei și mi-e sete de apa cea vie făgăduită samaritencei la fîntîna lui Iacov. Vreau să urmez pe Isus Cristos după cuvîntul d-tale elocinte și cu abnegația pe care o pilduiești. Dar sînt de-abia la început. Am nevoie de apropierea d-tale și de certitudinea, verificată zilnic, că te rogi pentru mine.

— Aceasta va fi de-a pururi, doamnă, oriunde voi fi, aproape sau departe !

— Da, însă acum sînt prea începătoare ca să admit că poți să fii departe. Trebuie să ai grijă de ce-ai sădit. În sfîrșit, mi-ai dat un canon greu, pe care nu voi putea să-l port fără sminteală decît sub supravegherea d-tale. Voi împlini tot ce mi-ai poruncit, dar e nevoie să te întîlnesc zilnic în calea mea cea plină de obstacole și de ispite.

Pașii lui Atanasie Ceaur au răsunat în hol. Convorbirea noastră a luat o albie indiferentă.

XXIII

CÎND ERAM COPIL, M-AM RĂTĂCIT odată prin codrii noștri. Eram cu cîțiva tovarăși de aceeași vîrstă și pornisem să culegem mure. M-am răzlețit de ceată și m-am pierdut în inima pădurii. Nu mai știam încotro e satul, încotro este muntele. Am alergat, sugrumat de emoție și asudat, un ceas sau două. Peste tot erau numai hățișuri, numai copaci bătrîni și fioroși, numai troian de frunze moarte, nespintecat de nici o potecă. Mă zbăteam năuc, plin de spaimă, gata să izbucnesc în plînsete. Tîrziu mi-a venit puțină minte în cap. M-am urcat într-un fag uriaș, și de sub streșinile lui am văzut departe cîmpia, satul nostru și cam pe unde trebuia s-o croiesc ca să scap de capcana codrului.

Zguduitura de odinioară, deznădejdea acelui ceas din copilărie, furia cu care desfundam desișurile fără de poteci îmi reveneau în cuget, după atîția ani de zile, acum, în fața inextricabilei mele situații. A doua zi era o duminică, prima din luna iunie. Am gonit cu greutate de pe ochii mei, neînchiși aproape noaptea întreagă, hoarda viziunilor chinuitoare și am venit dis-de-dimineață să privesc fără martori opera mea în creștere.

M-am plimbat în jurul ei, m-am urcat pe schelă și am completat cu închipuirea zidurile începute. Așadar, visul n-a fost zadarnic. Ideea trece, treptat și sigur, din lumea ei cea impalpabilă în lumea tangibilă și grea. Mînăstirea mea pogoară pe pămînt ! N-am nici un cuvînt să mă îngrijesc pentru ceea ce mai trebuie : chinovia săracilor va urma după catedrala terminată și tîrnosită. Roxana e garanta visului integral. Nimic nu va putea să zădărnicească înfăptuirea marelui și generosului așezămînt ! Dar de ce, pe măsură ce pustiul acestui cartier se acoperă cu flori duhovnicești, inima mea se usucă și se preface în pustiu ? Pentru ce mărturisirea Roxanei s-a schimbat, în sufletul meu, într-un fel de băutură descîntată și malefică ? La acest faliment urîcios trebuie să iasă pregătirea mea de atîția ani, darul meu preoțesc, încrederea mea în cerescul stăpîn și suprema lui asigurare : *„șerpi vor lua în mînă, și chiar ceva dătător de moarte de vor bea nu-i va vătăma !“*

Confesiunea unei penitente a fost destulă ca să răstoarne un piedestal de credință și de teologie, consolidat cu trudă și ridicat la răspîntia mulțimilor dosădite și părăsite ! Roxana are dreptate. Cum poți să deschizi deasupra capului cuiva cerul fericirilor creștine și apoi să-l trimiți în vilegiatură ? Și, iarăși, cum poți să încarci în spinarea cuiva un canon înfricoșat, iar tu să cazi în greșeala vechilor farisei, mustrați de Domnul ? Dar Roxana nu bănuiește că duhovnicul ei s-a poticnit dezastruos. Ea nu știe că puterile și siguranța mea de astă-iarnă le caut și nu le mai găsesc ! Ea gînd nu are că o insectă a iadului a înțepat inima mea temerară și azi mă zbat în frigurile unei conștiințe înveninate.

M-am încrezut nebunește în cel ce nu iubește pe încrezuți ? M-am trufit cu ceea ce nu era al meu, fiindcă era darul lui Dumnezeu ? Sînt în fața acelor încercări care nu cruță nici pe Abraham, nici pe Iov, nici pe apostolul

Petru, şi pe care trebuie să le primeşti şi să le rabzi cu inimă înfrîntă şi smerită ? *Eloi, Eloi, lama sabahtani*[1].

M-am oprit pe schelă în dreptul viitorului altar şi am privit, în viziune, adîncul plin de făclii şi de inimi fumegînde, ascuns în timp, ca o mină de diamant, încă neexploatată, ascunsă în sînul pămîntului. Scris este în voia ta, Stăpîne, ca eu, nevrednicul, să fiu primul tău preot la acest altar ? Veni-va pentru mine ziua de înaltă bucurie cînd, izbăvit de ispita de azi şi împăcat cu mine însumi, să jertfesc mielul cel fără de prihană şi să chem pe Roxana la divinul ospăţ ? O, scurtează durerile de azi, toarnă vin şi untdelemn peste rănile celui căzut între tîlhari şi binecuvîntează convalescenţa lui !

Vor veni cei mulţi, cei săraci, cei dezmoşteniţi, vor veni nemîngîiaţii acestei vieţi şi vor umplea pridvoarele tale, tinda şi naosul casei tale. Nu ruşina, nu fă de ocară pe păstorul lor ! I-am hrănit atîtea zile cu dorul acestui sfînt locaş ! Ştiu toţi visul meu, nădejdile mele, luptele mele, încrederea mea în tine ! *„O, tu, care asculţi rugăciunea ! Către tine să se îndrepteze toată făptura. Păcate şi iar păcate mă covîrşesc, dar tu ierţi fărădelegile noastre ! Fericit este acel pe care l-ai ales şi l-ai apropiat de tine ca să locuiască în curţile tale ! Fă-ne să ne săturăm de bunătăţile casei tale, de sfinţenia locaşului tău !“ (Psalmul 65).*

XXIV

NU STATUSEM NICIODATĂ PREA mult de vorbă cu pedagoga copiilor. Helen Hempel era pentru mine o figură corectă şi rece, pe care o vedeam aproape zilnic, dar pentru care nu aveam decît cuvinte de politeţe. Ştiam că e protestantă (fără să ştiu din care bisericuţă anume) şi mă feream să nu venim amîndoi faţă în faţă pe vreo chestiune confesională. Oricîte merite şi oricîţi lauri ştiinţifici au cucerit aceşti reformatori, biserica integrală nu poate să uite şi să ierte nici un moment că ei, pentru popoarele lor, au făcut — ca altădată Titu — să înceteze sfînta jertfă şi să se prăbuşească altarul şi preoţia. Helen Hempel îşi făcea datoria cu admirabilă rigiditate şi, precum i se şi cădea, nu avea vorbă, luare-aminte şi tovărăşie decît cu Lia şi cu Bujorel. Ştiind bine că eu sînt mai mult decît dascălul de religie al copiilor, ea îmi lăsa cu discreţiune inima lor pe toată latura nevinovăţiei şi a curiozităţii lor religioase. La unele întrebări ce îi puneau, le răspundea şi-i amîna : „Să întrebaţi pe domnul paroh. El ştie să vă spună.“

Această onestitate mă impresiona, şi uneori aş fi voit să nu mai existe între noi amîndoi atîta depărtare sufletească. Puteam să încep oricînd mereu evitata convorbire, de la *Biblia* pe care Helen Hempel o citea cu o asiduitate într-adevăr protestantă. Dar dădeam zi după zi, preocupările şi restriştea mă prinseră în drum şi pedagoga germană privea din colţul ei cu părută indiferenţă diagrama activităţii mele şi nourii de pe fruntea mea.

Au sosit zilele socotelilor şcolare de sfîrşit de an. Elevii mei, pregătiţi în particular, trebuia să se prezinte la examen. Pregătitorul lor era dator să-i însoţească, şi cu prezenţa lui să micşoreze, pentru bieţii copii, emoţiile acestor momente totdeauna temute. Într-o zi, avînd treburi, am înştiinţat pe pedagogă că de la şcoală mă voi duce aiurea şi că o rog să vie cu noi, ca să aducă pe copii acasă. Dar ceasul de examen a întîrziat. O inspecţie şcolară a modificat mersul lucrurilor, şi copiii pregătiţi în particular, împreună cu părinţii lor, au aşteptat pe bănci, sub salcîmii şcolii, un ceas întreg. Am vorbit cu Helen Hempel. Amîndoi ne căutam cuvintele, eu, fiindcă trebuia să mi le aduc aminte, ea, fiindcă îmi spunea lucruri neaşteptat de serioase.

— Ne cunoşteam puţin, *Hochwürdiger*[1], adică d-ta nu mă cunoşti pe mine ; eu te cunosc mult mai bine.

— Doamnă, sîntem vinovaţi amîndoi, dacă sîntem.

— Nu venise timpul. Eclezíastul zice : *„E timp pentru orice lucru de sub ceruri. E timp ca să taci şi e timp ca să vorbeşti ; e timp ca să iubeşti şi e timp ca să urăşti ; e timp pentru război şi e timp pentru pace...“*

— Aşa trebuie să fie. Întîi pentru că ne-o spune divinul înţelept şi al doilea pentru că ne-o confirmă experienţa.

[1] Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit (ebr.).

[1] Preavenerate (germ.).

— Am urmărit cu luare-aminte acțiunea d-tale de paroh și izbînda d-tale cea nouă.

— Sînt măgulit. Cu toate că facem parte din biserici deosebite, totuși, progresul împărăției lui Isus Cristos trebuie să ne intereseze chiar și atunci cînd îl realizează biserica vecinului.

— *Hochwürdiger*, am o gravă obiecțiune de făcut cu privire la mijloacele pe care le-ai ales ca să servești pe Domnul.

— Vreau s-o cunosc, doamnă.

— Ai voit să ridici o impunătoare biserică a săracilor și să colonizezi în jurul ei familiile cele mai împovărate și mai nenorocite. Pentru aceasta, te-ai adresat bogaților, și cu milioanele economului nedrept vrei să-ți îndeplinești gîndul gîndit. Mă tem că n-ai luat calea cea bună !

— Cum ar fi trebuit să fac, doamnă ?

— Mai întîi iartă-mă că îndrăznesc să-ți destăinuiesc atari convingeri. Cred că nu mă înșel cînd presupun că între d-ta și mine există un fond de identică simțire religioasă și socială. Asupra multor lucruri avem concepții asemănătoare, fiindcă... stăm, clădiți sufletește, pe aceeași sfîntă *Evanghelie*, adică pe vestea cea bună adusă dezmoșteniților acestei lumi...

— Pot să-ți spun altceva decît adevărul ? Este așa cum zici ! Ne-am nutrit amîndoi cu aceeași hrană spirituală.

— Ei bine, atunci ascultă-mă. N-ai urcat pînă acolo pînă unde trebuia să urci ! Marele templu al săracilor trebuia zidit din obolul familiei imense a lui Lazăr !

— O, doamnă, cît m-am zbuciumat, la cîte uși am bătut, cît am șovăit pînă cînd m-am decis să asediez casa de fier a lui Atanasie Ceaur !...

— Nu îți aduc nici o învinuire ; îți exprim o părere de rău personală. Ia cugetă cît de măreț ar fi fost apostolul d-tale dacă ai fi mers din oraș în oraș și din sat în sat, predicînd împărăția cerului și adunînd ofrandele poporului pentru marea d-tale catedrală...

— Mă umilești și mă strivești cu vedenia d-tale ! Sînt slab și păcătos și am făcut lucrurile după potriva nevredniciei mele !

— Domnule Abel Pavel, ai suflet și puteri mai mari decît bănuiești. Mîntuitorul ți-ar fi dat energia și izbînzile apostolului Pavel, însă n-ar fi trebuit să intri în casa stăpînitorilor acestui veac. *„Ce-ați ieșit să vedeți ? Oare om îmbrăcat în veșminte moi ? Iată, cei ce petrec în haine scumpe și în desfătare sînt în casele împăraților !“* Poate Ioan Botezătorul să fie oaspetele tetrarhului Irod ? Cel mult legat în lanțuri și sălășluind în subteranele palatului ! Și pentru mine, cînd te-am văzut întîi, erai un fel de Ioan Botezătorul.

— M-ai ridicat prea sus ! Era fatal să cad și să te dezamăgesc ! Dar, lăsînd la o parte aceste strivitoare comparații biblice, iată-ne pe amîndoi în palatul acestui magnat, dîndu-ne osteneala să-i creștem copiii în legea lui Isus Cristos.

— Evident, facem o faptă bună, dar eu sînt o biată mercenară, pe cînd d-ta ești un om liber, un apostol, un ostaș.

— Mi-este rușine să-ți spun că rezist să-ți recunosc dreptatea.

— *Hochwürdiger*, nu mă înșel. Te-am văzut în timpul din urmă împovărat de gînduri, abătut și veștejit. Nici lui Ioan Botezătorul nu i-ar fi mers mai bine dacă în palatul lui Irod, în loc să găsească dușmănia Irodiadei și planurile ei asasine, ar fi găsit numai vraja, dansurile și fățărnicia Salomeei...

— Mă uimești și mă îngrozești ! Cine ți-a dat autoritatea aceasta și ce semne faci ca să te legitimezi ?

— Sînt sora d-tale în Isus Cristos și îți spun adevărul. Nu-ți cer nici o mărturisire și nu urmăresc nici un fel de tribut al sufletului și al prieteniei d-tale. Iubești pe mama acestor copii și ești victima unei rafinate diplomații feminine. Ce-ar folosi omului dacă ar cîștiga lumea întreagă, iar sufletul și l-ar pierde ? Te-ai gîndit bine la tîrgul făcut ? Pe milioanele lui Atanasie Ceaur, făgăduite operei d-tale, și pe chipul de fățarnică madonă al soției lui, ești gata să-ți vinzi sufletul, dacă nu cumva l-ai și vîndut !

Lia venea să se plîngă că Bujorel i-a smuls panglica din vîrful capului. Am cuprins-o pe Lia în brațe și am ascuns în buclele ei de aur două lacrimi.

XXV

VENERATE DUHOVNICE, ŞTII CĂ ÎN timpul din urmă au fost lungi şi pasionate discuţii în jurul noii legi bisericeşti. Principatul nostru ecleziastic a încercat să unească şi să armonizeze — după părerea multora, prea grabnic şi artificial — două curente de viaţă bisericească, două tradiţii deosebite şi două constituţii divers închegate dincolo şi dincoace de Carpaţi. Dibuirile, tratativele, pregătirea paragrafelor legii au durat multă vreme. Vlădicii noştri s-au întrunit de numeroase ori şi, în diferite locuri, timpuri şi proporţii, au discutat cînd ei între ei, cînd de faţă cu reprezentanţii statului, şi s-au oprit, extenuaţi, la a nu ştiu cîta prelucrare a acestei legi menite să uniformizeze biserica naţională.

Dar deocamdată rezultatul tuturor acestor silinţe va fi, pare-mi-se, iluzoriu. Deosebirile rămîn şi mai departe, rău acoperite cu noul vestmînt legal. De la provincie la provincie, de la eparhie la eparhie diversitatea se dă pe faţă, în formă şi în fond, în cult şi în administraţie, uneori (ai zice) chiar în concepţii şi în învăţătura teologică. Simbolul acestei întîrzieri de aducere la acelaşi numitor este însuşi portul vlădicesc. Ierarhii noştri n-au izbutit încă să stabilească, ei între ei, care este uniforma episcopului român şi cîte culori pot să aibă vestmintele de purtare ale unui arhiereu.

În toiul acestor dispute şi în dezbinarea greu de biruit a tendinţelor diverse şi a sufletelor şi mai diverse, mitropolitul mă chemă deunăzi şi îmi dău o sarcină de încredere. Se pare că şeful nostru bisericesc este preocupat de existenţa mea şi ţine s-o ştiu eu. Cuvintele elogioase cu care a binevoit să mă distingă în cuvîntarea sa din ziua de 1 mai pare că purced mai din adînc decît dintr-o convingere protocolară.

M-a chemat şi mi-a spus :

— Iată aici pe masă două scrisori: una este pentru mitropolitul Ardealului şi alta este pentru o persoană particulară din Sibiu. Sînt scrisori deosebit de importante şi trebuiesc predate destinatarilor printr-o mînă credincioasă. În ceasul de faţă, subalternii mei de încredere sînt ocupaţi sau împrăştiaţi. Eşti suplinitorul lor şi omul meu de încredere. Iată aici bani de drum. În trei zile să fii înapoi, aducînd plicurile iscălite. Dacă, din întîmplare, vreunul din aceşti doi nu este acasă, mi-aduci scrisoarea în sîn.

Era un semn de reală favoare şi dovadă simţită că stăpînul meu bisericesc se reazemă, cu convingere, în devotamentul meu.

M-am înclinat şi i-am răspuns :

— Mîine la amiază, cu ajutorul Domnului, voi fi în Sibiu.

Lia şi Bujorel trecuseră examenele cu succes. Şi ei, şi eu eram acum la începutul vacanţei. Totuşi, am trecut pe la palatul lui Atanasie Ceaur să vestesc porunca primită şi plecarea mea din Bucureşti. Pe patron n-am putut să-l văd. Era bolnav şi nu primea pe nimeni. Îl supăra o nevralgie facială sau o durere de dinţi şi schimba compresă după compresă.

Am călătorit destul de bine. M-am odihnit cîteva ceasuri şi m-am deşteptat cînd mă apropiam de Piatra-Olt. Era dimineaţă înaltă şi luminoasă de iunie. Holdele rostogoleau aci valuri de aur, aci valuri de mare verde sub altarul din ce în ce mai ridicat al soarelui pontifice. Misterul rodniciei, al muncii şi al vieţii se celebra încă o dată, în cer şi pe pămînt, sub ochii îngerilor şi sub ochii fiilor lui Adam.

Rămăsesem singur într-un compartiment întreg, şi în aleanul ceasurilor aurii, scandate de ritmul monoton al trenului, mă revedeam, mă cercetam şi mă pipăiam pe mine însumi, ca într-un pat de sanatoriu. Îmi luasem ziua bună şi de la Helen Hempel. Palidă şi solemnă, această evanghelistă îmi spusese în şoaptă :

— Îngerul Domnului să-ţi iasă în cale şi să facă cu d-ta minunea lui Tobie, să-ţi deschiză ochii !

Intervenţia acestei femei, cu avertismentele şi cu dreptele ei mustrări, făcea din inima mea un iarmaroc de voci contradictorii. Era Helen Hempel atît de curată în intenţii şi atît de dezinteresată cît mi se părea ? Pe de altă parte, aveam eu oare dreptul să cred că judecăţile ei asupra Roxanei au vreo temelie de adevăr ? Helen Hempel a înţeles exact şi are dreptate într-un singur punct : că eu am pierdut simplitatea şi libertatea mea sufletească de

ostaș al lui Isus Cristos! Și acesta este dezastrul cel mai mare!

La ora unu după-amiază am fost în Sibiu și am întrețesut, de-a lungul orelor de călătorie, dumbrăvile malurilor lui, munții grei și priporoși care îi ațin calea, năvala cînd de păcură, cînd de beteală a valurilor lui, cu peisajul mort și cenușiu al sufletului meu.

La ora unu după-amiază am fost în Sibiu și am mers de-a dreptul la reședința metropolitană. Vlădica nu era acasă! Plecase de trei zile în inspecții canonice și era așteptat să sosească în ziua aceea sau a doua zi. M-am dus cu epistola a doua la cel în drept. Acesta nu plecase nicăieri. I-am dat misiva, am luat mărturia de primire și am revenit la reședință.

Oamenii de casă ai mitropolitului m-au primit cu cinstea cuvenită nu unui curier, ci unui trimis diplomatic și m-au sfătuit să rămîn și să aștept. Am cerut, telegrafic, dezlegarea de la București. Am primit răspunsul: „Așteaptă pînă cînd se va înapoia".

Dar peste noapte munții Sibiului și-au pus în cap niște glugi întunecoase de nouri, vremea s-a răcit deodată și a început să plouă cu găleata. Mitropolitul așteptat a rămas prizonier prin niște gîturi de munte înecate de puhoaie. A sosit în Sibiu de-abia a patra zi. M-am înfățișat cu scrisoarea mea și i-am istorisit ce curier fără noroc fusesem.

De-abia se terminase audiența, și primesc, din partea primatului, telegrama fatală:

„Vino cu primul tren. Amicul nostru Atanasie Ceaur decedat azi-dimineață."

XXVI

...PRIMUL TREN CU CARE MAI PUteam pleca era cel din zorii zilei și acum era spre vecernie!

Am alergat la chioșcurile de ziare să văd dacă nu cumva foile locale conțin vreo telegramă. Nimic! Am așteptat în contorsiuni de nerăbdare pînă la unu noaptea, cînd sosește un tren cu călători și cu ziare din București.

La ultima oră a unui cotidian de dimineață, vestea morții lui Atanasie Ceaur făcea prag negru pe trei coloane.

Marele industriaș murise la trei dimineața într-un sanatoriu de la Șosea. Pricina morții era o infecțiune fulgerătoare, declarată în urma extragerii unei măsele. Uimirea și consternarea erau universale. Atanasie Ceaur era, în partidul din care făcea parte, mare putere financiară și rezerva remanierii așteptate. La clubul partidului fîlfîie flamura de doliu. Urma o biografie inexactă și lăbărțată, turnată anume pentru urgența momentului.

Am pîndit prin fereastră revărsatul zorilor, depănînd mii de pași și căutînd să-mi dau seama unde mă mai găsesc în acest naufragiu omnilateral. Sărmanul Atanasie Ceaur își purtase moartea în obraji o viață întreagă... Sub masca lui respingătoare, sub maxilarele lui egoiste și carnasiere, aștepta, în cuib nevăzut, stafia nimicirii? Mi se părea fioros de logic ca moartea să fi găsit în el, ca prim canton, fălcile lui. O singură măsea stricată, operată rău sau fără vreme, destupase izvoarele unui puroi subit, unui puroi misterios, dar infailibil!

Existența lui acum este încheiată și desăvîrșită ca o sferă. Rapace, antipatic, sanchiu și materialist, moartea îl varsă ca pe un cap-de-operă în visteriile lui Dumnezeu. Ce este acest dor fără nume, această admirație, această beatificare pe care o hărăzim, în taina subconștiinței noastre, celor ce au murit înaintea noastră, fie buni, fie răi, fie cetățeni ai necropolei creștine, fie adormiți într-o lege străină? Inima noastră depășește cu reveria ei hotarele teologiei noastre, și umilința singură ne izbăvește de labirintul controversei inutile.

Apoi, din noianul gîndurilor fără frîu, din mulțimea și din ciocnirea atîtor întrebări smintite, vedeam crescînd în fața mea — ca acele catedrale din legendele Nordului, înghițite de ocean și renăscînde în noaptea de Anul nou — făptura bisericii mele iubite și oceanul noroadelor înconjurătoare. Ce va fi cu visul meu? Ce se va întîmpla cu zidirea începută și retezată pe la brîu de sabia sfîntului arhanghel? Îngădui-va Domnul ca sfîntul lui locaș să se cufunde în prăpastie, o dată cu ctitorii, unul mort și celălalt trădător?

Şi Roxana, ce va face ea de acum nainte ? O, aici inima mea trosnea şi urla ca o colivie de fiare sălbatice, nemîncate de cîteva zile ! Cît îşi va purta văduvia ? Ce va povăţui-o tatăl ei ? Încotro vor împinge-o preferinţele ei ? Cît aş fi dat, în ceasul acela, să nu ştiu nimic, să nu fi fost duhovnicul Roxanei, să nu fi primit, în înfricoşatele cămări ale spovedaniei, tot ceea ce primisem şi sigilasem cu sigiliul tăcerilor eterne !

Am plecat din chilia mea de gazdă cu mult mai-nainte de ora trenului. Vechiul oraş săsesc stătea încă, negru şi ţăpur, sub ultimele stele stăruitoare la apus. Tăriile se limpeziseră. O răcoare umedă şi respiraţia munţilor apropiaţi dădeau nevinovăţia primei tinereţi acestor ziduri şi acestor turnuri mai vechi decît *Biblia* lui Luther.

În sfîrşit, trenul s-a mişcat din gară şi a luat-o în jos, spre Olt. Zeci de kilometri am mers pe lîngă el. În trei zile de ploaie crescuse fioros. Îi veneau pîraie de pe toate văile, zguduia toate podurile şi azvîrlea spume pe traversele liniei ferate. Se părea că, pe albia lui, nu mai curge apa cea cunoscută şi lesnicioasă pe care o tai cu un deget, ci o conjuraţie vrăjită şi dezastruoasă a tuturor stîncilor cărunte din ocnele acestor munţi. Cu tot zgomotul trenului, glasurile Oltului rămîneau distincte. Unde albia era mai largă şi mai revărsată, se ridica, spre codrii suspendaţi, stol de fluierături şi de ţipete de fierăstrău. Unde matca se strîmta şi se prăbuşea în subteranele de piatră, vijelia cea stridentă se prefăcea în mînie bubuitoare şi în horcăială de infern gîtuit. Valurile veneau călare pe valuri, pînă la un stîlp de pod, pînă la o stană curmezişă, se năpusteau în ea ca trăsnetul şi se risipeau într-un fulger de furie albă şi de spume.

Dar cît era de legitimă această răzvrătire a Oltului străvechilor balade ! Cît era de binevenită şi de dragomană această nebunie care-şi călca ţărmii şi zguduia pravila stîncilor constrîngătoare de mii de ani ! Priveam iureşul viteaz al Oltului, priveam dezlănţuirea lui măreaţă şi absurdă, vedeam prăpădul fagilor, cu fruntea în viltori, cu rădăcinile în văzduh, şi ochii mi se umpleau de lacrimi, şi o simpatie amară şi păgînă dibuia în mine începutul nu mai ştiu cărei doine bătrîneşti... Cît eşti de frumos, Oltule ! Cît eşti de subjugător, Oltule, în răzvrătirea ta !...

Pe drum m-am întîlnit cu ziarele care zburau din Capitală spre colţurile ţării. Atanasie Ceaur stătuse trei zile în sanatoriu. Medicii îşi frîngeau mîinile şi deplorau acest caz arhinenorocit. Mitropolitul primat se interesase tot timpul de starea bolnavului şi se găsea lîngă el cînd şi-a dat obştescul sfîrşit. Preoţii mitropoliei au administrat muribundului sfintele taine. Detaliu mişcător, pe care reporterii îl sunau ca pe clopotul cel mare din dealul Adunării deputaţilor : preşedintele Consiliului de Miniştri era să facă o sumară remaniere şi să încredinţeze lui Atanasie Ceaur portofoliul finanţelor. Ziua hotărîtă pentru depunerea jurămîntului şi intrarea lui în cabinet a fost să fie tocmai ziua fulgerătorului deces ! Ziarele vorbeau cu prolixitate de ctitoria lui Atanasie Ceaur, de uriaşul lui proiect de-a ridica, în cel mai uvrier cartier al capitalei, „mînastirea săracilor"... Mai multe fotografii arătau diferite aspecte ale bisericii în construcţie şi chipul generosului defunct. Ziarele mai dădeau şi informaţia că Atanasie Ceaur va fi prohodit în biserica deocamdată acoperită numai cu bolta cerului şi va fi îngropat — potrivit vechilor datine bisericeşti — lîngă sfîntul altar.

La ora şase seara am ajuns în Bucureşti. Am luat o maşină şi am mers, fără să mai cuget la nimic, direct la casa cernită. Intram într-un palat de antracit şi de huilă. Peste tot erau draperii negre şi barizuri de doliu. Roxana era în salon, cu cîţiva prieteni, veniţi pentru această dureroasă împrejurare. Printr-o nimicitoare asociaţie de idei, mi-a venit în minte învierea lui Lazăr şi toate peripeţiile premergătoare... *„Învăţătorul este aici şi te cheamă !"*...

Mi-au ţişnit lacrimi din ochi şi am gemut în inima mea. Am ridicat ochii spre policandrele însovonite şi mi s-a părut că privesc, de la rădăcină spre vîrf un stejar centenar. Acolo sus, în vîrful lui, era un cuib de vulturi, şi puii aşteptau în el ceasul zburatului. Dar eu, de-abia ieşit din ou, alunecasem din cuib şi acum zăceam, strivit, şi-mi dădeam duhul.

Din porunca Roxanei, am aşteptat într-un iatac. La apropierea ei, o servitoare a deschis uşa. A intrat cu braţele întinse şi plîngînd :

— Printe Pavele, ai plecat cu norocul nostru! Dacă erai aici, poate că ne ocolea nenorocirea!

I-am răspuns cu glas sugrumat:

— Plîngeți cu înțelepciune, doamnă! Oricît de mare ar fi durerea dv., nu uitați nici un moment că sînteți fiica bisericii și mărturisitoarea nemuririi. Credem cu neclintire că Isus Cristos este *Adevărul, Calea și Viața.*

— Părinte, părinte! Roagă-te pentru mine! Ajută-mă în această oră grea a vieții mele!

Lia și Bujorel (probabil împinși înainte de Helen Hempel) apărură în ușă cerniți și plînși. La vederea lor, Roxana își acoperi fața cu mîinile și le plînse de milă:

— Bieții copii! Bieții copii!...

Ii trăsei spre pieptul meu și-i îmbrățișai, zguduit tot de jalea acelei ore și de jalea mult mai grea a conștiinței mele de duhovnic prins în lațul Celui Viclean.

Roxana ridică fruntea, văzu capul meu în ghirlandă cu capetele celor doi copii și izbucni de-a binelea:

— O, părinte Abele! Nu pleca de lîngă ei! Păzește-i! Fă-i mari! Fii tatăl lor!

Durerea ei de mamă o făcea să nu-și mai aleagă cuvintele. Dar și eu eram la capătul puterilor. Am început să plîng.

— Să ne rugăm fierbinte, doamnă! Să cădem înaintea Preacuratei! Să cerem cu lacrimi descătușarea inimilor noastre! Apoi, dezmeticindu-mă: Unde este catafalcul?

— Afară, între zidurile începute. Sicriul este închis și plumbuit. Bietul Tase nu mai era de recunoscut! Vino de privește.

Cu cei doi copii de mînă și precedat de Roxana, m-am apropiat de o fereastră deschisă. Priveliștea nu era comună. Biserica — atîta cîtă era — părea un gigantic catafalc. Zidurile erau îmbrăcate în negru. În mijloc, pe o estradă înaltă, era sicriul și, de jur împrejur, o seră de plante și de flori. Patru stîlpi de ceară, la cele patru colțuri ale sicriului, creșteau peste grădina întreagă ca niște trunchiuri de palmieri. Pe conturul zidurilor cernite fumegau, din loc în loc, casolete mari de aramă. Pentru paza bunei rînduieli și pentru cinstirea celui adormit, sicriul era păzit de soldați în mare ținută.

M-am plecat adînc, mi-am făcut semnul sfintei cruci și am binecuvîntat rămășițele lui Atanasie Ceaur.

— Locul meu este acolo, doamnă. Mă duc să-mi fac datoria. Permiteți-mi să trec un moment la telefon și să vestesc casa metropolitană că am sosit în București.

XXVII

AM PRIMIT PORUNCĂ SĂ MĂ ÎNFĂȚIȘEZ mitropolitului a doua zi de dimineață. În noaptea aceea am stat cîteva ore de veghe lîngă sicriu și am citit *Evanghelia* sf. Ioan. Pe cerul nopții, plutea, în azurul infinit, luna în creștere. Precipitarea celor întîmplate, funebrul decor în care mă găseam, vijelia sentimentelor mele mă aruncau pe un țărm fantastic, cu putință numai în vis. Palatul vecin cuprindea bună parte din văzduhul albastru, cu făptura lui mohorîtă, cu terasele lui muiate în argint și cu piedestalul imens — de magazine, de depozite, de avere grămădită și de muncă stoarsă — pe care culmina... Unde mă găsesc și ce înțeles au toate cîte văd? Ce s-a ales din catedrala mea? Un catafalc! Ce s-a ales din avîntul și din eroismul meu creștin? O capitulare, poate o apostazie! Nu sînt într-un templu ruinat; nu stau în preajma unui palat cartaginez; Mîntuitorul a venit pe pămînt; sf. Ioan și-a scris *Evanghelia!* Dar în inima mea și în jurul meu, această lună izvoritoare de vrajă și incertitudine, aceste plante tropicale, această împrejmuire de bazalt, această siluetă monstruoasă, cu coarne de argint, urzeau visul absurd, mă scoteau din poteca siguranțelor în timp și în spațiu. Eram sleit. M-am dus și m-am culcat.

A doua zi am stat în fața mitropolitului primat. Ca totdeauna, era liniștit, lucid și bun cîrmaci în vremuri de furtună. M-a făcut să văd lucruri la care nu mă gîndisem

— Știi că situația e azi cu totul alta. Trebuie să auzim sfatul juriștilor. Averea lui Atanasie Ceaur aparține acum copiilor. Soția lui este numai o epitroapă. Azi sau mîine se instituie consiliul de familie. Te voi susține și te voi impune membru în acest consiliu.

Eram atît de departe de toate aceste idei și preocupări, încît mi-a fost teamă să deschid gura.

— Ctitoria frăției-tale, pornită cu atîta brio și cu atîtea aparențe fericite, s-ar putea să se prefacă în povară pentru umerii noștri.

— Înaltpreasfinte stăpîne, în cazul cel mai modest, voi umbla cîțiva ani prin toată țara și voi căra în cîrcă materialul, clopotele și icoanele sfîntului locaș.

— Mai avem pînă acolo... Așteaptă semnele și instrucțiunile mele. Azi după-amiază este înmormîntarea. Am auzit că ești vajnic predicator. Te bizuiești să rostești cuvîntarea funebră ?

— Chiar dacă m-aș bizui, stăpîne, cuvîntarea aceasta trebuie rostită de marele vlădică. Este o situație deosebită, pe care trebuie s-o valorifice însuși șeful bisericii.

— Da, ai dreptate. Mi-e urît, însă, că trebuie să scriu sau să dictez acest discurs. Protocolul cere să citești cuvîntul funebru.

— Înaltpreasfinte, protocolul este pentru gîngavi și pentru laici.

— Să vedem dacă pot să te ascult. La ora trei mă primești la picioarele catafalcului. Cere de la vestmîntar odăjdiile care îți trebuiesc.

A fost o slujbă cu adevărat metropolitană. Falnicii noștri protoierei, cu îndemînarea lor rituală, cu glasurile lor bine deprinse și melodioase, au ridicat în slăvi sufletul mulțimilor compacte din jurul estradei noastre. Corul Mitropoliei, sobru, disciplinat, mănunchi de spice de aur, a resfirat peste sicriul lui Atanasie Ceaur și peste emoțiunea tuturor aleanul tînguirilor bisericești și acele clipe de încredințare și de convertire din calea mormîntului încă gol.

„Cu adevărat deșertăciune sînt toate, și viața aceasta este umbră și vis, că în deșert se tulbură tot pămînteanul ; precum a zis Scriptura : cînd dobîndim lumea, atunci în groapă ne sălășluim, unde împreună sînt împărații și săracii. Pentru aceasta, Cristoase Dumnezeule, pe robul tău acesta, mutat de la noi, odihnește-l ca un iubitor de oameni !“...

Apoi, după cîntări, psalmi și răspunsuri, iar și iar, apariția ecteniei și ecfonisul odihnitor — *„că tu ești învierea, viața și odihna răposatului, robul tău Atanasie“* — care trecea din preot în preot, isprăvind cu mine, cel din urmă.

Un protoiereu tenor a citit *Apostolul* cu acea măiastră bogăție de volute și de spații proprie cititului oriental. Mitropolitul a citit sf. *Evanghelie* jos și fără legănări.

După rugăciunea arhierească, am ridicat capul și am privit în fața mea. Mitropolitul și-a început cuvîntarea. Erau adunați cunoscuți și necunoscuți. Roxana, de-abia vizibilă sub zăbranic, stătea lîngă sicriu, între Ilie Trandafirescu și copii. Nu lipsea nici unul dintre prieteni ; numai Debora era departe...

Mitropolitul a pornit fără teologie și fără grandilocvență. A evocat ziua punerii pietrei fundamentale, a schițat viața și activitatea lui Atanasie Ceaur, a preamărit fapta lui, comparabilă cu a boierilor și a domnilor de altădată, și cu o mare îndemînare retorică ne-a făcut deodată să vedem fulgerul din ceruri, căzînd și mistuind nu turmele lui Iov, nu avuțiile lui, ci pe însuși marele aducător de jertfă ! *„Eu tac și gura n-o deschid, căci tu ești carele faci toate“ (Psalmul 39, 10).*

„Să nu ne mirăm și să nu deznădăjduim. Așa este taina tuturor inițiatorilor. Opera începe, urzitorul se duce. Dar opera trece moștenire în mîinile și în grija urmașilor. Marele pilduitor Atanasi[...] așteaptă să-l continuăm. O, printre acești con[...]rea și înduioșarea noastră salută o soție [...]tisare-i, îngerul durerii, și doi copii n[...]ul, stăpîn pe auditor, urcă, sim[...]otă, pe scara emoțiunii [...] și îndeosebi pe Ro[...] se făcu bătrîn de [...] torească. „Să as[...] poporului nostr[...] al ei, poetul ge[...] sfetnicului di[...] [...]și-a [...]icii lui [...] Întrebarea [...]nu pot să ridic [...] sufletul și hotă- [...] vila lui Ilie Trandafi- [...]cîteva ori, mi-a și scris să

— Ctitoria frăției-tale, pornită cu atîta brio și cu atîtea aparențe fericite, s-ar putea să se prefacă în povară pentru umerii noștri.

— Înaltpreasfinte stăpîne, în cazul cel mai modest, voi umbla cîțiva ani prin toată țara și voi căra în cîrcă materialul, clopotele și icoanele sfîntului locaș.

— Mai avem pînă acolo... Așteaptă semnele și instrucțiunile mele. Azi după-amiază este înmormîntarea. Am auzit că ești vajnic predicator. Te bizuiești să rostești cuvîntarea funebră ?

— Chiar dacă m-aș bizui, stăpîne, cuvîntarea aceasta trebuie rostită de marele vlădică. Este o situație deosebită, pe care trebuie s-o valorifice însuși șeful bisericii.

— Da, ai dreptate. Mi-e urît, însă, că trebuie să scriu sau să dictez acest discurs. Protocolul cere să citești cuvîntul funebru.

— Înaltpreasfinte, protocolul este pentru gîngavi și pentru laici.

— Să vedem dacă pot să te ascult. La ora trei mă primești la picioarele catafalcului. Cere de la vestmintar odăjdiile care îți trebuiesc.

A fost o slujbă cu adevărat metropolitană. Falnicii noștri protoierei, cu îndemînarea lor rituală, cu glasurile lor bine deprinse și melodioase, au ridicat în slăvi sufletul mulțimilor compacte din jurul estradei noastre. Corul Mitropoliei, sobru, disciplinat, mănunchi de spice de aur, a resfirat peste sicriul lui Atanasie Ceaur și peste emoțiunea tuturor aleanul tînguirilor bisericești și acele clipe de încredințare și de convertire din calea mormîntului încă gol.

„Cu adevărat deșertăciune sînt toate, și viața aceasta este umbră și vis, că în deșert se tulbură tot pămînteanul ; precum a zis Scriptura : cînd dobîndim lumea, atunci în groapă ne sălășluim, unde împreună sînt împărații și săracii. Pentru aceasta, Cristoase Dumnezeule, pe robul tău acesta, mutat de la noi, odihnește-l ca un iubitor de oameni !“...

Apoi, după cîntări, psalmi și răspunsuri, iar și iar, apariția ecteniei și ecfonisul odihnitor — *„că tu ești învierea, viața și odihna răposatului, robul tău* Atanasie“ — care trecea din preot în preot, isprăvind cu mine, cel din urmă.

Un protoiereu tenor a citit *Apostolul* cu acea măiastră bogăție de volute și de spații proprie cititului oriental. Mitropolitul a citit sf. *Evanghelie* jos și fără legănări.

După rugăciunea arhierească, am ridicat capul și am privit în fața mea. Mitropolitul și-a început cuvîntarea. Erau adunați cunoscuți și necunoscuți. Roxana, de-abia vizibilă sub zăbranic, stătea lîngă sicriu, între Ilie Trandafirescu și copii. Nu lipsea nici unul dintre prieteni ; numai Debora era departe...

Mitropolitul a pornit fără teologie și fără grandilocvență. A evocat ziua punerii pietrei fundamentale, a schițat viața și activitatea lui Atanasie Ceaur, a preamărit fapta lui, comparabilă cu a boierilor și a domnilor de altădată, și cu o mare îndemînare retorică ne-a făcut deodată să vedem fulgerul din ceruri, căzînd și mistuind nu turmele lui Iov, nu avuțiile lui, ci pe însuși marele aducător de jertfă ! *„Eu tac și gura n-o deschid, căci tu ești carele faci toate“ (Psalmul 39, 10)*

„Să nu ne mirăm și să nu deznădăjduim. Așa este taina tuturor inițiatorilor. Opera începe, urzitorul se duce. Dar opera trece moștenire în mîinile și în grija urmașilor. Marele pilduitor Atanasie Ceaur așteaptă să-l continuăm. O, printre acești continuatori, durerea și înduioșarea noastră salută o soție tînără, toată, în înfățișare-i, îngerul durerii, și doi copii nevîrstnici !“ Aici, mitropolitul, stăpîn pe auditor, urcă, simplu și puternic, din treaptă în treaptă, pe scara emoțiunii noastre. Cînd ne văzu pe toți plîngînd și îndeosebi pe Roxana, se domoli cu artă, scăzu vocea, se făcu bătrîn de o sută de ani și se sprijini pe cîrja păstorească. „Să ascultăm glasul străvechii înțelepciuni a poporului nostru, să ascultăm pe cel mai mare interpret al ei, poetul genial săvîrșit din viață nu demult, și în locul sfetnicului din poem să grăim durerii tale, doamnă :

De cum te zbuciumi, tu te stingi
Și inima din noi o frîngi.
Ne doare c-a fost scris așa,
Ne dori mai rău cu jalea ta :
De-aceea, doamnă, te-am ruga
Să nu mai plîngi !“

Sfîrşitul venea de la sine, înaripat, glorios, admis de mai-nainte. Dar acest sfîrşit s-a năruit deodată cu estrada pe care mă găseam, cu sicriul lui Atanasie Ceaur şi cu toată acea seară de iunie culcată pe capete descoperite... Roxana, secerată de puteri, se aşezase pe un scaun între Ilie Trandafirescu şi un necunoscut — un cap de împărat roman — apărut fără de veste şi care îi dădea să respire dintr-un flacon. N-am mai auzit nimic, n-am mai văzut nimic, n-am mai urmărit nimic decît atitudinea, apropierea, gesturile celor doi şi ritmul nebuniei progresive din capul meu pustiu !...

XXVIII

CINE A MAI VORBIT, CÎŢI AU MAI vorbit după mitropolitul primat am văzut mai tîrziu, din ziare. M-am dat jos de pe estradă, m-am dezbrăcat şi am rugat pe un coleg să facă în locul meu toate cîte vor mai fi necesare. Am plecat în neştire. Cînd mă strecuram prin mulţime, dau de una dintre servitoarele din casă. Diavolul mi-o scotea înainte. Era un tip de jupîneasă, deprinsă cu boierii, cutezătoare şi alintată, care mă întrista ori de cîte ori o întîlneam. I-am spus cu chip de dojană :

— De ce stai aici ? Du-te lîngă stăpînă-ta, că i s-a făcut rău !

— Să fii sănătos sfinţia-ta ! E lîngă dumneaei domnu doftor !

— Care domnu doftor ?

Servitoarea mă privi cu un fel de perversitate milostivă.

— Doftorul care a picat azi de la Paris ! Ce, sfinţia-ta nu ştii ?

Degradarea mea era deplină ! Tribunalul lui Isus Cristos îşi căuta şi îşi completa informaţiile din gunoiul slugărimii depravate !

Cînd am ajuns în uliţele pustii şi pline de pulbere, mi-a licărit în minte gîndul să mă duc la chilia mea. Dar ce mai căutam acolo ? Era o cetate biruită şi devastată !... Am luat-o spre Hipodrom, am trecut pe lîngă păduricea

Mogoşoaia şi m-am ţinut pe linia ferată Mogoşoaia-Olteniţa pînă în dreptul mînăstirii Cernica.

Am intrat în mînăstire pe înserate. Lacurile răsfrîngeau taina tăriilor liliachii între soarele pogorît de pe scară şi luna încă ascunsă în păduri. Bisericile, chiliile, pridvoarele încremeneau în pace sihăstrească. Prin stufăria de pe baltă, prin sălcii şi prin nuci trecea arar cîte-o întrebare răguşită sau cîte un fior de flaut.

Am poposit în chilia unui ieromonah prieten şi la miezul nopţii m-am dus la utrenie. Aici, pe lespezile sărutate de atîtea generaţii de călugări, de atîtea dureri şi de atîtea tragedii necunoscute, am descărcat inima mea, am plîns amar şi m-am judecat.

Iubite şi venerate duhovnice, au trecut de atunci peste mine multe zile fumurii şi multe nopţi fără odihnă. Sînt la sfîrşitul spovedaniei mele. Aştept ca fratele Chesarie să vie să-mi ceară această jalnică epistolă. M-am cercetat de sute de ori, am examinat situaţia mea de azi şi, mereu nemulţumit cu judecata instanţelor conştiinţei mele, viu astăzi la tribunalul tău, pentru mine cel din urmă aici pe pămînt. Citeşte-mă, plînge-mă, judecă-mă, porunceşte şi scoate-mă din laţul păsărarului.

Cu moartea lui Atanasie Ceaur, catedrala mea e retezată ca un copac, la un stînjen mai sus de rădăcină. Mitropolitul îşi făcea iluzii. Nu se putea să fiu admis membru în consiliul de familie : sînt parte interesată ! Cîteva zile, lucrările au rămas suspendate, dar mitropolitul a fost energic, a smuls guvernului un milion şi a împins pe arhitect de la spate bruscînd politicos discuţiile, formalităţile, tergiversările şi tot dosarul succesiunii Atanasie Ceaur.

Situaţia e încurcată şi absurdă, şi maximul de încurcătură şi de absurditate este în conştiinţa mea. Dacă aş mai fi cel de acum un an, aş lupta alături de şeful meu bisericesc, şi totul s-ar clarifica. Ilie Trandafirescu nu şi-a schimbat sufletul ; este acelaşi. Guvernanţii, amicii lui politici, n-au cuvînt să ne întoarcă spatele. Întrebarea cea grea pe care nu pot s-o ridic, precum nu pot să ridic clopotniţa acestei mînăstiri, este aceasta : sufletul şi hotărîrile Roxanei sînt aceleaşi ?

E astăzi la Sinaia cu copiii în vila lui Ilie Trandafirescu. Mi-a trimis vorbă de cîteva ori, mi-a şi scris să

mă duc să-i văd. Dar pot eu să fac așa ceva în starea dezastruoasă în care mă găsesc? M-am descalificat singur! Mi se pare uneori, cînd privesc în adîncul sufletului meu și gem de durere, că asist la întîmplarea unui director de muzeu zoologic, imaginată de un urmaș al lui Edgar Poe: într-o dimineață, directorul, intrînd în camera cu reptile, toate borcanele plesnesc și reptilele năvălesc asupra lui! Șerpii, despre care Mîntuitorul ne încredințează că-i vom lua în mînă fără primejdie, mușcară și otrăvîră inima mea!

Mai am tristul noroc că mitropolitul a plecat la băi, în străinătate. Dar ce-i voi spune cînd se va înapoia? Cum îi voi vorbi de retragerea mea din parohie și cum va interpreta această dezertare! Mai pot eu, oare, să rămîn, între Roxana și catedrala săracilor, duhovnic și paroh?

O, sărmanii mei enoriași! Le-ai trimis, scumpe duhovnice, un vicar prea tînăr, prea efervescent și fără experiență cu vicleniile acestei lumi! Ce ruină! Ce faliment!

Am adunat, sub ochii tăi pătrunzători, toate elementele, toate cioburile, toate puzderiile fragilului castel, ridicat de ucenicul tău la granița dintre ideal și realizabil. Care îți este socotința? Ce mă înveți? Ce îmi poruncești?

Îți isprăvesc mărturisirea mea la mînăstirea Cernica. Am părăsit totul (cît învoit, cît neînvoit) și m-am ascuns aici. Mi-e frică să revăd toate cîte am lăsat în urmă. Mi-e frică să deschid scrisorile și telegramele pe care le găsesc pe măsuța mea din București...

XXIX

DEBORA ÎMI TELEGRAFIAZĂ:

„Treci biruitor prin toate tristețile și adversitățile de azi. Nu uita că ai prieteni, fericiți să te ajute. Nu uita nici obligațiile morale consimțite. Informații și restul te așteaptă la bancă."

Are dreptate și Debora. I-am promis că stau la dispoziția ei atunci cînd va fi gata să-și deschidă inima și să-mi destăinuiască nerăbdările religioase de care mi-a pomenit.

Problema e delicată, dar nu deasupra puterilor și rîvnei mele. Dar unde este libertatea mea sufletească, necesară în cazul Deborei? Va fi de-a pururi, pentru biserica Mîntuitorului, o pricină de onoare și de iubire espectativă marele dezacord dintre ea și fiii lui Israel. Nu voi uita niciodată ideile și lecțiile duhovnicei-tale asupra acestei materii, și nu voi fi niciodată, în viața și în activitatea mea, decît ucenicul convins și consecinte. Darul Deborei rămîne columnă generoasă și inițială în tot ce-am putut ridica pe terenul faptei. Acest dar trebuie menținut în lumină și transformat în principiu de progresivă apropiere între inima acestei fecioare și Sionul creștin.

Nu lipsesc însă din conștiința mea întrebările și incertitudinile. Nu este oare această fată o curioasă de suflete, o iubitoare de extravaganțe și o diletantă? Totuși, n-am dreptul să fac din darul ei fapta de fantezie darnică a unei *miss* plictisite, arhimilionare și lacome de absurdități. N-am dreptul să cobor importanța destăinuirilor ei și să le iau ca suspinele unei nevropate, ahtiate de literatură mistică creștină.

Îmi trebuiesc luminile și tonul just pe care numai spiritualitatea ta vei putea să mi le dai în această atmosferă cenușie și în această distonanță în care trăiesc astăzi.

Helen Hempel îmi scrie în limba ei alambicată un bilet, care — spre rușinea mea confesională — pare a fi crinul simbolic din mîna arhanghelului binevestitor:

„Dumnezeu ți-a vorbit, nu în murmur dulce, ca odinioară lui Ilie, ci în vijelie și în cutremur. Pentru mine este un semn definitiv. Catedrala săracilor, începută cu arginții storși de la săraci, trebuie continuată și terminată cu arginții dați de săraci de bunăvoie. Apostolatul se sanctifică pe căile neamurilor, în osteneli, în umilințe, în primejdii și în cerșetorie. Dacă nu m-am înșelat iremediabil în privința d-tale, aștept să te văd intrînd în arena luptelor cu adevărat apostolice. Catedrala plănuită trebuie să fie un simbol și un monument: aici s-a odihnit Abel Pavel după ce, ani de zile, a cutreierat țara părinților săi, a predicat în mii de sate și de orașe și a logodit lui Isus Cristos și împărăției lui sute de mii de suflete.

Nădăjduiesc să ne vedem, trebuie să ne vedem. Ai plecat brusc dintre noi. Poate că am înțeles ceva din această purtare. Dar află că ai fost victima închipuirilor d-tale fatale și rătăcitoare. Ți-o declară Helen Hempel, înaintea celui ce umblă în mijlocul celor șapte candelabre!

Vino; te așteptăm!"

Ce comentar să mai fac unor convingeri atît de mărețe și de osînditoare pentru realitatea puterilor mele? Această fiică a Rinului mă umilește și mă sîngeră? Dar comunicatul ei e dezastruos în ultimele-i rînduri. Împărtășindu-mi ceea ce crede ea că este adevărul, Helen Hempel răscolește din nou depozitele toride din adîncul inimii mele, dezleagă furtuna, un moment priponită, și prăbușește în țeasta mea grinzile acestei tihnite chilii de refugiu!

O, părinte duhovnice, de ce mi-ești atîta de departe și de ce secretul și porțile spovedaniei sînt păzite de heruvimii cu sabia de foc!

XXX

ÎN CEASUL CEL DIN URMĂ, CÎND sînt gata să adun și să pecetluiesc vraful acesta de pagini, primesc din partea Roxanei, prin trimis special, scrisoarea următoare:

„Preacucernice părinte Pavele, ai dispărut în chip inexplicabil. Am trimis după d-ta oameni care să te caute și să te roage să-ți aduci aminte de noi. Ți-am scris că te așteptam la Sinaia. Nu ne-ai răspuns nici un cuvînt.

Cum voiești să interpretez tăcerea și absenteismul d-tale? Ești jignit? Ești supărat? Ești obosit de noi și nu vrei să ne-o spui? Sînt o biată femeie proastă și nu pot să măsor gîndurile și tainele sfinției-tale!

Dar sînt cîteva lucruri concrete, existente între noi și peste care nu putem să trecem! Ce facem cu biserica? Unde este entuziasmul de la început? Unde este «catedra săracilor», unde este Mînăstirea Sf. Vasilie? Nu te simți

dator să vii să stăm de vorbă asupra atîtor complicații și probleme ivite după moartea lui Tase? Îmi șade mie bine să bănuiesc că preotul de acum un an, că profetul de astă-iarnă a fost un simplu cîntăreț în «alăută duhovnicească»? E adevărat că legea e foarte exigentă și ia întinse măsuri de pază în jurul averii orfanilor minori, dar eu nu trădez nici o clipă sfînta idee și locașul care adăpostește rămășițele soțului meu. Vino să ne chibzuim, vino să alegem împreună noile modalități de continuare și noile garanții de izbîndă!

Dar, scumpe părinte Pavele, cu aceasta încă n-am limpezit situațiile noastre. E o întrebare grea, pe care trebuie să ți-o fac: nu cumva duhovnicul meu fuge de mine? Pentru ce? Cu ce am greșit, păcătoasa de mine? Ai văzut în ziua înmormîntării oarecare figuri străine pe care le-ai recunoscut și identificat, ca un suprem depozitar ce ești al tristelor mele taine? Ei și?! Puteai să mă chemi imediat dacă aveai vreo nelămurire înaintea atotputernicului tău tribunal!

Oricare ți-ar fi fost gîndurile și bănuielile, socotesc că datoria unui director de conștiințe era să rămînă lîngă cei ce s-au încredințat vigilenței lui. Trebuia să mă păzești, nu să fugi de mine!

Iartă-mă că îți scriu cu atîta străvezietate! Dacă în această tristă și falsă lume pămîntească mai există bună-credință și sinceritate, presupun că ele trebuie să existe între confesor și penitenta lui. Cum voi îndeplini poruncile pe care mi le-ai dat și cum voi vedea venind ziua multdorită a dezlegării mele dacă rupi contractul făcut cu mine înaintea supremului judecător?

Am visat eu, oare, acele predici care mergeau la inimă și care descriau pe trimisul lui Dumnezeu, pe mîngîietorul inimilor noastre ticăloase, pe amicul tainic, pe duhovnicul providențial, limanul naufragiilor noastre?

De ce ai făgăduit atît de mult și ții atît de puțin? Sînt singură, sînt despărțită de lumea aceasta, sînt bătută de Dumnezeu! De ce mă bați și sfinția-ta?

Copiii mei mă întreabă mereu: unde ești, cînd vii? Lia și Bujorel te așteaptă în fiecare zi! Mama lor nenorocită te așteaptă lîngă ei!“

. . . .

O, părinte duhovnice! O, preasfinte Veniamine, întinge în apă vîrful degetului tău și răcorește limba mea, căci în groaznică văpaie mă chinuiesc!

DOCTORUL TAIFUN

IUBITE AMICE, SE ÎMPLINESC ANUL

acesta patruzeci de ani de cînd am trimis revistei *Viața* — condusă de A. Vlahuță și Dr. Ureche — întîia mea încercare literară. Iar în 1936 vor fi patruzeci de ani de cînd ai debutat, în *Adevărul ilustrat*, cu nuveleta mea *Pe terasă*... Sîntem prieteni și aproape colegi de pe atunci. Debutul meu se învecinează cu debutul tău la același ziar, și țiu bine minte că era între noi un oarecare joc de întrecere și de copilărească gelozie.

Au trecut apoi ani mulți. Tu te-ai dedicat studiilor tale migăloase și absorbitoare ; eu m-am consacrat teologiei și amvonului. Dar tu ai făcut-o în chip definitiv, înmormîntînd în *Cimitirul rozelor* (bucata ta de debut) orice velcităţi de literatură imaginativă, pe cînd eu am rămas, fără leac, bîntuit de nostalgii și de recidive...

Ai binevoit, amice, să mă urmărești cu ochi simpatici și, din laboratorul tău de specialist al literaturilor, să-mi dai, din cînd în cînd, semne de cordială aprobare.

Prima ta manifestare — scumpă mie — e de acum vreo douăzeci de ani. Erai la Viena, și acolo, la Universitate, înaintea dascălilor tăi, ai încadrat într-o conferință recolta anului meu literar 1910.

Dacă nu mă înșel, dacă nu fac nedreptate cuiva, ești primul specialist conațional care ai binevoit să împodobești portalul literaturii mele cu o torță de entuziastă semnalizare. Știu că au fost cîțiva care s-au plîns că torța ta ba îi îneacă, ba le scoate ochii. Au spus apoi între ei : „Ce să faci !... Se iubesc din copilărie... sînt camarazi de școală"...

De atunci, iubite frate Caracostea, am dat în vileag *Bisericuța din răzoare, Clopotele din M-rea Neamțu, Răboj pe bradul verde, Caligraful Terțiu, În pămîntul făgăduinței, Roxana, Papucii lui Mahmud*, alte cîteva cărți mai mici... și azi *Doctorul Taifun*.

M-ai poftit deunăzi la seminarul tău de literatură, în rînd cu alți confrați, și mi-ai cerut, pentru studenții tăi, care umpleau amfiteatrul, să răspund la un chestionar metodic întocmit. Cu acest prilej, m-ai făcut să simt încă o dată continuitatea bunelor tale convingeri în privința literaturii mele și ai accentuat unele rezerve și unele deziderate ale tale, formulate încă de pe vremea intrării mele în milițiile bisericii.

Direct sau indirect, am căutat, la institutul tău de istorie literară și de folclor, să mă lămuresc asupra acestor filoane de credință și de entuziasm creștin care răzbat pretutindeni prin stratul creațiunii mele literare. Nu știu dacă am izbutit să fac să stea în picioare — în convingerea ta și a tineretului care mă asculta — stîlparul meu de explicații.

Voi rezuma și voi completa, la pragul *Doctorului Taifun*, cele două conferințe pe care le-am rostit la seminarul tău, dar nu în literă, ci în spirit.

Mi-ai spus de multe ori între patru ochi : „Întoarce-te la literatură !... Întoarce-te la *Gloria Constantini !* Mai puțin moralism, mai puțină predică în ceea ce scrii !"...

Scumpe Caracostea, ți-am răspuns și îți voi răspunde de-a pururi : din prisosul inimii vorbim și scriem !... Pe cît este de adevărat că opera de artă este riguros solidară cu mediul, cu timpul și cu ancestralitățile artistului, tot atît este de adevărat că artistul e liber să ungă fruntea operei sale cu mirul credințelor și al idealului la care se închină.

Iată acest ev, în care Dumnezeu ne-a trimis și spectatori, și participanți. Iată oceanul omenesc în care rătăcim și noi, printre alge, printre epave, printre monștri și printre monstruoase deznodăminte... Ce vei face tu, sărman artist, cînd privești din lucarna ta, la ora aceasta, pe contemporanii tăi, biciuiți de jazul patimilor infernale și învîrtind toate dansurile nelegiuirii ?

Îi vei zugrăvi placizi, înțelepți, virtuoși, paznici credincioși ai datoriilor familiale și sociale, sau le vei vîrî în ochi cu energie propria lor imagine — capturată în oglinzile tale — ca să se vază cît sînt de respingători și de degradați ?...

Sîntem înțeleși. Arta nu poate să mintă. Cine are în el această putere curioasă să spioneze, să surprindă și să redea legănările, visurile și fosforescențele operei lui Dumnezeu și ale inimii omului este — să vrea, sau să nu vrea — sclavul adevărului. Dar ce face el acum, după ce a adunat în tainițele lui colecții tipuri, caractere, grimase, întîmplări, drame, păcate, infamii... și tot ce i-au descărcat mediul și contemporanii, adeseori cu implicarea și arsura pielii bietului artist, în mii și mii de ocurențe și de complicații ?...

Se va mulțumi el să creeze galerii, spectacole și teatre de păpuși, ascunzînd cu totul între culise orice preferințe, orice învățătură și orice destăinuire morală ?...

Așa ceva este cu neputință. Arta pentru artă este o iluzie și o deșartă fanfaronadă. Un artist nu poate să expulzeze din opera de artă propria lui inimă. Și care artist nu vine pe lumea aceasta cu inima plină de doruri, de preferințe, de rancune, de revendicări (odată ce este solul tainic al unei familii, al unei clase sociale, al unui neam întreg), și care artist, trăind în lumea aceasta, nu adună din cîmpiile ei, pe lîngă materialul operei viitoare, și înțelesul, și stilul, și dedicația acestei opere ?

Poate că ai prins de veste, din hebdomaderul parizian și literar *Candide*, despre ancheta pe care André Rousseaux o face azi printre scriitorii francezi, cu întrebarea : ce raporturi stabiliți și predicați între *La chose littéraire et la chose publique*[1] ?

Cred că sîntem și aici bine înțeleși. S-a zis cu dreptate că arta este o funcțiune socială. Limitîndu-ne la literatură și cugetînd la cîțiva scriitori mai familiari de odinioară și de azi, funcțiunea socială a artei ne apare ca un splendid răsărit de soare. Aristophane, Juvenal, Cervantes, Molière, La Fontaine, Swift, Caragiale... și alții cîțiva din nobila lor familie sînt cei mai chemați ca să ne instruiască și să ne clarifice.

Primim și aplaudăm verva lor, satira lor necruțătoare, tendințele lor de pedagogi caustici. În numele bunului-simț, în numele virtuții, în numele dreptății ofensate, acești artiști de geniu ne-au pus pe frontul bunului-simț, au cenzurat dezordinile noastre și au răzbunat pe cei nedreptățiți.

Scriitorul creștin — dacă are talent — se va justifica de-a pururi cu aceste nume și exemple. Dacă satira, comedia, fabula... au înaltele lor drepturi justițiare și umanitare, cu atît mai mult Evangeliul lui Isus Cristos și darul cel pus în slujba lui. Doar Mîntuitorul este cel ce a proclamat în lumea aceasta :

[1] Chestiunea literară și chestiunea publică (fr.).

„...Fericiți cei ce plîng că aceia se vor mîngîia...

Fericiți cei blînzi că aceia vor moșteni pămîntul...

Fericiți cei milostivi că aceia se vor milui...

Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu.

Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema"...

Folosind termenii lui André Rousseaux, vom conchide, iubite frate Caracostea, că *la chose littéraire et la chose du Crist* au fost, pot să fie, vor fi de-a pururi : vase comunicante, căi cu binevenită încrucișare și domenii fără granițe dușmane.

Dar, scumpe doctore al literaturilor și al psihologiei scriitorești, rezerva ta față de literatura creștină are o mare explicație și o perfectă îndreptățire. Una este să ai talent literar și alta este să fii (dacă ești) creștin pravoslavnic. Cea mai frumoasă și mai intimă credință creștină, dacă poate să-ți dea, în taină, negrăite mulțumiri și încîntări, nu poate să-ți dea și darul să cucerești în scris pe semenii tăi, dacă vistiernicul bunătăților și dătătorul de viață nu ți-a dăruit suplimentar și harul poeziei.

Sfiala ta e legitimă. Rezerva ta se tîlcuiește așa cum o tîlcuiesc eu. Excelentele intențiuni creștine nu pot să dea viață și valoare unei literaturi produse de autori fără talent, deși poate buni fii ai bisericii. În privința aceasta eu, unul, am o experiență sfîșietoare... Sînt oameni care nu pot să mă ierte nici azi pentru că le-am spus odată : „Preacucernice (sau preasfinte), darurile cu care v-a împodobit biserica nu pot înlocui darul literar, care vă lipsește !"

Mi se pare că nemuritorul Caragiale a spus în privința artei tendențioase (și arta creștină este tendențioasă) cele mai predicabile sentințe. Cred că era (acum patruzeci de ani !...) după discuția aldor Vlahuță, Bacalbașa, Stere, Ibrăileanu asupra artei pentru artă. În substanță, Caragiale zicea : Convinge-mă că ai talent, adevărat talent !... Arta nu se împarte în artă pentru artă și artă tendențioasă, ci în artă veritabilă și artă contrafăcută, adică proastă !

Așadar, iubite amice, nici o tendință — cinstită, utilă, legitimă, morală... și cu atît mai mult creștină — nu poate să constituie vină și nu poate să aducă descalificare operei de artă. Vină și descalificare aduc artei numai lipsa de talent și prostia înfumurată, care sînt verișoare primare.

*

Ce să spun o vorbă și despre romanul *Doctorul Taifun* — din pragul căruia îți recapitulez această profesiune de credință literară — voi nota că toate cîte am declarat și revendicat mai sus au în cazul de față o indirectă și acoperită aplicație

În *Doctorul Taifun*, preocuparea mea creștină rămîne mascată, perceptibilă numai pentru cei ce mă vor citi cu luare-aminte, și scandalos de absentă, pe de o parte pentru cîțiva Tartufi, care mă vor amuza, iar pe de altă parte pentru cîțiva oameni nevinovați, care mă vor împovăra cu păreri de rău...

Alte lămuriri, observații, preîntîmpinări... asupra acestui roman (afară de acelea cu care am împăcat curiozitatea cîtorva reporteri) le socotesc deocamdată inutile. *Doctorul Taifun* trebuie să spună singur ce are de spus.

■

Iubite frate Caracostea, nu-mi mai rămîne decît să fac, în cinstea ta, gestul de la inaugurarea unei case: să tai cu foarfeca ghirlanda de flori care barează intrarea!

15 octombrie 1933

D-sale
domnului profesor universitar
Dimitrie Caracostea
la Facultatea de litere din București

I

— Ἄριστον δεῖπνον! λαμπρῶς ἐδεπνίσαμεν![1]
Am nimerit-o, Dodorache?... Ajută-mă să alcătuiesc, în cinstea doamnei Aspazia, o mulțumită... vrednică de eroii lui Lukian... Ia să vedem...

...Ἀσπάζομαι τὴν ὑμετέραν χεῖραν κυρία Ἀσπασία... καὶ εὐχαριστῶ ὑμῖν διὰ τὴν... Cum se zice, Dodorache, amabilitate?... a!... διὰ τὴν ἀγαθωσύνην ὑμῶν... καὶ διὰ πάντα τά... lucruri alese de mîncare... ajută-mă, Dodorache!...

[1] Excelentă masă! Strălucit am prînzit! (n.a.).

— Ἐκλεκτά ἐδέσματα...

— Καὶ διὰ πάντα τά ἐκλεκτά ἐδέσματα... pe care ni le-ați pus înainte...

— Ἅπερ παραθέσατε ἡμὶν.

— Bun!... *nous y sommes!*[1]... ἅπερ παραθέσατε ἡμὶν...[2]

Soția doctorului Hristudorache, măgulită de mulțumirile pe care celebrul profesor, doctorul Bobircă, ținea să i le facă în această grecească fantomală, rechemată din anii de liceu, rîdea cu toți dinții ei frumoși, neconvențională și nevinovată.

Apoi, destul de corect românește, dar cu o vagă savoare elinească:

— Îmi faceți prea multă cinste, domnule profesor. Eu, una, sînt fericită că am ospătat la masa mea pe marele maestru al medicinii românești și colegul soțului meu! Și măgulită sînt că n-ați uitat ce-ați învățat în școală din limba strămoșilor mei...

Doctorul Hristudorache, amicul de totdeauna al ilustrului cardiolog, își goli ceașca de cafea și, îmbujorat la față și bine dispus, interveni cu prefăcută bănuială:

— Nu ne mai păcăli, Boby dragă!... toate aceste cuvinte grecești le scoți tu acum din traistă, după patruzeci de ani de recluziune?...

— Precum vezi!... Ce, eu am avut prilejul să reîmprospătez ca tine, în Tomisul lui Ovidiu și lîngă o soție încîntătoare — strănepoata eroilor de la Maraton — dacă nu sintaxa, măcar vocabularul grecesc?...

— *À d'autres*[3] dragă Boby!... Probabil că ai recitit pe Xenofon, ai mai deschis pe Demostene, ori cel puțin pe Lukian, de care pomeniși adineaori...

— Să-ți spun drept, cînd eram la Paris și lucram cu Vaquez, aveam un coleg grec din Constantinopol, și uneori mă lăsam cu el legănat de amintiri filologice... Iar astă-vară, la Techirghiol, mă împrietenisem cu preotul grec din Chișinău.

[1] Sîntem aici (fr.).
[2] Vă sărut mîna, doamnă Aspazia... și vă mulțumesc pentru... amabilitatea dv. ...și pentru toate demîncările alese pe care ni le-ați pus înainte (n.a.).
[3] Lasă (fr.).

Doctorul Hristudorache se întîlni ochi în ochi, o clipă, cu nevastă-sa și schimbă vorba cu dezinvoltură :

— Bine, domnule profesor... Curiozitatea noastră e împăcată... Dar, spune-ne, te rog, ce facem cu asistolia lui Avanitide ?... Colegul pe care l-ai văzut astăzi la consult nu prea e tare în cardiologie... Iar eu te-am chemat de urgență de la București — e adevărat, rugat cu disperare de bietul bolnav — pentru același cuvînt...

Profesorul se răsturnă puțin pe spătarul scaunului și, cu oarecare aer de mister, corespunzător unor convingeri de înaltă autoprețuire, suflă între sine și vechiul său coleg un nour de fum albastru. Doctorul provincial întoarse lucrul în comedie :

— Nu cumva îmi răspunzi fără vorbe, prin acest simbol al fumului de țigare ?

Doctorul Bobircă se porni pe rîs, goni cu mîna meandrele de fum, și pare că descoperind de-abia acum, prin geamul larg, tumultul mării depărtate, răspunse, sculîndu-se de la masă :

— Haidem devale, la Cazino, să privim această frumusețe... *Thalatta ! Thalatta !* [1]... Vă mulțumim din toată inima, dragă doamnă ! Vă mulțumim de data aceasta românește... Vă mulțumește Prutul, că mulțumesc ogoarele Covurluiului natal !

Aspazia, grecoaică fină și mamă excelentă, care pregătea cu copiii lecțiile lor de la școală, răspunse, spre uimirea profesorului :

— ... O, pașă, cît de darnic ești !...
Să-ți răsplătească Dumnezeu
Așa cum îmi plătești...

Era acum rîndul lui Hristudorache să se simtă intim încîntat și să se exalteze într-un nour de fum de țigare.

— Bravo, dragă doamnă ! Bravo, Dodorache ! Se putea, oare, ca acest doctor poet să nu-și aleagă o soție pe potrivă ?... O, dragii mei, voi sînteți fericiți !... Inteligență, delicatețe, bună înțelegere casnică, copii sănătoși... Eu, săracul de mine, sînt milionar, adică preafericit, în opiniunea publică și pe piața medicală, dar sînt un cerșetor în conștiința mea, da, un cerșetor la ușile altora...

---

[1] Marea ! Marea ! (grec.).

Aspazia și Iancu Hristudorache se întîlniră iar ochi în ochi, pe cînd Bobircă întindea mîinile spre paltonul din cuier. Jupîneasa, care aștepta în dosul stăpînilor, se grăbi să ridice paltonul și să servească pe importantul musafir.

— Dodorache, arhitectul vine de la Techirghiol cu mașina acum, după amiază. Trebuie să mă duc cu el neapărat, să văd ce a meșterit la vila mea. Dacă pot să mă înapoiez pînă diseară la ora trenului, plec chiar astă-seară, dacă nu, atunci mîine de dimineață...

— Bine, bine, dar pe la noi tot mai dai un moment. Așa încît, Aspazio, spune profesorului nostru numai un provizoriu bună ziua...

— Sărut mîinile, doamnă ! La bună vedere ! Arhitectul vine să mă caute aici, la dv... Vă rog trimiteți-l după noi, la Cazino. Ne plimbăm pe țărm și declarăm ca Demostene...

II

CASA DOCTORULUI HRISTUDORACHE era nu departe de biserica greacă, și cu ferestrele din etaj privea spre mare. Cei doi prieteni ieșiră afară, în vîntul aspru care sufla în această timpurie zi de toamnă, și porniră devale. Pe stînga lor, imensitatea lividă și zbuciumată năvălea, din ce în ce mai sus, printre clădirile golfului și ale promontoriului.

— Iată muzica favorită ! Iată vremea cea mai bună, care te obligă să constați că rezistența cojocului e suficientă și că locomotiva a înghițit cărbuni din belșug ! Bună masă, mă Dodorache ! Minunată gospodină e nevastă-ta ! Cum îi ziceți voi acelui pateu delicios, cu spanac ?

— Spanacopita, Boby. E un produs al bucătăriei grecești.

— Și marinata aceea, mai clasică decît Homer, și peștele cu scordolea... și sarailia de la urmă...

— Toate roduri ale mării și ale Dobrogei...

— Și ale mîinilor Aspaziei...

— Numai vinul era de la sfînta Vale-Călugărească, trimis de cumnatu-meu...

— Dodorache, te fericesc! Ai găsit în viață pe tovarășul ideal.

— *O, Melibee!... Deus nobis haec otia fecit*[1]...

— Da, cred... Desigur că ai dreptate... Dar cum să-l conjurăm, Dodorache, pe acest *Deus Ignotus*[2] să pună puțină ordine și puțin noroc și în inima și în viața mea?...

— Ordine și noroc în inima și în viața ta? Dar ce-ți mai trebuie, Boby?... Nu ești tu, de aproape cincizeci de ani de cînd te cunosc, premiantul seriei noastre, studentul cu uimitoare puteri de muncă și cu strălucite aptitudini, tînărul doctor plecat mai tîrziu la Paris ca să ajungă, după ani de sîrguință și de opere, marele savant, specialistul celebru pe care îl sărbătorește azi toată lumea medicală și și-l dispută toți suferinzii?... Porecla ta de odinioară, de cînd eram amîndoi elevii profesorului Asaky, azi este o podoabă și o victorie!... *Doctorul Taifun!*... Pare că e titlul imnului regal al medicinei românești!

Ieșiră deasupra boschetelor și a cuiburilor de flori care îmbracă promontoriul spre miazăzi. Dar boschetele erau zdrențuite și ruginite, iar florile rămase se încovoiau spre pămînt, răscolite de vîntul aprig. Doctorul Bobircă, pare că zguduit și el de apostrofa vechiului său amic, se sprijini de brațul lui, și într-un suspin îmbrățișă infinitul învolburat.

— Dodorache, *psihi-mu*[3]!... Vezi tu marea cum este? Atîta tihnă și disciplină se află acum în inima mea cîtă vezi în colcăiala asta monstruoasă și în asaltul valurilor mugitoare!... Sînt tulburat, sînt răsturnat, sînt chinuit, Dodorache, mai presus de orice bănuială și închipuire!... Vorbești de lucrările mele, de faima mea și de regalitatea mea științifică... Îți aduci tu aminte de rugăciunea lui Hyperion din *Luceafărul* lui Eminescu către părintele tuturor lumilor?

„Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire,
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire!..."

---

[1] O, Melibee!... Dumnezeu ne-a făcut această tihnă (lat.).
[2] Zeu necunoscut (lat.).
[3] Sufletul meu (grec.).

Hristudorache stătu cîteva clipe nehotărît și mut, ca un om care nu știe cum să sară peste un șanț ivit fără de veste de-a curmezișul potecii...

— Mi-aduc aminte foarte bine, Boby... că doar la mine Esculap a rămas fără nădragi tocmai de răul muzelor... Însă cum se face că tu ai ținut minte rugăciunea lui Hyperion?

— Dragul meu, sînt aproape trei ani de zile de cînd citesc și iar citesc *Luceafărul* luceafărului nostru național... Dodorache, avem înaintea noastră o oră de libertate și putem s-o prelungim. Ascultă-mi spovedania! În acest moment ea urcă în mine năvalnică! Pare că este acest iureș clocotitor și spumegînd care se strivește, sub ochii noștri, de blocurile cheiului!... Nu pot s-o mai rețin... Icoana modestei, dar trainicei tale fericiri, farmecul cast și subjugător al soției tale, vechea noastră prietenie și vechile noastre mărturisiri... mă biruiesc și mă deznoadă... Trebuie să-ți spun totul!... Trebuie să las pe doctorul Taifun să-și răcnească tainele care îl sugrumă, să spulbere concepțiile tale despre situația lui de azi și să arunce în slavă spumele durerii lui... Să stăm colea pe bancă, umăr lîngă umăr și inimă lîngă inimă...

III

SE AȘEZARĂ PE O BANCĂ, SOLEMNI ca într-o catedrală, pe cînd, în fața lor, orga mării bubuia și stăruia în tonalități de bas și de cavernă.

— Scumpe Hristudorache, mă analizez în fața ta și-ți mărturisesc că mi-e greu, mi-e rușine, calc pe jeratic cu acești pași de spovedanie, dar în același timp simt și o păgînească fericire... Mi-e rușine de destăinuirea mea, dar sînt criminal de fericit că mă zdrobește și mă dezonorează această povară a tainei mele!... Fericirea ta e cinstită, legitimă, cu nimbul virtuților conjugale... Dragul meu, roșesc să-ți spun că, în fața fericirii tale, fericirea mea se înalță necinstită, furată, adulteră, dogorîtă de focul infamiei!... Ce demon cîntă în mine în clipa aceasta? Ce măgulire misterioasă și impură mă face să opun starea mea

odioasă stării lui binecuvîntate? Vinul tău a fost prea tare... Aspazia ta, cu sfîntul ei prestigiu, e prea chemătoare de comparații și de contraste... Marea aceasta îmbată cu imensitatea și cu orga ei... Te-ai întrebat tu de ce, astăvară, am trecut prin Constanța de atîtea ori în sus și în jos și numai de două ori, și încă pe fugă, am venit să-ți string mîna și să salut pe soția ta?...

— Marele meu prieten, acesta este un secret al tău, pe care niciodată nu mi-am permis să caut să-l dezleg cu ajutorul șoaptelor și al cancanurilor suburbane. Mi-am zis: Bobircă trebuie să aibă cuvintele lui că nu se abate pe la mine și, într-o zi, îmi va da el însuși explicația cea mai bună. Înțeleapta mea Aspazie a cugetat la fel și niciodată nu m-a întrebat ce cred despre zvonurile mahalalei, deși știu că au ajuns și pînă la ea.

— Hristudorache, mahalaua are dreptate! Iubesc ca un smintit o femeie măritată și am cu ea un copil, pentru care sîngerez că nu poartă numele meu!...

Lăuntric zbuciumat și cu fruntea umedă, doctorul Bobircă se ridică de pe bancă, se căută prin buzunare, dar la urmă nu scoase decît o batistă, pe care o trecu pe fața-i aspră și rasă.

— Șezi, Boby dragă, și liniștește-te. Situația ta e gravă, dar, ca orice lucru omenesc, poate să se schimbe, trebuie să se schimbe, și anume, să se schimbe în chip prielnic pentru toată lumea. Cea dintîi întrebare pe care ți-o pune prietenia mea adînc înduioșată este cea mai simplă: de ce n-o desparți de bărbată-său ca să te însori cu ea? E o cîrpeală vulgară, dar universal practicată, și veche ca Troia și ca eroii lui Homer!

— De ce, Dodorache, de ce? E o afacere banală și ușoară pe care ți-o dezleagă, în cîteva luni, un avocat prieten. Dar, în cazul meu ai de-a face cu o încurcătură subtilă, cu un păinjiniș absurd, în care eu — *musca galeata et laureata* [1] — m-am prins prostește și mă zbat de atîta timp, alimentînd cronica scandaloasă și dezolînd pe oamenii serioși...

[1] Musca cu coif și cu cunună de lauri (lat.).

— Este oare nevoie să-ți mai spun că devotamentul meu și dorința să-ți fiu de folos sînt mult mai puternice decît curiozitatea de a auzi *un caz interesant*?... Lămurește-te și lămurește-mă.

IV

— DRAGUL MEU, NE CUNOAȘTEM și sîntem prieteni de un veac de om. Am fost colegi în liceu, am fost colegi la Medicină. Tu, cu chipul tău feminin, ai fost totdeauna băiat simpatic, binevenit și bine primit... Eu am fost urît de cînd m-a făcut mama. Desigur că biata femeie mă alăpta întorcînd capul și lăcrămînd... În școală, ții minte că, pînă cînd să ajung să mă impun, nu atît cu destoinicia și cu succesele mele școlare, pe cît cu pumnii mei, eram martirul clasei. „Bobircă Făt-frumos“ era injuria cea mai concesivă cu care mă mîngîiau cîțiva colegi mai milostivi... Această infirmitate a mea a fost în taină resortul înverșunării mele la muncă, generatoarea imensei mele ambiții și explicația inflexibilei mele purtări călugărești printre voi, răsfățații soartei și ai fetelor. Cine se uita la mine? Pe cine aș fi putut eu să cuceresc cu nasul meu de pătlăgea și cu obrazul meu alb și neted... ca un cuib de rîndunică? Eram intim încredințat că inspir oroare oricărei femei, și mai ales celor însărcinate. Nu știam cum să-mi ascund capul cînd treceam pe lîngă perechile tinere, vesele, fericite de tinerețea și de frumusețea lor... Colegul nostru Vlad Gherasimescu — dușmanul meu de altădată, de azi și de totdeauna — frumosul Vlad, falnicul Vlad, Vlad, sultanul cu sute de cadîne, dar fără harem, fără cheltuială și fără bătaie de cap, Vlad Gherasimescu a fost ani de zile — și mai este și azi — cununa mea de spini, inchizitorul neștiut al cărnii mele, jeraticul așternut sub plapuma mea, blestemul zilelor mele, „bestia mea neagră“, cauza eclipselor soarelui pentru mine, ori de cîte ori îl întîlneam braț la braț, ori de cîte ori — și azi! — îl întîlnesc, braț la braț, cu o nouă captură!... De patruzeci și atîția de ani mă prigonește și mă face să sfîrii pe cărbuni! Nepotrivirea, antagonismul, răz-

boiul a izbucnit din clasa întîi de liceu și vor ținea pînă în lumea cealaltă ! El : efebul splendid, băiatul de boier, lingușitorul dascălilor, tare în sporturi și mediocru la învățătură, flacăra trandafirie și albastră care topea, la distanță de cîțiva metri, orice făclie feminină ! Eu : slutul sluților, odrasla unor bieți pescari din Galați — se vede că mama, săraca, pe cînd mă purta în pîntece, se uitase numai la somni și la broscoi — „tocilarul“ clasei, strigoiul din podul internatului și migrena sexului slab imediat ce dădea cu ochii de mine !

— Nu exagerezi tu, Bobircă ? Ceea ce aud acum din gura ta nu rimează în totul cu amintirile mele...

— Ei, Iancule dragă, cine poate, în anii adolescenței — unei tragice adolescențe — să-și smulgă cămașa de la piept și să-și arate atîtea bube purulente !... Și, pe urmă, și tu erai frumos, Iancule, și mai ești și azi. Ar fi trebuit să găsesc un monstru ca mine ca să-l fac confidentul disperărilor și al putreziciunilor inimii mele... Ce-mi rămînea de făcut ? Cine putea să mă mîngîie în ascunsa mea nenorocire ? Învățătura și castitatea ! M-am afundat în cărți cu frenezie. V-am uimit pe voi, colegii, și am uimit pe dascăli. Dacă aș fi fost bogat, poate că aș fi căzut în corupția rece. Aș fi pus la mijloc banii mei, aș fi înflăcărat de „dragoste“ pe cele mai frumoase femei de vînzare, și urîțenia mea ar fi fost proclamată picantă și provocatoare... Dar sfînta sărăcie mi-a purtat o grijă neadormită pînă hăt-departe, în preajma doctoratelor. Furia de învățătură mi-a rămas în sînge... Cartea era acum tot plămînul meu, toată rațiunea mea de a fi și, ți-o mărturisesc, toată răzbunarea mea. Poți să-ți închipui tu, Dodorache, tainica mea satisfacție cînd, la prezentările clinice, voi, colegii mei, și în special duduițele noastre camarade, făceați cerc în jurul meu și vă uitați la mine cu gura căscată ?... Mă știam insuportabil cu figura mea, dar eram o crescîndă autoritate. Mă simțeam puternic prin munca mea și prin distanța unde lăsasem pe batjocoritorii mei de mai-nainte. Nu mai eram prieten decît cu tine ; gonisem gluma și rîsul din viața mea, ca nimeni să nu mai cuteze să glumească și să ridă în fața sluțeniei mele. Era pe vremea marelui succes al piesei lui Rostand, *Cyrano de Bergerac*... Cine mai mult decît mine înțelegea severitatea acestui falnic nasogan, în fața cui a-ți scoate batista să te ștergi la nas era totuna cu a-ți scoate giulgiul de înmormîntare ?... Erai de față, la spital, la Mavrogheni, cînd am făcut scandalul cu Pașaliu și mi-a pornit porecla de *doctorul Taifun ?*

— Nu eram de față și niciodată n-am știut prea bine ce s-a întîmplat.

— De unde pînă unde, infirmierele și servitorii din spital mă porecliseră *doctorul Tifon*. Cine știe cum prinseseră din gura mea acest cuvînt, și acum eu, fără să știu, îl purtam înfipt în căciulă. Colegii mei aud cuvîntul — poate l-ai auzit și tu — și încep să și-l șoptească între ei... Era tot vechea poveste... Era nevoia de-a găsi o poreclă poznașă pentru cea mai poznașă mutră de viitor medic. O servitoare naivă, nou venită în spital, m-a învățat, cu nevinovăție, pseudonimul meu spitalicesc. M-am hotărît să pîndesc împrejurările și, cînd mi-o veni bine, să fac un tărăboi de pomină. Eram sătul de sobrichete. Nu mai voiam nici unul. Într-o zi, după o operație a lui Asaky, pe cînd studenții și infirmierele stăteau grămadă, aud pe nebunul de Pașaliu : „Întreabă și tu pe doctorul Tifon !“...

Stăpîn pe mine, dar vulcanic ca un tragedian, am început să răcnesc, să trîntesc obiectele pe care le ajungeam cu mîna și să declar, la urmă, în auzul înmărmuriților mei spectatori, că voi sparge capul oricui va îndrăzni să-mi mai spună doctorul Tifon...

Dar Pașaliu a fost mai tare decît mine. Mare mucalit cum era, și jucînd comedie mai bine decît mine tragedie, exclamă în tăcerea glacială : — „Fraților, ăsta nu mai e doctorul Tifon, ăsta e doctorul Taifun !“

Într-o clipă, am judecat situația. Doctorul Taifun era o biruință și un omagiu !... Am izbucnit în rîs — și cu mine toată lumea — și m-am împăcat pe loc cu autorul noului meu sobrichet, menit celebrității...

— Știam că doctorul Pașaliu a născocit porecla ta, dar cînd și cum nu mai țineam minte. Eu pe atunci pregăteam internatul. Țiu minte însă că odată, după ce am ajuns intern, te-am însoțit la Sanatoriul Diaconeselor, unde aveai tu nu știu ce bolnav de îngrijit...

— Ei, da... Așa a început primul capitol sentimental al vieții mele. Acolo am cunoscut-o pe Fritzi Köstlin, scumpa mea bavareză, întîia mea iubire, soția mea tainică

ani de zile... Cam știi tu cum au mers treburile... Am vorbit noi de asta și la Iași, în timpul refugiului. Cît de mult sînt pedepsit azi că n-am fost mai hotărît și am lăsat situația încurcată pînă cînd m-a apucat războiul!... Dacă mă căsătoream cu Fritzi, inima mea rămînea nepîngărită, și respectul de mine însumi neatins!

— Mergi mai departe, Boby, și dovedește-mi că nu exagerezi.

V

— PRIVEȘTE, HRISTUDORACHE, cum cad pe marea asta, plină de spasmuri și de spume, foarfecele și forfecuțele pescărușilor. Ce vor aceste păsări? Ce caută ele, cu ciocul, în volbura valurilor? Ai zice că sînt niște dalbi îngeri de mîngîiere și de pace, trimiși ca să aline pe uriașa tulburată... Ți-ai găsit! Așa grațioase și angelice cum se văd, aceste păsări sînt niște pescuitori în apă tulbure, sînt niște bandiți pe cont propriu. Așa pățim și noi de multe ori în viață. În zbuciumul, în durerile sau în trista noastră izolare, ne pomenim deodată vizitați de un vis de frumusețe, care pe urmă ne ciugulește cu cioc de fier!...

— Arată-mi ce-ai pățit tu cu aceste păsări ale cerului.

— Am văzut din biblioteca ta că ți-am trimis și ție, pe cînd făceam al doilea al meu stagiu la Paris, monografia mea asupra *Maladiei lui Stokes-Adams*. Dar, vai! nu la Paris era să-mi iasă înainte, atît de tîlhărește:

„Fiul cerului albastru
Și-al iluziei deșarte."

Am cunoscut la Paris numai spitalul Laënnec, biblioteca și laboratorul, cîteodată — în ceasuri fugare — muzeele și concertele lui Enescu și aproape deloc cealaltă glorie a Parisului: femeia și petrecerile. Deprinderea ajunsese a doua natură. Eram acum un pătimaș al meseriei și al cercetărilor migăloase. Bani aveam; urîțenia mea nu mă mai prigonea; ideea răstignitoare că sînt odios femeilor începuse să se risipească înaintea experienței contradictorii. Dar eu stăteam treaz și sceptic. Mă gîndeam: averea cîștigată, știința mea medicală, faima și admirația din jurul meu ar putea — pentru cine știe ce inimă pribeagă — să-mi prefacă obrazul și să-mi scază urîțenia, însă... ce mă fac cu oglinda din camera mea de culcare?...

Cunoști ca și mine accidentele, crizele nervoase, trăsnetele din senin, păcatele sincere, pe negîndite, cum și pehlivăniile calculate și cursele pe care ni le întind, uneori, la consultații, clienții noștri feminini...

— ...Cunoscut, mai-nainte de căsătorie; de atunci încoace... noapte bună!

— Cu tine lucrurile s-au petrecut mai normal decît cu mine... Eu am fost destul de prudent la începutul carierei mele și m-am poticnit grav tocmai acum, spre bătrînețe...

— Ce va să zică habitudinea și disciplina profesorală!... Dintr-o puzderie de fapte mici, mă duci spre concluzia generală; prin atîtea rigole, mă duci spre canalul colector. Dar mă tem să nu sosească arhitectul tău de la Techirghiol și să nu-mi ciuntească această nespus de prețioasă oră...

— N-ai nici o grijă. Chiar dacă ar sosi acum, mai are încă treburi prin oraș. Și apoi îmi dau seama că nu voi izbuti să te fac să pricepi tocmai ilogismul unde vreau să te debarc, tocmai situația absurdă a conștiinței mele: autodescalificarea mea și fericirea că mă bălăcăresc în noroiul unui Techirghiol din geografia infamiei pure. Iată acum faptul brutal care a schimbat cu totul viața mea de trei ani încoace. Într-o zi, acum trei ani, prin august — zi nenorocită cînd lipseau de lîngă mine și asistentul meu, și orice alt personal, afară de servitoarea de la scară — vine la ora de consult o doamnă înaltă, zveltă, oacheșă și mi se plînge că suferă de palpitații. Nu părea nici aristocrată, nici burgheză. Părea mai mult o femeie liberă, o artistă, o studentă, o aventurieră. Era un tip vibratil, dogoritor, un fel de semiisterică, pe care n-am putut s-o clasific de la prima vedere. M-au sfredelit, însă, deodată ochii ei verzi și primejdioși, care cercau zadarnic să se împăinjineze în nu știu ce nedovedită suferință. Nu avea nimic, sau aproape nimic. În schimb, avea un trup vrednic de admirația și de dalta lui Rodin, cu ascunzișuri de chihlimbar,

cu palori de marmură și cu străveziu țesut de viorele. Ce s-a petrecut atunci cu mine ? Cu ce vrăji, cu ce puteri hipnotice m-a învăluit această andaluză bucureșteană ? Cum a putut ea să înțepe atît de exact nodul vital al mîndriei mele bărbătești, al seriozității și al demnității mele de om de știință ?...

M-am deșteptat ca dintr-o căzătură din vîrful unui copac ! Creatura de flacără și de aprigă revelație care mă doborîse s-a strecurat din cabinetul meu cu foșniri și cu mlădieri de șarpe. Am stat multă vreme în urmă, rușinat, iritat, revoltat împotriva mea însumi...

Unde mi-a fost capul ? Se mai poate, în situația mea și cînd mă cheamă cum mă cheamă, asemenea aventură de doctorand ? Au trecut zile, săptămîni și chiar luni. Au trecut patru luni. Aproape că uitasem de rușinea întîmplată bietului profesor. Conștiința e o cămilă răbdătoare și rezistentă... Într-o zi, spre iarnă, uitîndu-mă în salonul de așteptare la capetele clienților veniți, văd, într-un colț, doi ochi fosforescenți, într-o față palidă, meridională, încordată de voință și de intențiune. Rămîn pironit locului. Deschid gura și spun, ca un actor, cuvintele suflate de nu știu ce sufleur al diavolului : „Pe dv. vă rog să veniți astă-seară la ora opt. Cazul dv. e special"...

La ora opt nu mai rămăsese la mine în casă decît bucătăreasa. Vrăjitoarea cu nume necunoscut a venit. Am primit-o cu o febrilitate pe care era cu neputință s-o mai ascund. Am început părintește — singura modalitate în care mai puteam să mă mențin : „Ce este, fetițo ?" A izbucnit în plîns și s-a aruncat la pieptul meu : „Domnule profesor... sînt în luna a patra ! Azi sînt tocmai patru luni de cînd... am fost la dv."...

Am luat-o de pe mine, mi-au sărit ochelarii cît colo și am bîlbîit stupiditatea clasică, uzuală de la grajd pînă la Academie : „A... nu se poate !"

„Vă rog, convingeți-vă și dv."... Și într-o clipă fu goală ca *Suzana la baie !*... Ce să-ți mai spun, cum să-ți mai spun ?... A doua oară, a treia oară, a treisprezecea oară... am înțeles că sînt prizonierul unor puteri necunoscute, iraționale, înfricoșate... Am aflat că e măritată, că bărbată-său este șef de serviciu în cutare minister, că au o fetiță care umblă la școală...

— Pot să te întreb cum o cheamă ?... Cine e bărbată-său ?

— Ba bine că nu !... Doamna Florica Vasilescu-Plopu, soția lui Manole Vasilescu-Plopu.

— Atunci, mahalaua e bine informată...

— Cum naiba să nu fie, cînd mă tăvălesc în acest bălegar de doi ani și mai bine !... Trebuie să te încurci cu o femeie măritată ca să ajungi să cunoști cît de profundă și de lamentabilă poate să fie degradarea sufletului omenesc...

VI

— ÎN ÎNTÎLNIRILE NOASTRE — firește, aiurea decît la mine acasă, atîta ar mai fi lipsit ! — am început să bag de seamă și să aflu că demonul meu cu pielea de rodie are botinele uzate sau are lenjeria grosolană sau n-a plătit taxa școlară pentru fată sau n-a plătit rata de amortisment pentru locuință sau n-are bani de vilegiatură.

— Înțeleg... Și au început să vină darurile, belșugul casei lui Vasilescu-Plopu, Techirghiolul și vila doctorului Taifun, Vlașca și Teleormanul !... Vorbește-mi despre copil.

— A venit și el... cu exactitate matematică și după toate regulile obstetricale. E frumușel... Și totuși, pentru ochiul pătrunzător, seamănă cu mine... Ar trebui să mă mulțumesc cu această evidență și să trag consecințele. Dar cît sînt de misterioase legile eredității și ce bizare însușiri de peliculă fotografică are embrionul, mai ales în unele cazuri de isterie ! Floreal — ăsta e numele cu care am răsfățat-o — este o isterică și o mitomană. Asemănarea copilului cu mine nu dovedește — spre nenorocirea mea și spre tortura nopților mele — în chip peremptoriu că eu sînt autorul.

— Bobircă, prea ești prăpăstios ! Copilul îți seamănă, copilul e al tău. Acum amice, fii bun și răspunde la cîteva întrebări : Femeia pe care o iubești... este o agramată ?

— Departe de acolo!... Cînd a luat-o Vasilescu-Plopu, urma științele fizico-chimice. Are o inteligență ascuțită, ba chiar sofistică. În discuțiile cu ea, eu mai totdeauna ies bătut. Firește, nu discutăm despre bolile cordului. Pe urmă, este un cameleon extraordinar: e mahalagioacă, burgheză sau doamnă din lumea mare, după mediul în care poposește. Astă-vară, la Techirghiol, cu copiii lîngă ea și cu servitorii mei la dispoziție, era o... *Hausfrau*[1] desăvîrșită.

— Altă întrebare, dragă Boby: Cum e bărbată-său și... ce pretențiuni are?

— Dacă îți voi spune că nu pot să-l sufăr, nu ți-am făcut nici o surpriză. Îți vor schița alții un portret mai bun. Pentru mine e un birocrat fermentat ca un rocfort. Un tip înalt și microcefal, cu un nas de babiță într-o figură de fătălău. Cînd îi vezi ochii de oaie bolnavă de gălbează, cînd auzi trivialitățile importante pe care le debitează și cînd observi cum se comportă în fața ultimelor prosperități din casa lui...

— Boby dragă, nu fi nedrept... mai ales cu bietul Vasilescu-Plopu...

— Da, firește... Dar te-am prevenit că alții pot să-ți facă un pastel mai trandafiriu... Totuși, se pricepe să viseze cu voce tare în fața nevestei că i-ar reda libertatea pentru un milion lichid, uitînd că locuința lor de azi — inscrisă pe numele lui și treptat achitată — cu mobila din ea... și cîte și mai cîte... mă costă aproape tot atîta...

— Zici că au o fată de școală?

— Da, în clasele primare, internă la călugărițele de la Pitar-Moșu.

— Tocmai bine: una mie, una ție!... Ultima întrebare... Dar aici, din păcate, oricare ar fi sagacitatea ta, impresiunile tale, observațiile tale și... jurămintele ei, plutim în haosul primordial...

— Am priceput totul!... Ai atins tocmai punga cu puroi... Am niște nesiguranțe și niște bănuieli care îmi bat în țeastă piroanele nebuniei! Vasilescu-Plopu este

[1] Casnică (germ.).

șef de serviciu în ministerul lui Vlad Gherasimescu, și chiar Vlad l-a făcut cu casă și l-a înaintat șef de serviciu acum trei ani, cînd a intrat în partidul de la cîrmă și a luat secretariatul general.

VII

PRIN VÎJÎITUL ȘI RĂBUFNELILE mării răzbiră chemările ascuțite ale unui claxon de automobil. Doctorul Bobircă își consultă ceasornicul.

— Trebuie să fie arhitectul meu, Pogonici.

Hristudorache se ridică în picioare și privi către portul de unde venea chemarea. O mașină cobora, într-adevăr, pe șoseaua înclinată.

— Păcat! Cade tocmai cînd era rîndul meu să vorbesc și să scot o concluzie din toate cîte am auzit...

— Dar ți-am spus că nu e nici o grabă. El mai are treabă prin oraș. Da, este chiar Pogonici. Ne-a văzut și vine încoace.

Mașina se opri și arhitectul Pogonici — un vlăjgan cu mîini late cît volanul pe care-l părăsise — salută, cu pălăria la genunchi, pe profesor.

— Bună ziua, Pogonici. Ai fost exact. Cunoșteai pe colegul meu, doctorul Hristudorache? Cum merge lucrarea?

— Domnule profesor, mai am vreo două săptămîni de lucru și sînt gata. Gata cu totul, și cu reparațiile și cu partea adăugată.

— Bun! Mi-ai spus la telefon că mai trebuie ceva material. Du-te de-l alege și apoi te înapoiezi să mă iei. Noi rămînem aici și te așteptăm.

— Prea bine, domnule profesor. Dar permiteți-mi să vă predau această telegramă, care v-a sosit azi la Techirghiol. Vedeți: *urgentă*... Am semnat eu pentru dv.

Doctorul Bobircă desfăcu în grabă neașteptata telegramă și citi:

„Pupu greu bolnav. Vă rog veniți primul tren — Floreal.“

Dispoziția și expansivitatea profesorului se veștejiră dintr-o dată.

— Hristudorache, o veste rea... Citește telegrama.
Cu un braț gîrbov de octogenar, îi întinse hîrtia. Hristudorache o citi, o învîrti și spuse dîrz și optimist :
— E o veste rea, dar e precipitată. Sînt încredințat că nu e nici o primejdie.
— Oricum ar fi, trebuie să plec imediat. Ce tren am acum spre București ?
Arhitectul Pogonici răspunse, părtaș și el la această tristețe căzută pe negîndite :
— Peste zece minute pleacă ultimul tren de sezon. Am adus de la Techirghiol pe niște prieteni cu bilete de băi...
— Du-ne la gară ! Dar treci încă o dată pe la doctor pe acasă, să-mi iau lucrurile.
Se așezară în mașina sprintenă, și într-o clipă fură la poarta lui Hristudorache.
— Te rog, Hristudorache... nu vreau să arăt soției tale această figură opărită... Adu-mi tu ghiozdanul și valiza. Îi vei explica pe urmă ce a venit pe capul meu.

VIII

PE PERONUL GĂRII, DOCTORUL Bobircă se despărți de Pogonici :
— Ia tot ce mai trebuie și peste cîteva zile cred că ne revedem...
Împreună cu Hristudorache, veni pînă în dreptul unui vagon de clasa întîia și, pare că răspunzînd unei întrebări din clipa aceea, spuse pripit, mutîndu-și bagajele între ele dintr-un braț în celălalt :
— Bolnavul tău se ridică. Asistolia e curabilă, dar și revine. Fii sever cu el. Scade-i rația de alimente. Pune-l la regim declorurat și administrează-i digitalină. Cum ? Digitalină în tratament sistematizat. Din cînd în cînd, la rigoare, poți să-i mai faci și cîte-o injecție intravenoasă cu uabaină... Principalul este să scapi de edemele acumulate, adică să-ți dezinfiltrezi clientul. Și dacă îl dezinfiltrezi, trimite-l la Buziaș.
— Urcă-te, Bobircă. Mai este un minut. Bolnavul meu rămîne, un moment, pe planul al doilea. Mă apasă

gîndurile și grija ta. Totuși, nu știu cine mă încredințează că totul va fi spre bine.
Se îmbrățișară frățește și Bobircă se urcă în vagon.
— Pînă mîine, pe vremea asta, voi avea o telegramă de la tine ?
— Vei avea-o ! Soției tale, încă o dată, vii mulțumiri și vii dezvinovățiri...
Trenul porni din gară. Marea plină de zbucium, digul bătut de spume, coșurile vapoarelor din port, drumul către miazăzi și visul coastelor cunoscute — strivit azi de cerul posomorît — trecură încă o dată nostalgice, și pare că definitiv rechemate prin ochii și prin tristețea profesorului. Era singur în compartiment. Întinderile Dobrogei, cu sate rare, cu smîrcuri uscate acum, spre toamnă, cu străvechi cimitire musulmane, se stinseră încet sub pleoapele amurgului. Podul de la Cernavodă și Dunărea pustie tresăriră vagi sub puzderiile serii pornite către noapte.
Doctorul Bobircă oscilă ca un pendul, o oră, două, în compartimentul gol... Făcînd trei pași spre ușă și înapoi trei pași, către fereastră, și repetîndu-se fără intermitență și fără număr, el se cufundă în noianul amintirilor, pe cînd trenul-nălucă tăia sumbra odihnă a Bărăganului invizibil.
Doctorul Taifun simțea în el ceva dureros și cald, ca o rană proaspătă ce sîngerează. Așadar, acest copil, cu alt nume decît al lui și adăpostit în casa altuia, a ajuns stăpîn pe inimă-i și principiul durerilor și al zbuciumului ceasului de față ! Acum cîteva zile, era sănătos, neastîmpărat și îmbujorat, pe aleile cu covor de frunze moarte de la Șosea. Ce a putut să i se întîmple ? De felul lui, copilul e delicat, deși zvăpăiat și voluntar. E vreo boală infecțioasă ? E vreo intoxicare trecătoare ? Și ce manifestări poate să aibă, ca să alarmeze pe Floreal și s-o facă să-i telegrafieze ?
Dacă Pupu e bolnav mai greu, încep iar echivocurile, jena, întîlnirile cu Vasilescu-Plopu, toate detaliile și toți ghimpii unei situații false și rușinoase. Cînd se va termina această perioadă de tensiune și de nesinceritate ? Zilele de astă-vară petrecute la vila de lîngă țărmul mării sînt o chezășie fericită și un îndemn puternic ca să pună

capăt șovăielilor și unui provizorat scandalos pentru toată lumea. Oricît ai disprețui părerile vulgului, opiniunea zisă publică are totdeauna ceva dreptate de partea ei. Toți îndrăzneții, toți cinicii și toți corsarii sociali s-au dat de gol foarte des și au dovedit că nici ei nu erau cu totul emancipați față de superstiția socială. Dar, aparte această preocupare cît de line și de odihnitoare au fost zilele de la Techirghiol, în vila lui răzleață de celelalte, în văzul mării dătătoare de viață și de visuri și lîngă această femeie de care se simte legat atît de dureros și de indisolubil ! Vila era o sihăstrie. Cei mai mulți credeau că este închiriată unei familii din București și că doctorul, care vine uneori, și-a rezervat o cameră în etaj. O lună întreagă, Floreal a stat cu Tudorița și cu Pupu, departe de odiosul ei cămin, aci, în vila lui. Tudorița seamănă cu maică-sa. Doctorul, uitînd de genealogia ei, începuse s-o iubească și pe ea. Cînd se uita de sus, de pe terasa vilei, și-i privea pe copii cum se jucau pe plajă, îi învăluia pe amîndoi în aceleași gînduri înduioșate și ocrotitoare. Dacă legea divorțului ar permite, ar fi bucuros s-o ia la el pe Floreal cu amîndoi copiii...

Dar cînd va veni această zi a excluderii lui Vasilescu-Plopu ? Floreal a fost tot timpul o delicioasă parteneră. Deocamdată, amică și tovarășă ilegitimă, l-a făcut pe doctor să întrevadă ce-ar fi viața lor laolaltă atunci cînd el va ieși din potecile încurcate ale îndoielii și ale tergiversării. Din odaia lui de sus — unde părea cufundat în cărți și în pregătirea nu știu cărei lucrări — privea și asculta pe Floreal cum rostea pe copii, cum gospodărea, cum îndruma casa și servitorii. Inteligentă, meșteră să crute vremea, oamenii și materialul gospodăresc, stăpînă care știe să dea pilda hărniciei, Floreal era sufletul casei și podoaba ei cea mai frumoasă. Și cînd credeai că e mai obosită sau mai cufundată în treburile bucătăriei, se arăta, deodată, în odaia doctorului Taifun, curată, fragedă, bine mirositoare, și flexibilă, și lipicioasă, ca o pisică de Angora !...

Ce folos !... În aceeași vreme, scrisorile anonime picau cînd la București, cînd la Techirghiol. Oameni compătimitori și „preocupați numai și numai de reputația și de liniștea marelui savant“ îi destăinuiau, cînd mai ocolit,

cînd mai brutal, că femeia de care vrea să-și lege capul îl păcălește groaznic, că este o ipocrită și o perversă, care își împarte grațiile în trei-patru direcții deodată, că el, bietul om de știință, n-ar avea decît să facă cercetări printre funcționarii ministerului, unde servește de mai multe ori încornoratul Vasilescu-Plopu... etc., etc. Numele secretarului general Vlad Gherasimescu și al nepotului acestuia, Titu Mărgărit — în același timp șeful său de cabinet — erau cele mai pomenite și mai acreditate.

Într-o seară, la Techirghiol, cînd sosise o asemenea scrisoare, doctorul Taifun a vegheat pînă tîrziu, plimbîndu-se prin cameră îngîndurat și taciturn. A doua zi, dis-de-dimineață, a găsit lîngă el în așternut, pe femeia iubită furișată din odaia copiilor. Plînsese și se strîngea la pieptul lui, suspinînd și tremurînd. A înțeles ce se întîmplase. Scrisoarea rămăsese deschisă pe masă, și Floreal — avertizată și condusă de instinctul ei cel sigur — o găsise și o citise. A evitat orice explicare nu atît din înțelepciune, cît din lașitate. Acest om disciplinat și aspru o viață întreagă, monah al spitalului și al cabinetului de lucru, se găsea încă o dată, dar mai grav decît în zilele Fredericăi Köstlin, mut, covîrșit de situație și prizonier farmecelor traiului alături de o femeie... Cînd a mai sosit încă o anonimă — de data aceasta o nerușinată carte poștală — Floreal era pe plajă cu copiii. Doctorul Taifun a dat foc cărții poștale și i-a aruncat cenușa în vîntul mării. Dar ce trebuia să crează el despre toate aceste delațiuni ? Sentimentele și scopurile delatorilor aveau importanță numai pentru ei. Întrebarea chinuitoare și persistentă era aceasta : aveau ei, sau nu aveau dreptate ?

Și aceeași întrebare, și aceleași nesiguranțe, și aceeași asfixie a voinței împovărează pe doctorul Taifun în această oră de călătorie, între Fetești și București... Cînd a sosit ziua de plecare, astă-vară, la Techirghiol, Floreal a fost admirabilă în purtarea ei reținută și demnă. A venit la el în cabinet și, ca o fetiță cuminte care și-a încheiat vacanța, i-a spus, înghițindu-și lacrimile :

— Îți mulțumesc, domnule profesor. Ai dăruit provizie de sănătate copiilor mei (unul este și al d-tale) și ai

dăruit cîteva zile de tihnă și de iluziune sărmanului meu suflet..

Doctorul Taifun, zguduit și torturat, a prins-o în brațe :

— Floreal... ți-am spus că nu mai vreau să te aud zicîndu-mi „domnule profesor"... Și a fost cît pe aci să strige, biruit : „Rămîi, Floreal !... Ești în casa ta ! Ești lîngă soțul tău !"... dar și-a adus brusc aminte că găsise în București, alaltăieri de dimineață, încă o scrisoare anonimă, și mai precisă și mai acuzatoare !...

IX

CÎTEVA ZILE, DOCTORUL TAIFUN a rămas singur în vila lui de la Techirghiol. Dar cît de pustie arăta acum această vilă ! Grădinița de sub ferestre, fără copii și fără jocurile lor, părea un cimitir fără cruci. Marea largă și rostogolitoare de safire, plaja clară și ușor horbotată de valurile domolite rupeau inima cu zădărnicia lor. Păsările care treceau pe deasupra țărmului, copiii din vecinătăți, rămași încă lîngă marea binefăcătoare, servitorii vilei, fără rost și fără veselie, i se păreau celui rămas pe gînduri la masa lui de lucru solii unor destăinuiri amare și tîrzii. Femeia aceasta a cucerit aspra lui singurătate, ca o cohortă de zorele împletitura de fier a unui grilaj... Cum a putut el să lase vila aceasta fără cei ce se găseau atît de bine în ea ! Cum a putut el să creadă că Floreal mai poate fi smulsă și expulzată din reveria lui, dintr-o viață nouă și năvalnică (cu cît mai tîrzie, cu atît mai subjugătoare) și din toate brațele încordate și pasionate care o cer înapoi, o cer definitiv în taina arzătoare a stării lui de azi !... Și pe lîngă toate acestea, ce lipsă de inimă, ce egoism feroce, ce pseudo-prudență revoltătoare, să arunci înapoi într-un menaj dizolvat și în ghearele infamiei (poate regretate și părăsite) pe o femeie care-și cerșește redempțiunea și care ți-a dăruit un copil !... O fi fost vinovată, o fi încă vinovată, dar ce face el — beneficiarul evident al ușurinței acestei femei — pentru îndreptarea și mîntuirea ei ? Soțul ei, după lege, începe să fie cutezător și brutal, după

ce atîta vreme a făcut pe heruvimul... Mai poate să încapă vreo amînare ?

În aceste ultime zile de vară, cu marea palpitătoare în preajmă, cu sfîșietoare păreri de rău în aer, doctorul Taifun s-a hotărît să prefacă și să mărească vila lui, în vederea neapăratelor evenimente pe care le vedea petrecîndu-se de acum și pînă la anul. Preparativele unui apropiat congres medical l-au împiedicat să mai dea pe la Techirghiol. Apelul urgent al lui Hristudorache și drumul la Constanța ar fi fost tocmai prilejul binevenit să-și revază casa și lucrările efectuate de Pogonici. Dar iată că o ciocnitură violentă îl aruncă înapoi spre București !

În ce stare o fi bietul copil ? Și care dintre lamentabilii lui părinți este mai vrednic de stimă și mai uman în ceasul acesta ? Sărmana Floreal își frînge mîinile lîngă un copil bolnav, pe cînd tatăl adevărat își cultivă, în depărtare, clienții și celebritatea, iar celălalt, de paie, pufnește, înjură și amenință. Dacă el, doctorul Taifun, își normaliza situația, și mama și copilul ar fi fost acum la el acasă, și măcar atmosfera morală ajungea respirabilă. Hristudorache vede lucrurile simplist și sănătos. Mai ai dreptul să fii cunctator și sofist cînd copilul seamănă cu tine ? Convorbirea cu Hristudorache a fost un intermezzo fericit. Acest prieten, tată de copii legitimi și soțul unei femei din legiunea clasică, e bun de sfat și bun la inimă. Lîngă el, viața își redobîndește toată puterea și toată nobila ei seninătate. Hristudorache nu se înșală și nu-l înșală.

O, de-ar trece cu bine boala lui Pupu și s-ar reduce toată spaima și toată alarma numai la aceste triste ceasuri petrecute în tren și la acest ultim și decisiv examen de conștiință !

MAI SÎNT CÎTEVA GĂRI PÎNĂ LA București. Doctorul Taifun își lipește fruntea întunecată de geamul rece și caută, spre poalele cerului înnoptat, coama de luminișuri și de licurici care fîlfîie deasupra marelui oraș. Își aduce aminte că Pupu, cînd a împlinit

un an, trecînd de la regimul pur lactat la altul mai consistent, a dat într-o tulburare gastrică serioasă. Atunci l-a îngrijit doctorul Samuely, un elev inteligent și devotat. Floreal n-a putut să uite destoinicia lui Samuely în bolile de copii. De ce nu l-a chemat pe acest doctor ? Sau poate că l-a chemat, dar... cine știe ce ticăloșie nouă s-a ivit deodată în această stare de lucruri, în total ticăloasă și repulsivă !

Nebuloasa din zarea nopții începe să se diversifice. Fîntîni luminoase împung pe ici, pe colo. Sori electrici răsar pe frunțile fabricilor. Sălbile Șoselei Kiseleff se pierd în marea fosforescență centrală. Trenul intră în labirintul depozitelor și al atelierelor, micșorîndu-și iuțeala, dar înzecind, prin ecou, cascada lui de pocnete și de vuiete. Dincolo de stelele înfipte în stîlpii stațiunii fără fir, doctorul Taifun se gîndește : în dreptul acesta e noul cartier, cu casa odiosului Vasilescu-Plopu, dar și cu iatacul femeii iubite, dar și cu pătucul lui Pupușor... Pe cine va găsi în gară doctorul Taifun ? Cum va putea să vază el, astă-seară, pe micul bolnav ? Preoția lui științifică este degradată și anulată de scandalul legăturii cu mama adulteră ! Dar trebuie să-i iasă cineva înainte. Floreal, de bună seamă, a aflat care este primul tren cu care el a putut să plece din Constanța...

XI

DOCTORUL TAIFUN ÎȘI IA DIN plasă trusa și ghiozdanul, rămas nedesfăcut, și coboară din trenul asediat de hamali. Dar după cîțiva pași făcuți în gloata călătorilor, o pălărie cade respectuoasă sub ochelarii lui.

— Bine-ați sosit, domnule profesor !

Doctorul Taifun se oprește și vede, la lumina soarelui electric, o figură subțiratică, aproape feminină, dar de mare preț prin destăinuirile ochilor și ale surîsului.

— A... bună seara, Samuely !... Ce gînd fericit ai avut să vii să mă întîmpini !... Spune-mi, ce face copilul ?

— Ușurat și liniștit, domnule profesor. Îmi pare nespus de rău că doamna Vasilescu v-a alarmat zadarnic

și v-a făcut, probabil, să lăsați încurcate treburile dv. de la Constanța și de la Techirghiol.

Profesorul își ridică pieptul și respiră profund.

— Doctore, îți mulțumesc din toată inima ! Ești același ca totdeauna : alert, discret și devotat...

— Domnule profesor, elevul n-a uitat și nu uită niciodată nu pe savantul celebru peste mări și peste țări, fiindcă uitarea nu ar fi cu putință, dar pe dascălul drept, reconfortant și părintesc care mi-ați fost... Și nu uitați nici dv. că sînt din neamul acela care moare cînd iubește.

— Știu, Samuely... Ce-a avut copilul ? Acum vreo patru zile era sănătos și zglobiu...

— O inofensivă otită medie. Doamna Vasilescu s-a speriat de debutul boalei. Copilul a avut temperatură, puls frecvent, se agita, țipa. Și necontenit ducea mîna la urechea dreaptă. Cunoșteam pe copil de anul trecut. Noroc că d-na Vasilescu și-a adus aminte de mine și a trimis să mă cheme. Am înțeles imediat de ce este vorba. Timpanul era bombat și roșu, și perforarea lui era o chestiune de cîteva ore. Am făcut paracenteza timpanului și puroiul a început să curgă, iar temperatura, zvîrcolirile și țipetele au încetat. Totuși, doamna, mai agitată decît copilul, pe cînd mă chema pe mine, vă telegrafia și dv. Grozavă iubire de mamă !... Rar mi s-a întîmplat să văd atîta zbucium în jurul unui copil bolnav cum am văzut la d-na Vasilescu...

— Cum tratezi acum urechea care supurează ?

— *La santa natura fara da se*[1] !... I-am făcut cîteva spălături cu apă oxigenată și am pus în ureche prima meșă sterilizată.

— Nu mergi mai departe ? Nu vei întrebuința vreo soluție antiseptică, de pildă acid fenic cu glicerină, ca pe vremea mea ?

Doctorul Taifun, ținîndu-se de brațul ucenicului, care-i ducea trusa, se opri lîngă un stîlp de fontă, afară din șuvoiul călătorilor.

— Domnule profesor, este inutil. Puroiul se scurge singur. Trebuie să schimb, din cînd în cînd, tifonul. Copilul trebuie mereu culcat pe urechea bolnavă.

[1] Sfînta natură se va descurca singură (it.).

— N-ai nici o teamă de complicații? De vreo propagare a inflamației în celulele mastoidiene?

— Voi fi mereu lîngă copil. Dar cazul mi se pare fără perspective îngrijitoare. Dacă în cîteva zile nu sînt mulțumit de evoluția boalei, voi face copilului un autovaccin.

— De unde știai că sosesc la ora asta?

— A ghicit-o d-na Vasilescu. D-sa a avut toată inițiativa. Sînt mesagerul d-sale. Și prin mine vă roagă să veniți lîngă patul micului bolnav.

— Atunci, mergem împreună...

— Mandatul meu este să vă conduc pînă la d-sa acasă.

— Eu te rog să faci mai mult: să-mi prezinți pe micul bolnav ca odinioară, cînd erai elevul meu.

— Și cum am rămas de-a pururi... La poruncă, domnule profesor!

XII

SE URCARĂ ÎNTR-UNA DIN MAȘINILE aliniate la peron și porniră spre Șosea. Doctorul Taifun își dădea seama că inteligentul ucenic cunoștea, direct sau indirect, multe din intimitățile inimii profesorului. Dar, cel puțin verbal, situația trebuia lăsată sub sigiliile desăvîrșitei discrețiuni. Pentru aceea, profesorul, deși torturat de cîteva întrebări, nu formulă nici una.

Casa familiei Vasilescu-Plopu era pe lîngă Șoseaua Kiseleff, într-unul din cartierele create în anii din urmă. Șoseaua era aproape pustie. Teii presimțitori de toamnă lăsau să cadă, în undele capricioase ale vîntului, prima lor recoltă îngălbenită. Unele frunze suflate în sus se izbeau, ca niște fluturi uriași, de lampioanele clătinate.

Profesorul curmă tăcerea și vorbi ucenicului:

— Doctore, îmi dai voie să-ți cer încă un serviciu?

— Mai e vorbă, domnule profesor?!

— Casa Vasilescu știu că n-are telefon. De aceea, te rog, cînd te vei înapoia, treci pe la mine și vestește pe oamenii mei că sînt în București, iar ei să spună același lucru celor ce vor întreba la telefon sau vor veni acasă.

— S-a făcut, domnule profesor! Dar la ce oră credeți că veți fi acasă?

— A... curînd, peste un ceas, două... Mă asiguri că Pupu e cu totul liniștit...

— Îl veți vedea imediat. L-am lăsat doborît de somn. Temperatura, turbulența boalei l-au obosit și l-au muiat...

Mașina ieși din aleia teilor și apucă pe o cale laterală, intrînd într-un cartier nou, plin încă de lacune și locuri virane. Apoi frînse linia dreaptă, și după mai multe întorsături se opri în fața unei grădinițe cu crizanteme albe, destăinuită de lumina becului din stradă, ca și de lumina unor ferestre cu tăietură orizontală, modernistă. La oprirea mașinii, o lumină se aprinse în grădiniță și ușile de la intrare se deschiseră. O servitoare cu bonetă albă pofti pe musafiri să urce în etaj

XIII

ERA O CASĂ NOUĂ, CU PUȚINE LUcruri în ea și din două epoci diferite, din epoca unei existențe strîmtorate și din zilele unui trai mai înlesnit, care începea acum. Mama micului bolnav coborî cîteva trepte întru întîmpinarea celor ce se urcau pe scară și le întinse amîndouă mîinile cu niște mișcări febrile și dezordonate. Apoi, trăgîndu-i spre ea pe scară în sus, îi lăsă cînd ajunseră deasupra. Cu vocea scăzută — ca să nu deștepte pe copilul ațipit — începu să se tînguiască:

— Domnule profesor! Ce-am suferit de la plecarea d-tale! Cîte ceasuri de chin și de lacrămi am trăit! Puțin a lipsit să nu înnebunesc și să nu mă găsești în cămașa de forță!...

— Pentru ce toate acestea, dragă doamnă? Doar amicul Samuely era, cum a și fost, la dispoziția d-tale!

Floreal Vasilescu-Plopu vorbea în șoapte, își frîngea mîinile, se mlădia, se zbuciuma într-o revărsare de clocotindă sensibilitate.

— Ia să vedem pe Pupușor...

— Îngerașul mamei!... Doarme, dar nu adînc. Mai suspină, mai scîncește, dar, slavă lui Dumnezeu, a trecut criza de țipete și de zvîrcoliri! Domnule profesor, am crezut că-l pierd! Am crezut că mă trăsnește Dumnezeu!

Intrară cîte trei în odaia de culcare (cu un singur pat îngust, pentru o singură persoană, și cu pătuceanul copilului, alăturea).

Pupu dormea pe partea dreaptă, cu urechea bolnavă înfundată în pernă. Părul cîrlionțat și pieptănat în sus de degetele mamei arăta o frunte bombată, de viitor om inteligent. Lîngă patul copilului era o masă cu flacoane, cu pachete de vată și cu un ibric electric.

Doctorul Samuely, respectuos dar degajat ca un elev care-și simte în el posibilități de maestru, recapitulă situația, chemînd martori, cu ambele mîini, cînd pe micul adormit, cînd materialul spitalicesc de pe masă.

— În scurt, domnule profesor, copilul este în afară de orice pericol. Cîteva spălături pe zi, pe care le voi face eu, și vindecarea timpanului, pe care va face-o natura generoasă, iată tot ce mai avem de așteptat. Cred că va dormi pînă mîine de dimineață... Dacă însă se va deștepta mai devreme, doamna îi va scoate cu precauțiune fitilul din ureche, va șterge ușor, pe dinafară, puroiul scurs și va pune un alt fitil — din cele pregătite — apoi va culca pe copil tot pe partea dreaptă. Mîine de dimineață trec să-l văd.

— Și după vizită treci neapărat pe la mine, căci sînt în drumul d-tale. Deocamdată, eu mai rămîn aici. Dacă clientul d-tale se deșteaptă, îl îngrijesc eu. Dar pentru ce, doamnă, nu este mai cald în camera asta ?

— Domnule profesor, este o dispoziție a mea. Am premenit atmosfera camerei astă-seară și am rugat pe doamna să nu mai ațîțe focul. Copilul va dormi mai liniștit la 13° de căldură.

— Bine, doctore. Tot ce-ai dispus va fi îndeplinit întocmai.

Ușor măgulit de toată această atitudine aprobativă și colegială a fostului său profesor, doctorul Samuely sărută mîna mamei, doborîtă într-un fotoliu, și se îndreptă spre scară, însoțit de zbuciumatul și mascatul tată.

— Așadar, mîine dimineață, după vizita făcută aici, dai pe la mine... Dar acum oprește-te din drum și spune celor de acasă să mă aștepte...

— Înțeleși, domnule profesor !

XIV

DOCTORUL TAIFUN REVENI ÎN CAmera de culcare. Deodată, strania femeie, care părea sfîrșită de nesomn și de emoții, izbucni — din fotoliul unde căzuse — ca dintr-o vatră în aparență stinsă : o neașteptată coloană de scîntei și de flăcări ! Venind în fața profesorului și învăluindu-l ca o flacără, i se rugă cu vocea în surdină :

— Omoară-mă, Bobircă ! Scurtează-mi zilele și ticăloșia ! Dă-mi ceva să beau și adoarme-mă pentru vecie ! Nu mai pot trăi ! Nu mai pot răbda ! Dacă n-ar fi între noi bietul copil, astăzi treceai cu roatele trenului peste mine!...

— Vino-ți în fire, Floreal ! Liniștește-te, draga mea ! Vom vorbi mîine la mine acasă. Aici nu sîntem singuri... Unde este Tudorița ? Unde este Vasilescu-Plopu ?

— Nu-mi mai pasă de nimeni și de nimic ! Ucide-mă și isprăvește cu mine !

Doctorul Taifun, încăierat de durerea acestei femei, chinuit de propria-i povară sufletească și paralizat de teama cine știe căror martori ascunși după ușă, se încercă să liniștească pe exaltată :

— Te rog, Floreal, fii înțeleaptă, fii ascultătoare cum știi să fii de obicei !... Ce pot să-ți spun aici, cînd nu știu dacă mă auzi numai tu sau mă aude și altă lume...

Floreal aruncă la o parte, cu amîndouă mîinile, de pe fața-i înlăcrămată, năvala părului lung și ondulat și spuse cu crescîndă iritare :

— Nu te aude nimeni ! Tudorița e la școala ei, la călugărițe. Servitoarea s-a culcat, iar Vasilescu a plecat azi, pe seară, la Găiești, să aducă pe maică-sa. Sînt trei zile de cînd o duc cu el într-o ceartă. Azi a fost să ne omorîm !... Nu mai merge ! Îmi iau copilul și mă duc în lume ! Pe Tudorița i-o las s-o crească și s-o învețe carte... Mă doare inima de ea, draga mamei !... Dar ce putere am ! Cum s-o iau cu mine, cum să-i stric rostul de la școală !... De trei zile, de cînd s-a îmbolnăvit copilul, casa a ajuns un balamuc... Vasilescu urăște pe Pupu. Simte că nu e copilul lui. Oricît ar fi de nătărău, el știe bine ce-i spune inima. A început la mine : „Iar s-a îmbolnăvit jigodia asta ! Să nu-mi ceri nici o para, nici pentru doctorii, nici

pentru doctor, că nu-ți dau chiar dacă aș avea... Du-te cu el la doctorul Taifun, mută-te la spital, fă ce-oi ști"... Ce era să fac?... Te știam plecat... Dar nu mi-ar fi fost de ceartă și de mojiciile lui Vasilescu... Mi-era de copil! Mititelul!... Cum se zvîrcolea! Cum țipa și-și băga mîinile în gură și în ureche!... Și tată-său, doftorul doftorilor, habar n-avea! Alerga după bolnavi străini!... Și acum, cînd a sosit, ce mă încălzește! Ce este pentru copilul meu și pentru mine decît... *domnul profesor!*... Mai depărtat și mai rece decît bietul Samuely!...

Floreal izbucni în plîns de-a binelea și se lăsă să cadă în fotoliu. Brațele ei, proptite în orbitele ochilor, intrară încă o dată în șuvoaiele de fluid abanos.

— Îmi sfîșii inima, Floreal! Te rog, nu mai plînge! Totul se va îndrepta. Zilele cele bune de la Techirghiol au fost un început și o chezășie. Aide, fii cuminte! Doctorul Taifun e un zănatic... Dar își va lua seama și va intra în rîndul lumii și va aduce acasă la el și pe Pupu și pe Floreal...

Profesorul, înduioșat și încălzit de toate cîte vorbise și gîndise peste zi, se apropie de Floreal și începu să dezmierde cosița ei, rămasă întreagă, în ciuda modei devastatoare.

— Am vorbit astăzi la Constanța cu amicul meu intim, doctorul Hristudorache, aproape două ceasuri în fața mării, și i-am mărturisit toată situația mea, toată tragedia conștiinței mele. Hristudorache are o inimă caldă și curată. M-a îndemnat prietenește...

— Te-a îndemnat să mai aștepți, să fii prudent, să mă pui sub observație... ca și cum copilul ăsta n-ar fi venit pe lume și de-abia acum ne încercăm să-l facem!...

Se ridică brusc și rămase în fața lui Bobircă, agresivă, întărîtată, cu un umăr gol și cu un sîn dînd buzna prin cosiță.

Doctorul Taifun se simți cuprins de o caldă și scormonitoare lașitate.

— Dimpotrivă, Floreal! Doctorul Hristudorache mă îndeamnă să trag consecințele și să te despart urgent de Vasilescu-Plopu.

— Bine că se mai găsește cîte unu care să ne înțeleagă și pe noi, bietele roabe, și să ne ție parte în aceste procese în care numai bărbații au dreptate!

Doctorul Taifun ocoli odaia cu o privire rătăcită și spioană, văzu capul lui Pupu culcat pe pernă și prinse pe Floreal, mînă în mînă.

— Ești a mea, Floreal! Rămîi a mea! Cîteva zile de răbdare... Să așteptăm ziua de mîine...

O privea în ochii verzi, plini de înfricoșată enigmă, imperativi, dureroși și vrăjitori. Privea această figură toridă și oacheșă, de la sprîncenele arcuite pînă la gura pasionată și amară. Privea rochia de casă, care aci învelea, aci dezvelea frumusețile de ambru palid și de palizi trandafiri ale trupului tînăr și dogorîtor.

Floreal își smulse mîinile din mîinile doctorului Taifun, își strînse rochia la piept cu un gest sever și scăldă pe cardiolog într-o privire amestecată ca un duș scoțian:

— Ziua de mîine, domnule profesor!... Se vede pe cît colo că nu te identifici cu starea mea și cu mucenicia mea! Pînă mîine, cu un copil bolnav pe brațe și în casa unui om care te-a scos din inima lui și te urăște! Pînă mîine, cînd ești tatăl copilului meu, locuiești singur într-un palat și ai cîteva milioane adunate, afară de toate celelalte milioane, care se zbat în arterele bolnavilor de inimă!...

Iartă-mă, Bobrică, iartă pe Floreal!... Dar ai milă de copilul nostru! Ai milă de mine, păcătoasa! Ia-mă din casa asta care mă dușmănește! Mi se pare că Pupu e în primejdie în fiecare clipă! Mi se pare că privirile lui Vasilescu cad pe el ca un blestem și ca o soartă rea...

Își aduse mîinile la ochi — ca și cum ar fi fost pline cu apă rece — se scutură, își schimbă privirea și apoi, cu o naturalețe dolentă de mare comediană, își aminti că profesorul vine de pe drum:

— Păcatele mele!... am uitat să te întreb dacă ai avut vagon-restaurant, dacă te-ai gîndit să mănînci ceva... Să trecem alăturea, să-ți pregătesc un ceai, ori să-ți dau un pahar de vin...

— Floreal... dacă vrei tu... Altfel, nu-mi este aminte nici o clipă...

— Vino, Bobircă... Vino să luăm ceva... Eu, azi, m-am ospătat numai cu supărare și cu lacrimi...

— Draga mea fetiță! Este cea din urmă zi a durerilor tale și a întîrzierii mele.

XV

TRECURĂ ÎN CAMERA DE ALĂTURI. Era un fel de încăpere intermediară, între odaia de culcare și o altă încăpere, transformată în cameră de baie. În mijloc era o masă improvizată. Pe farfurii erau cîteva lucruri de mîncare, aduse gata de afară. Deasupra acestui minuscul bufet rece domina o sticlă cu vin negru, cu sigiliile intacte.

Doctorul Taifun avu, în prima clipă, un freamăt de mirare, apoi o capitulare măgulită, dar la urmă se pierdu într-un nour de neîncredere și de bănuieli. Inexplicabilă creatură! Cum a putut ea să mai improvizeze gustarea aceasta între înjurăturile soțului și zvîrcolirile copilului?...

— Pentru mine ai grămădit tu aici jambon, cremă de Jiu, *anchois*, fructe, prăjituri, *Pinôt noir?...*

— Dar pentru cine, Boby dragă? Pentru soacră-mea, care sosește mîine de la Găiești? Ce dorești, ceai sau vin?

— Aș vrea un pahar de ceai.

— Un minut, și totul e gata.

Pe cînd Floreal pregătea ceaiul, doctorul Taifun se lăsă pe o canapea cu spătarul înalt și se uită la lucrurile dimprejur. Pe canapea și pe pereți, pe jos și pe jilțuri erau cîteva scoarțe, lîngă fereastră era un mic scriitor. O oglindă, care răsfrîngea un colț din camera de culcare, muta dincoace o veche icoană, îmbrăcată în argint, și candela aprinsă dedesubt. Cu aceste imagini cucernice și fixe se amestecau mișcările tinere, stinse în rochia de casă, care evoluau în jurul mesei.

— Ești bun să te apropii?

Șezură unul lîngă altul și continuară vorbirea lor șoptită. Copilul dormea-nainte în camera vecină. După o primă ceașcă de ceai, profesorul se simți flămînd. Floreal îi ținu bună tovărășie și ridică frumoasele ei brațe goale spre sticla cu *Pinôt*.

— Numai cîte un pahar... Dar cînd mă gîndesc că mîine în zori dau năvală în casă Vasilescu și cu soacră-mea...

— Să vedem dacă te mai întîlnești cu ei...

— Boby, nu te juca așa cu mine!... Te-ai jucat de atîtea ori! Cît de bine eram la Techirghiol! Cum înflorea bietul Pupu! Cît de drag stăteam noi alături! Ce ne lipsea? De ce n-am rămas acolo? Dragul mamei nu s-ar fi îmbolnăvit. Vasilescu s-ar fi risipit ca un vis urît. Zilele astea de scandal și de dureri de cap n-ar mai fi fost...

— Toate au rămas în urmă. Ziua care vine este o zi nouă...

— Nu mă amăgești, Boby?

Și Floreal apleca spre doctorul Taifun ochii ei umezi și umiliți, mîinile împreunate a rugăciune și un sîn aproape gol.

— Floreal, astăzi la țărmul mării, spovedindu-mă bunului meu Hristudorache, am verificat situația inimii mele și am găsit că trebuie să te declar, în fața lumii, soția mea, așa precum ești în realitate.

— Boby, da' pînă atunci trebuie să mai treacă un an de zile! Ce facem astăzi? Unde mă ascund de zmeoaica de soacră-mea?

— Floreal, plecăm toți în noaptea asta. Nu te mai las o clipă! Vino lîngă mine, Floreal!

Doctorul Taifun se ridică de la masă și, cuprinzînd mijlocul amicei sale, o îmbie spre canapeaua cu spătar înalt și acoperită cu scoarță.

— Spune, mica mea dragă... Nu ești tu nevasta mea? Nu e Pupu copilul nostru?

— Atunci, de ce ne lași, Boby, sub acoperișul altuia?

— Totul s-a isprăvit. Stai colea lîngă mine, dulcea mea... Draga mea vrăjitoare...

Conștiința doctorului Taifun începu să se clatine și să pîlpîie, ca o lampă sub un abajur de dantelă. Savantul se dizolvă în vulgara dezordine de gesturi a insului mușcat

de patimă. Dar Floreal se smulse din brațele lui, reintră în rochie, ca o lamă în teacă, și deodată, rigidă și glacială, curmă efervescența cardiologului.

— Nu, Bobircă !... Nu acum, nu aici, lîngă Pupu bolnav ! Și mai ales nu sub ochii sfîntului Nicolaie din icoană !

— Iar sfinți, iar icoane, iar superstițiile tale !

— Ssst ! Tu cu medicina ta, eu cu sfinții și cu icoanele mele. Eu nu mă pricep în tainele meșteșugului tău ; la rîndul tău, tu habar n-ai de puterea și de minunile credinței.

— Le cunosc, Floreal, dar izvorul lor este altul decît socotești tu.

Floreal închise ochii și încremeni o clipă într-o atitudine de statuă din catedralele Occidentului. Apoi, cu o voce de serafim :

— Am ațipit azi o clipă lîngă Pupu, privind printre lacrimi icoana care atîrnă în oglinda din fața noastră : „Sfinte Nicolaie, roagă-te pentru bietul meu copil și pentru mine, păcătoasa !“... Cît oi fi dormit eu nu știu... Poate zece minute... Vedeam mereu capul sfîntului moșneag din icoană. Și iată că ochii lui încep să se miște, barba lui iese afară din pieptarul de argint și brațul lui se întinde spre Pupu și spre mine. Și deodată, mîna lui se răsfiră deasupra copilului, ca cinci petale de crin, și apoi se strînge în semnul binecuvîntării. Am tresărit. Am îngenuncheat sub sfînta icoană și am plîns mult, ușurată și mîngîiată. O, sfîntul Nicolaie e un sfînt puternic ! Duhovnicul meu, cînd mi-a hărăzit patron pe sfîntul Nicolaie, mi-a spus aceste vorbe neuitate : „Fata mea, cere necontenit rugăciunile sf. Nicolaie, arhiepiscopul din Myra Likiei. El are mare trecere la Domnul... El are putere să izbăvească de sărăcie și de prostituție !“ Statua învie brusc, într-o scăpărare de ochi dilatați și îngrijorați : Auzi, copilul se deșteaptă ! Și alergă lîngă patul lui Pupu. Doctorul Taifun fu și el alăturea într-o secundă. Dar Pupu se întoarse puțin pe pernă, scînci prin somn și începu iar să respire ritmic și potolit.

XVI

— AȘA, PUIUL MAMEI ! DORMI TIHnit ! Dormi sub ochii sfîntului Nicolaie... O, cît sînt de obosită și cum aș pune capul pe căpătîi măcar o jumătate de ceas !

— Fata mea dragă ! Culcă-te în toată pacea ! Eu stau lîngă Pupu și-l veghez.

— Dar n-am stabilit încă nimic... Iată, mai este o oră pînă la miezul nopții. La cinci dimineața trebuie să știu ce fac. Vasilescu aduce încoace pe maică-sa, stăpînă în casă. Ne-am certat crîncen și ne-am dorit unul altuia să nu ne mai întîlnim decît la morgă sau la tribunal ! Mîine de dimineață, cînd o intra cucoana Patița, maică-sa, pe ușa din față, eu trebuie să fug, cu copilul în brațe, pe la bucătărie. Ce mai aștept eu ? Ce mai aștepți tu ? Cred că nu vrei să mă lași în mîinile cucoanei Patiții și ale lui Vasilescu, ca să mă găsești pe urmă — plină de vînătăi și cu părul smuls — dacă nu la morgă, apoi cu siguranță la spital... Cucoana Patița este o aprigă femeie. Dacă n-ar fi ținut-o Dumnezeu la Găiești, lîngă bruma de avere pe care o are acolo și lîngă fiică-sa nemăritată, și ar fi fost să vie să trăiască în casă cu fi-său și cu noră-sa, demult, demult se isprăvea cu această nenorocită de căsnicie... Eu nu pot să mai zăbovesc în casa lui Vasilescu. Mi-a spus-o și mi-a rässpus-o : „Pîine și sare, împreună, noi nu putem să mai mîncăm“...

— Liniștește-te, Floreal. Treci în odăiță, culcă-te și dormi. Dacă pînă la ora două nu te deștepți, vin eu și te scol. Eu mă reped pe urmă acasă și la ora patru dimineața vin cu cel mai confortabil autobuz și... te răpesc, ca în basme și ca în romane... Ileana Cosînzeana și... doctorul Taifun !...

— Slavă ție, stăpîne ! De cînd aștept, Boby, să-mi spui acest cuvînt !... O, mulțumesc, mulțumesc !

Floreal se încolăci pe pieptul profesorului, cu ochii plini de lacrimi, cu trupul plin de freamăt.

— Ei, acum du-te de fă nani. Ai trei ceasuri pline.

— Și tu ce vei face ? Sînt cîteva cărți colea, pe policioară.

— N-ai nici o grijă. Dacă mi-o fi de citit, ghiozdanul meu e plin. Nu vezi bagajul meu de drum ? O farmacie și o bibliotecă !

— Atunci, noapte bună, Boby...

— Noapte bună... și o sărutare... chezășie...

XVII

FLOREAL SE RETRASE ÎN ODĂIȚA de alături, închise ușa de la mijloc și, poate din obișnuință, o întări cu un zăvor ascuns. Doctorul Taifun rămase încă o dată față în față cu el însuși. Începu să se plimbe cu pași precauți și înăbușiți între soba din colț și ușa pe care o închisese Floreal. Mai venise de cîteva ori în casa lui Vasilescu-Plopu, totdeauna ca medic gratuit și pentru cazuri străine de cardiologie. Un sentiment penibil și complex stăpînea cugetul savantului cînd se apropia fie în gînd, fie în faptă de această casă de care îl legau patima și rușinea. Pătrunsese și aici, în camera unde se plimba, chemat o dată de Floreal, bolnavă închipuită. Dar acum o privea pe îndelete întîia oară, cu toate detaliile ei.

Era așternută cu un covor adînc, probabil lucrul cel mai de preț din odaie, exceptînd icoana ferecată în argint a sf. Nicolaie, care stătea sub un văl de borangic, în colțul dinspre răsărit. În rînd cu icoana, și tot spre răsărit, erau două ferestre mari, dreptunghiulare, tăiate orizontal, după noua factură. Mobila și celelalte obiecte din odaie păreau, toate, ca vîrstă și ca pretenții, niște emancipate copile moderne, alături cu o străbunică — icoana cu maramă și cu candelă — în etate de peste o sută de ani. Camera era zugrăvită într-o culoare alburie, tulbure și plină de colb, ca o zi de vară cînd se apropie un uragan, și cîteva paie și cîteva fire de telegraf rupte și cîteva flori teoretice zburau, rare, pe pereți, în presimțirea tragediei apropiate.

În fața ferestrelor și a icoanei stăteau, perpendicular pe zidul din fund, două paturi, unul mare și unul mic, aproape lipite unul de altul. Într-un colț, lîngă patul copilului — și despărțită de pat prin măsuța cu flacoane — era o sobă de teracotă albastră. În celălalt colț, lîngă patul cel mare, era un șifonier cu oglinzi, pus așa ca să facă un triunghi cu cei doi pereți. Între sobă și ușa de intrare era o policioară suspendată și cu cîteva cărți pe ea. Un coș de răchită albă, plin cu lemne de fag scurt tăiate, și un mănunchi de țăndărele de brad, pentru aprins focul, așteptau la gura sobei.

Doctorul Taifun se așeză într-un fotoliu sub policioara cu cărți și, în respirația calmă a copilului, legănă gînduri de tată risipitor, în sfîrșit înapoiat la hotărîrea mîntuitoare.

De ce a întîrziat el pînă acum ? Pentru ce a lăsat atîta vreme pe copil și pe mamă în această zonă de incertitudine, de dușmănie și de ocară ? Vasilescu-Plopu, chiar dacă ar fi rămas complezent și infam pînă la urmă, trebuia debarcat și uitat, ca hainele din noaptea crimei și ca martorii celui mai penibil capitol din viața noastră. Și cum poți să te scapi de Vasilescu-Plopu altfel decît prin sfărîmarea căsătoriei lui ?

Doctorul Taifun privește înăuntru, pe plaiurile sale intime, și amestecă, în examenul său, o imensă satisfacție cu oarecare dojană, pe care, însă, n-ar primi-o din gura nici unui om de pe pămînt. Semenii lui l-au făcut să fie sfios, sihastru și întunecos, dar în dosul acestui gard, împletit de alții, el a știut să se consolideze într-un egoism masiv și inexpugnabil. A trăit prea mult pentru el. A adunat bani, celebritate și o amabilă fățărnicie universală, izolată de oameni și de umanitate. Binefacerile lui de medic salvator, devotamentul lui profesional și toată fanfara de filantropie cu care îl escortează universitatea, presa și spitalul, toate fac parte din mitul fatal legat de pașii celebrității. Adevărul este că în fața patului acestui copil copilul lui, născut în casa altuia — doctorul Taifun se simte, în ora aceasta, un feroce egoist, asfixiat de tot felul de circumstanțe atenuante și dulce zdrobit de povara renumelui său cu două motoare : Bobircă și Taifun...

Ar fi putut să aibă un copil de multă vreme. Dar pe atunci cardiologul nu bănuia viitoarea sa inimă de tată.

Sărmana Fritzi Köstlin, cît de mult ar fi dorit să aibă o păpușă adevărată, un copil vorace, agățat de ugerul ei splendid, dar, în așteptare, inutil !... Bobircă a controlat-o totdeauna riguros și i-a respins dorința cu încăpățînare.

Un pui de om care să semene cu el? Încă un monstru care să ucidă lumea de ilaritate? Încă un suflet răstignit, care să-și smulgă cuiele și crucea în douăzeci de ani de muncă, de ambiție exasperată și de ascensiune sîngerîndă? Biata bavareză! A plecat de lîngă el nu atît din pricina războiului Germaniei, cît din pricina revoltei și a dezgustului... Bobircă n-a pierdut-o din vedere. Fritzi s-a măritat după încheierea păcii și s-a răzbunat. Pe fiecare an face cîte-un copil!

Desigur că Fritzi avea dreptate. Copilul lor n-ar fi ieșit urît. Pupu e destul de drăgălaș. Are el ceva broscoid în frenologia lui, dar numai atîta cît trebuie unui observator sagace ca să descopere pe procreator. „Dragul tatii băiețaș! O să-l poarte tata iar în brațe, ca pe terasa de la Techirghiol, și o să-l învețe să zică: «tată... tată» în loc de «Doame Sefesol», cum îi zicea astă-vară... Ce va fi el în zilele lui? Fruntea lui nu te lasă să crezi că va fi un cretin. Poate nu va fi un geniu, dar va fi un om de acută sensibilitate. Hiperestezia maică-si și camuflata mea vibratilitate nu se pot preface pentru el într-o moștenire antipodică. Dar oricare îi va fi calitatea simțirii — pasională, artistică ori generoasă — la adăpostul averii mele actuale, el nu va cunoaște calvarul tinereții lui tată-său"...

Ce bombă neașteptată a fost Floreal, în viața lui ermetică și egoistă! Zidurile au cedat exploziei. Singuraticul (bănuitor și zăvorît) a fost răsturnat de o surpriză a simțurilor. Dar Bobircă simte o ciudată mulțumire în această mare capitulare a vieții lui. El, cel de altădată, monahul prin constrîngere și prin intimă deznădejde, are astăzi un copil, și mama copilului este vrăjitoarea Floreal, de aci încolo tovarășa mărturisită și acreditată a savantului, convertit la morala vulgară dar sănătoasă.

Profesorul se oprește o clipă asupra făgăduielii de adineaori: „La ora patru dimineața viu, cu cel mai confortabil autobuz, și te răpesc ca în basme și ca în romane"... A făgăduit prea mult. Însă nu mai este nici o putință de amînare. A sosit ceasul din urmă. Chiar dacă lucrurile nu sînt așa cum le-a anunțat Floreal și cocoana soacra nu va veni cu fi-său, situația este supraîncordată, și orice întîrziere începe să oscileze între absurd și monstruos. E curios cum nu simte Bobircă înțelesul lucrurilor decît așa, la intervale mari și pare că la lumina nu știu căror fulgere — zor, dramă, spaimă — ca astă-seară... E nevoie, însă, și de apropierea stăruitoare a acestei fascinante femei. Profesorul se analizează și recunoaște că Floreal are asupra-i, cînd sînt aproape unul de altul, un imperiu misterios și înfricoșat. Este peste puterile lui s-o mai dezrădăcineze din pajiștile și din răzoarele domeniului său psihofiziologic. E ca un arbust prolific și tenace, care a făcut sub pămînt plasă de rădăcini, iar deasupra a întins încă o plasă de flori năvălitoare, cu miros îmbătător, cu sîn pasionat și sîngerînd. Și atunci care mai este logica rezistenței? Floreal îi trebuie. E un venin cu care s-a obișnuit pe nesimțite. Și încă este socoteala cea mai egoistă și mai cinică. Doar Floreal e mama lui Pupu, și Pupu e copilul lui, e os din oasele lui!

„Doarme, dragul tatii, doarme dulce... Mîine, cînd se va deștepta, va fi în casa tatălui său. Echivocul, ticăloșia și miasmele din jurul acestui pătucean vor fi măturate"...

Doctorul Taifun își simte spinarea rece, se scutură din reveria lui meditativă și privește termometrul din perete. „Cred să Samuely exagerează. Aici în odaie începe să fie frig. Un grad sau două de căldură mai mult va fi tocmai ceea ce ne trebuie."

XVIII

ÎNAINTEA SOBEI STĂ COȘUL CU lemne și cu surcele. Pe măsuța de lîngă patul copilului e o cutie cu chibrituri. Profesorul va aprinde focul în sobă. Știa, odinioară, să-l facă atît de bine și sînt atîția ani de cînd n-a mai pus la probă vechea lui dexteritate...

Deschide ușa sobei cu băgare de seamă și cu o surcea în mînă dă la o parte niște hîrtii de pe grătar. Dar un petec de hîrtie alunecă în casă, și pe colțul lui este *en-tête*-ul unui minister... Doctorul Taifun culege fragmentele și începe să reconstituie o pagină de scrisoare. Este din Cabinetul secretarului general, și autorul este însuși secretarul Vlad Gherasimescu. Profesorul recunoaște scrisul vechiului conșcolar, protivnicul din liceu și din toată viața de

atunci încoace. E acel scris rotund, clar, elegant, pe care îl urăște încă de la orele de caligrafie, fiindcă în caligrafie Vlad era, pe cît colo, mai tare decît Bobircă. Răceala de adineaori se preface în sudoare înghețată. Profesorul așază cu mîini înfrigurate fragment lîngă fragment, caută în sobă încă unul, scăpat din vedere, și reîncepe. A luat de sus, de pe poliță, un atlas geografic înscorțat, a reconstituit scrisoarea și, ținînd în brațe atlasul, ca pe o planșă de capital interes științific, Bobircă citește, sub becul cu capișon...

Scrisoarea era din seara aceea și fusese adusă, citită și apoi ruptă degrabă și aruncată în sobă, puțin mai-nainte de sosirea doctorului Taifun. Vlad scria :

„Scumpa mea Floramie,

M-am grăbit să dau lui Vasilescu-Plopu un concediu de trei zile. (I-aș fi dat, de-aș fi putut, treizeci de ani !...) Foarte bine ai făcut că ai chemat pe doctorul Samuely. E un bun medic pentru copii. Cred că ai mers prea departe cu spaimele tale... Îmi pare grozav de rău că nu pot și eu să văd pe Pupușor. Mi se pare să plecarea lui Vasilescu-Plopu nu ne va aduce, de data aceasta, nici un folos. Am pe cap o mie de belele ! Musafirii polonezi, ultimul scandal cu minoritarii, o lege la care colaborez cu ministrul, un consiliu astă-seară la noi la minister și un dineu diplomatic mîine seară ! Pare că a fost un făcut să se adune toate odată !

Dar liniștește-te, draga mea. Mititelul nostru se va face bine. Perfidă Floramie ! Mi-ai băgat în cap că e al nostru... În sfîrșit, dacă n-o fi el, o să fie al doilea... Iată, aci alăturat, suma de lei cinci mii (5.000).

Nu te mira că nu ți-am trimis pe Neagu, ușierul meu, ci pe ușierul lui Titu. Ticălosul de Neagu s-a îmbătat ca un pahonț. Noroc că sîntem în afară de orele de serviciu, căci altfel aș fi în grea cumpănă cu el.

La revedere, dulcea mea descîntătoare ! O, dacă s-ar putea să fie în noaptea aceasta... Aș închide mîine gura nevestei-mi cu un aplomb supraministerial : — Ma chère, *a ținut consiliul pînă adineaori !...“*

Ființa sufletească a doctorului Taifun izbucni ca un gheizer gigantic, aruncînd perdele de apă fiartă și bolovani pînă în cerurile cele mai de sus ale turbării și ale setii de răzbunare !... Durerile copilăriei și ale tinereții, necunoscutele rezervoare ale suferinței lui prefăcute în ambiție și în încordată activitate, rănile tainice ale inimii lui, întunecoasa și vechea lui dușmănie față cu camaradul frumos, plin de succese și sărbătorit, făcură noapte de iad în cugetul savantului, spulberînd cu neagra lor vijelie construcția noțiunilor convenționale și toată pojghița deprinderilor sufletești, impuse de traiul între oameni... Doctorul Taifun se simți fiară troglodită !

Așadar, el este, încă o dată, martirul din liceu, batjocorit de toată lumea, călcat în picioare de Vlad Gherasimescu, înlăturat și anulat de acest fante unsuros, trivial și sterp sufletește, premiant al pomezilor, al cravatei și al alcovurilor escaladate ! Dezastrul de astă-seară desființează toată ascensiunea doctorului Taifun, prăbușește o carieră întreagă, profilată pe cerul celebrității, și-l scoate pe savant dintre ruine : cu statura, cu obrazul și cu inima ulcerată a elevului de clasa a VII-a Dimitrie Bobircă, față în față cu superbul adolescent Vlad Gherasimescu, idolul școlărițelor pregătite în particular !...

O, dar atunci elevul slut și scăldat în batjocurile colegilor știuse să-și alcătuiască, în singurătate, armura sfîntului orgoliu, se aruncase cu aprigă voluptate în studiul de zi și de noapte și izbutise, tăcut și tenace, să uimească și să lase la picioare-i toată generația din care făcea parte.. Azi armura a plesnit ; celebritatea lui se arată arhiridicolă, și o viață întreagă, rezervată și precaută, compromisă de această curtezană de mahala, care l-a băgat, pînă peste creștet, în sacul vicleniei și al aventurilor ei !

Pe dinaintea ochilor lui Bobircă defilară, pe un fond roșu ca de incendiu, etapele unei fresce libidinoase, în care plastica și energiile lui Vlad Gherasimescu colaborau cu nuditatea frenetică a infamei de Floreal-Floramie. Din această acuplare ticăloasă a ieșit acest avorton care stoarce preocupările, insomniile și mistificata duioșie a doctorului Taifun ! Groaznică păcăleală ! Nemaipomenită tragere pe sfoară ! S-au întîlnit doi escroci pasionali, s-au întîlnit doi

profesioniști ai libidinei și ai adulterului, ca să-și facă cuib și să-și ouă plodul în sanctuarul vieții lui claustrate și închinate științei ! Morala, umanitatea și toată profilaxia convențională sînt prea slabe și prea timide ca să smulgă pe un savant, util omenirii, din această nimicitoare escrocherie și, în același timp, să pedepsească exemplar pe escroci. Savantul însuși își va face dreptate. La îndemîna lui stau mijloace discrete și suveran expeditive, iar conștiința lui în cazul de față este o supremă și unică instanță judiciară.

„Spurcăciunea asta de copil trebuie suprimat ! Sămînța lui Vlad Gherasimescu trebuie urgisită și ștearsă de pe fața pămîntului ! Și pentru că împotriva mea au pus în mișcare prefăcătoria și toate aparențele mironosite și fățarnice, le voi întoarce-o cu aceeași măsură ! O criză neprevăzută s-a declarat în starea bolnavului. A avut dureri mari, convulsiuni, spasme. Doctorul Taifun, care se interesa de copil, a voit să-i facă o injecțiune calmantă și probabil că, la acea oră de noapte și de enervare, a confundat fiolele. Cine va putea și cine va cuteza să cerceteze și să analizeze de aproape împrejurările acestei erori medicale ?"

Doctorul Taifun se adună, crispat, sumbru, satanic în mijlocul odăii, între patul lui Pupu și trusa cu veninuri. Cine va îndrăzni măcar să presupună că marele savant, marele iubitor de oameni, a putut, în miez de noapte, să stingă, cu o împunsătură criminală, viața unui copil ?...

XIX

PUPU DOARME SOMN DE ÎNGER. Zbuciumul în care a trăit atîtea ore l-a sleit de puteri și l-a făcut aproape diafan. E un somn adînc și reparator, care va ținea mult. Doctorul iese din nemișcarea lui de tragică statuie și se apropie de capul copilului. Se apleacă asupra lui, privindu-l cu ochi măriți, și tresare brusc, ca un arc ce și-a descărcat săgeata.

Este spăimîntător ! Doctorul Taifun și-a adus aminte deodată unde a mai văzut el această particulară inscripție frenologică. A mai văzut-o la un copil de trei ani, într-o

fotografie privită în mîinile maică-si, și care îl înfățișa pe el, Dimitrie Bobircă ! Copilul care doarme este leit copilul din fotografia de acum o jumătate de veac !

Cine poate să descurce azi, cu insuficientele cunoștințe adunate, întortocheatele legi ale eredității ? Pupu seamănă cu doctorul Taifun, dar prin ce fenomen de impregnare nervoasă, sau de fraudă, sau de farsă, datorit unei fiziologii de procreatoare isterică ?...

Cu toată vijelia-i sufletească și cu toată dezordinea lui logică, doctorul Taifun conveni că Floreal prinsese de veste de existența savantului nu numai cu ochii, dar și cu toată puterea ei de receptivitate sexuală. Atunci de ce această curtezană n-ar fi putut să fie fecundată chiar de doctorul Taifun și ar fi nevoie de o improbabilă trișerie isterică pentru a explica izbitoarea asemănare a lui Pupu cu torturatul profesor ?

Doctorul Taifun își cuprinse capul între palme. Turbarea lui, cruda lui certitudine și ura lui gata de crimă începură să se clatine. Copilul putea să fie copilul lui... Această asemănare, descoperită într-un fulger de amintire, este un indiciu revelator pentru conștiința unui om deprins cu cercetarea adevărului.

Lovit de această intimă nesiguranță ca de o criză de slăbiciune, doctorul se trase înapoi de lîngă patul lui Pupu și căută un scaun. Atunci dădu cu ochii de fotoliul pe care lăsase scrisoarea fatală. Fîntînile mîniei lui țîșniră din nou, aprige și clocotinde de ură. Răzbunarea lui n-are ce căuta la patul acestui copil. Oricare ar fi enigma eredității lui Pupu, acest biet copil este, cel mult, rodul vinei, dar nu el este vinovatul. Vinovații sînt cei doi ticăloși divulgați de această scrisoare criminală, și în primul loc scelerata care speculează boala fiului ei și cere bani abjectului tovarăș. Ce-i trebuiau cinci mii de lei acestei curve, cînd el, doctorul Taifun, îi dăduse, mai săptămînile trecute, de două ori atîta ?... Purtarea ei azvîrle lumină într-un colcăitor abis de turpitudine ! Acest monstru nu trebuie să mai trăiască ! Doctorul trebuie să fie acum, imediat, executorul sentinței de moarte, cu aceeași mască dulceagă și compătimitoare, cu aceeași solicitudine de medic care voiește să facă o injecție calmantă sau re-

confortantă mamei decimate de griji și de nesomn. Din nenorocire, profesorul a calculat greșit, a exagerat doza, sau a luat o fiolă drept alta. Cine poate să judece vreodată sfintele greșeli ale medicinei, istovite de încordare și de pasiune umanitară, lîngă patul clienților ei !...

Atunci, un monstru mai puțin pe lume ! Infernala Floreal ! (Sau Floramie, cum îi va scrie pe panglicile mortuare cosmeticianul de Vlad). Auzi, să ceară ea bani și să vînză durerile lui fiu-său... Dar... poate că i-au trebuit... Doctorul Taifun era plecat. Vasilescu-Plopu o dădea afară cu copil cu tot... De ce adică Floreal era de laudă primind banii profesorului, și era infamă primind banii lui Vlad Gherasimescu ?...

Deprinderea critică a omului de știință biruia irezistibil și începea să pună ordine în cugetul lui devastat de pasiunea elementară. Cine era Bobircă și cine era Vlad ? În definitiv, două regretabile personaje ! Amanții unei femei măritate ! Ce drepturi avea doctorul Taifun asupra acestei femei mai mult decît secretarul general odată ce amîndoi erau pîngăritorii căsniciei unui imbecil, e adevărat, dar unui soț legitim ? Plăteau amîndoi... Erau perfect egali în aceeași infamie a preacurviei.

Dreptatea ar cere să meargă mai departe și să cerceteze și să pună în imparțială lumină inima, situația, cazul special al acestei femei adultere. Printr-o firească răsturnare a sensibilității lui bătute de furtună, doctorul o simți pe vinovată cu totul aproape de el, o simți pătimașă și încolăcită, doborîtă în amintirea lui, în nervii lui, aderentă epidermei lui sufletești.

Furia lui se împletici și căzu alături. Asemenea unui nebun sau unui barbar care ar sta cu ciocanul ridicat deasupra unei capodopere de maestru sculptor și care, deodată, s-ar simți fulgerat de nu știu ce lumină revelatorie, așa doctorul Taifun șovăi și se descumpăni sub povara ideii de-a ucide pe Floreal. Experiența lui medicală îl făcu să vază pe o masă de morgă ruina rigidă și glacială a acestui trup atît de armonios, atît de plastic și de scăldat în nuanțele ambrului...

„Ticăloasa de Floreal ! Să mă înșele ea cu protivnicul meu cel mai detestat, cu Vlad Gherasimescu, bestia neagră a vieții mele !"

Doctorul Taifun se simți mai întîi ridicol, apoi treptat, pe măsură ce logica lui se dezbăra de broboadele furiei, începu să se simtă odios. Ticăloasa de Floreal ?... Dar el, ilustrul vindecător de oameni, în ce categorie trebuie așezat ? De ce n-a limpezit, energic și cinstit, situația femeii adultere ? De ce n-a luat-o în casă la el cînd s-a încredințat că a ajuns stăpîna lubricității lui, dacă n-a putut să se convingă că Pupu este carne din carnea lui ?

Copleșit, ajuns de oboseală, năvălit de o hoardă de gînduri noi, doctorul Taifun puse pe măsuță atlasul cu scrisoarea lui Vlad și căzu în fotoliu.

XX

LICHT, MEHR LICHT ![1]... ACEST imens dezastru pe care-l privește azi în jurul lui cere o lămurire și cere o ispașă. O imperioasă nevoie de logică împinge înainte pe savantul istovit de stearpa lui turbare. Acest sărman copil nu explică nimic, nu poartă nici o vină și nu repară nimic, dacă ar fi făcut ispașa stării de față. Ticăloasa de maică-sa sau abjectul de Vlad se găsesc înjugați prea bine unul lîngă altul. O femeie ca Floreal — nenorocită în căminul ei, constrînsă de împrejurări — a putut să evadeze din rîndul cuviinței și al datoriei. Cît despre Vlad, el a venit pe lumea aceasta pentru rușine și prostituție. Dezordinea morală din centrul căreia doctorul Taifun privește și deliberează nu poate fi adusă la cauza ei suficientă prin vinovăția celor doi. Și ce reparație, și ce ispașă ar aduce suprimarea unuia sau altuia ? Profesorul își aduce aminte de fabula lui La Fontaine : *Les animaux malades de la peste*[2]. Unde ar fi judecata și dreptatea cînd am scoate pe măgar drept marele păcătos, drept unicul vinovat în fața miniei cerului, și am acoperi pe scelerații veritabili ?

Vinovatul este altcineva, cu altă suprafață și cu altă răspundere ! O liniște stranie limpezește cugetul acestui

[1] Lumină, mai multă lumină ! (germ.).
[2] Animalele bolnave de ciumă (fr.).

om, sclavul metodei și pasionatul cercetării. Doctorul Taifun începe să fie mulțumit: a găsit pe marele vinovat! Din vijelia care trecuse peste el, din cataclismul intim de adineaori, din nebunia care îl împingea spre crimă, profesorul ieșea acum aproape biruitor: avea cuvîntul dezastruoasei enigme!

Vinovatul adevărat este el, doctorul Taifun! Ce caută el aici? Cine poate fi răspunzător, în primul loc dacă nu exclusiv, de toată această dezgustătoare aventură, începută acum trei ani? Pot sta alături, în balanța judecătorului, capriciile și zigzagurile unei isterice cu personalitatea aproape sacerdotală a unui ilustru savant?

A, nenorocitul de savant! Vinovăția lui urcă pînă la fatalitate și la antica tragedie. Trebuia să capituleze mai demult. Ar fi fost un noroc universal dacă ieșea din viață încă de odinioară, cînd a început să-și dea seama că e o povară estetică pentru semenii săi. Vinovăția lui a venit cu el odată în lume. Cu mutra lui antisocială și cu simțirea lui de jupuit de viu, ar fi trebuit să nu întîrzie printre oameni. Dar s-a încăpățînat să rămînă. S-a închis în mincinosul turn de ivoriu al studiului, al monahismului științific și al renunțării orgolioase. N-a trăit, n-a iubit, n-a făcut nici o nebunie — la vremea cînd nebuniile sînt iertate — și s-a îmbrăcat sufletește în pielea cu solzi a balaurului din poveste: uricios, egoist, nedorindu-și progenitură, torturînd pe biata Fritzi, singura femeie care s-a lipit de el. Și iată acum că respingătoarea jivină pretinde cum că nu este balaur adevărat, ci este Făt-Frumos, descîntat și prefăcut în balaur, și voiește să se dezbrace de solzii claustrului și ai egoismului!

Crimă fără de nume! Destrăbălarea savantului, apostazia preotului și dezertarea soldatului sînt una și aceeași crimă, privite de la distanțe deosebite și din tribunale diverse.

Crima lui este înfricoșată! Iubește dincolo de vreme, peste barierele onoarei și în răspăr cu tot trecutul lui de călugăr al laboratorului!

Ce putea să se întîmple în asemenea condiții dacă nu nenorocirea de azi? Cum era să-i rămînă credincioasă o femeie — pocit și bătrîn cum este — chiar dacă n-ar fi avut stigmatele și strechea isteriei, cum le are Floreal? Soarta lui este pecetluită. Femeia aceasta este stăpîna crudă a simțirii lui. Se simte închis în rușinoasa lui patimă de sexagenar ca într-o ergastulă de oțel. Nu mai poate trăi fără Floreal! Și iată — cu dovezi definitive — că tirana cărnii lui e o perversă care-și oferă isteria pe parale!

Concluzia... Concluzia nu poate fi decît una singură. Dezastrul nu poate fi răscumpărat decît într-un singur fel. (Doctorul Taifun se uită la ceasornic.) „Peste optsprezece minute, cînd va fi ora două, fiolele mele cu veninuri îmi vor face cel din urmă serviciu, supremul serviciu!“

XXI

CU O ACUITATE DE VIZIUNE PROPRIE imaginativilor și comedianilor, doctorul Taifun văzu ca înaintea ochilor titlurile mari din ziare:

Moartea profesorului Dimitrie Bobircă... Neașteptata moarte a ilustrului cardiolog profesor dr. Bobircă... Doliul științei românești...

Și apoi, rapide ca la cinematograf, subtitlurile articolelor de reportaj: *S-a stins o glorie națională: „Doctorul Taifun“: o poreclă schimbată în renume... O viață austeră... Enigma morții... Moarte firească, sau?... Casa în care s-a sfîrșit amicul omenirii suferinde...*

Profesorul avu o mișcare repulsivă și goni cu mîna zborul acestor negre libelule... Moartea lui în casa aceasta i se pare o pată dezgustătoare în tot reportajul... Ce vîlvă! ce cancanuri! ce scandal între confrați, la Universitate și la spital!... Se va stabili, fără doar și poate, că moartea profesorului a fost urmarea unei injecții suspecte. Chiar dacă amicii și admiratorii lui din presă vor lăsa peste cauza decesului vălul enigmei sau al abilității, totuși, acest sfîrșit, într-o casă unde nu fusese chemat ca medic, între patul unui copil bolnav și o mamă cu nume prost, și în absența din casă a presupusului părinte... este de o slutenie care gonește pe răposat din groapă...

Doctorul Taifun este dator să dea plecării sale din lumea aceasta măcar ceva din seriozitatea și din prestigiul

unei vieţi petrecute în atmosfera austeră a bibliotecii şi a laboratorului. *Tout est perdu, hors l'honneur !* [1] Profesorul trebuie să facă ultima lui haltă de cugetare, de deliberare şi de energie acasă, în faţa biroului, martorul muncii lui de patruzeci de ani, şi în mijlocul cărţilor amice. În sfîrşit, el nu trebuie să împovăreze şi să pună piatră de poticneală înaintea celor ce vor ridica glasul la catafalcul lui şi vor aduce, în ceasul despărţirii, salutul ştiinţei şi al omenirii suferinde celui ce a fost — între elevi, între colegi, la spital, pe catedră, în presa şi în literatura medicală universală — profesorul Dimitrie Bobircă.

Doctorul Taifun vede aievea — în biserica Sf. Gheorghe Nou — o mulţime de capete, făcliile cele mari din cele patru colţuri ale catafalcului şi coroanele de flori sub care se ascunde sicriul cu ilustrele rămăşiţe. Şi o lacrimă alunecă din ochii dedublatului comedian.

Două ore !... Nu e nimic. Va fi un ceas mai tîrziu, dar va fi la el acasă, între pereţii care ştiu să mărturisească, în ciuda rătăcirii de azi, eforturile şi nobleţea unei vieţi de apostol.

În amintirea doctorului Taifun începu să se insinueze într-un ritm de farmec sfîşietor şi cu o suavitate ucigaşă (stăruitoare peste cei patruzeci de ani trecuţi din epoca adolescenţei închinate lui Eminescu) cîntecul nemuritor al *Despărţirii :*

„Cîntări tînguitoare prin zidurile reci
Porni-vor să-mi cerşească repaosul de veci...
Apoi — de vor — m-arunce în margine de drum,
Tot îmi va fi mai bine ca-n ceasul de acum...
Ci tu rămîi în floare ca luna lui april,
Cu ochii mari şi umezi, cu zîmbet de copil ;
Din cît eşti de copilă să-ntinereşti mereu,
Să nu mă ştii pe mine, cum nu m-oi şti nici eu !"

Sărmanul Eminescu ! N-o fi scris şi el această genială *Despărţire* după ce găsise în soba iubitei vreo scrisoare de la un Vlad Gherasimescu oarecare ?...

[1] Totul este pierdut, afară de onoare ! (fr.).

Oricum, aici socotelile sînt clare. Adio, Floreal ! Doctorul Taifun nu poate, însă, să-şi smulgă gîndurile incerte, şovăielile conştiinţei şi perdeaua de întuneric agăţată iremediabil de acest piron bătut în inimă-i : Este Pupu copilul lui, ori nu este ?... Poate că mai tîrziu, în anii lui de bărbăţie şi de luptă, prin caracterul lui, prin destoiniciile lui şi prin biruinţele lui, va spune cine a fost adevăratul lui părinte celor ce vor şti să înţeleagă.

„În definitiv, iată povara de durere, de dezolare şi de ignoranţă pe care o duc cu mine în mormînt. Nu mai ştiu dacă Pupu e copilul meu ! Încolo, toate sînt în ordine. Plecăm *à l'anglaise* [1] şi din casa aceasta, şi din viaţă. Să iau şi scrisoarea lui Vlad, ori s-o las destinatarei ? E mai bine s-o iau cu mine. Dar trebuie să las o chitanţă în locul ei"...

Doctorul Taifun strînse fragmentele scrisorii şi le puse în servietă, apoi, pe o pagină albă, scrise cu litere uriaşe :

„Dragă Floreal, nu mai căuta în sobă scrisoarea secretarului general, fiindcă am luat-o eu. Adio !"

Aşeză pagina la loc vizibil, pe măsuţă, îşi luă trusa şi servieta şi ieşi din odaie fără nici un zgomot. Scara era suficient luminată de lumina globului electric din faţa casei.

Uşa exterioară era închisă pe dinăuntru cu zăvorul Yale.

XXII

RĂCOAREA NOPŢII DE TOAMNĂ ŞI tăcerea acestui cartier nou creat împresurară binefăcător fruntea împovărată de hotărîri funeste.

Doctorul Taifun străbătu precaut ocolul cu crizanteme şi, prin portiţa liberă, ieşi pe trotuar. Dar, în acelaşi minut, din colţul trotuarului şi din dosul unui masiv de lilieci se ivi un om de statură înaltă sub o pălărie cu streaşină largă. La doi paşi de doctorul Taifun, omul îşi luă pălăria cu ceremonie şi exclamă mirat :

— Tu eşti, Bobircă ?...

[1] Englezeşte (fr.).

Era Vlad Gherasimescu.
Cea dintîi zvîcnire a resorturilor voinței profesorului fu să se repeadă la Gherasimescu și să-l sfîșie cu unghiile și cu dinții. Din fericire, o veche dar neștearsă amintire ținu frîu și anihilă orice năvală. Într-o încăierare de odinioară, cu toată violența atacurilor lui Bobircă, Vlad Gherasimescu aruncase pe adversar cu capul într-un morman de nisip. Își propti atunci călcîiele în trotuar și, fără să-și elibereze mîinile, ca să întîmpine mîna întinsă a lui Vlad, doctorul Taifun izbucni, dar cu vocea în surdină :
— Ce demon te scoate înainte-mi în această oră supremă a vieții mele ?
Vlad își puse pălăria cam pe ceafă și își vîrî mîinile în buzunarele pardesiului.
Apoi, cu o figură amuzată, dar cu destulă și concesivă prietenie, privind cînd la globul electric, cînd la sumbrul și dușmănosul său camarad :
— Așadar, trebuie să treacă o mie de ani ca să vindecăm inima unui cardiolog de micile zgîrieturi din anii de școală !...
Doctorul îl privi de jos în sus, cu drăgălășia unui broscoi care s-a întîlnit cu un cocostîrc.
— Ascultă... nu e timp de amintiri și de recriminări. Poate că o providență — în care eu nu cred — te scoate în calea mea, ca să risipești din cugetul meu închinat clarității noaptea unei probleme grele ca mormîntul.
— Bobircă, la dispoziția ta, în eternitate !
— Nu te bucura prea mult. Ne întîlnim într-un minut fatal. Nu știu dacă peste cîteva ore nu-ți vei frînge mîinile de toate cîte vei afla și vei vedea...
— Pînă atunci, Bobircă, eu, unul, regăsesc cu farmec pe camaradul tragedian de altădată... E adevărat că ai cucerit lumea cu știința și cu faima ta de doftor, dar cred că mai grozav ai fi fost dacă te făceai actor.
— Diavol intuitiv, care m-ai prigonit și m-ai persiflat de pe băncile liceului... ține-ți gura, că altfel, în loc de solemnitate testamentară, iese o vulgară încăierare !...
Vlad își scoase mîinile din buzunare și le încrucișă pe pieptul lui de semiexcelență.
— Este evident că nu ești în noaptea ta cea mai amabilă. Dar ivirea ta neașteptată m-a făcut să pierd din vedere ce caut pe aici. Dacă am văzut bine, ai ieșit din casa lui Vasilescu-Plopu, un dobitoc al meu de funcționar.

— Ei, și pe urmă ?
— Tot aici veneam și eu...
— La dobitocul tău de funcționar ?
— Nu, la curva de nevastă-sa, ca să-i trag două palme și un picior undeva...
Bobircă lăsă pe trotuar servieta și trusa și sări ca o pisică în gulerul lui Vlad.
— Le-am primit eu, și palmele și piciorul !
Gherasimescu se clătină și se trase înapoi.
— Ai turbat, Bobircă ?
— Domnule secretar general, m-ai insultat sîngeros și onoarea te obligă să-mi dai neîntîrziată satisfacție !
— Bine, Bobircă. Să discutăm această paradoxală ofensă !
— Vino la mine acasă ! Aici nu putem să ne explicăm. La d-ta acasă, tot atît. Vino deci la mine acasă. Trebuie să luminăm în noaptea aceasta toate colțurile iadului !
— Încîntat și foarte interesat ! Cît poftești, cum poftești, unde poftești !
— Hai acum cu mine.
— Te urmez. Dar nu pe jos. Dă-mi voie să te invit în mașina mea, care așteaptă colea, în strada vecină.
Porniră amîndoi de sub globul electric și din fața casei moderniste, fără ca nici unul să observe cum se zbuciumă, sus, o perdea de la fereastră.

XXIII

CHRYSLERUL MINISTERIAL FĂCU numai cîteva minute de lîngă Hipodrom și pînă în Bulevardul Lascăr Catargiu. Doctorul Taifun arătă șoferului un mic palat, la un colț de stradă, și mașina se opri.
Vlad Gherasimescu se coborî cel dintîi și spuse tare omului de la volan :

— Nu mai aștepta. Eu rămîn aici, la d-l profesor Bobircă. Miine de dimineață nu am nevoie de serviciile tale. Ești liber pînă după amiază.

Doctorul Taifun deschise, în grila dinspre bulevard, cu cheile pe care le avea la el, o poartă secundară și, tot așa, în palat, o ușă secretă, mascată de o cortină de trandafiri agățători. Profesorul mergea înainte, și fostul lui conșcolar, intrigat și curios, îl urma în tăcere. Întoarse mai multe butoane electrice și trecu prin diferite coridoare, pînă cînd ajunse într-un hol pretențios și înalt, unde lumina nu era stinsă. Probabil că servitorii, așteptînd pe stăpîn, adormiseră și lăsaseră becurile aprinse... Alături, în sala de așteptare a clienților, același lucru, cu amănuntul supărător că cineva era trîntit pe o canapea și sforăia...

— A... Iată un scandal pe care-l voi pedepsi aspru !...

Și doctorul Taifun trase de picioare pe adormit. Dar și doctorul Taifun și Vlad, care se apropiase, căscară ochii mari. Adormitul sări în sus, șovăi o clipă, apoi se lovi cu palmele peste ochi :

— M-am deșteptat de-a-binelea sau am trecut dintr-un vis într-altul ? Boby și cu Vlad împreună !...

— Hristudorache al nostru !

— Iancule ! Cum ai ajuns tu în București ? Ce va să zică asta ? Nu mai înțeleg nimic !...

— Bobircă dragă, e foarte simplu. E adevărat că dacă am fi pe vremea lui Euripide ar trebui să încep să rostesc jalnic, ca Polidor :

Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας
λιπών ἵν' Ἅιδης χωρὶς ᾤκισται θεῶν [1].

...Dar pe vremea noastră ce minune poate să mai fie ? Am plecat din Constanța la cîteva ceasuri după tine, cu trenul reglementar, și am ajuns la miezul nopții în București, oraș mare, populat și fericit [2]. Și chiar dacă n-aș fi

[1] Sosesc, lăsînd tărîmul celor morți și porțile întunericului, unde sălășluiește Hades, bașca de ceilalți zei *(Ecuba,* Euripide) (n.a.).

[2] *Anabasis,* cartea I, cap. 2 (n.a.).

avut un tren atît de potrivit, ai uitat că de la Constanța la București faci cu avionul un ceas și ceva ? Ajungînd aici la tine pe la 12 noaptea, am găsit pe oamenii tăi în așteptare. Pasămite, le-ai trimis cuvînt că vii spre miezul nopții, și veghind noi și așteptîndu-te, am pățit ca fecioarele din *Evanghelie* care așteptau pe mire...

— Ne-ai convins, Dodorache. Cazul tău o fi cazul fecioarelor din *Evanghelie*, dar nu este cazul lui Polidor, fiul Ecubei. Ești tu în carne și oase. Însă n-a lipsit mult ca eu să ajung să dublez pe Polidor... Să trecem în bibliotecă și să deșteptăm pe oamenii mei, ca să ne pună samovarul de ceai. Orice ar fi să iasă din întîlnirea și din dezbaterile noastre, vreau lîngă noi susurul samovarului, sfetnicul meu din campanie...

Vlad și Hristudorache rămăseseră un minut de vorbă, pe cînd doctorul Taifun își chema servitorii și deschidea ușa bibliotecii, ușă largă și sculptată, ca de biserică. Intrară cîte trei în camera înaltă, tencuită pe toți pereții cu rafturi de cărți, în dulapuri deschise, și se așezară la masa dreptunghiulară din mijloc, sub policandrul cu globuri mate.

Doctorul Taifun avea în față pe Hristudorache. Vlad ocupă latura a treia. Hristudorache ridică două degete în sus, ca la școală și ca la Cameră :

— Vorbesc cel dintîi. Domnule profesor, subita d-tale plecare din Constanța a consternat pe clientul nostru Arvanitide și pe toată familia lui ! Adevăr îți spun : au plîns cînd m-am dus la ei și le-am anunțat că ai plecat fără de veste la București, chemat de o telegramă urgentă. Ce să-ți mai istorisesc ce-a mai fost odată cu criza de lacrimi !... Dar, deși zgomotoși și melodramatici, grecii sînt și oameni de acțiune. Arvanitide e armator și arhibogat. S-a dat jos din pat, m-a luat de braț și m-a dus la casa de bani. Mi-a deschis-o și mi-a pus sub ochi sertarele, pline cu valută forte. Apoi bietul om mi-a vorbit cu un accent care făcea de prisos orice discuție :

„Ia de aici cît vrei. Ia trenul sau avionul... Fă cum știi. Dar du-te la București și adu-mi înapoi pe profesor. Îl voi plăti ca un rege! Însă nu ca un rege îl chem, ci ca un bolnav nenorocit, pe care marea lui datorie de vindecător i-l pune în sarcină și pe conștiință."

— Iancule, armatorul tău vine și mă răstignește cu al doilea rînd de piroane!...

Doctorul Taifun își încleștă pumnii, se posomorî groaznic, apoi sări în sus, ca aruncat de resortul unei energii eroice:

— Grecul tău are dreptate! Întîi datoria și onoarea, întîi cele clare și apoi cele obnubilate! Voi amîna totul și, pînă cînd va fi să dau ochi cu moartea, îi voi face încă o farsă: îl voi reține în viață pe Arvanitide! Vom pleca la Constanța cu primul tren!

Hristudorache se ridică în picioare și, cu brațele la piept, execută un salamalec oriental.

— Bobircă dragă, să trăiești! Mai-nainte de a-i da viață lui Arvanitide, mi-ai dat mie obraz și crezămînt. Și acum, întrebarea care îmi frige gîtul de cînd m-ai tras de picioare și m-ai deșteptat... Bolnavul tău e bine, nu-i așa?

Cu ochii în jos, cu vocea surdă, doctorul Taifun răspunse:

— E în afară de orice primejdie...

— Slavă ție, stăpîne! Deși tu, Bobircă, ești straniu de concentrat și mi-ai spus cîteva cuvinte enigmatice, nu mai întreb nimic și las totul la dispoziția ta. Dar cel puțin tu, Vlade, ai putea să-mi spui de cînd această schimbare fericită și cuminte în raporturile dintre voi?

— Hristudorache, întreabă pe Bobircă... Ne-am întîlnit acum vreo jumătate de oră și sînt... un fel de captură de război...

Mătăhălos și liniștit, Vlad Gherasimescu își aprinsese o țigară și o fuma lăsînd capul într-o parte.

Doctorul Taifun se ridică dîrz, solemn, profesoral, ca la o dispută academică.

— Hristudorache, deși sîntem în jurul unei mese civile, și în mijlocul ei, în loc de crucifix, va fi un samovar, tu ai în noaptea aceasta chemare și fotoliu de mare judecător... Tu ne prezidezi, tu ne judeci, iar eu și cu Vlad sîntem, în jurul tău, de-a valma, martori, avocați, acuzatori și acuzați.

— Cu o singură condiție, Bobircă, să nu-l obligi pe judecător să-și falșifice natura lui de brav burghez și să te imiteze în gravitate.

— Ascultă, Hristudorache! Acuz pe Vlad Gherasimescu că a insultat trivial în fața mea pe o femeie pe care o iubesc.

Am luat asupra mea insulta și pretind lui Vlad să-mi dea satisfacție. Dacă nu era situația noastră socială, trebuia să umplem imediat de sînge locul unde am auzit insulta... Nu știu dacă acest sînge nu va trebui să curgă și acum, cu martori, cu proces-verbal și cu toate formele duelului...

— Tribunalul primește consternat această plîngere adusă împotriva lui Vlad Gherasimescu. Cînd s-a produs insulta și unde?

— Acum mai puțin ca un ceas, înaintea casei femeii ce mi-e dragă și fără ca ea să fie de față.

— Vlade, ai cuvîntul!

XXIV

USA BIBLIOTECII SE DESCHISE ȘI feciorul de casă, ajutat de jupîneasă, aduse și instală în centrul mesei un maiestuos samovar, cu toată pompa lui de cești, de chisele și de gustări.

După ce servitorii se retraseră, Vlad Gherasimescu, tot cu țigara între degete, întrebă, jumătate mucalit, jumătate plictisit:

— Onorat tribunal, dați-mi voie să întreb dacă situația mea de acuzat nu desființează sau nu confiscă cumva titlul meu de invitat al profesorului și colegului Bobircă...

Doctorul Taifun se grăbi să declare, turnînd lui Vlad primul pahar de ceai :

— Cele două planuri nu se intersectează : ești musafirul meu și totuși cel ce m-ai insultat.

— Bine, așa să fie. Domnule președinte, vă rog să suspendați ședința pînă după primul pahar.

Degajat și plin de poftă, ca după un spectacol tîrziu, secretarul general se servi copios din toate anexele samovarului. Apoi, cu al treilea pahar in mînă, deschise singur ședința :

— Scumpe Bobircă. îți jur că pînă în noaptea aceasta eu n-am știut ce rol, ce parte, ce importanță are în viața ta doamna Floarea Vasilescu-Plopu. Oarecare flecării mi-au ajuns la ureche. Dar cine ia în seamă șoaptele mahalalei !... Ce căutam acasă la ea și pentru ce am rostit acele cuvinte de insultă, pe care sînt dezolat că le-ai luat asupră-ți ? Iată adevărul și iartă-mă că ți-l spun pe șleau : doamna aceasta mă costă o mulțime de parale, și bărbată-său, care este funcționar în ministerul meu, mă costă o mulțime de favoruri, locuință, avansare etc., etc. Are un copil în vîrstă de doi ani, și aproape m-a convins că eu aș fi adevăratul lui părinte. De cîteva zile, copilul e bolnav. Doamna mi-a cerut bani și un concediu de trei zile pentru Vasilescu-Plopu. I-am trimis azi cinci mii de lei. Dar ce s-a întîmplat ? De obicei, curier între noi este ușierul meu Neagu, un om devotat, însă cu dambla. Aseară nu se mai ținea pe picioare. Atunci am trimis banii și o scrisoare printr-un alt servitor. Probabil că acest al doilea servitor, după ce mi-a făcut comisionul, a fost imprudent, s-a lăudat față de Neagu, a provocat invidia lui... în sfîrșit, nu știu ce a fost... Atîta numai că, după ce s-au certat și s-au încăierat, Neagu, încă destul de beat, dă buzna — acum cîteva ore — în cabinetul meu și-mi pune sub nas, cu niște aere și cu niște gesturi pe care numai marele nostru Ion Brezeanu ar putea să le redea, o scrisoare smulsă din mîinile adversarului : „Ca să se încredințeze excelența voastră cine sînt oamenii pe care vreți să-i faceți oameni de încredere în locul meu... în locul lui Neagu, cîinele credincios al excelenței-voastre !" Am scrisoarea la mine în buzunar. Este o scrisoare a șefului meu de cabinet și, în același timp, spre rușinea mea, nepotul meu, Titu Mărgărit, către d-na Vasilescu-Plopu. Scrisoarea trebuie să fie de aseară, dar n-are dată, n-are stil, n-are educație și e un monument de destrăbălare și de anarhie sufletească. Deși citirea acestei scrisori este penibilă, te rog, iubite Hristudorache, s-o citești cu glas tare, căci ea explică, dacă nu și justifică, exasperarea mea, demersul meu și insultele pe care le-am rostit...

Hristudorache luă scrisoarea — grozav de mototolită, ca un document smuls prin luptă — și o netezi cu palma sub lumina abundentă și mată. Era un *en tête* oficial. Hristudorache citi :

„Să fiu al dracului, Floflocel, dacă am cu ce plăti manichiura și bacșișurile de mîine de la dineul diplomatic ! De cîtva timp, nimic nu mai pică, vorba ăluia de la Sinaia !... Toată nădejdea — și a mea, și a ta — este la harpagonul de Hagi-Tudose, adică la unchi-meu... Pă el, Floflocel ! Mi se pare că iar s-a oprit barza, cu milioane în cioc, pe coșul ministerului nostru. Scrie-i că s-a îmbolnăvit plodulețul (al cui este, Floflocel ticălos, al lui ori al meu ?) și cere-i gologani. Vezi, eu sînt modest, nici inimă de tată nu prea am, nici bani la buzunar...

Da' nu te mai boci atîta ! Lasă, că nu piere sămînța rea ! Fie că o fi a lui unchi-meu, fie că o fi a mea... Îmi cunosc bine rezistența neamului !... Un fleac de boală de copil, și atîta tot !

Nu mai plînge, Baby,
Nu te izmeni ;
Nu mai plînge, Baby,
Nu mă plictisi !

sau cam așa ceva... Alivoar, Floflocel ! Spune-mi cînd..."

Hristudorache își întrerupse lectura. Scandalizat și el de ultima frază din scrisoare, rosti mai mult dramatic decît comic :

— Tribunalul nu mai poate citi sfîrșitul...

XXV

O TĂCERE JENATĂ ȘI GREA ÎNCOvoie capetele celor trei colegi, care — împovărați și ei de păcate mari și mici — erau totuși fiii unei generații crescute în cultul formelor exterioare și în tradiția convenientelor civilizate.

În această tăcere prelungită, se auzi din stradă zgomotul unei mașini și pocnitura portierei care se închide, iar îndată după aceea în palatul cufundat în tăcere zbîrnîi soneria de la intrare.

După oarecare parlamentare depărtată, amestecată cu pași care se apropiau, ușa bibliotecii se deschise și feciorul se arătă, somnoros și rău dispus :

— E o doamnă cu un copil în brațe care voiește numaidecît să vorbească cu domnul profesor... Zice că e un caz grav...

Surprinși, dar toți deodată bănuitori, cei trei colegi se uitară unul la altul. Doctorul Taifun porunci servitorului :

— Poftește pe această doamnă aici, în bibliotecă.

Mai înainte ca să fie văzută și recunoscută, Floreal văzu de departe, din umbră, pe cei ce stăteau în jurul mesei sub policandrul cu lune pline. Apriga ei intuiție de mamă și de femeie în primejdie o făcu să prindă aproape întocmai cuvîntul situației. „S-au împăcat ciobanii... Vai de biata lupoaică ! Dar cine o fi celălalt ? Cu ajutorul sfîntului Nicolaie, un prieten“...

— Poftiți, doamnă ! Intrați.

Floreal apăru în lumină, într-o mantie neagră, lungă, ca de călugăriță, și sub un văl des, care o acoperea și pe ea, și pe copilul ținut în brațe. Vălul căzu deodată cu o preciziune pare că-nvățată în douăzeci de repetiții. Ca și cum n-ar fi văzut decît pe doctorul Taifun, Floreal înaintă spre el, arătîndu-i copilul palid, pare că fără viață, și dînd pe spate splendida ei cosiță de inele negre. Femeia din *Biblie* înfățișa regelui Solomon copilul pe care trebuia să-l spintece gealatul !...

Doctorul Hristudorache îngălbeni, fără ca să prindă de veste altcineva decît Floreal, și se rugă în taină :

Ὁ θεός ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ![1]

Cu glasul în surdină, răgușit de emoție, dar imperios și dramatic, Floreal interpelă pe doctorul Taifun :

— Ce otravă i-ai dat copilului, domnule profesor ? De ce este așa moale ca o cîrpă și nu se mai deșteaptă ? Să nu te fi împins Necuratul să-i fi făcut vreo injecție copilului ! Cu mine ți-ai găsit nănașa !... Sînt nepoată de țigancă vrăjitoare, domn'ule profesor, și pentru viața copiilor mei pun viața mea ! Eu nu sînt cocoană de alea care azvîrlă copiii în closet ! Dacă nu vrei să înțelegi cine e tat-său, eu sînt mă-sa. Să nu fie vreo drăcie la mijloc, că, așa cum mă vezi, mă duc să scol din somn pe primul procuror și bem toți ceaiul al doilea la parchet !...

Mama, plină de dureri, dădea vădit actriței cu mult înainte, și viața pasionată, alarmată și sălbatică răscumpăra cu abundență pe femeia vicleană...

Vijelia acestor sentimente, primitive și irezistibile, răscoli pe cei trei ca pe niște frunze de toamnă și-i aruncă în sus de la locurile lor. Se grămădiră în jurul copilului — în primul loc cei doi medici — complex și divers emoționați.

Hristudorache, care îl vedea pe Pupu întîia oară, îi apucă mînuța, îi urmări pulsul cîtva timp și apoi, contemplînd capul galeș, răsturnat pe sînul maică-si, exclamă ca un Arhimede iluminat, care nu mai ține seama de nimic și fuge gol din baie :

— Bobircă, este copilul tău ! Este leit capul tău de acum aproape cincizeci de ani, cînd dădurăm împreună examenul de bursă ! Ți-o afirm cu dovezi pe care tu le-ai uitat. Am între amintirile mele o fotografie de pe atunci : tu și eu după ce am izbutit la examenul de bursă. Mai ții minte ? Bietul tata, Dumnezeu să-l odihnească, ne-a dus pe amîndoi la Mandy și ne-a fotografiat. Păstrez și azi fotografia. Ți-o arăt astăzi la Constanța ! Extraordinar ! Bobircă, este copilul tău ! Te rog, doamnă, lasă-l în bra-

[1] Dumnezeule, îndură-te de mine, păcătosul ! (n.a.).

țele mele și liniștește-te, că nu-l amenință nici o primejdie. Dă-l încoace la mine fără teamă, sînt și eu doftor... Sluga d-tale, doctorul Hristudorache din Constanța...

Apoi, privind la doctorul Taifun și pipăind bandajul de la urechea copilului :

— Ce a fost ?

— Otită medie, operată.

— Va să zică, ceva care a trecut...

Cuvintele și atitudinea lui Hristudorache limpeziră pentru Floreal punctele dificile, pozițiile respective și tot înțelesul strategic al situației. Doctorul din Constanța a rămas și continuă să fie aliatul ei ! Zguduită de acest ajutor neașteptat, de duioșia cu care Hristudorache ținea pe Pupu în brațe și de tăria convingerii lui — Pupu este copilul lui Bobircă — Floreal fu gata să izbucnească în lacrimi. Dar, atentă și intuitivă ca o vulpe, ea zări pe masă, între farfurioare, scrisoarea citită adineaori, își comprimă lacrimile și, făcînd niște cruci mari, pravoslavnice, binecuvîntă pe Hristudorache :

— O, domnule doctor Hristudorache ! Dumnezeu să-ți dea tot binele și tot norocul, d-tale și familiei d-tale, că vrei să înțelegi adevărul și nu te dai în lături să-l mărturisești !

— Doamnă, dacă îți inspir această încredere, și fiindcă mai sînt și doftor de copii — îndeosebi pentru copiii pe care mi i-a dăruit Aspazia, nevastă-mea — te rog lasă-l pe copil în grija mea. Boby dragă, ajută-mă să-i fac un locșor bun între perne, colea, pe canapea...

— Nu, Hristudorache... Dă-mi voie să sun să-i aducă de sus un pled și o perniță.

— Te rog stăruitor, nu te osteni și nu-ți osteni oamenii. Am eu un pled excelent și o perniță făcută de mîna Aspaziei. Vlade, fii bun, adu-mi din hol căpătîiul pe care dormeam adineaori. E sacul meu de noapte.

În acest minut de dislocare generală, Floreal se apropie de masă și, cu aerul că-și pune în ordine mantia de pe ea și cosița revărsată, fură cu ochii toată scrisoarea lui Titu Mărgărit. Dar Pupu — în brațele abile și afectuoase ale lui Hristudorache — suspină de cîteva ori, porni parcă să plîngă și apoi se cufundă, toropit de somn și cu capul pe urechea bandajată, în coca de puf, de olandă și de lînă. Floreal alergă lîngă el.

— Nici o grijă, doamnă ! Doarme ca un pașă !... E un noroc că doarme atît de bine. Cînd va binevoi să se deștepte, îi vom premeni pansamentul. Ce doctor l-a îngrijit ?

— Un elev al profesorului, doctorul Samuely.

— Sau el, sau eu... vom vedea !

XXVI

FLOREAL ÎNTÎRZIE O CLIPĂ lîngă copil, se aplecă asupră-i, îl sărută ușor și-l închină.

Apoi, hotărîtă, oțelită de voință și de planuri superior stăpînite, reveni lîngă masă. Cei trei așteptau în picioare. Bobircă se uita la ceasornic, fără să-l vadă ; Gherasimescu își căuta țigările ; Hristudorache ațintise scrisoarea și parc că întindea mîna ca s-o ascundă.

Cu o cutezanță de mare strateg în fața unui obstacol ce trebuie răsturnat, Floreal opri gestul lui Hristudorache.

— Nu, scumpe doctore !... Las-o aici, la vedere ! Domnule profesor, mai este încă vreme. Domnule secretar general, luați loc, vă rog... Apoi, indiferentă și superbă, ridică scrisoarea între două degete, se făcu că o străbate într-o clipă și, ca și cînd ar fi fost o notiță de avocat sau de parlamentar, o păstră între degete, plimbînd-o în sus și în jos. Domnilor, erați trei la această masă. Dați-mi voie să ocup eu latura a patra. Dar să-i zicem banca acuzaților. Domnule doctor Hristudorache, deși mi se pare că te văd în această noapte, ori mai bine în această dimineață, întîia oară în viața mea (ochii lui Hristudorache avură un joc speriat și curios), totuși, simt în d-ta pe cel ce mă înțelege, mă compătimește și poate să-mi susțină procesul. Fii apărătorul meu ! Nu !... fii judecătorul meu, tribunalul meu, divanul care ascultă, cîntărește cu înțelepciune și se rostește cu dreptate !

Hristudorache, Vlad și Bobircă se priviră unul pe altul, mirîndu-se, în conștiința lor, că Floreal îi readuce — pare că în felul unui mediu cu ochii legați — la nivelul și în atmosfera întreruptă adineaori prin invaziunea ei. Hristudorache îi răspunse :

— Doamnă, îmi reînnoiți un mandat și o calitate pe care le dețineam, prin voința amicilor mei, în momentul cînd ați intrat în bibliotecă.

— Cu atît mai bine ! Domnule doctor Hristudorache, sînt la tribunal, la Curtea marțială, la Casație... unde poftiți ! Ascultă-mă și judecă-mă ! Iată și un început de dosar. Și probabil că mai aveți încă o scrisoare, încă un document în servieta d-lui profesor... Pe celelalte documente vi le voi prezenta eu, în copie sufletească... a, un dosar enorm, ud de lacrimi și de sînge... Floreal aruncă scrisoarea dintre degete și lăsă capul în piept, cu aerul că gonește un val de emoțiune intempestivă. Apoi, cu fruntea sus : Domnilor, nu vă cer milă, ci dreptate. Întîi dreptate ! Cînd veți recunoaște că am dreptate și îmi veți da-o, atunci mila dv. va fi nu o pomană, ci un balsam evanghelic. Recunosc că stau înaintea dv. ca o mare vinovată... Aveți aci de față dovezi zdrobitoare și dv., domnule profesor, și dv., domnule secretar general — *sauf respect* [1] — sînteți tovarășii mei de infamie și de adulter. Ați citit la mine acasă, d-le profesor, scrisoarea trimisă mie de d-l secretar general, și din această scrisoare ați înțeles natura raporturilor dintre d-sa și mine, ați înțeles că i-am cerut bani și că l-am făcut să se creadă tatăl copilului meu. Ați citit probabil tot așa aici, între dv., scrisoarea aceasta, scrisă mie de d-l Titu Mărgărit, nepotul și șeful de cabinet al d-lui secretar general, și ați stabilit aceeași situație, aceeași legătură rușinoasă, aceiași bani ceruți și aceeași mistificare cu paternitatea copilului... Sîntem la tălpile ticăloșiei : adulter, mistificare și escrocherie... Și să credeți că nu scot nici o consolație din faptul că partenerii mei aparțin Universității și înaltei administrații...

[1] Fără respect (fr.).

— E adevărat, d-le profesor, că situația dv. față de mine — dacă nu și a mea față de dv. — intră într-o categorie specială. Vom ajunge la ea în curînd. În această clipă nu pot goni dinaintea ochilor minții mele icoana atîtor femei cinstite, atîtor venerabile matroane, care, acum, spre dimineață, dorm între copiii lor, sub candela și icoanele sfinte din perete. Cît am dorit să fiu și eu la fel cu ele !... Și după ce am căzut și mi-am pîngărit căsătoria, cît m-am luptat și m-am rugat să nu cad mai jos, ci să mă opresc măcar aci, între femeile care au greșit, s-au pocăit și au fost iertate... Dar pentru asta trebuia, d-le profesor, să-mi întinzi o mînă iertătoare, să mă declari absolvită, fiindcă sînt mama copilului ce mi-ai dăruit, și să-mi dai adăpostul și cinstea numelui d-tale !

XXVII

— CINE SÎNT, DE UNDE VIU ȘI CUM am ajuns complicea dv. ? Tatăl meu este un pictor celebru, unul dintre numele glorioase ale picturii românești, mort pe cînd eram de-abia copilă, și căruia nu i-am zis niciodată tată fiindcă eram copil nelegitim. Mamă-mea era țigancă florărească și modelul pictorului. Sînt cîteva pînze vestite, care o arată pe biata mama, în anii ei — puțini și grabnici — de oacheșă frumusețe. A murit înaintea tatei. Au venit atunci rudele mamei, în frunte cu mama bătrîna — toți țigani de șatră de prin Vlașca — și m-au cerut cu tămbălău. Așa am auzit de la bunica de culoare albă, care m-a crescut. Tata n-a voit să mă dea și și-a gonit rudele cu poliția. Ce gînduri o fi avut el cu mine, nu știu ! A făcut o mare greșeală ! Aș fi crescut între țigani, aș fi trăit după pravilele lor barbare, n-aș fi cunoscut nici infamia socială, nici infamia conștiinței...

Părăsindu-mă și tata pe cînd aveam de-abia trei ani, am trăit în casa bunicăi, o sfîntă femeie, vrednică să stea între sfintele din călindar. Fără să fiu copil recunoscut, totuși, tata a lăsat cu limbă de moarte ca din venitul cu-

tărei case pe care o avea și el, neamurile să mă crească și să mă țină în școli. Dar neamurile m-ar fi trimis la mături și la bidinele. Sfînta bunicuță, însă, m-a dus de mînă la școală, precum mă ducea și la biserică, și nu s-a odihnit, și a alergat, și s-a zbătut, și s-a luptat cu toată lumea pînă ce m-a văzut absolventă a claselor primare și apoi bursieră într-un mare liceu de fete de aici din București.

S-a dovedit că bunica avea dreptate. Nu eram proastă, m-am simțit iubitoare de carte și am fost mereu printre elevele care își dispută primele distincțiuni. Scumpa bătrînică și-a încheiat viața ei de jertfe, de milostenii și de cucernicie după ce am trecut examenul de bacalaureat, la care am fost calificată cea dintîi.

Rudele mele de pe tată s-au grăbit să pună mîna pe venitul căsuței, rămas mie prin testament verbal. Rudele de pe mamă se risipiseră de mult... Mai văzusem uneori pe mama mamei, căruntă, coroiată, cu pipa în dinți și cu ghiocul la brîu.

M-am găsit singură în acest oraș, haotic, crescut și învîrfuit după război cu lopețile avidității și ale desfrîului. Fată de nouăsprezece ani, urcînd scările tuturor autorităților și instituțiilor — sub ochii lubrici ai domnilor de la ghișeuri și de la birouri — ca să găsesc ticăloasa de leafă din care să trăiesc și să-mi sfîrșesc studiile universitare... Mă înscrisesem la Facultatea de științe și am trecut anul întîi cu bun examen. Dar cum să merg mai departe ? Cine te ajută să completezi ori să corectezi cinstit lipsurile unei educații numai teoretice ? Aș fi voit să învăț vreo meserie manuală, să lucrez noaptea, și ziua să mă duc la facultate.

M-am îndreptat către unul din foștii prieteni ai tatălui meu, singurul care nu uitase că răposatul lui amic are un copil din flori... Era și el tot pictor, celebru ca și tatăl meu, și un om de o îngerească bunătate. A murit anul trecut. M-a primit cu noblețe, m-a ajutat adeseori cu bani și a stăruit să învăț dactilografia în biroul unei surori a lui.

Am învățat dactilografia și am ajuns, în iuțeală și în exactitate, pe cele mai bune lucrătoare. Dar am făcut greșeala neiertată să nu rămîn în acel birou modest, ci să mă

prezint la un concurs de dactilografe deschis de ministerul dv., d-le secretar general, pe vremea cînd dv. făceați parte din altă formație politică și nu conduceați trebile departamentului.

Spre nenorocirea mea, am izbutit la concurs și am fost repartizată în biroul d-lui Vasilescu-Plopu. Omul acesta a fost piaza rea a vieții mele și pragul peste care am trecut în beciurile infamiei. Domnule secretar general, cînd stați în mărețul dv. birou și discutați și dezlegați problemele grave ale gospodăriei naționale, nu simțiți cum urcă spre dv., din adîncurile piramidei administrative, suspinele și deznădejdile bietelor femei funcționare ? Ce atmosferă ! Ce constrîngere sufletească ! Ce vastă cultură de bacili ai disoluției morale ! De la birou la birou, se înnoadă și se deznoadă zilnic miile de rețele ale ochilor vicleni, ale flirtului, ale cancanului, ale poftei curvare și precurvare, ale geloziei și ale spionajului ! Apostolii emancipării femeilor, cînd trec prin birourile noastre mixte, trebuie să încerce mari și înfricoșate zguduiri sufletești !...

Am trăit un an de zile în această lume înăbușitoare și am căutat s-o neutralizez printr-o muncă încordată și exemplară. Pe fetele colege le-am cîștigat cu răbdarea și cu purtarea mea totdeauna discretă. Cu șefii mei am dus-o însă greu. Nu mi se întîmplase pînă aci să văd oameni care să-și pună toate silințele și să voiască din răsputeri să fie năzuroși, mojici, tirani, într-o ureche, călcători ai dreptății și ai demnității omenești. Dar tiranul cel mai nesuferit, caracterul cel mai prefăcut și mai viclean, sufletul cel mai diform din toată colecția șefilor mei era șeful de birou de care depindeam : d. Manole Vasilescu-Plopu.

Într-o sîmbătă înainte de amiază îmi aduce un vraf de hîrtii de copiat și-mi spune ursuz și privindu-și vîrful ghetelor : „Să știi că trebuie să mi le scrii pînă diseară. Și mîine după prînz să mi le aduci negreșit acasă, pentru că vreau să le prezint secretarului general la d-sa la domiciliu"...

Era o corvoadă ilegală. N-am protestat, m-am supus, am lucrat hîrtiile, și a doua zi, duminică după prînz, i le-am adus acasă. D-l Vasilescu-Plopu, care potrivise lucrurile astfel ca să fie singur, m-a prins în cursă și m-a necinstit !

Vă dați seama, judecătorii mei, de prăpastia sufletească în care m-am văzut după fapta fără nume a șefului meu de birou ?... Așa începea viața pentru mine ? Aceasta era realitatea în care trebuia să răsădesc sărmanele mele visuri de fată dornică să muncească cinstit și să se țină întocmai de principiile auzite de la bunică-sa ? Acestea erau omenia, mila, probitatea, ocrotirea pe care o biată fată orfană și săracă le găsea în inima și în atitudinea celor chemați să-i apere și să-i asigure moralitatea ?... Închipuiți-vă starea mea sufletească de atunci și înțelegeți cum germinează și evoluează, în sute de cazuri analoage, cruda dezamăgire, răzvrătirea, anarhia și toate proiectele răzbunătoare !

XXVIII

— RĂMĂSESEM ÎNSĂRCINATĂ... M-am dus la binefăcătorul meu și i-am spus toată tragica mea întîmplare. Acest om bun și iubitor de oameni a găsit în ființa lui năvala unei sfinte indignări. Era intim prieten cu ministrul nostru de pe atunci. Dar mai-nainte de a ajunge la ministru, a avut cîteva întrevederi cu omul care mă necinstise. L-a pus înaintea acestei alternative : „Ori te căsătorești cu funcționara de care ți-ai bătut joc, ori te chem la răspundere în fața ministrului și a opiniei publice"...

Nici eu n-am rămas cu brațele încrucișate. I-am vîrît lui Vasilescu-Plopu între ochi țeava revolverului : „Ori mă duci la primărie, ori te duce mă-ta la cimitir"...

Șiret, perfid, fără pic de noblețe precum era, trebuia să fie și poltron. Nu atît de frica scandalului, cît de frica

revolverului, a trebuit să cedeze și să mototolească la repezeală o căsătorie civilă și religioasă, pe care am săvîrșit-o în Găiești, tîrgul său de obîrșie. Atunci am cunoscut a doua piază-rea a vieții mele, pe cocoana Patița, mama lui Vasilescu-Plopu.

Ar trebui să umbli și să răscolești multe țări ca să-i găsești pereche cocoanei Patiții... Vreo cîteva luni, cînd am trăit sub același acoperiș cu ea, aici, prin Dealul Spirii, au fost luni de mucenicie și de răbdare supraomenească. Voia, dragă Doamne, să învețe pe noră-sa cum să-și chibzuiască gospodăria și cum să facă fericirea casei și a bărbatului. Din mila Domnului, n-a putut să stea pînă la nașterea fetiței și s-a înapoiat lîngă cumnată-mea, fată mare, la Găiești.

Soacră-mea nu m-a iertat niciodată că am intrat în casa lui fiu-său „goală pușcă"... A rămas neclintit încredințată că eu am sărit în capul lui Vasilescu-Plopu și că toată neomenia lui a fost, în realitate, o șarlatanie a mea. Soacră-mea mi-a scos ochii fără milă, ca la privighetori, că dacă nu cădeam eu, belea, în vatra lui fiu-său, el era să se însoare cu fata unui băcan milionar din Găiești, pe care cocoana Patița o pîndea ca pe o cireașă coaptă.

Am tăcut, am înghițit, m-am resignat... O mîngîiere tristă și dulce începea să mă cuprindă pe măsură ce mă apropiam de ceasul facerii. Judecătorii mei, fiind bărbați, nu puteți să cunoașteți energiile, efluviile și duioșiile pe care maternitatea le dăruiește sexului nostru... Uram pe cel ce mă făcuse, cu sila, mamă, dar iubeam de mai-nainte pe bietul copil, nevinovat de monstruozitatea tatălui...

Părăsisem ministerul imediat după căsătorie, deși Vasilescu-Plopu mi-a tras din pricina aceasta prima pereche de palme. Voiam din tot sufletul să fiu și să rămîn cinstită. Voiam să nu mai văd toată ziua, cot la cot cu mine, alți bărbați, toți mai politicoși și mai puțin respingători ca Vasilescu-Plopu. Am rămas deci acasă, cosînd bonețele și cămeșuici pentru bietul și așteptatul meu odor,

cîntînd de jale și pregătind de mîncare pentru bărbatul care se înapoia de la birou.

Am născut în bune condiții. Am îndurat cu tăria stră-moașelor mele oacheșe tratamentul barbar al moașei din mahala și am putut să pun în gura fetiței un uger plin. Cocoana Patița, spre norocul meu, a renunțat să mă mai învețe cum să fiu mamă și a rămas la Găiești. Am cumpărat cărți de puericultură, am gonit multe din superstițiile tradiționale de lîngă leagănul copilului și am găsit o ascunsă mulțumire să veghez, ziua și noaptea, vlăstărașul care îmboboceа trandafiri de sănătate.

Am trăit trei ani liniștiți și ascunși. M-am închis în mine însămi, am citit în taină cît am putut mai mult și m-am deprins să contrafac în ochii lui Vasilescu-Plopu pe soția cadînă, muncind toată ziua, înghițind toate capriciile și mojiciile bărbatului și numărînd toți pașii copilului. Ieșeam rar din casă, mă feream să leg prietenie cu vecinii și nu aveam prieten și sfetnic decît pe înțeleptul părinte Vasilie, parohul parohiei noastre.

Timp de trei ani, Vasilescu-Plopu a găsit aceste condiții de viață casnică aproape pe gustul lui și acceptabile. Foarte rar îmi cerea să apar cu el în lume și cîteodată — cînd dădea de bilete gratuite — mă lua la teatru sau la cinema. Îmbrăcămintea, toaleta, apa mea de Colonia rămăseseră, tainic, tot în sarcina scumpului meu protector, pictorul și tatăl meu adoptiv. Lucrul acesta cred că n-a rămas nemirosit de Vasilescu-Plopu, dar s-a făcut n-aude, n-a vede, și mai pe urmă, pe intuițiile lui fals interpretate, și-a permis să construiască niște planuri și niște tendințe de o răzvrătitoare infamie. Această letargie conjugală a ținut trei ani. Dar după trei ani a început era construcției cartierelor funcționărești, cu facerea tablourilor, cu repartizarea loturilor, cu intervențiile și cu luptele de influență care nu puteau să lipsească. Vasilescu-Plopu, urîcios și nesuferit, cum se simte și el din cînd în cînd, a conceput o idee simplistă și practică : să se dea el la o parte și să vîre pe nevastă-sa în acest concurs de intrigă și de favoruri... Lucrurile s-au tărăgănat, miniștrii și partidele politice au făcut cu schimbul, pînă cînd amicii dv. de azi au fost chemați încă o dată la cîrma treburilor publice.

Vasilescu-Plopu a început cu mine un fel de curs de morală specială, tratînd despre „femeile inteligente" care, în cazuri grele și grabnice, pot să ajungă, prin dexteritatea lor firească, acolo unde soții greoi, boccii și militarizați nu pot să răzbată. Pleca mereu de la pilda soției, să zicem, a unui căpitan, care poate să răzbească la toți șefii soțului ei, pe cînd el, paralizat de reglementele militare, nu poate... decît să conteze pe abilitatea neveste-si. În același timp, Vasilescu-Plopu mă trimitea cu fel de fel de cereri și de instrucții pe la directorii de serviciu, pe la ingineri și pe la toți oamenii în mîna cărora știa sau credea el că stă afacerea viitoarei noastre case.

Într-o zi, la masă, revoltată de toate aceste demersuri la care mă împingea soțul filozof și îndeosebi alarmată de prea marea amabilitate a arhitectului-șef — gata să-mi acorde tot ceea ce cerusem — am intrat într-o crîncenă explicație conjugală.

„Nu înțelegi ce preț îmi cere arhitectul d-tale pentru acest tip de casă și pentru lotul pe care-l poftești ?"

„Te-am întrebat eu ?"

„Da, dar te întreb eu ! Vrei să cumperi cu cinstea nevesti-ti protecția și consimțămîntul acestui om ?"

Atunci Vasilescu-Plopu a avut o mutră și niște priviri care echivalau cu un fel de întoarcere pe țevi, în casă și în chiuvetă, a dejecțiunilor din hazna.

„Ia ascultă, madam, pe mine nici nu mă cumperi, nici nu mă vinzi ! Ce tot îmi dai zor cu sfielile și cu scrupulele d-tale ?! Ne cunoaștem de atîția ani... Ce, crezi că eu nu știu cu ce plătești d-ta ciorapii, pantofii și parfumurile d-tale ?... Ia să mă slăbești !"

I-am răspuns într-un acces de subită nebunie :

„De cine vrei să vorbești, canalie ? De tatăl meu adoptiv, de sfîntul care mă ajută de cînd eram copil ?"

„Ba bine că nu! De sfîntul ăla care-ți cumpără chiloți"...

Atîta mai țin minte, că i-am astupat gura cu o palmă strașnică și m-am prăbușit lîngă masă...

XXIX

CÎND M-AM RIDICAT DIN PAT, după cîteva zile, am constatat în mine o stranie prefacere sufletească. Pare că un copac care ar fi foșnit multă vreme afară, lîngă ferestrele mele, acum ibzutise să intre în casă și s-o umple, toată, cu frunzișul lui... Turpitudinea omului lîngă care trăiam mă sfărîmase și mă lăsase accesibilă sfatului viclean și ceasului rău. Eram alta, sau cel puțin nu mai simțeam în mine claritatea, convingerile de mai-nainte și voința categorică și onestă să stau de pază la poarta conștiinței mele. Eram poate și bolnavă. Un fir morbid, pornit poate din tainica ereditate, se înmulțea acum rapid în jurul meu și mă învăluia în plasa lui fatală.

Ceea ce mă îngrijea, însă, mai mult decît orice erau niște junghiuri în inimă și niște palpitații care mă sufocau și mă ridicau noaptea de pe pernă. Mai era — acum trei ani — și o vară înăbușitoare. Nu putusem să mă clintesc din București, nu putusem să trimit pe fetiță nicăieri, și Vasilescu-Plopu stătea în capul meu ca o cucuvea pe un turn care e gata să se năruiască.

În aceste condiții, domnule profesor, m-am hotărît și am venit într-o zi la orele dv. de consultație. Ce s-a întîmplat între noi n-am putut să-mi dau seama decît prin crîmpeie de amintire și prin demonstrația consecințelor... După zece zile a fost clar pentru mine că am rămas însărcinată. Fusese ziua de 17 august. În anul următor, exact la 17 mai, am născut pe Pupu. La 17 decembrie am venit și v-am spus că sînt în luna a patra.

Din nenorocire, domnule secretar general, în septembrie același an ați avut ideea să luați asupră-vă afacerea noilor cartiere funcționărești și să verificați întreaga situație și pe toți beneficiarii.

Floreal făcu o pauză, cu aerul că se apropie de niște amintiri prea dureroase sau prea greu de exprimat. În severa cameră, căptușită cu tomuri negre pînă sub tavan, cei trei foști colegi ascultau, palizi de insomnie și de încordare. În măsuri deosebite, fiecare era surprins și răscolit. Floreal vorbea cu o ușurință de orator care se ignoră. Pe lîngă aceasta, disciplina gîndului și alcătuirea frazei dovedeau cu prisos că iubirea ei de carte și lecturile în taină despre care vorbea nu erau laudă deșartă. Auditorii ei puteau să se creadă la o conferință intimă, ținută de o intelectuală sau de o artistă. Pe măsură ce vorbea, talarul cel negru pe care îl aruncase pe deasupra la plecarea ei de acasă se desfăcea și atîrna ca niște sepale negre, eliberînd inima petalelor de mătase și de chihlimbar.

Floreal ridică fruntea și urmă:

— Ați pus la cale, domnule secretar general, adunări, discuții, ceaiuri și petreceri pentru familiile funcționarilor și mi-ați acordat o foarte măgulitoare luare-aminte. Tot așa a făcut și nepotul dv., d-l șef de cabinet Titu Mărgărit. Cînd a fost vorba să se repartizeze locuințele și să se încheie actele de vînzare între minister și noi, funcționarii, ați provocat cîteva compariții în cabinetul dv., și în locul lui Vasilescu-Plopu am apărut eu, soție și mamă nenorocită, ale cărei sfieli, scrupule și rezistențe dv. le-ați brutalizat și le-ați doborît. Ca un supliment de rușine și de degradare, șeful dv. de cabinet, care înțelegea și urmărea tratativele din biroul marelui funcționar, unchiul său, nu voia să se lase cu nimic mai pe jos în îndrăzneală și în asiduitate.

Așa am ajuns, judecătorii mei, să primesc, pe de o parte, omagiile, invitațiile, darurile și protecția șefilor soțului meu, iar pe de altă parte, am ajuns să mă bucur de intima prietenie și de larga generozitate a d-lui profesor Bobircă, cel ce-mi dăruise un copil în ziua de 17 august, deci cu vreo patruzeci de zile mai înainte de tristele complicații din septembrie-octombrie, același an.

Sînt trei ani de cînd trăiesc în acest abis de ticăloșie. Mint, înșel și exploatez! Am adunat în rușinoasa casă a lui Vasilescu-Plopu tot ce am putut să vă scot din buzunar.

Știam bine că va trebui să plec odată din această casă, dar strînsura mea era să rămîie copilei mele. Mă simt vinovată și mă doare inima, îndeosebi cînd stau față în față cu această realitate : am sfîșiat inima, încrederea și proiectele profesorului Bobircă !

Nădăjduiam să ies din casa lui Vasilescu-Plopu altfel decît în aceste condiții de fugăreală. Nădăjduiam să scot gîtul din jugul infamiei mele, să lepăd numele lui Vasilescu-Plopu și tutela dv., d-le secretar general, și a nepotului dv. și să rămîn, în toată cinstea inimii și a trupului, soția profesorului Bobircă — pe față sau în ascuns, după alegere...

Din casa imundului Vasilescu-Plopu am ieșit definitiv în noaptea aceasta. Acum, la ziuă, sosesc în casă cocoana Patița și cu fiu-său, și primul lor gest ar fi fost să mă arunce în stradă, cu copilul de gît. Atîta cîștig am și eu, că am luat înainte conflictului și scandalului. Și acum priviți-mă cu un copil bolnav pe brațe și aduceți-vă aminte de nu știu care scenă biblică, unde o mamă nenorocită ca și mine e gonită din casă și ajunge în pustiu să-și vază copilul murind de sete...

Da, judecătorii mei, strig sus și tare : sînt o femeie adulteră, o vicleană și o escroacă ! Am făcut pe doi mari dregători ai țării să se creadă autorii copilului meu, le-am stors cîte parale am putut și am măsluit jocul meu pînă la demascarea de astă-seară ! Și, în același timp, am înșelat, am trădat și am rănit, poate iremediabil, prietenia progresivă, încrederea din ce în ce mai mare și caldele bune dispoziții ale celui ce a binevoit să mă facă mamă.

De ce, domnule profesor, n-ai luat înainte împrejurărilor și ai așteptat pînă dincolo de limită ? Chiar dacă nu erai convins că Pupu este copilul d-tale, cînd ne întîlneam în taină, pe unde mă chemai, și mă vedeai, lîngă pieptul d-tale, supusă, zdrobită, unealta încîntării d-tale, cu ochii plini de lacrimi și cu gura plină de implorări, de ce, domnule profesor, nu ți-ai călcat pe inimă și nu m-ai oprit definitiv lîngă d-ta, pentru d-ta ?... Știai iadul meu de acasă, bănuiai că vor veni peste mine și alte infidelități și

alte turpitudini — poate le și credeai venite — de ce n-ai vrut să mă ridici cu un ceas mai devreme din canalul din care mă pescuiai numai din cînd în cînd, pentru desfătările d-tale ? Pentru cine păstrai palatul acesta, bogățiile acestea, veniturile d-tale, masa și servitorii d-tale ? De cîte ori, după ce te smulgeai din brațele mele, n-am plîns, cu fața la perete, și nu te-am rugat la plecare, ca un copil cerșetor : „De ce nu mă oprești lîngă tine ?... Am să fiu cuminte, am să fiu cinstită ! Am să fiu cîinele tău credincios !... Iar mă trimiți lîngă omul pe care-l urăsc și îl înșel ? Iar mă lași la voia întîmplării, în bătaia poftelor străine și la pragul aventurilor ticăloase ?“

Și astă-vară, la Techirghiol, cum ai putut să sfîșii acea broderie de armonie sufletească, de viață comună începută și de duioșie familială împletită între noi, ceas cu ceas, de bieții mei copii, dintre care al doilea este al d-tale ?...

O, domnilor bărbați, am dreptul, în ceasul acesta și în acest proces al meu, să chem în juru-mi — solidare cu mine, amenințătoare și răzbunătoare — acele legiuni de martire ale prostituției și ale egoismului dv. Cîte din aceste nenorocite, domnule profesor, pe care le aruncați în groapa comună după ce le-ați măturat din clinici și din casa de nebuni, n-ar fi fost și n-ar fi rămas femei cinstite, elemente devotate și folositoare, dacă primul curtezan, dacă primul tovarăș de greșeală — ca să nu mai vorbim de soțul legal — ar fi fost un suflet milostiv, un om cu conștiință capabilă de remușcări, un om întreg, supus greșelii, dar destoinic să fie mare prin pocăință și prin răscumpărare !... Am așteptat și eu, domnule profesor, am cerut-o cu lacrimi, am cerut în genunchi mila d-tale omenească, pentru femeia adulteră, dar adulteră cu d-ta și mamă cu colaborarea d-tale. Și dacă n-ar fi fost copilul la mijloc, era oare mai puțin adevărat că eram odalisca d-tale, partenera escapadelor d-tale de ilustru și venerat pontifice al științei durerilor omenești ? Și ca om cu fruntea înaltă, și ca gînditor aplecat deasupra bietei mele existențe de femeie vinovată, d-ta, domnule profesor,

n-aveai față de mine nici o obligație, nici o solidaritate, nici o oră de răzgîndire și de răspundere ?...

O emoțiune autentică, indiscutabilă radia din cuvintele, din ochii scăpărători și umezi ai vorbitoarei, din ritmul pieptului ei de statuă vie. Doctorul Taifun, doctorul Hristudorache, chiar secretarul general comprimau în tăcere, dar sub niște măști involuntar expresive, taina și tăria impresiilor lor.

— Judecătorii mei, întrebați fiecare inima voastră dacă, în ciuda acestor elemente ale ticăloșiei și ale vinovăției mele, nu simțiți ridicîndu-se spre voi și limpezindu-se amara mea dreptate... Știu, o dreptate care osîndește viața, concepțiile curente, actuala stare juridică și socială a femeii și mai cu seamă întîietatea și eroismul bărbatului. Dar eu nu voiesc să intrăm în acest labirint. Să rămînem la portalul lui. Dacă dreptatea mea vă jignește, dați-mi atunci îndurarea voastră ! Dați-o femeii vinovate, dar femeii vinovate ajunsă mamă !

Căci iată adevărul ! Iată îngerașul meu păzitor ! Iată apărarea și dezvinovățirea mea ! Sînt mamă, domnii mei ! Ce puteți să mai argumentați împotriva femeii adultere, care și-a răscumpărat crima cu acest preț capital : a rămas însărcinată, a păstrat ispașa în sînul ei și a adus societății un copil, un viitor om ! Ce zice lumea, ce spuneți dv. despre această supremă expiație a femeii care a luat asupra-și nouă luni de suferință, a trecut prin ceasurile morții și a făcut tată pe colaboratorul laș, cel ce acum — ocrotit de o lege nedreaptă — se plimbă anonim, liber, cu conștiința aerisită... sau vine să se amestece, străin cu totul, în mulțimea de gură-cască adunată în jurul stîlpului meu de infamie ?...

Vinovată, adulteră, criminală ! Așa e ! Eu sînt aceea ! Dar iată aici rodul îndrăznelii mele ! Iată prețul meu de răscumpărare ! Iată copilul care — poate un om excepțional în zilele lui — va ridica deasupra memoriei maicii sale nu numai cortul iertărilor omenești, dar, cine știe... poate semnul unei dispense dumnezeiești... Ei, domnilor judecători, în decăderea mea, n-am uitat că sînt creștină și am plîns de multe ori la picioarele duhovnicului meu, înțeleptul părinte Vasilie...

Am învățat din gura lui lucruri despre care probabil că dv. nu aveți nici o idee, oricît sînteți de doctori și de profesori !

Am isprăvit ! Domnule profesor, domnule secretar general, dacă credeți că trebuie să vă recuzați în acest proces al meu, recuzați-vă singuri. Eu, una, vă accept judecători. Pe d-ta, domnule doctor Hristudorache, te las suprem arbitru. Ne vedem întîia oară. N-am știut despre existența d-tale decît în noaptea aceasta. Și cred că nici d-ta n-ai auzit de mine de prea multă vreme. Sînteți cîte trei un tribunal, pe care-l primesc. Judecați-mă și hotărîți !

Un moment de elocventă și de solemnă tăcere transformă această bibliotecă particulară într-un adevărat templu al dreptății. Floreal căzu pe scaun și reintră în talarul ei cel negru, ca o lună de vară sub plocada unor nouri furtunoși. Doctorul Taifun, nemișcat și concentrat, nu lăsase zbuciumului său lăuntric decît o singură mărturie și o singură eliberare : spasmul sprîncenelor, care, comunicat ochelarilor, îi făcea jucăuși și tragici.

Vlad Gherasimescu, inadecvat situației, stingherit în cinismul și în vulgaritatea sa funciară, se simțea fizicește nenorocit, cu totul fără reazim și mahmur, fiindcă terminase provizia de țigări, și cei doi colegi nu putuseră să-i vie într-ajutor. Doctorul Hristudorache, fire meridională, impulsivă și francă, se zbuciumase în scaun tot timpul, își sugrumase cu ultima energie exclamațiile și întreruperile care-i fierbeau în piept și-și făcuse batista mototol. Venise acum momentul să vorbească. Era președintele acestui bizar tribunal, care trebuia să judece pe femeia adulteră.

XXX

SE RIDICĂ DE PE SCAUN ȘI, CU pași nervoși, făcu ocolul bibliotecii, căutînd cu ochii, printre cărțile din rafturi, o anumită carte... O găsi — în raftul cărților decorative și nefrecventate — o scoate din rînd și o puse pe masă.

Apoi, cu glas vibrător și într-o ipostază sufletească neașteptată, proprie să surprinză și să instruiască pe foștii săi colegi, doctorul Hristudorache se adresă femeii vinovate :

— Doamnă, o singură pravilă, o singură dreptate și un singur judecător sînt în stare să se rostească valabil în cazul dv. Iată pravila aci și iată paragraful care vă privește.

Și Hristudorache citi, cu singulară și comunicativă solemnitate :

„...Fariseii și cărturarii aduseră pe o femeie prinsă în precurvie, și punînd-o la mijloc, grăiră către Isus : «Învățătorule, această femeie a fost prinsă asupra faptului de precurvie. Moise ne-a poruncit, în lege, pe unele ca aceastea să le omorîm cu pietre. Dar tu ce zici ?» Aceasta o ziceau ca să-l ispitească și ca să aibă ce cleveti împotriva lui. Ci Isus s-a plecat jos și scria cu degetul pe pămînt. Ei însă stăruiau cu întrebarea lor. Atunci el s-a ridicat și le-a zis : «Care dintre voi este fără de păcat să arunce cel dintîi piatra asupra ei».

Și din nou s-a plecat jos și scria pe pămînt. Cînd au auzit aceasta, mustrați de cuget, au ieșit unul cîte unul, începînd de la cei mai bătrîni și pînă la cel din urmă, și a rămas Isus singur și femeia stînd la mijloc. Ridicîndu-se Isus și nevăzînd pe nimeni, fără numai pe femeie, a întrebat-o : «Femeie, unde sînt pîrîșii tăi ? Nu te-a osîndit nici unul ?» Ea răspunse : «Nici unul, Doamne». Atunci Isus i-a zis : «Nu te osîndesc nici eu. Du-te, de acum să nu mai păcătuiești»“ (*Ioan.* VIII, 3—11).

Doctorul Hristudorache închise cartea și așteptă cîteva clipe.

— Tibunalul de la care aștepți judecata d-tale, doamnă, a intrat în gaură de șarpe ! Dacă fizicește ne vezi încă stînd la masa aceasta, moralmente ne găsim într-o fugă nebună, gonind după ceilalți, judecătorii din *Evanghelie*. Și te rog să afli că pe mine, unul, nu mă mustră cugetul

in abstracto pentru teoretica mea stare de omenească imperfecțiune. Nu, doamnă ! Ți se pare că te-ai întîlnit cu mine în noaptea aceasta întîia oară. Te înșeli, doamnă ! Măgarul e mai bătrîn. Te-ai întîlnit cu mine astă-vară, la Constanța, într-o seară tulbure și asfixiată, cînd m-am ținut după d-ta un ceas întreg pe la magazinele pe unde tîrguiai și cînd cu siguranță că aș fi intrat în vorbă cu d-ta dacă nu te urcai în mașină și nu plecai — înțeleg azi că la Techirghiol... N-ai luat seama celui ce se ținea după d-ta și n-ai putut să mă recunoști. Eu te-am recunoscut și o mărturisesc aici, spre rușinea sexului din care fac parte și spre clarificarea procesului d-tale. Și să crezi, doamnă, că nu te-am uitat deloc. Te-am mai căutat prin Piața Ovidiu și pe la Cazino și în alte seri... Ți-o spun eu, soț model și tatăl a patru îngerași. Ți-o spun eu, bărbatul unei femei de o puritate spartană și de o încîntătoare complexiune fizică. Ți-o spun eu, doctorul Hristudorache, asul virtuților sociale și domestice de pe toată coasta dobrogeană !

Am tresărit la ivirea d-tale, cred că am și îngălbenit, dacă ar fi putut cineva să mă observe... D-ta ești eroina acestei nopți ?... D-ta ești aceea care apelezi la judecata mea imparțială ?... Sînt un ticălos, doamnă ! Și ți-o spun pe șleau : e un mare noroc pentru amîndoi că între d-ta și mine este această dublă gratie morală : venerația pe care o am pentru sfînta mea Aspazia și sacra prietenie care mă leagă de profesorul Bobircă. Căci, iată, *„întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea“* [1]...

Doamnă, amicii mei Bobircă și Gherasimescu vor spune ce au de spus acum sau altădată...

Dacă-mi este iertat să anticipez și să traduc sentimentele lui Vlad, el regretă toată această complicație, pe care nu numai că n-a dorit-o, dar nici n-a bănuit-o, și nu are altă tendință decît aceea de a dispărea cu totul dintre Bobircă și d-ta. Amicul Bobircă are cuvîntul cel mai greu

[1] *Psalmul* 51, 7 (n.a.).

și mai hotărîtor. Îl vom auzi la timp. Pînă atunci, doamnă, eu, doctorul Hristudorache, sînt cu totul la dispoziția d-tale și a copilului d-tale. Prietenia mea, casa mea, punga mea, experiența juridică a fratelui meu, avocatul Hristudorache, de care vei fi auzit, sînt, pentru d-ta, puncte cîștigate și avantaje de care te poți folosi din această clipă.

Oricît de sincer, oricît de impetuos era Hristudorache în iureșul său de mărinimie, el amesteca cu bună socoteală și oarecare abilitate levantină. Doctorul Taifun trebuia provocat și împins spre alte sentimente. Pasiunea lui pentru Floreal trebuia, pentru utilitatea cauzei, biciuită cu biciul geloziei.

— În concluziune, doamnă... Tribunalul s-a recuzat singur în întregime. Amicul Bobircă, om al metodei și al prudenței științifice, își studiază inima și situația. Vlad — nu e așa, Vlade ? — nu are nimic de adăugat la ceea ce eu am anticipat să spun ca din partea lui. Eu, doamnă, am trecut cu totul de partea d-tale. M-ai cîștigat fără rezerve. O achiziție mediocră, nu zic altfel, dar bună și ea pînă va veni alta, superioară, definitivă.

XXXI

DOCTORUL HRISTUDORACHE aruncă o privire calculată și atentă amicului său Bobircă și voi să se așeze, dar deodată semnalul telefonic umplu camera poruncitor și insistent.

Telefonul era alături, în cabinetul de consultații al profesorului, și ușa de la mijloc era înlocuită cu o perdea.

Hristudorache rămase în picioare și întrebă pe Bobircă:

— Îmi dai voie să mă duc să văd cine ce voiește ?

— Te rog, Hristudorache.

Trecu alături, lumină cabinetul și ridică receptorul. Liniștea acestui ceas de dimineață, acalmia centralei telefonice, sau poate buna instalație din casa profesorului dădea o neobișnuită rezonanță vocii celui ce nu putuse să mai doarmă sau nu dormise toată noaptea.

— Alo ! mă rog frumos, casa domnului profesor Bobircă ?

— Da, casa d-lui profesor Bobircă. Ce doriți ?

— Mă rog frumos, coconașul nostru, d. secretar general Gherasimescu, este acolo la dv. ?

— Nu știu ! Să mă duc să întreb. Dar d-ta cine ești ?

— Eu, mă rog frumos, sînt Iulia, fata din casă de la d. secretar general.

— Și ce dorești ?

— Vă rog să chemați la telefon pe d. secretar general.

— Bine, mă duc să văd. Așteaptă la telefon.

Hristudorache reintră în bibliotecă.

— Vlade, este o servitoare din casa ta, care vrea să-ți vorbească.

Vlad era în picioare.

— Am auzit de aici. Ai, Bobircă, un telefon... adevărat *enfant terrible* [1] !

Trecu dincolo, după perdea, și începu convorbirea.

— Alo ! Cine e acolo ? Tu ești, Iulia ?

— Eu sînt, coconașule.

— Ce este, Iulia ?

— Mă rog frumos, coconașule, au întrebat de două ori de dv. de la președinția consiliului... aseară tîrziu și acum de dimineață... Am căutat pretutindeni pe coconașul Titu, ca să alerge și să vă dea de veste, dar n-am putut să-l găsesc nicăieri. Alo !

— Da, Iulia, spune, că te aud foarte bine.

— Atunci am trimis pe sergent la șofer acasă, și șoferul i-a spus că v-a lăsat la domnul profesor Bobircă.

— Am înțeles, Iulia.

— Da, coconașule... să vă mai spun... coconița iar v-a așteptat pînă tîrziu. A plîns... I s-a făcut rău. Și atunci am chemat, tot așa, pe domnul doftor, vărul coconiții. A stat domnul doftor la noi pînă adineaori... pînă i-a trecut coconiții.

[1] Copil teribil (fr.).

— Bine ați făcut, Iulia, foarte bine ați făcut. Viu și eu peste o jumătate de ceas. Tu pregătește-mi baia. Și să lași deschisă portița din dos, că am uitat cheile acasă.

— Am înțeles, coconașule!

— Alo, Iulia...

— Da, coconașule...

— Pune pe Erji să deretice sus, în locul tău. E ordin de la mine. Și fără zgomot... Să se odihnească coconița...

Vlad Gherasimescu apăru de după perdea, gata de plecare și surîzînd cu o monstruoasă bonomie. Din nefericire, convorbirea lui telefonică fusese auzită de toată lumea. Hristudorache și Bobircă îl priveau consternați. Floreal trecuse lîngă Pupu și părea că pîndește să se deștepte.

Placid și cinic, Vlad își legăna cheresteaua cînd pe un picior cînd pe altul și-și dădu filozofia pe față, în cîteva vorbe:

— Dragii mei, e așa și nu e într-altfel. Șandramaua pocnește din toate încheieturile. *Votre fameuse famille finit sa carrière.*[1] Pretutindeni dezbinare, minciună și substituire! *Allons, Bobircă, donne-moi ta main, el crois-moi, mon vieux... dans toute cette affaire il n'y a pas de quoi fouetter un chat.*[2] Apoi se întoarse către Hristudorache: Dragă Hristudorache, mi-a plăcut și evanghelia ta, și sinceritatea ta. Dar cum le legi una cu alta?

— Vlade, nu e prea ușor nici de explicat, nici de îndeplinit...

— A... tu și grecii tăi ați umplut mintea oamenilor cu fantasmagorii și cu ghicitori! Noroc că fața pămîntului se mai schimbă, și acest dovleac cranian se mai aerisește! La revedere, Hristudorache! Adio, doamnă!

Floreal nu răspunse.

Doctorul Taifun se simți obligat să însoțească pe fostul său coleg pînă la ușa cea mare.

[1] Faimoasa voastră familie își sfîrșește existența (fr.).

[2] Hai, dă-mi mîna și crede-mă, prietene... toată această afacere nu face două parale (fr.).

Se despărțiră cu glacială ceremonie.

Dar în aceeași clipă o gălăgie infernală și vîjîitul a două mașini care veneau dinspre Piața Victoriei măturară somnul de dimineață al bulevardului. Două echipe de cheflii se întorceau spre casă după o ispravă de o noapte întreagă. Într-una din mașini, unul dintre bețivani zbiera cu turbare:

— Nu mai plînge, Baby,
Nu te izmeni;
Nu mai plînge, Baby,
Nu mă plictisi!

Doctorul Taifun, dincoace de grilă, și Vlad Gherasimescu, dincolo de grilă, rămaseră o clipă nemișcați.

Și unul, și altul pricepuseră cine este zurbagiul din mașină. Dar, fără nici o vorbă, profesorul intră în casă, și secretarul general apucă pe bulevardul pustiu și rece.

XXXII

ÎN HOL, DOCTORUL TAIFUN OBSERVĂ că pe o masă din apropiere, stă un pachet dreptunghiular și plat, tare la pipăit ca o cutie de lemn. Vîrî capul pe ușa bibliotecii și întrebă:

— Hristudorache, al tău este pachetul de pe masă?

— Nu, Boby, eu n-am decît sacul meu de călătorie.

Atunci Floreal se ridică de lîngă Pupu și se apropie.

Cu un gest nuanțat, ca o piatră de opal, Floreal se adresă celor doi prieteni:

— Este pachetul meu. Este icoana marelui meu ocrotitor, sfîntul Nicolaie.

Hristudorache își împreună mîinile într-un gest irezistibil de admirație.

— Cîtă dreptate ai, doamnă! Cum te înțeleg și cum te admir!

Doctorul Taifun isprăvi în cugetu-i un lung monolog, plin de oscilări și de nedumeriri: „Mistică, halucinată,

perfidă, vicleană, comediană fără știință sau cu bună-știință — nu voi înțelege niciodată ! Un singur lucru e clar : mi-e dragă pînă la moarte și nu mai pot să trăiesc fără de ea.“

Hristudorache se îndreptă inspirat către Bobircă :

— *„Multe lucruri sînt în cer și pe pămînt, Horațio, de care filozofia ta nici nu visează“* [1]. Dar e timpul să ajungem la concluzie. Amicii mei dragi, tu, Boby, și d-ta, scumpă doamnă — de aci înainte marea acționară a prieteniei și a admirației mele — veniți încoace. Dați-mi fiecare mîna dreaptă. Cu dreptul pe care mi-l dă puternicul sentiment ce mă stăpînește și pășind înaintea reprezentanților lui Dumnezeu și ai societății, vă reconciliez și vă dau în păstrare unul altuia !

Și Hristudorache puse în mîna lui Bobircă mîna mică pe care Floreal i-o întindea, înflorită cu tot brațul, gol pînă sus, din talarul de dantelă neagră.

Covîrșită de acest moment, așteptat cu atîta încordare și de-a lungul atîtor ceasuri grele, Floreal se simți la capătul rezistențelor ei trupești.

— Cît ești de bun, doctore Hristudorache și cît mă voi ruga pentru casa și pentru copiii d-tale !... Simt că mă sfîrșesc... Bobircă, doctore Hristudorache, aveți grijă de Pupu mamei !

— Boby, să-i dăm să respire puțin eter. Dar de unde să-l iau ?

— A... de sus, din dormitor, de pe masa mea de noapte.

— Atunci, du-o sus, în dormitor.

Floreal lăsă capul pe pieptul lui Bobircă și rămase în brațele lui, moale.

— Ajută-mă, Hristudorache...

— Nu, Bobircă, du-ți crucea singur ! Aici Simon Chirincul n-ar putea să fie decît un înger și poate nici un înger, dacă citim un oarecare verset ciudat din *Geneza lui Moise* [2].

[1] *Hamlet*, actul I, scena V (n.a.).
[2] *Geneza* 6, 1—2 (n.a.).

XXXIII

SERVITORII VENIRĂ ȘI LUARĂ DE pe masă samovarul și tot cortegiul lui.

Cînd se întoarse în bibliotecă, peste cîteva minute, doctorul Taifun îl găsi pe Hristudorache cu pana în mînă, chibzuind o telegramă către Arvanitide.

— Boby, trebuie să fim diseară la Constanța. Telegrama aceasta va fi pentru Arvanitide o adevărată injecție cu strofantină. Nu vom pleca decît după amiază. Acum de dimineață suspendăm serviciul și mergem să ne odihnim. Eu rămîn de veghe lîngă copil pînă va veni doctorul Samuely.

— Pentru asta — replică doctorul Taifun — trebuie să-l înștiințez pe Samuely, ca să vie direct încoace și să nu-și mai caute clientul la fostul domiciliu. Dă-mi voie să-i telefonez.

Hristudorache refăcu telegrama pe un al doilea sfert de hîrtie. Apoi scoase scrisoarea lui Titu Mărgărit de sub mapa unde o strecurase pe nevăzute și o rupse în bucățele odată cu ciorna telegramei.

— Ei, acum, Boby, du-te de închide ochii măcar un ceas.

— Voi încerca, Dodorache, dar nu prea cred că voi izbuti... Înțelept a fost acela care a zis : „N-aduce anul ce-aduce ceasul“... Noaptea asta, pentru mine, se rostogolește acum ca lăuntrul unui cilindru monstruos, și toată viața mea, și toate zilele trăite, și toată închipuirea a ce mai sînt, și toată închipuirea a ce mai pot să fiu în viitor se inelează și se răstoarnă, la infinit, înăuntrul cilindrului și cu cilindru cu tot. Pare că de ieri după amiază, cînd stăteam amîndoi în fața mării, și pînă azi au trecut peste mine o mie de ani și o mie de oceane... Scumpe Iancule, ai căzut în noaptea aceasta ca un sol împărătesc, care aleargă să omoare calul și ajunge, cu firmanul de grațiere, tocmai cînd osînditul era cu gîtul în juvăț.

— Boby dragă, bietul împărat — ca să glumim puțin — este bolnav de asistolie și tu ești adevăratul dătător de firmane mîntuitoare.

— Voi face tot ce voi putea ca să scap pe grecul tău. Dar ce ciudate sînt conjuncturile vieţii! Boala lui Arvanitide, alarma lui, sosirea ta mă scot din impasul cel mai înfricoşat al vieţii mele! Dodorache, frate scump, lasă pe nebunul de Taifun să cuprindă grumajii tăi...

— ...Dar să-mi dea, în acelaşi timp, cuvînt solemn că va urma întocmai cîteva sfaturi pe care i le voi înfăţişa.

— Scumpe Dodorache, mi se pare că am intrat pe calea sfaturilor tale mai demult.

— Ascultă, Boby, nu te împotrivi, nu te tulbura, nu stingheri cu nimic misticismul acestei extraordinare femei, care de aci încolo va fi soţia ta. Fă cum am făcut şi eu. Supune-te şi fii isonarul ei. Dacă mi-ai luat seama, încep să am călcătură eclcziastică. Sînt seminaristul nevestii-mi. Boby dragă, îmi vine să cred că femeile au dreptate. Noi, bărbaţii, în ceasul de faţă, am încurcat iţele civilizaţiei, ale politicii, ale economiei mondiale, ale sufletului, ale pămîntului şi ale cerului intr-un mod inexplicabil! Poate că tocmai femeile le vor descurca... În orice caz, noi, bărbaţii, nu mai avem dreptul să fim înfumuraţi şi dispreţuitori... Cînd este vorba mai ales de devinaţia lor mistică şi de uimitoarele lor certitudini, cum să zic, metafizice, aici cred că trebuie, pentru sănătatea noastră sufletească şi pentru însorirea acestei clipe pămînteşti, să le urmăm cu docilitate, dacă nu şi cu convingere. Ce vrei! Ochii sufleteşti ai acestor feline umane văd razele ultraviolete ale misteriosului nostru cosmos!

Acum, Boby, încă un sfat pe care ţi-l dau sau o favoare pe care ţi-o cer. Toată lumea merge la Constanţa. În locul lui Samuely, mă instalez eu infirmier şi doctor lîngă copil. Călătoria îl va distra şi-l va tonifica. La noapte dormiţi toţi în casa mea, sau la hotelul „Palace“, după cum veţi binevoi a alege.

Mîine, după ce vom consolida inima lui Arvanitide, plecăm cu toţii la Techirghiol, la vila profesorului Bobircă, şi stabilim acolo un provizoriu dar confortabil cartier de toamnă. Nu te gîndi la nici o piedică. Arvanitide

va aşterne cu valută forte toate drumurile tale, de la Eforie la Constanţa şi înapoi.

— Dodorache, toate bune! Se vede că eşti, cît direct, cît indirect, urmaşul acelor cutezători corăbieri — negustori şi poeţi — care ne-au dăruit Tomisul şi toate florile Pontului Euxin... Dar dă-mi voie să-ţi fac cîteva obiecţiuni.

— Nu acum! Să le faci după ce vei dormi un ceas, două. Acum porunceşte să vie un om de serviciu să ducă telegrama. O dau urgentă. Aşa! *Ende gut, alles gut.*[1]

— Pune-ţi în minte, însă, Dodorache, că, pentru raţiuni de antică morală, trebuie să cerem diseară găzduire nu doamnei Aspazia Hristudorache, ci hotelului „Palace“...

XXXIV

NU TRECUSE UN SFERT DE ORĂ DE cînd doctorul Taifun trecuse în cabinetul său de consultaţiuni, şi Hristudorache (care se plimba printre rafturi, veghind somnul lui Pupu şi clasificînd elementele dramei din noaptea aceea) se pomeni cu un musafir vioi, mlădios şi cu aerul de obişnuit al casei.

Hristudorache şovăi o clipă şi apoi îi întinse amîndouă mîinile:

— Eşti doctorul Samuely?

— Da, domnule doctor, nu m-aţi uitat. Ne-am întîlnit de cîteva ori şi la Constanţa şi la Techirghiol-sat — la coloniile şcolare — acum vreo trei ani...

— Foarte adevărat! Te felicit pentru rapiditatea cu care îţi serveşti bolnavii! Nu mai vorbesc de competenţă, fiindcă, iată, profesorul d-tale, în casa căruia ne găsim, continuă să-ţi dea bile albe şi astăzi, după atîţia ani de la ultimele examene. De-abia adineaori ţi-a telefonat profesorul. Trebuie să fii foarte matinal, dacă mai pot zice aşa, odată ce i-ai luat dimineţii cu mult înainte. Ia să stăm colea, la masă. Ce e aici? Trusa d-tale?

[1] Totul se sfîrşeşte cu bine (germ.).

— Da și nu prea! Veți vedea imediat. Trebuie să știți, însă, că nu sînt eu vinovat dacă sosesc aproape imediat după chemarea domnului profesor. Clientul meu...

— Iată clientul d-tale doarme colea, ca un diadoh, înfășurat în pledul meu...

— A... dați-mi voie să-i spun un mic *bonjour*... Da... în regulă! Clientul meu trebuia să doarmă fără întrerupere cel puțin zece ore. De la nouă seara pînă la șapte dimineața și chiar pînă la opt. Așa încît nu aveam nevoie să mă grăbesc prea mult. Dar un incident neprevăzut m-a făcut să sar din pat și să încep dimineața mai devreme.

— Altceva decît chemarea telefonică a profesorului?

— Chemarea domnului profesor a venit pe urmă și mi-a explicat, în parte, lucrurile.

— Șezi, doctore, te rog. Dar prealabil... ești aici mai de casă decît mine. Să chemăm pe fecior să ne pregătească... Ce vrei, ceai, cafea? Eu sînt constănțean, și la noi cafeaua de dimineață este articol dogmatic.

— Iau și eu tot o cafea, dar să-mi dați voie să mă ocup eu de această afacere.

— Cum asta?

— Eu, afară de pretinsele sau realele mele aptitudini medicale, am niște neastîmpărate predispoziții de bucătar. Uneori, pe clienții mei excepționali îi servesc nu numai ca medic, dar și ca bucătăreasă.

— Doctore dragă, ești căsătorit?

— Nu încă.

— Atunci, trebuie să te căsătorești, neapărat, cu o intelectuală. Ar fi păcat să te devalorezi! Voiești, prin urmare, să pregătești d-ta cafeaua...

— Tot mă duc să pregătesc pentru clientul meu tapioca cu lapte... Iată aici cel mai bun lapte din București. Și iată și tapioca. Aceasta am luat-o ca prevedere. Cînd profesorul mi-a telefonat că trebuie să-mi caut clientul aici, la d-sa acasă, mi-am luat toate măsurile.

— Dar spune-mi, te rog, ce incident te-a făcut să te scoli cu noaptea în cap?

Doctorul Samuely făcu o mică pauză de tăcere subtilă și surîzătoare. Apoi, cu o oarecare sprințară importanță:

— Domnule doctor, sînt elevul devotat al marelui nostru profesor și cunosc pe clientul care doarme de cînd a venit pe lume. Deci și pe maică-sa și o mulțime de alte lucruri... Am cinstea să fiu tot atît de devotat doamnei Floreal, cît sînt și dascălului meu...

Doctorul Hristudorache se scărpină după ureche.

— Cunosc, deci, pe Vasilescu-Plopu și tot interesantul său cazier. Ceea ce a fost, însă, mai prost este că și Vasilescu-Plopu cunoaște foarte bine adresa mea. Și acum, de dimineață, pe la ora șase, m-am pomenit cu el la mine acasă, răcnind ca un energumen că — aici un calificativ de mahalagiu — nevastă-sa a fugit de acasă și a luat cu ea tot ce aveau mai de preț... argintăria, toate albiturile de masă și de pat, încă nu știu mai ce și... icoana din perete!

L-am întrebat, drapîndu-mă în halatul meu de noapte și încrucișînd brațele: „Vii să mi te plîngi ca unui prieten, sau ca unui complice al soției d-tale?"

S-a făcut că se domolește și mi-a răspuns, privindu-mă pieziș: „Dacă te bănuiam de complicitate, intram aici cu porunca procurorului. Viu numai să-ți spun — ca să auză din gura d-tale și (aici iar calificativul)... aia de nevastă-mea — că mă duc la Parchet să depun plîngere împotriva ei. Oriunde s-o fi vîrît, Parchetul îi va da de urmă."

Despre copil, despre boala lui, nici o vorbă! Totuși, el presupunea că voi fi chemat azi lîngă copil și că, deci, voi da ochi cu maică-sa...

Am încercat să dau alt curs gîndurilor lui Vasilescu-Plopu și, în același timp, să-i verific seriozitatea amenințărilor.

„Domnule Vasilescu, ce să-ți spun... sînt surprins și dezolat de această întîmplare familială. Dar fii și d-ta ceva mai discret. În astfel de lucruri trebuie mult tact și multă răbdare. Ce să faci... așa e lumea... Știi cum zice Eminescu: *«Toate-s praf... Lumea-i cum este, și ca dînsa sîntem noi.»*... O să te duci la Parchet, da, pentru despărțire. Dar pentru argintărie și albituri... Doar jumătate din ele erau și ale soției d-tale"...

Dar Vasilescu-Plopu nu e permeabil nici pentru poezia lui Eminescu, nici pentru dreptatea elementară.

— Doctore dragă, îmi vine să cred că acest individ sau mințea, sau fusese zadarnic alarmat de maică-sa, cocoana Patița, care, văzînd casa răscolită, o fi crezut că noră-sa a golit toate dulapurile... Doamna Floreal a luat cu ea numai copilul și icoana din perete... așa, ca prin *Iliada* sau *Eneida*...

Doctorul Samuely surîse cu sceptică condescență :

— Doamna Floreal e ceva mai practică decît Enea... Ca să cîștig vreme și să mai pun un băț în roatele psihologiei lui Vasilescu-Plopu, i-am spus :

„Cît despre faptul că soția d-tale a luat și icoana din perete, aici orice procuror care a citit *Biblia* va fi în mare cumpănă să-ți dea dreptate"...

Vasilescu-Plopu mă privea curios, cu ochii lui de porc, camuflat în oaie.

— Doctore dragă, curios te privesc și eu, însă... declinînd restul cu modestie...

„Orice procuror care cunoaște *Biblia* va fi în mare cumpănă să judece fapta soției d-tale, fiindcă îți va aduce aminte de cazul Rahelei, care, plecînd din casa tatălui ei Laban, a luat cu ea și «terafimii» patriarhului [1]...

Hristudorache începu să rîdă :

— Tocmai ! bravo ! Ce-a zis Vasilescu-Plopu ?

— Această amintire din *Biblie* a fost și mai rău primită decît citatul din Eminescu. Vasilescu-Plopu și-a trîntit căciula în cap și a plecat bombănind : „Ia lasă-mă în pace cu jidanii d-tale !"

— Totuși, nouă ne rămîne un cîștig... Trebuie să vorbesc chiar azi cu fratele meu, avocatul Hristudorache, ca să ia toate măsurile de ariergardă.

XXXV

A PATRA ZI, UN SOARE GENEROS de toamnă încălzea oblic, dar cu puteri văratice, coasta Mării Negre, de la Constanța la Mangalia. Artificialele orășele Eforia, Techirghiol-sat și Carmen-Sylva construiau în soare și în azur vetrele lor arhitectonice, aproape stinse,

[1] *Geneză*, 31, 34—35 (n.a.).

odată cu începutul lui septembrie. Lacul sur și verde dintre dealurile cu ondulații joase stătea pustiu, sleit, după frămîntările și după exploatările unei veri întregi. Cîmpia dobrogeană suia și cobora, desfășurînd ogoarele tunse de recoltă și drumurile albe, cu căruțe puține, una în deal și alta în vale.

Vila doctorului Taifun era una din cele trei-patru vile care-și prelungeau viața în toamnă aci, în cartierul Techirghiol-Eforie. Oamenii arhitectului Pogonici isprăveau din daltă, din pensulă și din ciocan partea care fusese adăugată vilei în ultimul timp. Spre mare, vila, cu balcoanele și cu terasa ei suspendată, începea să întindă timpuria umbră a după-amiezii. Podișul înalt al mării, crescînd din miliarde de safire și de topaze, venea, paradoxal, pînă în dreptul ochilor celor ce isprăveau prînzul pe terasă în dulcea moleșeală tomnatică și în adormirea obștească a zefirilor din larg. Soarele, care trecuse în coasta vilei, învăluia încă terasa și pe comeseni, răzbind prin umbrela uriașă desfăcută deasupra mesei.

Floreal dezlegă șervețelul de la gîtul lui Pupu, îi puse căciulița cu precauțiune și cam la o parte, peste bandajul de la ureche, și-l ridică în brațe.

— Pe noi iertați-ne, domnule profesor și domnule doctor. Mergem să căutăm melcișori prin nisip și să ne bucurăm de ora aceasta de soare fără vînt. Pa, domnule profesor ! Pa, domnule doctor !

— Venim și noi, Floreal. Să stingem lulelile astea și coborîm...

Floreal porni pe scări în jos, cu copilul în brațe, într-o fericită armonie de umeri învolți, de șolduri care ondulau impecabil și de pulpe încordate la descinderea din treaptă în treaptă. Se simțea în ea ritmul și hegemonia biruințelor străbune asupra acestor poveri infantile, purtate prin veacuri din Orient spre Occident. În ochi, în zîmbet, în brațele care pluteau în mînecile largi și străvezii, în făptura ei întreagă de brună arzătoare era un farmec imperios de poemă senzuală orientală și de grădină de rodii escaladată și jefuită.

— Dodorache dragă, să mai bem un păhărel. Vinul ăsta italienesc are mai mult zahăr decît alcool.

Doctorul Taifun turnă și bău cel dintîi.

— Ei, amice, iată-ne față în față cu visul împlinit!...

— Boby dragă, suportă-ți fericirea cu resignare. Pe lîngă mine, tu ești un începător. De-abia acum începi să cunoști acele zile de beatitudine casnică — interminabile, serenisime, dulci să-ți vină leșin — cînd ai dori, cu nebunie, un intermezzo, oricare ar fi el, un pui de ceartă, un joc de-a gelozia, o reconciliere cu ceva lacrimi...

Hristudorache își goli paharul și apoi, amestecînd comedia cu persuasiunile vinului băut:

— Hei, Bobircă dragă... *on n'est pas heureux impunément* [1]!

— Hristudorache amice, pe cît mi se pare mie, eu nu sînt amenințat din latura aceasta, ci din altele.

— Tîlcuiește mie parabola aceasta, adică din care laturi vezi tu venind amenințarea?

— Hristudorache, azi întîia oară iau cu Floreal, ca să zic așa, o masă civilă, adică o masă la care mai ia parte încă o persoană de sex masculin. Pînă acum, îți închipuiești prea bine că mesele noastre erau mese între patru ochi, deci mese la care nu vezi nimic, nu observi nimic și de unde pleci mai orb decît intraseși. Întîia oară am prilejul să văd pe Floreal cum se comportă la masă cu un bărbat, altul decît mine.

— Ei, da, Bobircă, și care sînt observațiile tale?

— Ai răbdare. Știința cînd observă nu se precipită.

— Să te auzim!

— Hristudorache, am făcut o lungă comparație mintală între atitudinea soției tale, cînd eram musafirul tău, deunăzi, și atitudinea pe care o are Floreal față cu tine și tu față cu Floreal.

— Încep să înțeleg. Zi mai departe...

— Dragul meu, vreau să fiu în ceasul acesta un găgăuț, un Vlăduțu-mamei, un buchinist absurd, un savant care se ramolește, un ignorant care trebuie trimis de urgență la școala lui Freud... Vreau să fiu orice ți-ar trece ție prin

[1] Nu poți fi fericit fără să plătești (fr.).

cap, dar trebuie să-ți spun pe șleau: eu stau lîngă Aspazia ta la masă ca lîngă soră-mea sau lîngă mama — deși e atît de frumoasă și de soră cu vechile statui grecești, — pe cînd tu nu poți să spui același lucru cînd stai cum ai stat acum lîngă Floreal...

Hristudorache își împreună mîinile ca în fața unei catastrofe:

— Boby, ce să admir întîi, sfînta ta naivitate sau sinceritatea ta de savant?

— Ca să fiu mai liber în examenul meu, voi lua alt termen de comparație. Am cunoscut de aproape pe Fritzi Köstlin, o fată încîntătoare, pe care ai văzut-o de cîteva ori și tu... Cine lua foc cînd trecea pe lîngă Fritzi Köstlin? Stăteam ceasuri întregi unul lîngă altul, ba și dormeam spate la spate, ca doi camarazi, uitînd cu totul că sîntem bărbat și femeie. Cine poate să uite o clipă că e bărbat cînd stă alături de Floreal?...

Hristudorache izbucni în hohote:

— Boby, ești fără pereche și între erudiți, și între copiii înțărcați! Ești mai prunc decît Pupu, care, la cei doi anișori ai lui — după teoriile lui Freud — trebuie să fie mai savant decît tine! Dragul meu, ce vrei tu să stabilești? Că Aspazia și Fritzi Köstlin sînt niște femei care nu tulbură decît pe bărbații lor, la... ceasuri reglementare, pe cînd Floreal, Elena lui Menelaos, Aspazia lui Pericle, Marozzia și Teodora au tulburat vecurile și împărățiile... Mare descoperire, Boby! Principiul lui Arhimede descoperit de tine la Techirghiol, după ce, acum două mii și mai bine de ani, geometrul grec îl descoperise în Siracuza!

— Dodorache, rîzi de mine în toată voia, fiindcă asta am și voit și asta am căutat!

— Acum, la masă, sau mai-nainte?

— Și acum, și mai-nainte.

— Asta înseamnă că trebuie să surprind și să rețiu din pîrîul rîndurilor tale o rădăcioară de întristare și de amărăciune...

— *Il faut en rabattre* [1]... Nu e vorba de o adevărată amărăciune, cît e vorba de această deprindere amară de

[1] Trebuie să scazi din pretenții (fr.).

a analiza și de a străpunge toate fenomenele din jurul nostru.

— Scumpe Bobircă, să lăsăm la o parte jargonul nostru medical și toate pretențiile și subtilitățile psihanalizei. Nu-ți crește inima cînd vezi lîngă Floreal încă un bărbat, fie el chiar doctorul Hristudorache, fenixul virtuților conjugale dobrogene — afară de acea ușoară măgărie pe care am mărturisit-o în adunarea poporului, adică în *ecclesia*. Probabil că aceeași vicleană neliniște m-ar împresura și pe mine, așezat în alte condiții și lîngă o soție ceva mai puțin frigidă ca Aspazia. În treacăt vorbind, iașmacul cadînelor — acest glorios simbol al unei lumi înmormîntate în romanele lui Pierre Loti — avea, cînd avea, utilitatea și filozofia lui. Hristudorache se opri. Ia să vedem cît e ceasul... La ora trei trebuie să fiu lîngă Arvanitide. La iașmac și la harem nu ne mai putem gîndi. Azi, cînd mai toți sîntem, din convingere sau din modă, partizanii revendicărilor feministe, vom tăcea și vom înghiți, sau, mai lăudabil, vom căuta viitoarele metode de educație și de transformare a naturii rebele.

Dragă Boby, ai un prim mijloc să pui stavilă impresiilor tale stingheritoare : nu primi pe nimeni în casă. Închide pe această femeie, la care ții cu patimă, într-un harem al izolării. Iarna care vine, mai ales, va fi foarte prielnică pentru experiență. Cred că Floreal, cel puțin deocamdată, va fi cu totul încîntată să se izoleze, să citească și să-și crească copilul. Ce va fi mai tîrziu. Domnul știe !...

Ceea ce ai făcut însă, scumpe amice, trebuia să faci. Uite, colo în Constanța, lîngă cazinoul care se vede atît de limpede în acest moment, am simțit foarte bine că ți-a sosit vremea să te bagi la stăpîn. Iar deunăzi, noaptea, cînd te-am văzut fatal și livid, mi-am spus : „Rău cu rău, dar mai rău fără rău"... Auzi, vine mașina lui Arvanitide. Poate să mai aștepte, nu voi întîrzia.

— Spune lui Arvanitide încă o dată că nu trebuie să mai glumească, ci să urmeze cu severitate regimul declorurat pe care i l-am impus. Nu putem abuza de injecții.

— Ce vrei, Boby ! Grec obișnuit cu marea și cu peștele sărat !

Pe drumul gol, bătut de soarele simțitor oblic, venea, cu o lungă coadă de pulbere răscolită, Fordul armatorului din Constanța. Intră în curtea vilei și bătu claxonul de înștiințare.

Doctorul Hristudorache se ridică de la masă și vorbi cu șoferul :

— Plecăm peste zece minute.

Apoi reveni lîngă doctorul Taifun și privi spre țărmul cu poteci și cu snopi de dalia, pe unde se vedeau, lîngă înfioratul sîn al mării, două siluete : una înaltă, roșie, și alta mititică, albă.

— Floreal și cu Pupu s-au dus prea departe, nu pot să-i mai ajung. Fii interpretul politețelor mele. Dar ascultă ce mai am de spus. De cînd e lumea lume, femeile au fost unele univire și altele plurivire. Religiunea Mîntuitorului, care stă cu picioarele pe pămînt, dar cu fruntea răzbate în ceruri, printre naramzii paradisului, a binecuvîntat univiratul, a întemeiat pe el căsătoria creștină și i-a poruncit bărbatului : „Fii și tu la fel ! Mulțumește-te cu o singură femeie !"

Bărbatul a fost mai totdeauna călcătorul poruncii ; femeia a fost multă vreme — și prin părțile noastre este și azi — castă și univiră.

Femeia plurivriă a avut, în șiragul vremurilor și al transformărilor sociale, felurite nume, porecle și ponoase. Evreii o ucideau cu pietre. Grecii — mai păcătoși — o numeau hetairă, dar o lăsau uneori să se cocoțeze pînă la sînul lui Pericle. Creștinii, mai tîrziu, o plimbau prin tîrg în pielea goală, călare pe măgar și cu fața spre coada dobitocului.

Noi, cei de azi, am trecut departe peste vocabularul și peste procedeele înaintașilor noștri. O femeie plurivră astăzi nu se mai numește nici curvă, nici precurvară... Englezii — acești negustori de nomenclatură mondială — i-au inventat un nume nou... O femeie plurivră e o femeie cu... *sex-appeal* !

Scumpe Boby, iată lucruri de care trebuie să te ocupi acum, la bătrînețe, alături de cardiologia ta. Practic vorbind, afară de porunca severului Moise — ucideți cu pie-

tre pe adulteră ! — la care nu trebuie să ne mai gîndim nici măcar la Techirghiol-Eforie, afară de terapeutica bisericii creştine — nu uita că Floreal are un duhovnic, care-ţi va fi mai de folos decît toată lumea — eu, unul, în acest moment, nu pot să-ţi recomand decît sfatul provizoriu, dar cu adevărat sibilin, al anticului Homer, cu alte cuvinte, sentinţa pe care am învăţat-o odinioară, pe dinafară, la profesorul nostru Nicolae Barbu :

Οὐνέμεσις Τρῶας καί εὐκνήμιδας 'Αχαιούς
τοιῇδ' αμφι γυναικὶ πολύν χρόνον ἄλγεα πάσχειν[1].

[1] „Nu e o crimă ca troienii şi aheii, cu frumoasele pulpare, pentru o astfel de femeie să îndure suferinţe multă vreme." *(Iliada,* III, 156—157) (n.a.).

CUPRINS